

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**BÜYÜKŞEHİR YASASININ KIRSAL KALKINMA HİZMETLERİ VE
TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Abdülkadir FİLİZ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

TEMMUZ 2025

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**BÜYÜKŞEHİR YASASININ KIRSAL KALKINMA HİZMETLERİ VE
TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Abdülkadir FİLİZ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

TEMMUZ 2025

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ**

**BÜYÜKŞEHİR YASASININ KIRSAL KALKINMA HİZMETLERİ VE
TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Abdülkadir FİLİZ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TARIM EKONOMİSİ

ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

Bu çalışma TÜBİTAK tarafından 123K523 proje numarası ile desteklenmiştir.

TEMMUZ 2025

ANTALYA

**T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**BÜYÜKŞEHİR YASASININ KIRSAL KALKINMA HİZMETLERİ VE
TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ**

Abdülkadir FİLİZ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

Bu tez 03/07/2025 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Cengiz SAYIN (Danışman)

Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK

Prof. Dr. Mustafa KAN

Doç. Dr. Figen CEYLAN

Doç. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU

ÖZET

BÜYÜKŞEHİR YASASININ KIRSAL KALKINMA HİZMETLERİ VE TARIMSAL FAALİYETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA İLİ ÖRNEĞİ

Abdülkadir FİLİZ

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Temmuz 2025; 192 sayfa

Türkiye’de geçmişte, yerel yönetim uygulamalarında yasal ve kurumsal yapıda yaşanan değişimler nedeniyle kırsal kalkınma hizmetlerinin sürdürülmesinde belediyeler yanında farklı kamu kurumları (il özel idaresi, köy hizmetleri vd.) da çeşitli görevler üstlenmiştir. Türkiye’de 2012’de, 6360 Sayılı Yasa ile 30 il Büyükşehir Belediyesi (BŞB) olmuş, belediye hizmet alanı sınırları da il ve ilçe mülki idare sınırlarına kadar genişletilmiştir. Bu kapsamda, kırsal ve tarımsal hizmetlerin sürdürülmesi konularında da büyük şehir belediyelerine yeni yetki alanları yaratılmıştır. Büyükşehir belediyeleri ve ilçe belediyelerine kırsal ve tarımsal hizmetler konusunda üreticilere de kent belediyesine bağlanma kaynaklı yeni mali ve idari sorumluluklar yüklenmiştir.

Bu çalışmanın amacı; 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında sadece mahalleye ve kırsal mahalleye dönüşen köylerdeki kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliği (muhtar hedef kitlesi), belediye kırsal hizmetleri yönetim etkinliği (il-ilçe belediyeleri) ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirlik düzeyi ile bunu etkileyen yasal düzenleme ilişkili faktörler (üretici hedef kitlesi) Antalya ili örneği üzerinde analiz etmektir.

Çalışmada, yasanın tarımın sürdürülebilirliğine etkisini analiz etmek için 150 (açık tarla-bahçe üretimi 50, hayvancılık faaliyeti 50, örtü altı üretim 50) üretici ile anket uygulaması yapılmıştır. Yasanın kırsal kalkınma hizmetlerine olan etkisini ölçmek için 300 muhtar ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. İlgili yasanın yönetsel etkisini belirlemek için ise 14 ilçe belediyesi ile görüşme cetveli vasıtasıyla anket gerçekleştirilmiştir. FAO’nun geliştirdiği, SAFA (2013) kılavuzuna dayalı olarak sürdürülebilirlik endeksleri dört boyutlu (yönetsel, ekonomik, çevresel ve sosyal) olarak hesaplanmıştır. Ayrıca sürdürülebilirliği etkileyen faktörler ikili probit analizi ile belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre; Genel sürdürülebilirlik endeksi, 0.42 ile “orta düzeyde sürdürülebilir”(sınırlı düzeyde sürdürülebilirliğe yakın) bir yapı ortaya konmuştur. Bu, araştırma alanındaki tüm üretim faaliyetlerinin topluca ele alındığında sürdürülebilirlik açısından riskli ama geliştirilebilir bir düzeyde olduğunu işaret etmektedir. Bununla birlikte, tüm üretim faaliyetlerinde en düşük endeks değerine sahip olan boyut ekonomik sürdürülebilirliktir.

Muhtarlar, belediyelerin kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğini düşük olarak değerlendirmiştir. Ayrıca muhtarların yetkileri, altyapı, eğitim ve tarımsal destek gibi alanlarda iyileştirmeler gerektiği de vurgulanmıştır.

İlçe belediyelerinin, Yasa (No.6360) sonrasında kırsal hizmetler yönetim durumu güçlenmiş, (çok) daha etkin hale gelmiştir. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik hizmet sunumunun daha etkin ve bütüncül bir yapıya kavuşturulabilmesi için yasal düzenlemenin uygulanmasına yönelik kurumsal kapasitenin artırılması ve kurumsal rollerin netleştirilmesi gerekmektedir.

ANAHTAR KELİMELE: Büyükşehir Yasası, Kırsal Kalkınma, Sürdürülebilirlik endeksi, Tarımsal Sürdürülebilirlik.

JÜRİ: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK

Prof. Dr. Mustafa KAN

Doç. Dr. Figen CEYLAN

Doç. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU

ABSTRACT

EVALUATION OF THE METROPOLITAN LAW IN TERMS OF RURAL DEVELOPMENT SERVICES AND THE SUSTAINABILITY OF AGRICULTURAL ACTIVITIES: THE CASE OF ANTALYA PROVINCE

Abdülkadir FİLİZ

Doctoral Thesis, Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Cengiz SAYIN

July 2025; 192 pages

In the past, due to changes in the legal and institutional structure of local governance practices in Türkiye, various public institutions—such as Special Provincial Administrations and Village Services—undertook responsibilities alongside municipalities in the provision of rural development services. In 2012, with the enactment of Law No. 6360, 30 provinces were granted metropolitan municipality (Büyükşehir) status, and the administrative boundaries of municipal service areas were extended to encompass the entire provincial and district administrative borders. In this context, new areas of authority were assigned to metropolitan municipalities for the continuation of rural and agricultural services. Consequently, both metropolitan and district municipalities were entrusted with new fiscal and administrative responsibilities in providing rural and agricultural services, due to the incorporation of rural areas into urban municipal jurisdictions.

The aim of this study is to analyze, in the case of Antalya Province, the effectiveness of rural development services in villages that were transformed into neighborhoods or rural neighborhoods after the enactment of Law No. 6360 (based on the views of village headmen), the administrative effectiveness of rural service delivery by municipalities (district and metropolitan), and the sustainability level of agricultural activities and the legal-regulatory factors affecting this sustainability (based on the views of agricultural producers).

To evaluate the impact of the law on the sustainability of agriculture, surveys were conducted with 150 producers (50 engaged in open-field and orchard farming, 50 in livestock activities, and 50 in greenhouse cultivation). To assess the effect of the law on rural development services, surveys were conducted with 300 village headmen. Additionally, surveys were carried out through interview schedules with 14 district municipalities to determine the administrative implications of the law. Based on the SAFA (2013) guidelines developed by FAO, sustainability indices were calculated across four dimensions: governance, economic, environmental, and social. Furthermore, the factors affecting sustainability were identified using binary probit analysis.

According to the research findings, the overall sustainability index was calculated as 0.42, indicating a "moderate level of sustainability" (close to limited sustainability). This suggests that, when all production activities in the study area are considered

collectively, the level of sustainability is risky but improvable. Among all sustainability dimensions, the lowest index scores were observed in the economic dimension.

The village headmen evaluated the effectiveness of municipalities' rural development services as low. They also emphasized the need for improvements in areas such as authority of headmen, infrastructure, education, and agricultural support.

Following the enactment of Law No. 6360, the administrative capacity of district municipalities in managing rural services has improved and become significantly more effective. In this context, enhancing institutional capacity for the implementation of the legal framework and clarifying institutional roles are necessary for more effective and integrated delivery of services to rural areas.

KEYWORDS: : Metropolitan Municipality Law, Rural development, Sustainability index, Agricultural sustainability.

COMMITTEE: Prof. Dr. Cengiz SAYIN
Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK
Prof. Dr. Mustafa KAN
Assoc. Prof. Dr. Figen CEYLAN
Assoc. Prof. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU

ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR

Bu doktora tez çalışması, Türkiye’de 6360 Sayılı Kanun sonrasında, yerel yönetimlerin kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğini ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliği üzerindeki etkilerini değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmanın temel motivasyonu, kırsal alanlarda yaşayan üreticiler ve muhtarların karşı karşıya kaldığı sorunları anlamak, yerel yönetimlerin sunduğu hizmetlerin kırsal kalkınmaya katkısını ölçmek ve sürdürülebilirlik düzeylerinin mevcut durumunu tespit ederek, politika yapıcılar ve karar alıcılara somut öneriler sunabilmektir. Araştırmanın her aşamasında, akademik bir bakış açısıyla hareket edilerek titiz bir saha çalışması yürütülmüş ve elde edilen veriler, literatürde kabul gören sürdürülebilirlik analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir.

En başta, bu sürecin başından sonuna kadar bilgi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden akademik danışmanım Prof. Dr. Cengiz SAYIN’a en içten minnet ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca, tezimi değerlendirirken göstermiş oldukları değerli katkılar ve yapıcı eleştiriler için tez izleme komitesinde yer alan Prof. Dr. Mustafa KAN ve Doç. Dr. Yavuz TAŞÇIOĞLU’na ve tez savunma jürisinde yer alarak değerli katkılarını sunan Prof. Dr. Adnan ÇİÇEK ve Doç. Dr. Figen CEYLAN’a ve tez sürecinde sağladığı katkılardan dolayı Doç. Dr. M. Nisa MENCET YELBOĞA ve Doç. Dr. İlkay KUTLAR’a sonsuz teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Saha çalışmasının başından sonuna kadar çalışmaya destek veren, bölümümüz yüksek lisans öğrencileri Makbule DEMİRÖRS, Gamze SOĞUKCAK’a ve istatistiksel analizlerde desteğini esirgemeyen doktora öğrencileri Dilek METİN’e ve Abdou Gafarou Abdoulaye BAMOI’a teşekkürü bir borç bilirim.

Sahada çalışması öncesinde ve bitimine kadar desteklerini esirgemeyen muhtarlar, üreticiler ve yerel yönetim temsilcilerine teşekkürlerimi iletiyorum.

Ayrıca eğitim ve öğretim hayatım boyunca maddi ve manevi desteklerini, sabır ve anlayışlarını hep yanımda hissettiğim babam Şahin FİLİZ’e, annem Uğur FİLİZ’e ve tüm aileme, eşim Hatun Gül AYGÜN FİLİZ’e sonsuz şükranlarımı sunuyorum.

Bu çalışmanın, kırsal alanlara yönelik daha etkili ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesine katkı sağlamasını ve akademik literatüre faydalı bir kaynak oluşturmasını temenni ederim.

Tezi, 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projeleri Modülü kapsamında 123K523 proje numarası ile destekleyen TÜBİTAK’a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ ve TEŞEKKÜR.....	v
AKADEMİK BEYAN	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. KAYNAK TARAMASI	7
2.1. Araştırma Konusu ile İlgili Kaynaklar	7
2.2. Analiz Metodu ile İlgili Kaynaklar	10
3. MATERYAL VE YÖNTEM	14
3.1. Materyal.....	14
3.1.1. Araştırma alanı hakkında bilgiler	14
3.2. Yöntem	15
3.2.1. Örnekleme ve veri toplama yöntemi.....	15
3.2.2. Veri Analiz Yöntemi	18
3.2.2.1. Sürdürülebilirlik endeksi (SAFA) analizi	19
3.2.2.2. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit model) analizi	31
3.2.2.3. Ki-kare analizi.....	35
3.2.2.4. Görüşme cetveli uygulaması.....	38
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	39
4.1. Genel Bulgular	39
4.1.1. Kırsal alan kavramı.....	39
4.1.2. Kırsal nüfus ve kırsal toplum.....	40
4.1.3. Kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma	41
4.1.4. Kırsal kalkınma.....	45
4.1.5. Sürdürülebilirlik kavramı ve tarımsal üretimdeki yeri	47

4.1.6. Yerel yönetim kavramı ve Türkiye’deki kısa tarihçesi.....	51
4.1.7. Belediye kavramı ve yönetimi	54
4.1.8. İl Özel İdareleri.....	56
4.1.9. Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB)	59
4.1.10. İl Özel İdaresi ile Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı kıyası.....	62
4.1.11. Mahalle kavramı ve yönetimi	64
4.1.12. Köy kavramı ve yönetimi	66
4.1.13. Büyükşehir belediyesi yapılanması	66
4.1.14. Yerel yönetimler hakkında yasal düzenlemeler.....	68
4.1.14.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu.....	70
4.1.14.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu.....	71
4.1.14.3. 5747 Sayılı Kanun’un büyükşehir yapılanmasına etkisi.....	72
4.1.14.4. 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu	72
4.2. Alan Araştırması Bulguları	80
4.2.1. Üretici anketlerine yönelik bulgular	80
4.2.1.1. Açık tarla-meyve üretici bulguları	80
4.2.1.1.1. Açık tarla-meyve üreticileri başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri.....	80
4.2.1.1.2. Açık tarla-meyve sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi	90
4.2.1.1.3. Açık tarla, sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi	96
4.2.1.2. Hayvansal üretim alan bulguları	103
4.2.1.2.1. Hayvansal üretim başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri.....	103
4.2.1.2.2. Hayvancılık işletmeleri sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi.....	114
4.2.1.2.3. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi	120
4.2.1.3. Örtü altı üretici bulguları	127
4.2.1.3.1. Örtü altı üreticileri başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri.....	128
4.2.1.3.2. Örtü altı sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi.....	138
4.2.1.3.3. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi	144
4.2.1.4. Tüm üreticilerin genel sürdürülebilirlik düzeyleri ve etkileyen faktörlerin karşılaştırılması	151
4.2.2. Muhtar anketleri alan bulguları	156
4.2.2.1. Muhtarlara ilişkin başlıca sosyo-demografik özellikler.....	157
4.2.2.2. Muhtarların yasa hakkındaki bilgi düzeyleri ve görüşleri	158

4.2.2.3. Yeni yasanın, “kırsal kalkınma hizmetlerinin” etkinlik düzeyinin belirlenmesine yönelik muhtar görüşlerine dayanan alan bulguları	163
4.2.2.3.1. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin hayvansal üretim faaliyetine etkisi	164
4.2.2.3.2. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin bitkisel üretim faaliyetine etkisi..	164
4.2.2.3.3. Yasanın kırsal ekonomi unsurlarına etkisi	165
4.2.2.3.4. Yasanın kırsal alt yapıya etkisi	166
4.2.2.3.5. Yasanın doğal kaynakların korunmasına etkisi	167
4.2.2.3.6. Yasanın sosyal yardım ve kalkınmaya etkisi	168
4.2.2.3.7. Yasanın kırsal yaşama etkisi	169
4.2.2.4. Muhtarlara yönelik anketlerin ki-kare bağımsızlık testi sonuçları	170
4.2.3. İlçe belediyeleri anket bulguları	174
4.2.3.1. Belediye yöneticilerinin yasa kapsamlı bilgi düzeyleri	174
4.2.3.2. Yasa sonrası belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeylerinin belirlenmesi	175
4.2.3.2.1. Belediyelerin idari etkinlik düzeyinde değişim durumu	175
4.2.3.2.2. Belediyelerin planlama, hizmet sunumu etkinlik düzeyinde değişim durumu	176
4.2.3.2.3. Belediyelerin kırsal yapı etkinlik düzeyinde değişim durumu.....	177
4.2.3.2.4. Yasa sonrası, belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeylerinin genel değerlendirmesi	179
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	180
6. KAYNAKLAR	184
ÖZGEÇMİŞ	193

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Büyükşehir Yasasının Kırsal Kalkınma Hizmetleri ve Tarımsal Faaliyetlerin Sürdürülebilirliği Açısından Değerlendirilmesi: Antalya İli Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

03/07/2025
Abdülkadir FİLİZ

İmzası

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

%	: Oran
km	: Kilometre
m ²	: Metrekare
n	: Veri sayısı
p	: Puan
\$	: Dolar

Kısaltmalar

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Ar-ge	: Araştırma-Geliştirme
AS	: Araştırma sorusu
AH	: Araştırma hipotezi
BM	: Birleşmiş Milletler
BŞB	: Büyükşehir belediyesi
BBK	: Büyükşehir Belediye Kanunu
BYKP	: Beş Yıllık Kalkınma Planı
ÇKS	: Çiftçi Kayıt Sistemi
Da	: Dekar
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
EUROSTAT	: European Statistical Office

FAO	: Gıda ve Tarım Örgütü
GFZT	: Güç Fırsat Zafiyet Tehdit
IMF	: Uluslararası Para Fonu
KG	: Kilo Gram
Md	: Madde
NCC	: National Competitiveness Council
OECD	: Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü
ÖİK	: Özel İhtisas Komisyonu
RG	: Resmî Gazete
SAFA	: Gıda ve Tarım Sistemlerinin Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi
SDG	Sustainable Development Goals
SWOT	: Strength Weaknesses Opportunities Theats
TB	: Ticaret Bakanlığı
TKB	: Tarım ve Kırsal Kalkınma Birimi
TL	: Türk Lirası
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi
TOB	: Tarım ve Orman Bakanlığı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UKKS	: Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi
YİKOB	: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
WEF	: Dünya Ekonomik Forumu
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Araştırma kapsamındaki Antalya ili ilçeleri	14
Şekil 3.2. Sürdürülebilirlik endeksinin oluşturulması (FAO 2013).....	20
Şekil 3.3.Yönetimsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)	26
Şekil 3.4. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)	28
Şekil 3.5. Çevresel Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013) ..	30
Şekil 3.6. Sosyal Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013).....	31
Şekil 4.7. Belediye yasalarının değişim süreci	69
Şekil 4.8. Açık tarla-bahçe üretimi sürdürülebilirlik endeks değerleri.....	100
Şekil 4.9. Hayvansal üretim sürdürülebilirlik endeksleri.....	125
Şekil 4.10. Örtü altı üretimi sürdürülebilirlik endeksleri	148
Şekil 4.11. Probit regresyon modellerindeki anlamlılık (%5) ısı haritası.....	154
Şekil 4.12. Ki-Kare bağımsızlık testleri için p-değerlerinin karşılaştırılması	174

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Araştırma kapsamındaki ilçelerin Antalya bitkisel ve hayvansal üretim varlığındaki payları (%)	15
Çizelge 3.2. Antalya'nın ilçelerine göre çiftçi sayısı ve oranı	16
Çizelge 3.3. Toplam bitkisel alan ve hayvan varlığı, ilçelerin anket sayısı dağılımı	16
Çizelge 3.4. Araştırma kapsamına alınan ilçelerde, köy ve belde iken <i>mahalleye dönüşen</i> yerleşim yeri sayısı	17
Çizelge 3.5. Araştırma kapsamında anket yapılan muhtar sayısı (kişi) ve ilçelere dağılım durumu	17
Çizelge 3.6. Amaç - analiz tablosu	18
Çizelge 3.7. Sürdürülebilirlik düzeylerini gösteren sınıflandırma	23
Çizelge 3.8. Açık tarla ve örtü altı üretim faaliyetinde; yönetsel, ekonomik, çevresel, sosyal sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan ortak değişkenler*	34
Çizelge 3.9. Hayvancılık işletmeleri sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan değişkenler*	34
Çizelge 3.10. Ölçek ifadeleri için güvenilirlik katsayıları analizi sonuçları	35
Çizelge 4.1. Yeni düzenlemede belediye ve il özel idarelerine genel bütçeden ayrılan paylar	58
Çizelge 4.2. İl Özel İdaresi ve YİKOB arasındaki benzerlikler	62
Çizelge 4.3. İl özel idaresi ve YİKOB arasındaki farklılıklar	63
Çizelge 4.4. 6360 Sayılı Yasa sonrası belediye sayıları dağılımı	74
Çizelge 4.5. Yasa öncesi ve sonrası köy / belediye nüfusları dağılımı	74
Çizelge 4.6. 6360 Sayılı Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinin avantajları	76
Çizelge 4.7. 6360 Sayılı Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinin dezavantajları	77
Çizelge 4.8. 6360 Sayılı Kanun ile köylüye getirilen yeni vergi, harç ve katılma payları	77
Çizelge 4.9. 6360 Sayılı Kanun sonrası büyükşehir belediyelerinde kırsal hizmet yapılanmaları	78
Çizelge 4.10. Açık tarla üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları	80
Çizelge 4.11. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu	80

Çizelge 4.12. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni.....	81
Çizelge 4.13. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlığı	81
Çizelge 4. 14. İşletme traktör sayısı ve yaşı.....	82
Çizelge 4.15. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL).....	82
Çizelge 4.16. Konut alanı ve konut yaşına göre işletmelerin durumu	83
Çizelge 4.17. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri* (000 TL)	83
Çizelge 4.18. İşletmelerin hayvan varlığı (adet).....	83
Çizelge 4.19. Alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları	84
Çizelge 4. 20. Üretim değerine göre işletmelerin dağılımı (000 TL)	84
Çizelge 4. 21. Yıllık ortalama giderlere göre işletmelerin dağılımı (000 TL).....	85
Çizelge 4. 22. Yıllık ortalama gelirlere göre işletmelerin dağılımı (000 TL).....	85
Çizelge 4.23. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı	85
Çizelge 4.24. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL).....	86
Çizelge 4.25. İşçi varlığına göre işletmelerin dağılımı	86
Çizelge 4.26. Tarımsal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı...	87
Çizelge 4.27. Tarımsal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı.....	87
Çizelge 4.28. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı	88
Çizelge 4.29. Üreticilerin 2020'den sonra ödediği vergi türleri	88
Çizelge 4.30. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri	89
Çizelge 4.31. Çiftçilik dışı diğer meslek varlığı	89
Çizelge 4.32. Satış kanalı tercihinin göre üreticilerin dağılımı.....	89
Çizelge 4.33. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri	90
Çizelge 4.34. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri.....	92
Çizelge 4.35. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri	93
Çizelge 4.36. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri.....	95
Çizelge 4.37. Açık tarla işletmeleri yönetimsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	96
Çizelge 4.38. Açık tarla işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	97
Çizelge 4.39. Açık tarla işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	98

Çizelge 4.40. Açık tarla işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	99
Çizelge 4. 41. Açık tarla-bahçe işletmelerinde yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler	102
Çizelge 4.42. Hayvansal üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları	103
Çizelge 4.43. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu	103
Çizelge 4.44. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni.....	104
Çizelge 4.45. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlığı	104
Çizelge 4.46. İşletme traktör sayısı ve yaşı.....	105
Çizelge 4.47. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL).....	105
Çizelge 4.48. Konut alanı ve konut yaşına göre işletmelerin durumu	106
Çizelge 4.49. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri (000 TL)*	106
Çizelge 4.50. İşletmelerin küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı (baş).....	107
Çizelge 4.51. İşletmelerin hayvansal ürünlerden elde ettikleri ortalama yıllık gelir (000 TL).....	107
Çizelge 4.52. Üretilen hayvansal ürünler ve satış kanalları.....	108
Çizelge 4.53. Yıllık ortalama giderlere göre işletmelerin dağılımı	109
Çizelge 4.54. Yıllık ortalama gelirlere göre işletmelerin dağılımı	109
Çizelge 4.55. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı	110
Çizelge 4.56. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı	110
Çizelge 4.57. Geçici işçi varlığına göre işletmelerin dağılımı.....	111
Çizelge 4.58. Hayvansal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı	111
Çizelge 4.59. Hayvansal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı	112
Çizelge 4.60. İşletmelerin mera ve otlak kullanım durumu.....	112
Çizelge 4. 61. Hayvancılık dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı	113
Çizelge 4.62. Üreticilerin 2020'den sonra ödediği vergi türleri	113
Çizelge 4.63. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri	114
Çizelge 4.64. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri	114
Çizelge 4.65. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri.....	116
Çizelge 4.66. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri	118

Çizelge 4.67. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri ve belediye hizmetlerinin etkisi ...	119
Çizelge 4.68. Hayvancılık işletmeleri yönetsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	120
Çizelge 4.69. Hayvancılık işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	121
Çizelge 4.70. Hayvancılık işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	123
Çizelge 4.71. Hayvancılık işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	124
Çizelge 4.72. Hayvancılık işletmelerinde yönetsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler	127
Çizelge 4.73. Örtü altı üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları	128
Çizelge 4.74. Üreticilerin yaş ve eğitim durumları	128
Çizelge 4.75. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni	129
Çizelge 4.76. Örtü altı üretimi yapılan arazi parça sayısına göre işletmelerin dağılımı	129
Çizelge 4.77. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi dağılımı	129
Çizelge 4.78. İşletme traktör sayısı ve yaşı	130
Çizelge 4.79. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL)	130
Çizelge 4.80. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri*(000 TL)	131
Çizelge 4.81. İşletmelerin hayvan varlığı (adet)	131
Çizelge 4.82. Cam ve plastik serada üretim değerine göre işletme dağılımı	132
Çizelge 4.83. Cam sera alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları .	132
Çizelge 4.84. Plastik alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları	133
Çizelge 4.85. Tüm örtü altı üretiminde yıllık ortalama giderlere ve gelirlere göre işletmelerin dağılımı	133
Çizelge 4.86. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL)	134
Çizelge 4.87. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL)	134
Çizelge 4.88. İşçi varlığına göre işletmelerin dağılımı	135
Çizelge 4.89. Tarımsal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı .	135
Çizelge 4.90. Tarımsal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı	136

Çizelge 4.91. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı	136
Çizelge 4.92. Üreticilerin 2020'den sonra ödediği vergi türleri	137
Çizelge 4.93. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri	137
Çizelge 4.94. Satış kanalı tercihinine göre üreticilerin dağılımı.....	138
Çizelge 4.95. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri	138
Çizelge 4.96. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri.....	140
Çizelge 4.97. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri	141
Çizelge 4.98. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri ve belediye hizmetlerinin etkisi ...	143
Çizelge 4.99. Örtü altı işletmeleri yönetimsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	144
Çizelge 4.100. Örtü altı işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	145
Çizelge 4.101. Örtü altı işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	146
Çizelge 4.102. Örtü altı işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları	147
Çizelge 4. 103. Örtü altı işletmelerin yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler	149
Çizelge 4.104. Tüm üretim faaliyetleri için sürdürülebilirlik endeksleri.....	151
Çizelge 4.105. Tüm üretim faaliyetleri ve tüm sürdürülebilirlik boyutlarına göre endeksler	152
Çizelge 4.106. Tüm probit modellerinde %5 düzeyinde anlamlı olan bağımsız değişkenler	153
Çizelge 4.107. Açık tarla, hayvancılık ve örtü altı üretim faaliyetlerinin dört boyutlu matris kıyaslaması.....	155
Çizelge 4.108. Muhtarların ilçelere göre cinsiyet durumu	157
Çizelge 4.109. Muhtarların eğitim durumu.....	157
Çizelge 4.110. Muhtarların yaş ve muhtarlık deneyim durumu	158
Çizelge 4.111. Yasa sonrasında muhtarlık yetkilerinde değişim hakkında muhtar görüşleri.....	159
Çizelge 4.112. Muhtarlara göre, yasanın olumlu olarak görülen başlıca yönleri	159

Çizelge 4.113. Muhtarlara göre, yasanın olumsuz olarak görülen başlıca yönleri	160
Çizelge 4.114. Muhtarların, yasa içeriği hakkındaki bilgi düzeyleri.....	161
Çizelge 4.115. Muhtarların YİKOB hakkındaki bilgi düzeyleri.....	162
Çizelge 4.116. Yeni yasanın İl Özel İdaresi hizmetlerinin yerini doldurabilme algısı	162
Çizelge 4.117. Köyden dönüşen mahallelerin kırsal statüye geçme isteği muhtar görüşleri.....	163
Çizelge 4.118. Köyden dönüşen mahallelerde hanelerin yasadan memnuniyet durumu	163
Çizelge 4.119. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin, hayvansal üretim faaliyetine etki düzeyi	164
Çizelge 4.120. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin, bitkisel üretim faaliyetine etki düzeyi	165
Çizelge 4.121. 6360 sayılı kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal ekonomi unsurlarına etkisinin belirlenmesi	165
Çizelge 4. 122. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal alt yapıya etkisi	166
Çizelge 4.123. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin doğal kaynakların korunmasına etkisi	167
Çizelge 4.124. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin sosyal yardım ve kalkınmaya etkisi.....	168
Çizelge 4.125. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal yaşama etkisi	169
Çizelge 4.126. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetleri etkinliğinin ağırlıklı ortalamaları.....	169
Çizelge 4.127. Eğitim düzeyi ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları	171
Çizelge 4.128. Muhtarlık dönem sayısı ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları	172
Çizelge 4.129. Yasa bilgi düzeyi ile yasa etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları	172
Çizelge 4.130. Hanelerin yasadan memnuniyet durumu ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları.....	173

Çizelge 4.131. İlçe belediyelerinin yasayla gelen görev ve yetkiler konusunda bilgi düzeyi	175
Çizelge 4.132. Yasa sonrasında, belediyelerin idari etkinlik gösterge düzeyleri	175
Çizelge 4.133. Yasa sonrasında, belediyelerin planlama ve hizmet etkinlik gösterge düzeyleri	176
Çizelge 4.134. Yasa sonrasında, belediyelerin kırsal yapı etkinlik gösterge düzeyleri	178
Çizelge 4.135. Yasa sonrası, belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeyleri ortalaması	179

1. GİRİŞ

A. Genel

Büyük kentlerin yönetimine yönelik model arayışları dünyada ve Türkiye’de devam etmektedir. Bu arayışların ana nedeni ise yerelde kamu hizmetlerinin daha etkin, verimli, hızlı ve ucuz olarak sunulmasını sağlamaktır. Bununla birlikte yerel düzeydeki karar alma süreçlerine halkın katılımını kolaylaştırmaktır. Katılımın yerel düzeydeki önemi hakkındaki çalışmalar özellikle 1980’li yıllardan itibaren artmıştır.

Kentleşmenin artması beraberinde belediye sayısının artmasına neden olmuştur. Bu durum yerelleşme ve katılımı olumlu manada etkilerken, bazı kentlerde ölçek hızlı biçimde büyümüştür. Ölçeğin hızlı büyümesi sonucunda daha etkin ve verimli bir hizmet ortaya koyulması için bütüncül yönetim yaklaşımının gerekliliği ön plana çıkmıştır. Sonuç olarak 1980’li yıllarda büyük kentlere yönelik yeni yönetim anlayışları ve düzenlemeleri yapılması zorunluluğu meydana gelmiştir (Sezik 2015).

1982 Anayasası’nın 127. Maddesinde il, belediye ve köylere tüzel kişilik verilmiştir. Büyükşehir belediyeleri ile ilgili ilk düzenleme 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’dur. Bu kanun ile İzmir, İstanbul ve Ankara İllerinin belediyeleri büyükşehir belediyesine dönüşmüştür. Sonraki yıllarda Antalya (1993) dahil olmak üzere toplam 16 il belediyesi büyükşehir statüsüne kavuşmuştur (Yetkin 2017).

3030 sayılı kanunla illerdeki statü değişimine sebep olan en önemli etken nüfus büyüklüğüdür. Yaklaşık olarak yetmiş beş yıl (1930-2004) boyunca yürürlükte kalan 1580 sayılı belediye kanunu, tüm il belediyelerine eşit uygulama yapılmasını sağlarken, 5216 (2004) sayılı kanun coğrafi ölçüm ve nüfus şartı getirerek büyükşehirlerin sınırlarının ve görev alanlarını “pergel” düzenlemesi ismiyle genişletmiştir. Buna göre; illerdeki valilik binaları merkez kabul edilerek, nüfusu bir milyona kadar olan illerde yarıçap 20 km, bir-iki milyon arasında olan illerde 30 km ve iki milyondan fazla olan illerde ise 50 km yarıçap büyükşehir belediye sınırı olarak kabul edilmiştir. Türkiye’de özellikle 2004 yılında küreselleşme ve Avrupa’yla bütünleşme çalışmaları sonucu başlatılan kamu yönetimi reform süreci doğrultusunda yerel yönetimleri ilgilendiren yasal düzenlemeler yapılmıştır (Yetkin 2017).

Büyükşehir yasası ile (No:6360) birlikte; on dört ilde büyükşehir belediyesi ve yirmi yedi ilçe kurulması sağlanmıştır. Büyükşehir statüsüne kavuşan illerde 1089 belde belediyesi ile 16 561 köyün tüzel kişiliği sona ererken, geri kalan diğer illerde nüfusu 2000’den aşağı olan 559 belde belediyesi ise kapatılmıştır. Büyükşehir’e dönüşen illerde il özel idare müdürlükleri kapatılmıştır. Toplamda 30 ilde, idari sınırlar il mülki sınırlarına kadar genişlemiştir. İl mülki sınırları da büyükşehir belediye sınırları haline gelerek yaklaşık 70 milyon kişi bu sınırlara dâhil olmuş ve hizmet sunumu açısından kır-kent ayrımı ortadan kalkmıştır. 6360 Sayılı Kanun, özellikle kırsal alanlarda önemli etkiler oluşturduğu için kırsal kalkınmaya olan etkileri incelenmeye değerdir.

Nüfus yoğunluğu, sosyo-kültürel özellikler ve idari yapılanma gibi pek çok farklı değişken farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda kırsalı tanımlamak için kullanılmaktadır.

OECD’ye göre kırsal alanlar, nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu mekânlardır. Daha geniş bir tanıma göre, hâkim iktisadi faaliyetin tarım olduğu,

seyrek nüfuslu ve geniş doğal çevreye sahip yerler genel olarak kırsal alan kabul edilmektedir. Diğer bir tanıma göre kırsal alanlar, köy pazarları ve üretici birlikleri gibi ekonomik ve sosyal yapıların bulunduğu, ekolojik olarak değerli, kent ile sürekli etkileşim halinde olan mekânlardır (UKKS 2018). Kırsal kalkınma, sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kırsal ekonominin güçlendirilmesi için çiftçi örgütleri, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve yerel yönetimler gibi çok aktörlü bir süreç olarak tanımlanabilir (Anonymous 6). Diğer bir tanıma göre, kırsal alanda yaşayan ve geçimini büyük oranda tarım sektöründen veya diğer kırsal mesleklerden sağlayan birey veya toplulukların, asgari yaşam şartlarına ulaştırılmasıdır (Sayın 2018).

Büyükşehir Kanunu'nun (No:6360), büyükşehirlerin kırsal alanlarında yönetsel, sosyal ve ekonomik olarak ciddi değişiklikler ve etkiler meydana getirdiği görülmektedir. Bir ülkede kırsal alanlar tarımsal üretimin yapıldığı ve yerel kültürün yaşadığı sosyal ve ekonomik bölgelerdir. Büyükşehir yasasının kırsal alana olan olumlu veya olumsuz etkilerinin araştırılması ve bu alanların geleceği ile ilgili ve tarımsal sürdürülebilirlikle ilgili yeni ve toparlayıcı politikalar oluşturulması önemlidir (Sayın 2022).

Kırsal kalkınma ise tarımsal işletmelerin yeterli ve düzenli gelir elde etmesi ile kırsal hanelerde refah artışının sağlanması amaçlarını gerçekleştirmek için hedef kitlenin köylülerden ve çiftçilerden olduğu bir politika alanı olarak tanımlanmaktadır (Anonymous 6).

Kırsal alanlar; çoğunluğu küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan yapısıyla, geleneksel el sanatları, temel tarım ürünleri ve katma değeri yüksek tarım ürünleri üretimi yanında kültür ve turizme yönelik faaliyetlerle de ekonomiye büyük katkı sağlamaktadır. Günümüzde geline nokta, kırsalın; ekonomik yapıya katkı, gıda güvenilirliği ve güvenliği, çevre koruma, kültürel miras vd pek çok konudaki önemi daha da artmıştır. Artık kırsal alanlar; köy pazarları ve üretici birlikleri gibi ekonomik ve sosyal yapıların bulunduğu, ekolojik olarak değerli, kent ile sürekli etkileşim halinde olan mekânlar olarak görülmeye başlanmıştır (UKKS 2018). Dolayısıyla sürdürülebilir kalkınma hedefleri kapsamındaki amaçlara ulaşmada; kırsal alanlar ve buralara yönelik sürdürülen kırsal kalkınma hizmetlerinin kapsamı ve başarı düzeyleri de özel bir öneme sahip hale gelmiştir. Üstelik ülke nüfusunun büyük bölümünün yaşamını sürdürdüğü kırsalın sağlamış olduğu yararlılıklar yanında kent yaşamının doğurduğu yüksek sosyo-ekonomik maliyetler de kırsal alanların önemini, kırsal kalkınmanın ve buralara sunulan hizmetlerin de önemini artırmıştır.

Türkiye'de geçmişte, ilgili alanda yasal ve kurumsal yapıda yaşanan değişimler nedeniyle kırsal kalkınma hizmetlerinin sürdürülmesinde de belediyeler yanında farklı kamu kurumları (İl Özel İdaresi, Köy Hizmetleri, Toprak-Su vd) da çeşitli görevler üstlenmiştir. Yakın dönemde ise yerel yönetimlere yönelik yeni düzenlemeler ve kapsamında kırsal hizmetleri yürütmeye görevler üstlenme konusu daha fazla gündeme getirilmiştir. AB uyumunun da etkisiyle başlatılan kamu yönetimi reform uygulamaları; 2004 tarihli Büyükşehir Belediyesi Kanunu (BŞB) (No.5216) ile başlayıp 2012 tarihli yeni Büyükşehir Yasası kapsam değişikliği (No.6360) ile günümüze kadar sürdürülmüştür (RG, 2004; RG, 2012).

Ülkede, belediyeler ve sorumluluk alanları konulu yasal yapı günün koşullarına göre devamlı olarak güncellenmiştir. Bunlardan öne çıkanlar;

- Belediye Kanunu (No.5393) RG 13.07.2005/25874,
- BŞB Kanunu (No.5214) RG 23.07.2004/25531,

- BŞB Değ. Kanun (No.6360) RG 06.12.2012/28489,
- Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği RG 15.04.2021/31455,
- BŞB Değ. Kanun (No.7254) RG 16.10.2020/31276 Mük. şeklindedir.

B. Yeni yasa (No.6360) ve sonrasında “kırsal kalkınma ilişkili” temel değişiklikler
(Sayın 2022)

- İlk olarak 2004 tarihli 5216 Sayılı Yasa sonrasında İstanbul ve Kocaeli belediyelerinin sınırları il mülki sınırlarını kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Daha sonra 2012’deki No.6360/md.5 ile No.5216/4.md’si “toplam nüfusu 750.000’den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir” şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca yine No.6360/md.6 ile No.5216/5.md’si “Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin mülki sınırlarıdır” şeklinde değiştirilmiştir.
- Bir diğer önemli değişim No.6360-md.1/3 ile olmuştur. Çünkü “BŞB sınırlarındaki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır”. İlaveten md.1/5 ile “BŞB olan illerdeki il özel idarelerinin tüzel kişilikleri kaldırılmıştır”. Bunun dışında pek çok önemli yeni düzenleme de hayata geçirilmiştir.
- No.6360-md.1/1 ile 14 il belediyesi (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van) BŞB’ne dönüştürülmüş ve sınırları il mülki idare sınırları olarak genişletilmiştir. Ayrıca yine No.6360-md.1/2 ile eskiden BŞB olan 14 il (Adana, Ankara, Antalya, Bursa, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya, Samsun) sınırları da aynı şekilde il mülki idare sınırları olarak genişletilmiştir. İstanbul ve Kocaeli illeri 2004’de aynı statüyü kazanmış olduğundan No.6360 ile toplamda yetki sınırları mülki idare sınırı olan 30 BŞB statüsü oluşturulmuştur.
- 6360/md.7 ile BŞB görev ve sorumlulukları başlıklı 5216-md.7’ye Ek fıkra olarak “Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler” ifadesi eklenmiştir.
- No.7254/md.10 (2020) ile No.5216 sonuna “Ek Madde 3” ilave edilerek; “..köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup ... kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler, kırsal mahalle..” olarak kabul edileceği ayrıca “..tamamı kırsal mahalle olarak tespit edilmeyen diğer mahallelerde de on bin metrekareden az olmamak kaydıyla kırsal yerleşik alan” olarak belirlenebileceği ifade edilmiştir (RG, 2020).

Mevcut değişiklikler kapsamında yer alan; “Büyükşehir belediyesi statüsü kazanma” ile “belediye sınırlarını il mülki idare sınırı olarak genişletme” konusu farklı iki konu olup bunlar 6360 Sayılı Yasada birlikte ele alınmıştır. Böylece belediyelerin sorumlu olduğu coğrafi sınırlar, yönetim alanları ve yetkileri daha da genişletilmiştir. Bu kapsamda, kırsal ve tarımsal hizmetlerin sürdürülmesi konularında da BŞ belediyelerine yeni yetki alanları yaratılmıştır (RG 2012).

Gelinen noktada, 5216 ve 6360 Sayılı Kanunlar ile “kırsal ve tarımsal hizmetler” konusunda

aşağıdaki *yapısal konular* öne çıkmıştır:

- Büyükşehir ve ilçe belediyelerinin sınırları, kendi mülki idare sınırları haline getirilmiştir. Böylece özellikle BŞB kırsal kalkınma hizmetleri sorumluluk alanı daha da genişletilmiştir.
- Büyükşehir sınırları içerisindeki “köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği” ortadan kaldırılmış ve bunlar “mahalle” konumuna getirilmiştir. Ancak 5393 Sayılı Belediye Kanunu’na tabi 51 ilde mevcut (nüfusu iki bin altında olan) köyler ile (nüfusu iki bin üzerindeki) beldeler varlığını korumuştur.
- BŞB sınırları içerisindeki tüm köy ve beldelerin tüzel kişiliğine ait olan taşınır ve taşınmaz varlıklar BŞB veya ilçe belediyelerinin mülkiyetine geçirilmiştir.
- BŞB sınırları içerisindeki kırsal kesime yönelik hizmet sorumluluğu bulunan il özel idareleri kapatılmıştır.
- BŞB ve sınırlarındaki ilçe belediyelerinin; yetkileri, görevleri, sorumlulukları, teşkilat yapıları yeniden düzenlenmiştir.
- BŞB ve ilçe belediyelerine; “tarım ve hayvancılığı destekleme amaçlı her türlü faaliyet ve hizmette bulunma” yetkisi verilmiştir.
- BŞB sınırları içinde mali muafiyet uygulamaları için sonradan kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan oluşturulmuştur.

C. Yeni yasa (No.6360) sonrası; tartışılan, uygulaması izlenen ve araştırılması gereken bazı temel konular (Sayın 2022)

BŞB Yasası sonrasında kamuoyunca tartışılan ve gündeme getirilen pek çok konu olmuştur. Temelde “..belediye hizmetlerinin planlı, programlı, etkin, verimli ve uyum içinde yürütülmesini sağlamak ..” amaçlanmış (No.5216/md.1) olmasına karşın uygulamada kırsal alana, belediyeçilik hizmetleri etkinliğine ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine yansımaları 2012’den buyana tartışma konusu olmuştur. Üstelik günümüzde geline nokta, BŞB Yasası uygulamasının deneyimler sonrasındaki tüm olumlu veya olumsuz yönleri daha açıkça görülür hale gelmiştir.

- Nitekim bu yaklaşımdan hareketle de son düzenleme olarak “kırsal mahalle” ve “kırsal yerleşik alan” konulu yönetmelik ile BŞB yetki alanlarında yeniden eski köy statüsünde yararlanılan mali kapsamlı muafiyet, istisna ve indirim kapsamlı hakların kazandırılması yolu tercih edilmiştir.
- Ayrıca taşınmaz eğitim modeli ile kapatılan köy okullarının da kırsalı etkileyen genç insan kaynağı ve tarımsal üretimin olumsuz etkilenmesi gibi çeşitli nedenlerle yeniden değerlendirilmesi milli eğitimin gündemine girmiştir.
- Diğer yandan yasa (No.6360) ile birlikte; Köy Kanunu (No.442) uygulaması, orman köyleri, mera, yaylak ve kışlak gibi konulardaki haklar yeniden tartışma konusu haline gelmiştir.
- Köyden mahalleye dönüşüm ile birlikte kırsalın üstleneceği yeni sosyo-ekonomik, çevresel, idari ve mali sorumlulukların kapsamı ile kırsal ve tarımsal hizmetler konusundaki yeni beklentilerin nasıl karşılanabileceği, BŞB ve ilçe belediyesi sorumluluklarına ilişkin “ikili bir yapı” oluşması gibi konular da günümüze kadar genel tartışma alanı olarak canlılığını korumuştur.

- Yasa (No.6360) sonrasında BŞB yapılanması ile her ilde farklı isimler altında olmak üzere kırsal kalkınma hizmetleri ve tarımsal hizmetler ilişkili yeni birimler oluşturulmuştur. Öne çıkan bazı örnekler; Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Doğal Hayatı Koruma ve Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Park ve Bahçeler Dairesi Başkanlığı, Tarımsal ve Veteriner Hizmetleri Daire Başkanlığı, Muhtarlıklar ve Gıda Dairesi Başkanlığı, Yerel Ekonomiye Güçlendirme Dairesi Başkanlığı, Tarım ve Hayvancılık Hizmetleri Daire Başkanlığı, Tarımsal Hizmetler ve Muhtarlık Dairesi Başkanlığı şeklindedir. Çalışma Usul ve Esasları Yönetmeliği, tanımlanan görev ve yetki alanları ile bağlı şubeler (alt birimler) belediyelere göre değişen farklı içerikler oluşturulmuştur.
- Belediyelerin kırsal hizmetler kapsamlı tüm altyapı ve diğer uygulamalarında il ve ilçe belediyeleri sorumluluk alanı ayırımı farklı siyasi yönetimlerin olduğu bölgelerde sürekli anlaşmazlık konusu olmuştur.
- Kırsal alandaki köylü vatandaşların kırsal hizmetlerdeki muhtar ve belediye ilişkilerinde iletişim yönü değişmiş uyum zorluğu oluşmuştur.
- Çok yaygın ve uzak yerleşim alanlarına sahip ilçe ve mahallelerin BŞB hizmetlerinden yararlanma süreci uzamış, hızı yavaşlamış ve iletişim kanalı zayıflamıştır.
- Eski köylere yeni mahalle statüsü nedeniyle kent kaynaklı mali ve idari yükler (vergiler vd) yansıtılmış, hizmet alma birimleri değişmiştir.
- Tarım alanlarına yönelik imar cazibesi ve kentleşme baskısı artış göstermiş hobi bahçeleri ve kırsal villalar gibi talep baskısı giderek yoğunlaşmıştır.
- Ancak BŞB Yasası sonrasında olumsuz olarak değerlendirilen bu yönere karşın pek çok yeni olumlu gelişmenin de yaşandığı değerlendirilmiştir. Kırsal sanayide gelişme, ulaşım alt yapısını güçlendirme, arazi değeri artışı, modern pazarlama ortamı oluşturma, büyük yatırımlara yönelebileme, daha sağlıklı içme suyu ortamına kavuşma, kültürel ve sosyal etkinliklerde zenginleşme, sosyal yardım hizmetlerinin kolaylaşması, okul dışı eğitim ve kurs olanaklarının artması gibi konular bunlardan öne çıkanlardır.

Ayrıca kırsal hizmetlerin zenginleşmesi, tarım ve hayvancılığın desteklenmesi, BŞB yönetiminde kırsalın da temsil edilmesi gibi yeni sorumluluk alanları oluşturulmuştur. Özetle yasanın amacına uygun olarak bir anlamda köy-kent modeline yakın olumlu gelişmeler olduğu da değerlendirilmiştir.

Dolayısıyla geline nokta 6360 Sayılı BŞB Yasası uygulaması sonrasında ortaya çıkan yeni düzenleme ihtiyaçları devam etmek ve sürekli güncelleme ihtiyacı doğmaktadır. Bu beklentilerin de ancak uygulamaya ilişkin çıktıların, hizmet sunulan veya sunan hedef kitleleri kapsayan sağlıklı araştırmalarla karşılanabileceği düşünülmektedir. Nitekim bu ihtiyaç nedeniyle pek çok araştırma alanı doğmuş ve gerçekleştirilmiştir.

Ancak bu çalışmada, 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında;

- Tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirlik düzeyi ile bunu *etkileyen yasal düzenleme* ilişkili faktörler (üretici hedef kitlesi)

- Sadece mahalleye ve kırsal mahalleye dönüşen köylerdeki kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliği (muhtar hedef kitlesi),
- Belediye kırsal hizmetleri yönetim etkinliği (il-ilçe belediyeleri) Antalya ili örneği üzerinde analiz edilmiştir.

D. Araştırmada amaç ve hedefler

6360 Sayılı Yasa'nın büyükşehir kırsal alanlarında yönetsel, sosyal ve ekonomik olarak önemli değişiklikler ve etkiler meydana getirdiği görülmektedir. Kırsal alanlar bir ülkede tarımsal üretimin yapıldığı ve yerel kültürün yaşandığı önemli bölgelerdir. Yasanın kırsal alana olan olumlu veya olumsuz etkilerinin araştırılması ve bu alanların geleceği ve tarımsal sürdürülebilirlikle ilgili yeni politikalar oluşturulması yanında gelecekte olası yeni büyükşehir oluşturma hedeflerinin daha sağlıklı şekillendirilmesi açılarından önemli bir ihtiyaç olarak görülmektedir.

Bu nedenle araştırmanın ana amacı; ““Büyükşehir Belediyesi Yasası (No.6360) sonrasında yasayla mahalleye dönüşen köylerde kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğinin (muhtar hedef kitlesi), belediyelerin kırsal hizmetleri yönetim etkinliğinin (il-ilçe belediyeleri) ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirlik düzeyleri ile bunu etkileyen yasal düzenleme ilişkili faktörlerin (üretici hedef kitlesi) Antalya İli örneği üzerinde araştırılması” olarak belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında Antalya ilinde, köyden mahalleye dönüşmüş olan mahallelerin muhtarları, o mahallerdeki hayvansal ve bitkisel üretim yapan üreticiler ve ayrıca ilçe belediyeleri ile yüz yüze görüşmeye dayalı anket çalışması yürütülmüştür. Araştırmanın temel hedefleri araştırma amaçları ile aynı olup Büyükşehir Yasası'nın (No.6360);

- a) Kırsal alana götürülen kırsal kalkınma hizmetleri etkinliğine ve
- b) Tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyine etkisi ile
- c) Belediyelerin kırsal hizmetleri yönetim etkinliğine yansımalarını belirlemektir.

Araştırmanın; Büyükşehir Yasası sonrasında sunulan kırsal kalkınma hizmetlerine ve tarımın sürdürülebilirliğine yönelik ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla mevcut yasada daha etkin bir yapıya dönüşümünü sağlayarak, güncellemelerin yapılması ve politikaların geliştirilmesi bakımından faydalar sağlayacağı düşünülmüştür.

2. KAYNAK TARAMASI

2.1. Araştırma Konusu ile İlgili Kaynaklar

Sezik, M. (2015), “6360 Sayılı Kanun'a Göre Büyükşehirlerde Bütünleşme Sürecinin Etkileri: Malatya Örneği” isimli doktora tezi çalışmasında, 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu ile gelen değişimler siyasal, yönetsel ve ekonomik boyutlarıyla incelenmiştir. Aynı zamanda, çalışmada sahadan elde edilen veriler ile kanunun gerekçesinde ve temel metinde belirtilen ilkeler ile uygulamalar arasındaki ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada dünyada başta AB ülkeleri ve ABD'de etkili olan liberal yerel yönetim politikalarının bu yerelde ve metropol alan yönetimi üzerindeki etkileri açısından değerlendirmeler de yapılmıştır.

Ayyıldız ve ark. (2016), “6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri” adlı makale çalışmasında, söz konusu yasal düzenlemenin kırsal kesim üzerindeki olası etkilerini avantaj ve dezavantaj boyutlarıyla analiz etmektedir. Avantajlar arasında belediyelerin altyapı tecrübesi sayesinde planlı yapılaşma, afet risklerinin denetimi, ulaşım ve çevre hizmetlerinde iyileşme olasılıkları öne çıkmaktadır. Öte yandan, kırsal alanların coğrafi dağınıklığı, ilçe belediyelerinin sınırlı bütçeleri, köy bütçesinin kaldırılması ve taşra hizmetlerinin aksama riski gibi olumsuzluklar dikkat çekmektedir. Çalışmanın sonuç bölümünde, kırsal hizmetlerin aksamaması için büyükşehir ve ilçe belediyelerinde kırsal birimler kurulması, tarımsal hizmetlerin yürütülmesine yönelik yapısal ve yasal düzenlemeler yapılması ve kırsal halkın kullanımında olan araziler için koruyucu yasal çerçeve oluşturulması önerilmektedir.

Kalpaklıoğlu, G. (2017), yaptığı “6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Etkilerinin Değerlendirilmesi (Ordu Büyükşehir Belediyesi Örneği” isimli yüksek lisans çalışmasının amacı; 6360 sayılı yasanın kırsal kesimdeki etkileri belirlenmesidir. Çalışmada Ordu ilinin 6 ilçesine bağlı 24 mahallesinde (köyde) 96 kişiyle yüz yüze yapılan anketler kullanılmıştır. Uygulamanın sonuçları ile ilgili olumlu veya olumsuz kanaatlerini ortaya koymuşlardır. Buna göre anket yapılan kişilerin %60,4’ü yasanın getirdiklerine olumsuz bakarken, olumlu bakanların oranı %23,9’dur.

Özalp, B. (2017), tarafından yapılan “Antalya İlinde Kırsal Alanda Yaşayanların Büyükşehir Yasası ile Getirilen Yeni Düzenlemelere İlişkin Bilgi Düzeylerinin Araştırılması” adlı yüksek lisans çalışmasında; yerel yönetim mevzuatlarındaki bu değişimlerin Antalya ilinde kırsal alanda yaşayanların hayatındaki yansımaları, bu bireylerin yasa hakkındaki bilgi düzeyinin ölçülmesi ve yasa karşısındaki tutum ve beklentilerinin tespiti amaçlanmıştır. Kırsalda yaşayanların büyük çoğunluğunun yasanın uzun vadede tarıma ve hizmet sunumuna olumsuz etkileri olacağı sonucuna varılmıştır.

Çamdere, M.A. (2017), 6360 Sayılı Kanunun Denizli ilinde, büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarafından sunulan kamu hizmetlerinin üzerindeki etkilerini araştırmak amacıyla 38 belediye yöneticisi ile anket çalışması yapılmış, toplanan veriler SPSS Statistics 22 WIN programı ile değerlendirilmiş ve 6360 Sayılı Kanun ile yeni büyükşehir belediyelerinin kurulması, büyükşehir belediyelerinin hizmet sınırlarının il ve ilçe sınırlarına genişlemesi idari ve hizmet sunumu açısından olumlu bir gelişme olduğu hipotezi test edilmiştir. 6360 sayılı kanun, yerelleşme hususunda olumlu bir etki oluşturduğu, büyükşehirlerin kendi ekonomisi çerçevesinde büyük yatırımlar yaparak

kenti çağdaş bir yapıya kavuşturması konusunda olumlu bir etkiye sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

Yetkin, O. (2017), tez çalışması, 6360 sayılı Kanun sonrası Muğla ilinde yerel kamu hizmetlerinde yaşanan dönüşümün Marmaris ilçesi özelindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Marmaris Belediyesi'nin yıllık faaliyet raporları incelenmiştir. Elde edilen bulgular ile birlikte Yasa'nın Marmaris ilçesindeki etkisi siyasi, mali ve teknik boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular ile Yasa'nın uygulamada yaşanan sorunları tespit edilerek öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Erol, V. (2017), tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'de büyükşehir idare sisteminin ortaya çıkışı ve önemi ile köylerin idari yapısı incelenmiştir. Ayrıca 2012'de 6360 sayılı Kanunla büyükşehir idare sisteminde yapılan değişiklikler ve büyükşehir belediyesi kurulan illerde köylerin mahalleye dönüşmesinin olumlu ve olumsuz etkilerinin neler olabileceği açıklanmış, yapılması gereken yasal ve yapısal değişiklikler konusunda öneriler getirilmiştir. Köylerin mahalleye dönüşmesiyle ortaya çıkan yeni durum sonrası seçilen örnek bir köyde, köy idarecilerinin ve köy sakinlerinin, köylerinin değerlendirmelerine yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda elde edilen veriler ışığında ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri getirilmiştir.

Koç, M. (2018), çalışmasında, Muğla ilinde 6360 Sayılı Kanun'a göre köyden mahalleye dönüştürülen yerlerde, dönüşüm öncesi belirlenen 8 ilçede köy muhtarı olup, halen ilçeye bağlı mahalle muhtarı olarak göreve devam eden 81 muhtar ile yüz yüze anket uygulaması yapılmıştır. 6360 Sayılı Kanun'un mahalleye dönüşen köylerde muhtarlığa etkisini katılım, etkinlik verimlilik ve merkezileşme yerelleşme bağlamında mahalle muhtarlığına ilişkin yeni öneriler geliştirilmiştir.

Olgun Usta, G. (2018), tarafından yapılan "6360 Sayılı Yasa ile Oluşan Büyükşehir Yasası'nın Kırsal Alanda Hizmet Etkililiği Açısından İncelenmesi: İzmir İli Kiraz İlçesi Araştırması" isimli yüksek lisans tezinin amacı; 6360 sayılı kanunun irdelenerek bu kanun ile Ankara ili Elmadağ ilçesinde köyden mahalleye dönüşen Karacahasan, Edige, Kuşçuali, Taburlar, Deliler, Aşağıkamyşlı, Yukarıkamyşlı yerleşmelerine olan yönetsel, ekonomik ve planlama yönünden olumlu ve olumsuz etkilerini yüzyüze anket yöntemiyle belirlenmesidir. Söz konusu ilçede yönetsel, ekonomik ve planlama yönünden olumlu ve olumsuz taraflar belirlenmiştir.

Ceyhan, S. (2018), çalışmasında; 6360 sayılı kanun ile Ankara ili Elmadağ İlçesinde köyden mahalleye dönüşen Karacahasan, Edige, Kuşçuali, Taburlar, Deliler, Aşağıkamyşlı, Yukarıkamyşlı yerleşmelerine olan yönetsel, ekonomik ve planlama yönünden olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymaktır. Çalışma kapsamında bulunan mahallelerde muhtarlar ve hane halkı ile anket yapılmış, Ankara Büyükşehir Belediyesi ve Elmadağ İlçe Belediyesi yetkilileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan analizler doğrultusunda kanunun; Karacahasan, Edige, Kuşçuali, Taburlar, Deliler, Aşağıkamyşlı, Yukarıkamyşlı yerleşmelerine olan yönetsel, ekonomik ve planlama yönünden olumlu ve olumsuz yönleri ile olması gerekenler belirtilmiştir.

Aydın, K. (2019), tarafından yapılan "6360 Sayılı Kanun Sonrası Büyükşehir Belediyelerinde Yerel Hizmetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Analizi: Manisa Salihli

Örneği” adlı yüksek lisans çalışmasının amacı: 6360 sayılı Kanun sonrası büyükşehir belediyelerinde yerel hizmetlerin kırsal kalkınmaya etkilerinin, ne yönde ilerlediği incelemektir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Yasanın ilk yıllarında kırsal alanlara hizmet götürme konusunda epey zorlanılmasına karşın ilerleyen yıllarda koordinasyon güçlenerek, yasanın olumlu tarafları ortaya çıkmaya başlamıştır.

Küpelı, Ö. (2019), Bu araştırmada Kahramanmaraş’ın Göksun ilçesine bağı kapatılan belde belediyelerinde (Bozhüyük, Değirmendere ve Taşoluk), hizmetin kapatılmadan öncesi ve sonrası ile ilgili bilgi düzeyleri ve memnuniyet durumları, %5’lik hata ve %95 güvenilirlik oranına göre belirlenen 348 kişı ile yapılan anketler ile belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel metotlar kullanılmıştır. Araştırma sonucunda belde belediyelerinin kapatılmasından sonra mahallelere sunulan hizmetten genel olarak memnun olunduğı görülmüştür. Ancak hizmetler tek tek incelendiğinde, mahalle halkının herhangi bir sorun ile ilgili ilçe belediyelerinde muhatap birilerini bulmakta zorlandıkları tespit edilmiştir.

Çavuşoğlu, A. (2019), çalışmasında 6360 sayılı Kanun ile birlikte büyükşehir belediye sınırları içerisinde tüzel kişiliklerini kaybetmiş belde belediyesi ve köylerin, 6360 sayılı Kanun ile gelen değişikliklerden nasıl etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Daha önce büyükşehir belediyesi olan Antalya ilinde yer alan yeni mahalleler incelenerek Kanun sonrası ortaya çıkan durum değerlendirilmiştir. Çalışmada, 20 tanesi eski belde belediyesi, 113 tanesi eski köy olan şimdiki 133 mahallenin muhtarıyla yüzyüze anket uygulaması yapılmıştır. Sonuç olarak, Kanun’un Antalya ilinde mahalle muhtarları tarafından olumsuz karşılandığı, çevre temizlik, yolların bakımı gibi konular dışında büyükşehir belediyesinin yerele hizmet götürme konusunda yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Yönetmel yapılanma konusunda mahalle muhtarlarının önceki sisteme göre yetkilerinin azaldığı, bununla muhtarlar tarafından olumsuz karşılandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Arabacı, M.D. (2020), tarafından yapılan “6360 Sayılı Yasa Kapsamındaki Değişiklikler ve YİKOB- İL Özel İdaresi Karşılaştırması” adlı yüksek lisans tezi çalışmasının amacı; 6360 Sayılı Kanun’un getirdiğı yenilikleri değerlendirmek ve Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları ile İl Özel İdaresini karşılaştırmaktır. Sonuç olarak; YİKOB’ların kurulması zorunlu bir durum olarak görülmesine rağmen görev tanımlarının tam olarak belli olmaması yetki karmaşasına, hizmetlerin aksamasına ve yetersiz personel istihdamına sebep olmaktadır.

Uzan Koçar, H. (2021), tarafından yapılan çalışma genelinde, 6360 sayılı yasa ile birlikte büyükşehir belediyeleri ve yerel kalkınma ele alınmış; çalışma özelinde ise 6360 sayılı yasal düzenleme ile yapılan değişikliklerin yerel kalkınma alanına getireceğı olumlu ya da olumsuz etkiler ilgili yasanın sahada muhatabı ve uygulayıcıları olan mülki idare amiri ve belediye başkanlarının bakış açıları çerçevesinde irdelenmiştir. Belirli kriterlere göre seçilen illerde görev yapan vali, kaymakam ve belediye başkanlarının yerel kalkınmaya yönelik bakış açılarını ortaya koymak amacıyla anket yöntemi uygulanmıştır. Elde edilen bulguların yorumlanması ve analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda ankete katılan katılımcıların verdikleri cevaplar değerlendirildiğinde yeni büyükşehir belediye modelinin yerel kalkınmaya olumlu etki yaptığını düşünenlerin çoğunlukta olduğı görülmüştür.

Yardımcı, B. (2023), tarafından yapılan çalışmada, Çalışmaya, bugün geçerli olan kırsal alan tanımıyla başlanmaktadır. Türkiye’deki istatistik üretiminde ve kırsal politikalarda kullanılan kırsal alan tanımlarına yer verilmiştir. Cumhuriyet’in kuruluşundan bugüne üst politika belgelerinde yer alan kırsal alan tanımları ve bu konuda ortaya çıkan sorunlar irdelenmiştir. 6360 sayılı Kanun’dan önce kırsal alan tanımının durumu ve 6360’dan ortaya çıkan değişikliklerin ne yönde cereyan ettiği anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.2. Analiz Metodu ile İlgili Kaynaklar

Anar, Ö. (2007), çalışmasında, seçilmiş bazı sürdürülebilirlik indikatörlerinden yararlanarak yapılan uygulamalar parsel ve çiftlik düzeyinde değerlendirilmiştir. Ege Bölgesinde yerleşik tümüyle organik üretim yapan model bir işletme seçilmiştir. İşletmede yıl boyunca yapılan uygulamalar takip edilerek toprak ve su örneklerinin referans değerler karşılaştırılmıştır. İşletmede yapılan uygulamalar organik tarım kurallarına uygun olduğu halde İşletmede ele alınan parsellerin değerlendirilmesi sonucunda özellikle toprak verimliliğine yönelik olarak sürdürülebilirliğin yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İşletme için çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliğin artırılmasına yönelik önerilerde bulunmuştur.

Beşen, T. (2017), çalışmasında tarımsal sürdürülebilirlik sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarda değerlendirilmiştir. Ekonomik boyut altında 7 gösterge, sosyal boyut altında 7 gösterge ve çevresel boyut altında 7 gösterge kullanılmıştır. Çalışma, Sinop ili Sarıkum Gölü Havzasında yürütülmüştür. Çalışmada çiftçilerle yüz yüze yapılan anketlerle elde edilen bilgiler ile ilgili istatistiki bilgiler veri olarak kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde indeks yöntemi kullanılmıştır. Sonuç olarak Sinop İli Sarıkum Gölü havzasında tarımsal sürdürülebilirlik çevresel boyutta %13,95, ekonomik boyutta %9,64 ve sosyal boyutta %16,62 sürdürülebilirlik düzeyinde tespit edilmiştir. Sarıkum Gölü Havzasında tarımsal sürdürülebilirlik %40,21 seviyesinde tespit edilmiştir.

Keskinkılıç, K. (2019), tarafından gerçekleştirilen “Koyunculuk Faaliyetinin Sürdürülebilirliği: İzmir İli Örneği” isimli doktora çalışmasında; bütünsel sürdürülebilirlik endeksi yöntemiyle, İzmir ilinde koyunculuk işletmelerinin sosyo-ekonomik özellikleri ve koyunculuk faaliyetlerinin sürdürülebilirliği analiz edilmiştir. FAO sürdürülebilirlik referansına göre, İzmir ilinde koyunculuk faaliyetlerinin sürdürülebilirliği sınırdan olarak belirlenmiştir.

Kurnaz, H. (2019), çalışmasında Samsun İlinde 2016 yılında GÇP’den yaralanan 100 genç çiftçi ile yüz yüze yapılan anketlerden elde edilen verilerden yararlanılmıştır. İşletmelerin sosyal ve ekonomik sürdürülebilirliklerine etkili faktörlerin belirlenmesinde sırasıyla Tobit ve Logit modellerden yararlanılmıştır. Genç çiftçiler %73’ü genç çiftçi desteğinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Genç çiftçilerin işletmelerine ait ortalama sosyal sürdürülebilirlik endeksi 0,59 olarak hesaplanmıştır. İşletmelerin %75’i kısa dönemde ekonomik olarak sürdürülebilir iken, %17’sinin uzun dönemde ekonomik olarak sürdürülebilir olduğu ortaya belirlenmiştir. Tobit model sonuçlarına göre; genç çiftçilere ait işletmelerin sosyal sürdürülebilirliğini hane halkı nüfusu ve toplam gelir düzeyi istatistiki olarak pozitif yönde etkilediği ifade edilmiştir. Genç çiftçi işletmelerinin kısa dönem ekonomik sürdürülebilirliği; cinsiyet, eğitim düzeyi ve tarım dışı gelirden

istatistiki olarak pozitif yönde, mesleki yeterliliğe sahip olma istatistiki olarak negatif yönde etkilediği belirlenmiştir. Tarımsal sürdürülebilirliğin devamı etmesi için belirli bir dönem boyunca genç çiftçilere yeterli desteğin sağlanması önerilmiştir.

Kalkan, N. (2019), çalışmasında Türkiye'de piliç eti ve yumurta üretim yöntemleri sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmiştir. Etlik piliç üretimi için geleneksel yöntemlerle hızlı gelişen piliç hatlarını kullanarak yetiştiricilik yapan toplam 23 işletme incelenmiştir. Ekonomik kriterler için kesim yaşı, canlı ağırlık, yem tüketimi ve yemden yararlanma; sosyal kriterler için hayvan refahı açısından ayak tabanı yangısı, yerleşim sıklığı ve ölüm oranı; çevresel kriterler için altlık nemi ve pH'sı ve elektrik giderleri dikkate alınarak sürdürülebilirlik skoru hesaplanmıştır. Yumurta üretiminde organik, serbest gezmeli ve geleneksel kafes yöntemlerinde üretim yapan toplamda 24 işletme incelenmiştir. Ekonomik kriterler için yumurta verimi ve satış fiyatı, yem tüketimi; yumurta, hayvan refahı için tüylenme skoru, ölüm oranı ve serbest dolaşım alanı, çevresel kriterler için ise toplam arazi, elektrik ve su giderleri, gübre üretimi, altlık nemi ve pH'sı dikkate alınarak sürdürülebilirlik incelenmiştir. Organik yetiştiricilik en yüksek sürdürülebilirlik skoruna sahip olurken, sürdürülebilirlik skoru içinde en fazla ağırlığı yumurta verimi ve satış fiyatı aldığı saptanmıştır.

Daknı, A. (2020), çalışmanın temel amacı, toprak ve suyun sürdürülebilirliği açısından gerekli olan yönetimin saptanmasıdır. Çalışmada, toprak ve su kullanımının sürdürülebilirliğinin sağlanması için Türkiye'de yapılan çalışmalar incelenerek, toprak ayak izi ve su ayak izinin azaltılmasına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından belirlenen "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" doğrultusunda toprak ve su ile ilgili hedeflere ulaşılması için ulusal ve uluslararası platformda uygulanması için gereken yönetim ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Kaya, E. (2021), çalışma Konya ilinde faaliyet gösteren tarım işletmelerinde inovasyon ve sürdürülebilirlik algısı ve düzeyinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışma alanının belirlenmesinde, Türkiye genelinde Konya ilinin önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olması belirleyici olmuştur. Çalışmanın kapsamında tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi kullanılmış ve toplamda 268 tarımsal işletme sahibiyile yüz yüze görüşülmüştür. Araştırma alanı Konya ili, Akşehir, Altınekin, Beyşehir, Bozkır, Cihanbeyli, Çumra, Ereğli, Hadim, Ilgın, Karapınar, Karatay, Kulu, Seydişehir ve Yunak ilçelerinde tarımsal üretim yapan işletmelerdir. Gerekli analizlerin yapılabilmesi için tarım işletmelerinin yıllık faaliyet sonuçlarına göre sosyo-ekonomik faktörleri elde edilmiştir. İşletmeler ortalamasında teknolojik inovasyon kriterlerine göre "yüksek yenilikçi grupta", biyoteknolojik inovasyon kriterlerine göre "orta yenilikçi grupta", yönetsel inovasyon kriterlerine göre "düşük yenilikçi grupta" yer almışlardır. Tarım işletmelerinin tanımlanan sürdürülebilir gelir düzeyi işletmeler ortalamasında 126.836,74 TL olarak bulunmuştur. Tarımsal işletmeler ortalamasında dekara sürdürülebilir gelir 1.095,50 TL hesaplanmıştır.

Arcagök, U. (2021), araştırmasında İstanbul ilinin ilçe belediyelerinin esas alınarak kurumsal sürdürülebilirlik indeksinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. İndeks; biri genel kurumsal sürdürülebilirlik indeksi olmak üzere 3 alt indeksten (Sosyal, Ekonomi ve Çevre) oluşmaktadır. Araştırmanın son bölümünde Eksik Gözlem Analizi, Kümeleme

Analizi, Temel Bileşenler Analizi, Bileşik İndeks Hesaplama yöntemleri R programlama dili ve IBM SPSS kullanılarak uygulanmıştır.

Başer, U. (2021), araştırmasında, sığır eti arz zincirinde oluşan maliyetler, marjlar ve pazarlama kanallarının etkinliği ile besi işletmelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik düzeyleri ve buna etkili faktörlerin ortaya konulmasını amaçlamıştır. Araştırmanın materyalini, Samsun ili Alaçam, Atakum, Bafra, Çarşamba, Havza, İlkadım, Kavak, Lâdik, Tekkeköy, Terme ve Vezirköprü ilçelerinde sığır eti arz zinciri unsurlarıyla yapılan 236 adet anketten elde edilen veriler oluşturmaktadır. Besi işletmelerinin sürdürülebilirliği, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik endeksleri yardımıyla ölçülmüş olup, sürdürülebilirliği etkileyen faktörler ise çoklu regresyon analizi ve sıralı probit model kullanılarak ortaya konulmuştur. Araştırma sonucunda; besi işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirliği 0.37, sosyal sürdürülebilirliği 0.58, çevresel sürdürülebilirliği 0.50, genel sürdürülebilirlik düzeyi ise 0,49 olarak hesaplanmıştır. Besi işletmelerinde işletme ölçeğinin büyümesi ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği pozitif yönde etkilemektedir. Herhangi sürdürülebilirlik boyutunda yapılacak iyileşme, diğer sürdürülebilirlik boyutlarını da olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Zincirde yer alan unsurların kurumsal kapasitesinin artırılması, zincir unsurları arasındaki iletişimin güçlendirilmesi, kalkınma odaklı yatırım ve sermaye ihtiyacının giderilmesi, sürdürülebilirliğe pozitif katkı sağlayacağı ifade edilmiştir.

Abdoul Ba, M. (2022), tarafından yapılan “Senegal’in Ziguinchor Bölgesindeki Carapa İşletmelerinin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirliği” başlıklı doktora çalışmasının amacı, Senegal’in Ziguinchor Bölgesindeki Carapa işletmelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik düzeyleri ve bunlara etkili faktörlerin ortaya konulmasıdır. Veriler, 13 köyden Kartopu Örnekleme Yöntemine göre belirlenen 151 işletme ile yüz yüze yapılan anketlerle temin edilmiştir. Carapa işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik endeksi 0.47, ekonomik sürdürülebilirlik endeksi 0.54, sosyal sürdürülebilirlik endeksi 0.49, genel sürdürülebilirlik endeksi ise 0.50 olarak belirlenmiştir.

Yücel, İ. (2022), çalışmasının amacı, Göçer Karya koyunculuk faaliyetinde etkili olan ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri dikkate alarak sürdürülebilirliğin değerlendirilmesidir. Araştırma Denizli Serinhisar’dan Aydın ve İzmir’in farklı yerlerine göç 20 işletmeden ile yapılan görüşmeler ile gerçekleştirilmiştir. Seçilen işletmelerde sürdürülebilirlik değerlendirmesinde, μ dâhil olunan ıslah projesi kurumsal bilgileri ile yapılan mülakat ve gözlemsel sonuçları kullanılmıştır. Bilgi formu, sürdürülebilirliğin ekonomik, sosyal ve çevre unsurlarına ilişkin ayrıntıları içermektedir. Göç bölgeleri ve mevsimler dikkate alınarak belirlenen işletmelere ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler basit istatistik analizleri ile tanımlanmıştır. İşletme giderlerinin çoğunluğunu (%56) yem giderleri ve gelirlerinin çoğunluğunu (%44) kasaplık kuzular oluşturmaktadır. Yetiştiricilerin, kullandıkları otlakların gelecekteki durumunu belirlemek için çok iyi, iyi, orta, kötü ve çok kötü ölçeklerinden oluşan sorulara verdikleri cevapların ortalamaları sırası ile %25, %29, %17, %19 ve %10 olarak bulunmuştur. Genç nüfusun büyük bir bölümü ve yetiştiricilerin bir kısmı göçer hayvancılıktan memnun değildir ve sosyo-kültürel anlamda çok geride kaldıklarını düşünmektedirler. Bununla birlikte hayvancılık faaliyetini devam ettirebilecek kiralık alanların yeterli olmadığı ve

kamuya ait alanların gelecekte de kullanılabilecek yeterlilikte olmadığı sonucuna varılmıştır. Bu durum sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyebileceği belirtilmiştir.

Ergün, A. (2022), tarafından yapılan çalışmada, Çeşme Yarımadası Güzelbahçe, Urla, Seferihisar ve Çeşme İlçelerinde yaygın bir şekilde yapılan Kıl Keçisi yetiştiriciliğinin iklim ve coğrafyaya uygun olarak, geleneksel yöntemlerle yapıldığı ortaya konulmuştur. Çalışma materyalini İzmir İli Çeşme Yarımadası Güzelbahçe, Urla, Seferihisar ve Çeşme İlçelerindeki 30 Kıl Keçisi yetiştiricisi oluşturmuştur. En az 200 baş Kıl Keçisine sahip olan bu yetiştiriciler ile sürdürülebilirlik ölçütlerine göre kişisel görüşmeler yapılmıştır. İşletme ve otlatma alanlarına ilişkin gözlemler yapılmıştır. Çalışma sonucunda; sosyal hayatı olumsuz etkileyen iş gücü ihtiyacı, kısıtlı düzeyde yem kullanılıyor olsa da yüksek yem fiyatları, otlatma alanı yetersizlikleri, nitelikli çoban yokluğu ve barınak şartlarının yetersizliği gibi somut sorunlar tespit edilmiştir. Yetiştiricilerin yeterli otlatma alanı imkânına sahip olması halinde yem harcamalarının yok denecek kadar azalacağı anlaşılmıştır. Kıl Keçisi işletmeleri iklim ve mevsim koşullardan yüksek düzeyde etkilenmesine rağmen karlı bir faaliyet alanı olduğu belirtilmiştir.

Doru, S. (2022), çalışmasında, tarımsal faaliyetler sonucu ortaya çıkan plastik atıklar konusunda çiftçilerin görüş ve tutumlarının incelenmesi ile sürdürülebilir bir atık yönetimi programı benimsemeye yatkınlığının ortaya konmasını amaçlanmıştır. Araştırmada, İzmir ilini kapsayan iki önemli havza olan Küçük Menderes ve Bakırçay havzaları ele alınmıştır. Araştırma verileri Küçük Menderes'ten Ödemiş ve Torbalı ile Bakırçay havzasından Bergama ve Dikili ilçelerindeki 120 çiftçi ile görüşülerek elde edilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde, En iyi-En kötü analizi ve Binary Logit Model yöntemlerinden yararlanılmıştır. Logit model sonucuna göre, çiftçilerin atıkların minimum düzeyde olmasını ülke ekonomisi için önemli görme oranı bir birim arttığında atıkların toplanmasını destekleme isteği %15,9 oranında artmaktadır. Çiftçilerin sürdürülebilir bir atık yönetimini benimsenmesi için destekleyici unsurların olması gerektiği önerilmiştir.

Meral (2025) çalışmasında, Samsun ilindeki çeltik arz zincirinin etkinliğini ve çeltik üretimi yapan tarım işletmelerinin sürdürülebilirlik düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda, çeltik arz zincirinde yer alan üreticiler ve işletmelerle yüz yüze anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, işletmelerin ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik düzeyleri ölçülmüş ve bu düzeyleri etkileyen faktörler sıralı probit modeli ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, işletme büyüklüğünün sürdürülebilirlik üzerinde pozitif bir etkisi olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi; Bafra'da faaliyet gösterme, tarımsal deneyim, tarımsal destek miktarı, gübre kullanımı, kimyasal uygulamalar, kayıt tutma ve sigorta gibi faktörlerden etkilenmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik düzeyi ise tarımsal destek miktarı, toprak analizi, sigorta ve ekim alanı büyüklüğü ile ilişkili bulunmuştur. Sosyal sürdürülebilirlik düzeyi ise yayım çalışmalarına katılım, üretici yaşı, eğitim durumu, sigorta ve çeltik ekim alanı gibi değişkenlerden etkilenmektedir. Çalışmada, çeltik işletmelerinin sürdürülebilirlik puanlarının 49.24 ile 87,12 arasında değiştiği, ortalama puanın ise 69.21 olduğu belirlenmiştir. Genel olarak, çeltik işletmelerinin sürdürülebilirlik açısından giriş seviyesinde olduğu sonucuna varılmıştır.

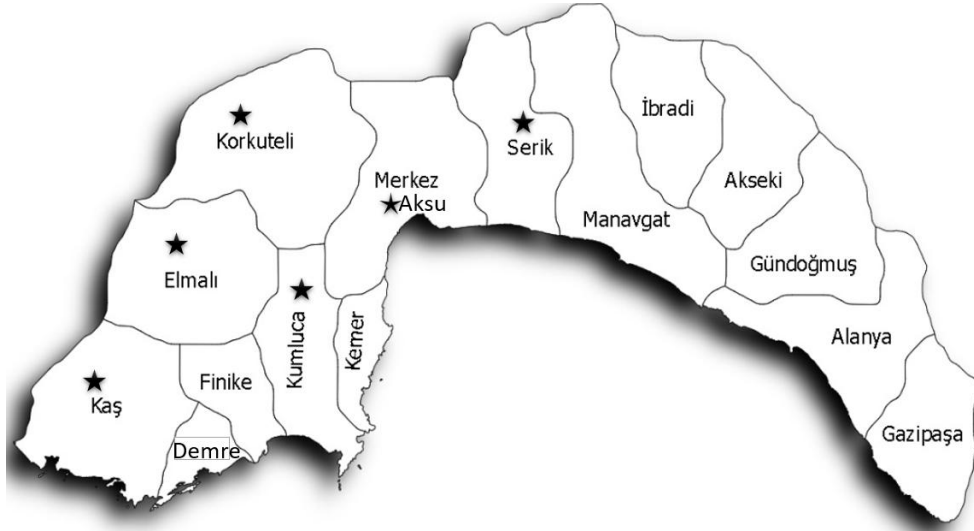
3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini; mahalleye dönüşen köylerdeki muhtarlardan ve üreticilerden yüz yüze görüşmeye dayalı “anket” ve belediyelerden “görüşme cetveli” yoluyla elde edilen olan orijinal veriler oluşturmuştur. Araştırmanın anket yoluyla veri toplama süreci 2024 yılı Mart-Ağustos ayları arasında yürütülmüş olup analizlerde kullanılan veriler 2023 yılına aittir.

3.1.1. Araştırma alanı hakkında bilgiler

Antalya ili, Türkiye’nin güneyinde, merkezi Akdeniz kıyısında olan bir turizm merkezidir. Kuzeyinde; Burdur, Isparta, Konya, doğusunda; Karaman, Mersin, batısında; Muğla illeri vardır. Güneyi, Akdeniz ile çevrelenmiştir. Güneyinde Akdeniz ve kuzeyinde denize paralel uzanan Toroslar ile çevrili olup, doğusunda Mersin, Konya ve Karaman, kuzeyinde Isparta ve Burdur, batısında Muğla illeri ile komşudur. İlin yüzölçümü 20.815 km² kadardır. Bu Türkiye yüzölçümünün %2,6’sı kadarına karşılık gelir. Akdeniz Bölgesi’nin batısında bulunan Antalya ili bölge yüzölçümünün %17,6’sını oluşturur. Antalya ilinin ortalama olarak %77,8’i dağlık, %10,2’si ova ve %12’si ise engebeldir. Akarsular ve faylar tarafından derin bir biçimde yarılmış olan Toros Dağları ve yüksek platolar geniş yayılım alanına sahiptir. 19 ilçesi (Akseki, Aksu, Alanya, Demre, Döşemealtı, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradi, Kaş, Kemer, Kepez, Konyaaltı, Korkuteli, Kumluca, Manavgat, Muratpaşa, Serik) ve 914 mahallesi bulunmaktadır. En kalabalık ilçesi ise 2022 yılı itibarıyla 608.675 kişiyle Kepez ilçesidir. Nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu ilçe ise km² başına 5.107 kişi ile Muratpaşa’dır (Anonim 1).

Kaynak: Millî Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü

Şekil 3.1. Araştırma kapsamındaki Antalya ili ilçeleri

Antalya ili 2023 yılı itibarıyla 19,3 milyar TL bitkisel üretim değeri ile Türkiye’de ilk sıradadır. Türkiye’nin toplam örtü altı üretim alanı 810,882 dekadır. Bunun %38’i (308.427 dekar) Antalya ilinde bulunmaktadır. Sebze tohumu üretimi yapan firma

sayısının %35'i (109 adet) ve sebze fidesi üretimi yapan firma sayısının ise %42'si (89 adet) Antalya ilinde bulunmaktadır. Antalya ilinin canlı hayvan üretim değerinin Türkiye'deki payı %22'dir. Antalya ili keçi yetiştiriciliğinde (763.147 adet) Türkiye ikincisidir. Türkiye bombus arısı üretim (60.874 koloni adet) ve ihracatının tamamı Antalya'da yapılmaktadır. Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından, 229 bin hektar mera alanının tespiti ve 172 bin hektar mera alanının tehdit işlemi tamamlanmıştır.

Araştırma alanı olarak seçilen 6 ilçe (Aksu, Elmalı, Kaş, Korkuteli, Kumluca ve Serik) Antalya ilinin; örtü altı üretiminde %58,85'ini, açık tarla üretiminde %67,85'ini ve hayvansal üretimde %53,11'ini temsil etmektedir.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örneklem ve veri toplama yöntemi

Araştırmanın 3 ayrı hedef kitlesi bulunmaktadır. Bu gruplar; üreticiler (örtü altı tarımı yapanlar, açık tarla ve hayvancılık faaliyeti yapanlar), muhtarlar ve belediyeler olup bunlardan yüz yüze görüşmeye dayalı anket yoluyla araştırma verisi elde edilmiştir.

a. Üretici sayısı belirleme

Antalya'nın 19 ilçesi bulunmaktadır. Antalya ilçelerinde mahalleye dönüşmüş köylerin bağlı olduğu ve hayvansal ve bitkisel üretim yoğunluğu en fazla olan 6 ilçe kapsama alınmış olup söz konusu ilçelerin her bir faaliyet grubundan aldığı payların toplamı %50'nin üzerindedir. Bu ilçeler bu pay ile Antalya'nın tarımsal üretiminin çoğunluğunu temsil etmektedir. Bu nedenle çalışma yapılan çevrenin (ilçelerin) belirlenmesinde gayeli seçim yöntemi kullanılmıştır (Karakayacı 2017). Araştırma alanı genişliği, muhtar anketlerinin de aynı bölgede gerçekleştirilecek olması ve bazı verilerin kontrol ve karşılaştırma olanağı yaratacak olması, seçilen ilçelerin tarımsal üretim açısından temsil kabiliyetinin yüksekliği gibi konular gayeli seçimde belirleyici olmuştur (Çizelge 3.1.).

Çizelge 3.1. Araştırma kapsamındaki ilçelerin Antalya bitkisel ve hayvansal üretim varlığındaki payları (%)

İlçeler	Örtü altı varlığı payı (%)	Açık tarla payı (%)	*Meyve alanı payı (%)	Büyükbaş-küçükbaş hayvan varlığı payı (%)
Aksu	15,15	17,37	5,35	2,62
Elmalı	3,94	9,64	13,92	14,30
Kaş	8,72	5,20	5,24	6,78
Kumluca	11,80	9,34	5,03	1,73
Serik	16,47	20,60	7,99	6,81
Korkuteli	2,77	5,70	17,45	20,87
Toplam	58,85	67,85	54,98	53,11
Diğer	41,15	32,15	45,02	46,89
Genel toplam	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK (2021) *Toplu meyve alanları

Çizelge 3.2 'de Antalya'nın ilçelerine göre çiftçi sayısı ve oranları gösterilmiştir. Buna göre Antalya ilindeki toplam çiftçi sayısı 56.434 kişidir. Araştırma alanı olarak

seçilen altı ilçedeki çiftçi sayısı toplamı ise 32.347 dir. Araştırma alanı olarak seçilen altı ilçedeki çiftçi sayısı, oran olarak Antalya ilinin %57,32'sini temsil etmektedir.

Çizelge 3.2. Antalya'nın ilçelerine göre çiftçi sayısı ve oranı

İlçeler	*Çiftçi sayısı (adet)	Çiftçi sayısı (%)
Aksu	4.064	7,20
Elmalı	5.756	10,19
Kaş	5.414	9,59
Kumluca	4.529	8,02
Serik	4.583	8,12
Korkuteli	8.001	14,18
Toplam	32.347	57,32
Diğer	24.087	42,68
Genel toplam	56.434	100

Kaynak: Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2021

*ÇKS'ye kayıtlı çiftçi sayısı

Araştırma kapsamındaki ilk planlamada; 6 ilçede tarımsal üretim sürdüren üreticilerden; örtü altında üretim yapan (50 adet), açık tarla-sebze ve meyve bahçeciliği yapan (50 adet) ve hayvansal üretim yapan (50 adet) olmak üzere toplam 150 adet üreticinin gayeli olarak anket kapsamına alınması planlanmıştır. *Her bir üretim faaliyeti için, gayeli belirlenen 50 üretici anketinin ilçelere dağılımında* ise ilçelerin 6 ilçe toplamındaki oransal paylarına göre oransal dağılım yapılmıştır. Her ilçeye düşen anket sayısı da benzer şekilde, her bir faaliyet için, köylerin ilçedeki oransal ağırlığına göre köylere dağıtılmış ve analizler de bu sayıya göre gerçekleştirilmiştir (Çizelge 3.3)

Çizelge 3.3. Toplam bitkisel alan ve hayvan varlığı, ilçelerin anket sayısı dağılımı

		Aksu	Elmalı	Kaş	Kumluca	Serik	Korkuteli	Topl.
Bitkisel	a. Açık tarla-meyve alanı varlığı payı (%)	18,52	17,80	9,82	12,86	22,82	18,18	100
	a1. Anket sayısı (adet)	10	9	4	6	12	9	50
	b. Örtü altı alan varlığı payı (%)	33,04	5,66	12,65	23,41	20,93	4,31	100
	b1. Anket sayısı (adet)	17	2	6	12	11	2	50
Hayvansal	c. Hayvan varlığı payı (%)	4,94	26,92	12,77	3,26	12,83	39,28	100
	c1. Anket sayısı (adet)	2	13	7	1	7	20	50
Genel toplam anket sayısı (a1+b1+c1)		29	24	17	19	30	31	150
(6 ilçe=100)								

b. Mahalle (eski köy) muhtarı sayısı belirleme

Muhtarlara yönelik anket sayısı, mahalleye dönüşen köy sayısına göre belirlenmiştir. Ancak, Antalya tarımında bitkisel üretim alanı ve hayvan varlığı bakımından %55-65 paya sahip, (eski merkez ilçelerden uzak) tarımsal temsili ve

kırsallığı en yüksek 6 ilçenin mülki idare sınırları içerisinde kalan mahalle muhtarı sayısı 227 olup tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu sayı, il genelinde mahalleye dönüşen toplam köy sayısı toplamının (543 köy) yarısına yakını (%42), il genelindeki 2023 yılı toplam mahalle sayısının 1/3'üdür (%34,3). Nitekim araştırma amaçlarından birisi de önceden köy olup BŞB Yasasıyla mahalleye dönüşen yerlere daha etkin kırsal hizmetler götürülmesi beklentisini araştırmaktır (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4. Araştırma kapsamına alınan ilçelerde, köy ve belde iken *mahalleye dönüşen yerleşim yeri sayısı*

İlçeler	Mahalleye bağlanan “belde” sayısı	Mahalleye dönüşen “köy” sayısı	Toplam mahalle sayısı
Aksu	1	13	35
Elmalı	2	49	60
Kaş	5	48	54
Kumluca	3	24	41
Serik	9	47	66
Korkuteli	6	46	58
6 İlçe toplamı	26	227	314
Diğer İlçeler	48	316	599
Genel Toplam	74	543	913
	Dönüşen yerleşim sayısı toplamı 617		

Kaynak: Antalya Büyükşehir Belediyesi, Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2023.

Antalya’da BŞB Yasası (2012-No.6360) ile toplam 543 köy mahalleye dönüşmüş, 74 belde belediyesinin tüzel kişiliği kaldırılarak en yakın ilçenin mahallesi yapılmıştır. 2014 seçimlerinden sonra toplamda 617 belde ve köyde değişim olmuştur. Böylece Antalya’daki mevcut mahalle sayısı da 2023 itibarıyla merkez ilçeler de dâhil olmak üzere toplam 913’e ulaşmıştır.

Araştırmada köyden mahalleye dönüşen mahalle muhtarlarının tamamı (227 kişi) ile görüşme yapılmıştır. Bunun yanında ilave olarak; aynı ilçelerde olup önceden de mahalle olan 49 muhtarla ve ayrıca diğer 13 ilçenin kırsal özelliği baskın olan mahalle muhtarları ile de (24 kişi) görüşülerek genel toplam sayı 300’e ulaştırılmıştır (Çizelge 3.5)

Çizelge 3.5. Araştırma kapsamında anket yapılan muhtar sayısı (kişi) ve ilçelere dağılım durumu

Görüşülen Muhtar sayısı	Araştırma kapsamındaki ilçeler						6 ilçe toplamı	Diğer ilçeler	Genel toplam
	Kumluca	Korkuteli	Elmalı	Aksu	Serik	Kaş			
	75	61	52	49	30	9	276	24	300

c. İlçe belediyesi görüşme cetveli uygulaması

Antalya ilinde halen mevcut toplam 19 adet ilçe belediyesi (Akseki, Alanya, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Demre, Kaş, Kemer, Korkuteli, Kumluca, Manavgat, Serik, Muratpaşa, Konyaaltı, Aksu, Döşemealtı, Kepez) ile 1 BŞB araştırma kapsamına alınmıştır.

Bazı belediyelerin görüşmeyi kabul etmemesi sebebiyle, toplam 14 ilçe belediyesi ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Belediyelerden, “yüz yüze görüşmeye dayalı yarı yapılandırılmış anket” ve “görüşme cetveli” yoluyla veri toplanmıştır.

c. Araştırma soruları ve temel hipotezler

(AS1) Araştırma Sorusu-1: Büyükşehir Yasası (No:6360) sonrasında, mahalleye dönüşen köylerde “tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyleri” hangi yönde (düşük/orta/yüksek) olmuştur ve yasal düzenleme ilişkili hangi faktörler bunda etkili olmuştur?

(AH1) Araştırma Hipotezi-1:

H0: Büyükşehir Yasasının (No:6360), mahalleye dönüşen köylerdeki tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine olumlu yönde bir etkisi olmamıştır. *Sonuç düşük veya orta düzeydir.*

H1: Büyükşehir Yasası (No:6360), mahalleye dönüşen köylerdeki tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine olumlu yönde bir etki yaratmıştır. *Sonuç yüksek düzeydir.*

(AS2) Araştırma Sorusu-2: Büyükşehir Yasası (No:6360) sonrasında, mahalleye dönüşen köylerde “belediyelerin kırsal kalkınma hizmetleri etkinlik düzeyi” nasıl (az-çok etkin) değişmiştir?

(AH2) Araştırma Hipotezi-2:

H0: Büyükşehir Yasası (No:6360) sonrasında, mahalleye dönüşen köylerdeki “kırsal kalkınma hizmetleri”, yasa amaç ve kapsamındaki beklentilere paralel olarak uygulamada da (çok) daha etkin hale gelmemiştir.

H1: Büyükşehir Yasası (No:6360) sonrasında, mahalleye dönüşen köylerdeki “kırsal kalkınma hizmetleri”, yasa amaç ve kapsamındaki beklentilere paralel olarak uygulamada da çok daha etkin hale gelmiştir.

(AS3) Araştırma Sorusu-3: Belediyelerin “kırsal hizmetleri yönetim etkinliği” hangi yönde (olumlu/olumsuz) etkilenmiştir?

(AH3) Araştırma Hipotezi-3:

H0: Belediyelerin, yasa sonrasında, kırsal hizmetleri yönetim durumu zayıflamış, (çok) daha etkin hale gelmemiştir.

H1: Belediyelerin, yasa sonrasında, kırsal hizmetleri yönetim durumu güçlenmiş, (çok) daha etkin hale gelmiştir.

3.2.2. Veri Analiz Yöntemi

Araştırmanın amacı, analiz yöntemleri ve veri kaynakları Çizelge 3.6’da verilmiştir.

Çizelge 3.6. Amaç - analiz tablosu

Analiz edilecek temel araştırma konuları ve amaçlar	Analiz yöntemi	Veri kaynağı	İlgili AS - AH
a. Yasa sonrasında, “tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeylerinin belirlenmesi” ve düzeyi etkileyen başlıca “faktörlerin” araştırılması	▪ Likert tipi ölçek ▪ Sürdürülebilirlik Endeksi (SAFA) ▪ Probit model analizi	Üretici anketi	AS1 –AH1

Çizelge 3.6'nın devamı

b. 6360 Sayılı Yasa sonrasında, “ <i>kırsal kalkınma hizmetlerinin</i> ” etkinlik düzeyinin belirlenmesi	▪ Likert tipi ölçek ▪ Ki-kare analizi	Muhtar anketi	AS2 – AH2
c. 6360 Sayılı Yasa'nın, “ <i>belediyelerin kırsal hizmetleri yönetim etkinliğine</i> ” yansımaları	▪ Görüşme cetveli	İlçe belediyeleri anketi	AS3 – AH3

3.2.2.1. Sürdürülebilirlik endeksi (SAFA) analizi

(Üretici anketleri / AS1-AH1)

I. Araştırmada SAFA analizi

A. SAFA analizinde genel olarak izlenen aşamalar

Kapsamdaki ilçelerde tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyinin belirlenmesi, araştırma kapsamındaki her bir faaliyet (bitkisel üretim, hayvansal üretim ve örtüaltı tarımı) için ayrı olarak SAFA (Sustainability Assessment of Food and Agriculture Systems) yönteminden yararlanılarak üreticilerle yapılan anket verilerine göre gerçekleştirilmiştir.

Bu yöntem temelde; ele alınan bir faaliyet için yönetimsel, ekonomik, sosyal, çevresel ve bunlara bağlı olarak da toplam (genel) sürdürülebilirlik endeksi hesaplanmasına dayanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada üç ayrı tarımsal faaliyet alanı için ayrı SAFA çalışması yapılmıştır. Son yıllarda, tarımsal faaliyetlerdeki sürdürülebilirlik düzeylerini belirlemek için de SAFA yöntemi de tercih edilen seçenekler arasında yer almaktadır (SAFA 2013).

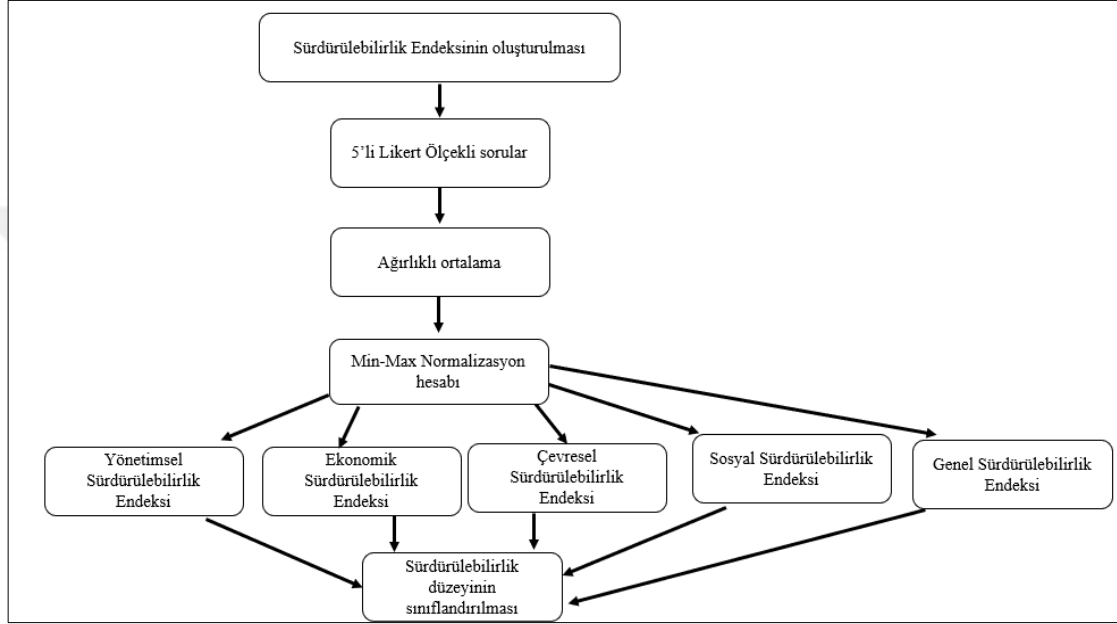
Her bir endeks hesabına dâhil edilecek ve sürdürülebilirliği etkileyecek alt göstergeler (faktörler) ise araştırma ilgili amacına ve endeks temasına (Yönetimsel, ekonomik, sosyal ve çevresel) uygun olarak ayrı belirlenmiş ve bunlar SAFA temasına uyarlanmıştır. Çünkü SAFA yönteminde, her bir sürdürülebilirlik endeks hesabında temas edilmesi gereken ana başlıklar önceden belirlenmiştir. Örneğin “çevresel sürdürülebilirlik” alanındaki ana temalar; atmosfer, su, toprak, enerji, biyo-çeşitlilik ve hayvan refahı gibi (SAFA 2013). Endeks hesabına dahil edilecek fazla sayıda etkili faktör olması durumunda bunları azaltmak amacıyla faktör analizi kullanımı da tercih edilebilmekle birlikte (SAFA 2013; Başer ve ark., 2017; Abdoul BA, 2022) bu araştırmada, faktör sayısı azlığı ve araştırmacı literatür çalışması bulguları nedeniyle buna ihtiyaç duyulmamıştır.

Bu araştırmada da farklı üç tarımsal üretim faaliyeti için ayrı olmak üzere endeks hesaplama esas göstergeler (6360 Sayılı Yasa kapsamlı ortaya çıkan ve kırsal alanda tarımsal üretimde sürdürülebilirliği etkileyecek olan belediye hizmetleri) belirlenip SAFA temalarına uyarlanmıştır. Sürdürülebilirlik konusu, üretici bakış açısına göre 5’li likert ölçeği ile sorgulanmış, hesaplanan sürdürülebilirlik endeks düzeyleri faaliyet bazında karşılaştırılmıştır.

Son olarak, her faaliyet alanı için endeks düzeyini etkileyen başlıca faktörler ayrıca probit analizi ile belirlenmiştir.

B. SAFA hesaplama aşamaları

Belirlenen ilçelerde sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi; yönetsel, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri yardımıyla SAFA (Sustainability Assessment Of Food And Agriculture Systems) yönteminden yararlanılarak (SAFA 2013) gerçekleştirilmiştir. SAFA göstergeleri çalışma alanı ve çalışılan ürüne göre yeniden uyarlanmıştır. Seçilecek gösterge; ülke, bölge ve çiftliğe özgü olmalıdır (Başer U., Bozoğlu M., Kılıç Topuz B., 2017). Sürdürülebilirlik endeksinin oluşturulma aşamaları Şekil 3.2’de sunulmuştur.

Şekil 3.2. Sürdürülebilirlik endeksinin oluşturulması (FAO 2013)

- a.** Her bir üretim faaliyeti için SAFA ana ve alt göstergeleri ayrı belirlenmiş, her birisi için 5’li likert ölçekli etkilme düzeyi ölçen anket formu hazırlanarak üreticilere uygulanmıştır.

SAFA Göstergeleri	Etkileme düzeyi belirleme ölçek seçenekleri ve puanlama					Ağırlıklı ortalama puan (1-5 arası)	Sürdürülebilirlik endeksi (0 – 1 arası)
	1p	2p	3p	4p	5p		
	Hiç etkin değil	Etkin değil	Orta etkin	Etkin	Çok etkin		

- b.** Her bir SAFA alt göstergesi etkinlik düzeyi için ağırlıklı ortalama puan (1-5p arası) hesaplanmıştır.

$$A.O. = \frac{[(F \cdot \ddot{O}1) + (F \cdot \ddot{O}2) + (F \cdot \ddot{O}3) + (F \cdot \ddot{O}4) + (F \cdot \ddot{O}5)]}{n}$$

- A.O. : Ağırlıklı ortalama
 F : Frekans
 Ö : Ölçek derecesi
 n : Populasyon

(3.1)

c. Sürdürülebilirlik endeksi (0–1 arası) hesaplanmış olup hesaplama aşamaları ve formülleri aşağıda verilmiştir.

1. Hesap değerlerine aşağıdaki formülle min-max. yöntemiyle normalizasyon işlemi uygulanmıştır.

$$\text{Endeks} = \frac{\text{Değer} - \min(\text{değerler})}{\max(\text{değerler}) - \min(\text{değerler})} \quad (3.2)$$

- Değer : Satırdaki ağırlıklı ortalama (ham değer) değer
 Min (değer) : Göstergeler arasındaki en düşük ağırlıklı ortalama değer
 Max (değer) : Göstergeler arasındaki en yüksek ağırlıklı ortalama değer
 Endeks : İlgili sorunun (satırın) endeks değeri

Formül (3.3) sürdürülebilirlik üzerine pozitif uygulamaları ifade etmektedir. Çalışmadaki sürdürülebilirlik göstergelerinin tümünün genelde olumlu ifadeler içerdiği varsayıldığından formül (3.4) yerine formül (3.3) kullanılmıştır. Çünkü BŞB yasanın hiç etkisiz olduğunu düşünmek yerine minimum da olsa etkisi olduğu varsayımının dikkate alınmasının daha doğru olduğu değerlendirilmiştir. Yasanın çıkarılma amacı olumlu etki yaratmak olup uygulamada da doğrudan veya dolaylı şekilde minimum da olsa olumlu etki beklentisi bulunmaktadır. Nitekim bu araştırmada da temelde yasanın daha çok olumlu etki düzeyinin varlığının araştırılması amaçlanmıştır. Bu nedenle likert etki düzeyleri yeniden değerlendirilerek üretici algı tercihlerinin aşağıdaki şekilde yorumlanması gerektiğine karar verilmiştir. Formül (3.3)'ü kullanma nedeni aşağıdaki çizelgede kavramsal olarak açıklanmıştır.

SAFA Göstergeleri	(Olumlu) Etkileme düzeyi belirleme ölçek seçenekleri ve puanlama				
	1p	2p	3p	4p	5p
	Minimum Çok az Yok denecek düzeyde	Sınırlı	Orta	Etkili	Çok etkili

$$I_{ij} = \frac{(x_{ij} - \min(x_{ij}))}{(\max(x_{ij}) - \min(x_{ij}))} \quad (3.3)$$

$$I_{ij} = \frac{(\text{Max}(x_{ij}) - x_{ij})}{(\text{Max}(x_{ij}) - \text{Min}(x_{ij}))} \quad (3.4)$$

I_{ij} : Normalize edilmiş değer
 x_{ij} : Göstergenin orijinal değeri
 $\text{Max}(x_{ij})$: Göstergenin maksimum değeri
 $\text{Min}(x_{ij})$: Göstergenin minimum değeri

2. Tüm satırlar (sorular) için hesaplanan endeks değerleri toplanarak soru sayısına bölünmüştür. Bu sonuç ise ilgili sürdürülebilirlik boyutunun endeks sonucunu vermiştir. Her bir sürdürülebilirlik boyutu için ayrı ayrı endeks hesaplaması yapılmıştır (Formül 3.5).

$$\begin{aligned}
 ESI &= \frac{\sum_i^n I_{ij}}{n} \\
 SSI &= \frac{\sum_i^n I_{ij}}{n} \\
 CSI &= \frac{\sum_i^n I_{ij}}{n}
 \end{aligned} \quad (3.5)$$

ESI= Ekonomik sürdürülebilirlik endeksi,
 SSI= Sosyal sürdürülebilirlik endeksi,
 CSI= Çevresel sürdürülebilirlik endeksi
 I_{ij} = gösterge değeri

3. Her bir SAFA sürdürülebilirlik boyutu hesapladıktan sonra toplam sürdürülebilirlik endeksi hesaplanmıştır.

$$TSI = \frac{W_1 * ESI + W_2 * SSI + W_3 * CSI}{3} \quad (3.6)$$

Formülde (3.6) TSI toplam sürdürülebilirlik endeksini, W_1 , W_2 , W_3 ise her bir alt endeks için ağırlık katsayılarını ifade etmektedir.

- c. Hesaplanan sürdürülebilirlik endeksleri (üretici algı tercih düzeyleri 1-5p aralıklarına paralel olarak) sınıflandırılmış ve yorumlanmıştır.

Endeks değeri 0.00 ile 1.00 arasında değişmekte olup bu aralık beş seviyeye ayrılarak değerlendirme kolaylaştırılmıştır. Bu sayede işletmelerin sürdürülebilirlik düzeyleri nicel olarak analiz edilip karşılaştırılabilir hâle gelmiştir. Bu eşikler doğrudan SAFA Kılavuzu'nun yönergesinde yer alan resmi sınıflandırmadan alınmıştır. FAO (2013), tarımsal sürdürülebilirlik analizlerinde endeksleri 5'li ölçek ile

sınıflandırmaktadır. Hesaplama sonucunda Çizelge 3.7’deki düzeyler (SAFA 2013) referans alınarak:

Endeks $< 0,21 = 0$ “Sürdürülemez”
 Endeks $\geq 0,21 = 1$ “Sürdürülebilir” olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3.7. Sürdürülebilirlik düzeylerini gösteren sınıflandırma

Endeks düzeyleri	Önerilen endeks aralığı
Kabul edilemez, sürdürülemez	0.00 – 0.20
Sınırlı düzeyde sürdürülebilir	0.21 – 0.40
Orta düzeyde sürdürülebilir	0.41 – 0.60
İyi düzeyde sürdürülebilir	0.61 – 0.80
En iyi düzeyde, sürdürülebilir	0.81 – 1.00

Kaynak: SAFA 2013

Örnek hesaplama aşağıda verilmiştir:

Örneğimizde, örtü altı üretim faaliyetine ait sosyal sürdürülebilirliğin 1. satırının (sorusunun) endeks değerini bulmak istiyorsak)

Sosyal sürdürülebilirliğe ait tüm göstergelerin ham değerleri (ağırlıklı ortalamalar) arasında;

Minimum (en düşük) : 3. Soru (satır) = 1.84 (Yöreye has bitkisel ürünlerin korunması)

Maksimum (en yüksek): 10. Soru (satır) = 3.32 (belediyenin sosyal yardımları)

1. soru (satır) = “Belediyenin kırsal alandaki yaşam kalitesi konusunda etki düzeyi” göstergesinin ham (ağırlıklı ortalama) değeri = 2.30

Endeks = $(2.30 - 1.84) / (3.32 - 1.84) = 0.31$
 = $0.31 > 0.20$ (Evet = 1 sürdürülebilir)

II. SAFA hakkında genel bilgiler

Çalışmada, tarım işletmelerinin sürdürülebilirlik göstergelerinin tamamı SAFA (FAO 2013) kılavuzundaki ana ve alt temalardan yararlanılarak oluşturulmuştur. Çalışmada yer alan sürdürülebilirlik göstergeleri belirlenirken, SAFA Kılavuzu’ndaki ana ve alt temalar incelenmiş ve çalışmanın amacına ve hedef kitlesine göre uyarlanmıştır.

Literatürde, sürdürülebilirliği ölçmek ve değerlendirmek için birçok yaklaşım ve çerçeve geliştirilmiştir. Sürdürülebilirlik araçlarının genişlemesi, sürdürülebilirlik performansının değerlendirilmesinde karmaşık bir metodoloji oluşmasına sebep olmaktadır. Bunun sebebi sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal ve ekonomik boyutların yansırı kültürel ve değer temelli unsurlarını da içermesidir. Sürdürülebilirliğin tüm boyutlarını analiz eden ve bunları iş veya kalkınma stratejilerine entegre eden bütünleşik bir yaklaşımın uygulanması büyük bir zorluk olarak durmaktadır. SAFA, Sürdürülebilirlik için ortak bir dil ile beraber sürdürülebilirliğin tüm boyutlarını ve

ilişkilerini dikkate alan bütünsel bir değerlendirme ve uygulama yaklaşımının gereklerini yerine getirmektedir. Çiftçilerin sağlıklı karar alabilmelerini sağlamak için sürdürülebilirliğin tüm boyutlarının dikkate alınması gerekmektedir. Araçlar uyumlu hale getirilmezse, farklı araçlardan elde edilen sonuçların karşılaştırılmasında zorluklar ortaya çıkacaktır. Bu durum gıda sistemindeki aktörlerin ve üreticilerin sürdürülebilir kaynak kullanımı konusunda sağlıklı kararlar almasına izin vermeyecektir. SAFA, bu açığı kapatmak için FAO tarafından geliştirilmiştir.

Belirlenen ilçelerde tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin değerlendirilmesi; yönetsel, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri yardımıyla SAFA yönteminden yararlanılarak (SAFA 2013) gerçekleştirilmiştir. SAFA, gıdanın tarladan sofraya gelinceye kadarki sürdürülebilirliğin değerlendirilmesine yönelik bütünsel bir uluslararası çerçeve oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Böylece büyük ölçekli ve küçük ölçekli tarım işletmelerinde, malların üretimi, işlenmesi, dağıtımı ve pazarlanması net bir sürdürülebilirlik anlayışı ile ortaya konulmaktadır.

Sürdürülebilirlik değerlendirmesi, genellikle geniş bir açıdan karar alma ve politika geliştirmeyi desteklemek için yapılır. Küresel nüfus artışına paralel olarak üretim süreçlerindeki genişleme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından 2012 yılında, "çevresel bütünlük", "ekonomik dayanıklılık", "sosyal refah" ve "iyi yönetim" olmak üzere dört temel boyutu kapsayan ve 21 tema ile 58 alt tema aracılığıyla ölçümleme yapılan bir sürdürülebilirlik değerlendirme sistemi olan "SAFA" geliştirilmiştir.

Çevresel boyut, kaynakların etkin kullanımı ve yönetimi, gübre ve ilaç kalıntıları, koku emisyonları, hayvan ölümleri ve fosil yakıt kaynaklı kirlilik, antibiyotik kullanımı ve genetik çeşitlilik gibi temel unsurları içermektedir. Sosyal boyut, endüstriyel tarım uygulamaları, işçi ve sözleşmeli çiftçi hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve hayvan refahı konularını ele almaktadır. Kurumsal boyut ise küresel sistemlerin denetimi ve yönetimi ile kurumların hesap verebilirliği, şeffaflığı ve üye katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Ekonomik boyut, geçim kaynakları için gerekli yetenekler, varlıklar ve faaliyetler gibi unsurlardan oluşmaktadır (FAO, 2012; Vaarst ve ark., 2015).

SAFA'da, sürdürülebilirliğin ana bileşenlerinin neler olması gerektiği hakkında, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmede şeffaf ve topyekün bir çerçeve belirlenmiştir. Gıda zincirindeki sürdürülebilirliğin değerlendirilmesinde, beş yıl boyunca sivil toplum ve özel sektörden katılımcılar ile SAFA'nın kılavuz ilkelerini geliştirilmiştir. Böylece Sürdürülebilir bir gıda ve tarım sistemi oluşturan SAFA, gıda ve tarım arasındaki boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Gıda ve Tarım Sistemlerinin Sürdürülebilirlik Değerlendirmesi (SAFA) Kılavuzları Gıda ve tarım faaliyetlerinin çevre ve insanlar üzerindeki etkisini değerlendirmek için geliştirilmiştir.

SAFA, birden fazla ve farklı aktörler tarafından farklı düzeylerde kullanılabilir tek bir çerçeve altında uyumlaştırılmış bir sürdürülebilirlik analizidir. Aşağıdaki amaçlar için etkili bir değerlendirme aracı olarak kullanılır:

- Gıda ve tarım işletmeleri için (mahsuller, hayvancılık, bireysel, birlikler, balıkçılık, su ürünleri ve ormancılık)
- Faaliyetlerin sürdürülebilirliğini değerlendirmek ve performansı iyileştirmek için
- Sürdürülebilir tedariki geliştirmek için tedarikçileri yönetmek ve kıyaslamak
- STK'lar için sürdürülebilirlik standartları ile proje etkilerinin değerlendirilmesi
- Hükümetler, yatırımcılar ve politika yapıcılar için kalkınma hedeflerinin oluşturulmasında planlama ve geliştirme (FAO 2013).

SAFA, uluslararası standartlara dayalı olarak sürdürülebilirliğin temel unsurlarını özetlemektedir. Söz konusu unsurlar, 21 ana tema ve 58 alt tema olarak tanımlanmıştır. Her bir alt tema için varsayılan performans göstergeleri sürdürülebilirliğe yönelik ilerlemeyi ölçmek için kullanılır. SAFA Yönergeleri, FAO tarafından sağlanmaktadır.

SAFA'nın yol gösterici vizyonu, dünya çapında gıda ve tarım sistemlerinin sürdürülebilirliğini dört boyutla karakterize eder:

1. İyi yönetim,
2. Çevresel bütünlük,
3. Ekonomik dayanıklılık,
4. Sosyal refah.

A. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Araştırmada, yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri ışığında *6360 Sayılı Kanun sonrası, belediyelerin mevcut yönetim hizmetlerinin ve yönetim etkinliğinin tarımsal faaliyeti etkileme durumu belirlenmeye çalışılmıştır.* Aynı zamanda 6360 Sayılı Kanun sonrası işletmenin kendi yönetim etkinliğinin tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine olan etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin belirlenmesine çalışılan diğer araştırmalarda, SAFA'nın dördüncü boyutu olan “yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri” ele alınmamıştır. Bu çalışmada 6360 Sayılı Kanun sonrası belediyelerin yeni yönetim mekanizmasının, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine olan etkileri belirlenmeye çalışıldığından “yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri” de araştırmaya eklenmiştir. Bu yeni yönetim mekanizmasının işletmecinin yönetimsel beceri ve yetkinliğinin hangi yönde değiştirdiği ve bu değişikliklerin tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine olumlu ya da olumsuz yönleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Buna göre yasanın yönetimsel sürdürülebilirlik ile ilgili saha araştırmasında şu başlıklar üzerinde durulmuştur:

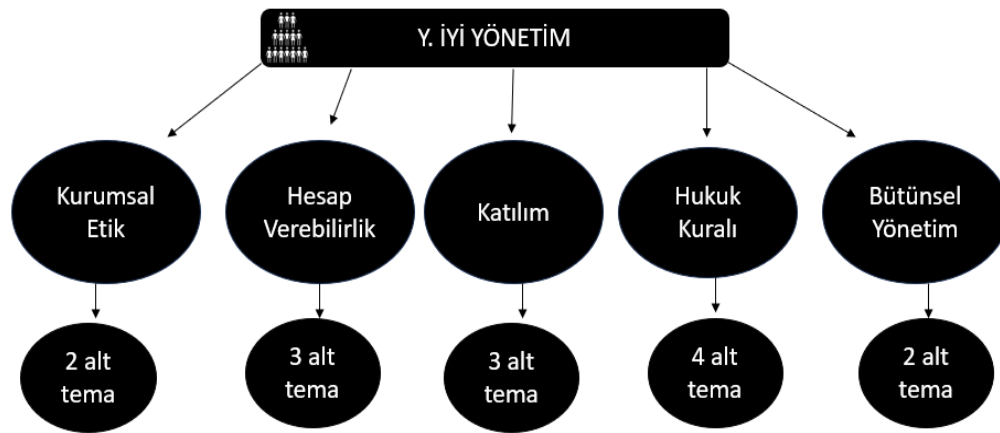
1. Belediyelerin kanundaki görev ve yetkileri konusunda kırsal alandaki halkı bilgilendirme düzeyi,
2. Belediyelerin imar, iskân ve ruhsatlandırma ile ilgili denetim hizmetlerinin etkinliği,
3. Belediyelerin çöp toplama, çevre düzeni ile ilgili hizmetlerinin etkinliği,
4. Belediyelerin içme ve sulama suyu hizmetlerinin etkinliği,
5. Belediyelerin alt yapı ve ulaşım hizmetleri ile ilgili hizmetleri,
6. Belediyenin ve muhtarlıkların yönetim şeklinin verimliliği ve yönetime katılım konularındaki etkinliği.

Bu başlıklar altında, tarımsal üretimin sürdürülebilirliğinin yönetsel açıdan etkileri ölçülmeye çalışılmıştır.

İyi yönetim anlayışı geleneksel olarak sürdürülebilir kalkınmanın ayrı bir boyutu olarak yer almasa da BM Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri Çerçevesi (1996, 2001 ve 2007 versiyonları) sürdürülebilirlik temalarını sosyal, çevresel, ekonomik ve kurumsal boyutlara göre sunmuştur. SAFA, bu BM çerçevesinin daha önceki kurumsal boyutunu genişleterek ve bu yönetim boyutunu oluşturmak için mevcut kurumsal sosyal sorumluluk araçlarını temel almaktadır. SAFA Kılavuzlarında yönetime verilen ağırlık, BM Sorumlu Yatırım İlkeleri, BM Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC/IFC 2009) ve GRI 2013 Kılavuzları (Anonymous 3) gibi diğer iş yaklaşımlarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Yönetim; çevresel, ekonomik veya sosyal alanlarda karar alma ve uygulama süreci olarak tanımlanabilir (Anonymous 2).

Yönetim unsuru yeterince iyi değilse sürdürülebilirliğin devam etmesi mümkün değildir. Yönetim boyutu beş ana kavramdan oluşur. Bunlar:

1. Kurumsal etik,
2. Hesap verebilirlik,
3. Katılım
4. Hukuk kuralları
5. Bütünsel yönetim.

Şekil 3.3.Yönetsel Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)

Bu beş ana kavramın altında toplam on dört yardımcı kavram yer almaktadır. Yönetim, genel olarak sürdürülebilirliğin ayrı bir boyutu olarak dahil edilmese de BM Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri (1996, 2001 ve 2007 versiyonları) çerçevesinde sürdürülebilirlik temaları arasında gösterilmiştir (SAFA 2013).

Sürdürülebilir kalkınmaya hedefleyen bir işletmenin sürdürülebilirlik odaklı bir yaklaşıma ihtiyacı vardır. SAFA'nın sürdürülebilirlik kavramında, işletme değerlerinin ve sorumluluklarının belirlendiği yönetim yapısı açıkça ifade edilmiş ve bu sayede

şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlanmıştır. Bu kavram sayesinde tüm paydaşların aktif katılımını kolaylaştıran süreçler organize edilir. Ayrıca meşruiyete ve hukukun üstünlüğüne sıkı bir yönelim ve sıkı bir sürdürülebilirlik yönetimi sağlanır. Bu yaklaşım, üçlü kârlılık hususları için çabalayan herkesin amacına yerleşmiştir. Sürdürülebilirlik ilkesiyle çelişen veya göz ardı eden bir iş amacı, uzun vadede sürdürülebilir bir şekilde faaliyet gösteremez.

B. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Araştırma kapsamında, büyükşehir yasasının (No.6360) ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri ışında köyden mahalleye dönüşmüş kırsal alanlardaki tarımsal işletmelere olan etki düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Buna göre saha araştırmasında, *büyükşehir yasası sonrasında ekonomik sürdürülebilirlik göstergelerinin tarımsal üretimin sürdürülebilirliği konusundaki etki düzeyleri* ile ilgili aşağıdaki başlıklar üzerinde durulmuştur:

1. Yasanın tarımsal üretim yatırımlarına yönelik etki düzeyi,
2. Yöreye has bitkisel ve hayvansal ürünlerin:
 - a. Tanıtımı
 - b. Geliştirilmesi
 - c. Depolanması
 - d. Pazarlanması
 - e. Markalaşması konularındaki etki düzeyi,
3. Gıda güvenliği,
4. Tarımsal işletmenin karlılık ve sermaye durumuna olan etki düzeyi,
5. Tarımsal üretimde risklerin azaltılması konusundaki etki düzeyi belirlenmeye çalışılmıştır.

Sürdürülebilirliğin bu boyutu, Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED, 1987) tarafından tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, sürdürülebilir kalkınmanın ana amacı doğal kaynakların insan ihtiyacını karşılamak için kullanılması ilkesine dayanmaktadır. Bir işletmenin ekonomik açıdan sürdürülebilirliğini sağlaması için;

- Tüm borçlarını ödeyebilmesi,
- Pozitif nakit akışı sağlayabilmesi,
- İşletme dışında oluşan olumsuz ekonomik durumları telafi edebilecek durumda olması,
- Çalışanlarına ve hissedarlarına yeterli düzeyde ücret ödeyebilmesi,
- Ekonomik gerilemeler, kötü hava koşulları veya iş kazaları gibi kendi kontrolü dışındaki değişiklikler ve şoklarla başa çıkabilmek için tampon mekanizmalara (tasarruf, varlık) sahip olmalıdır.

Kısaca bir işletme için ekonomik sürdürülebilirliğin yolu ekonomik olarak dayanıklı olmaktır. Ekonomik sürdürülebilirlik, istikrarlı ve yeterli ekonomik büyüme ve

pozitif sosyo-ekonomik kalkınmanın ortak göstergesidir. Ekonomik büyüme, WCED (1987), tarafından onaylanan ve çoğu ulus devletin ilan ettiği hedefler arasındadır. Sınırlı bir ekosferde sonsuz ekonomik büyüme olasılığı bir çelişki olarak görülmekte ve tartışılmaktadır (Daly1990). Ekonomik büyümeyi sınırlı doğal kaynaklardan bağımsız olarak görme hedefi daha popüler hale gelmektedir (Anonymous 4). SAFA Kılavuzları, büyüme oranlarına ilişkin makroekonomik sorunları çalışma dışında tutarak, işletmenin ve yerel topluluğun dayanıklılığına odaklanan mikro ekonomik yaklaşımı benimsemektedir.

SAFA yaklaşımı, dünya genelinde zaman zaman yaşanan ekonomik şokları göz önüne alarak ekonomik dirençliliğe ve ekonomik gelişime odaklanan bir kavram ortaya koymaktadır. Doğal kaynakların, insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmet üretmek için sermaye ve emeğin birleştirilerek kullanımı ekonomik faaliyetler olarak tanımlanabilir (Kılıç 2012).

SAFA'nın ekonomik boyutu aşağıdaki temaları kapsamaktadır:

1. Yatırım,
2. Güvenlik zaafiyeti,
3. Ürün güvenliği ve bilgileri,
4. Yerel ekonomi.

Şekil 3.4. Ekonomik Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)

C. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Araştırmada, büyükşehir belediyelerinin genişleyen yetki alanları göz önüne alınarak, kırsal alanlardaki çevre bütünlüğünün korunması ve devam ettirilmesi yönünden etkilerinin neler olabileceği SAFA'nın çevresel sürdürülebilirlik temalarının çerçevesi içerisinde belirlenmeye çalışılmıştır. *Köyden mahalleye dönüşen kırsal alanlardaki tarım işletmeleri ve belediyeler açısından, büyükşehir yasasının hayvansal ve bitkisel üretimde kullanılan ekosfere olumlu ya da olumsuz etkilerinin neler olabileceği ve bunun tarımsal üretimin sürdürülebilirliğine etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır.* Buna göre yasanın çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili saha araştırmasında aşağıdaki başlıklar üzerinde durulmuştur:

1. Hava kirliliğine ve kalitesine olan etki düzeyi,

2. Su kaynaklarının korunması ve kalitesine olan etki düzeyi,
3. Toprak kirliliğine ve kalitesine olan etki düzeyi,
4. Üreticinin tarımsal üretimdeki çevreye olan hassasiyet konusundaki bilgiye ulaşma istekliliği ve elde yeni teknik bilgileri alma durumuna olan etki düzeyi,
5. Kırsal yaşam alanlardaki bitki ve hayvan türlerinin çeşitliliğinin korunması ve devam ettirilmesi konusundaki etki düzeyi,
6. Bitki ve hayvan sağlığı, beslenmesi ve refahı konularındaki etki düzeyleri araştırılmıştır.

2005 yılındaki Milenyum Ekosistem Değerlendirmesi kapsamında, insan eylemlerinin önemli ölçüde dünyadaki yaşam çeşitliliğini ve çevrenin bütünlüğünü geri dönülemez biçimde değiştirdiği sonucuna varılmıştır. Kalkınmanın birer unsuru olan; hava ve su temizliğinin sağlanması, toprak oluşumu, hastalık kontrolü, tozlaşma, sel kuraklık ve toprak kaymasını önleme gibi kritik ekosistem hizmetlerinin tehlikeye girdiği görülmektedir. Dünyadaki yoksul nüfusun büyük bölümü kırsal bölgelerde yaşamakta olup doğal kaynaklar söz konusu nüfusun en önemli geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. Orman gibi doğal yaşam alanlarında; tarım için arazi açma, avlanma, balıkçılık ve ticari faaliyetler nedeniyle türlerin aşırı tüketimi toprağın ve habitatın bozulması çevresel bütünlük üzerindeki baskıların ana etkenleri olarak değerlendirilmektedir.

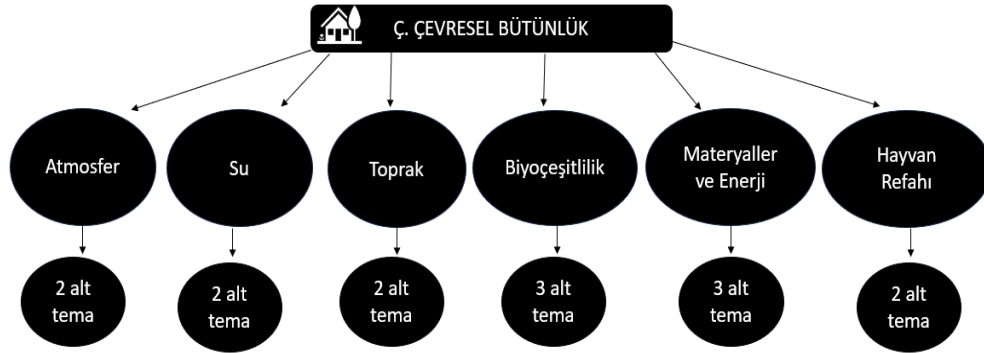
Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin, ekosistem yaklaşımının genel uygulamasının, koruma, sürdürülebilir kullanım ve genetik kaynaklarının kullanımından kaynaklanan faydaların adil ve hakkaniyetli paylaşımı olmak üzere üç hedef arasında bir denge kurulmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ekosistem yaklaşımına duyulan ihtiyaç, hayvancılık, balıkçılık ve ormancılık da dahil olmak üzere tüm gıda ve tarım sektörü için geçerlidir. SAFA çevre temaları ve alt temaları, olumsuz insan etkileri ve sürdürülemez tüketim ile ilgili ana sorun alanlarını ifade etmektedir. Çevre temaları, yaşam döngüsü yaklaşımı aracılığıyla çevresel sürdürülebilirliğin kapsamlı bir çerçevede göstermeye çalışmaktadır.

Ulaşım sistemlerinin de çevresel etkileri küresel ısınmadan, hava kirliliğine ve gürültüye kadar geniş bir etkiye sahiptir. Özellikle geniş tedarik ve dağıtım ağına sahip olan kuruluşların, lojistik faaliyetlerinin çevresel ayak izlerinin büyük bir bölümünü temsil ettiği düşünülmektedir. Meyve ve sebze tedarik zincirinin sera gazı açısından en yoğun etkileri nakliye ağı ve soğutmadır. Ticaretteki küresel artışla birlikte, sera gazı emisyonlarına en büyük etkiyi yapan faaliyetlerin, özellikle soğutmalı (kara, demiryolu, deniz ve hava yolu) taşımacılık faaliyetleri ve bununla ilgili aktörlerin yaptığı görülmektedir.

Dünyadaki insan faaliyetleri çevreye zarar verme sınırlarını aşmaya başlamıştır (Rockström ve ark. 2009). Dünyanın doğal sisteminin bütünlüğünü bozmadan gelişimini sağlamanın ön koşulu çevresel bütünlüğün korunmasından geçmektedir. Çevresel bütünlük kavramı, olumsuz çevresel koşulları en aza indirerek insanın hayatta kalması için gerekli olan yaşam destek sistemlerini ifade etmektedir. SAFA'da sürdürülebilirlik açısından aşağıdaki çevresel temalar ele alınmaktadır:

1. Atmosfer,

2. Su,
3. Toprak,
4. Materyaller ve enerji,
5. Biyoçeşitlilik ve hayvan refahı.

Şekil 3.5. Çevresel Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)

Milenyum Ekosistemi kapsamında 2005 yılında bir değerlendirme yapılmıştır. Değerlendirmede, insan eylemlerinin dünya ekosistemlerinin durumunu, dünyadaki yaşam çeşitliliğini ve çevre bütünlüğünü geri dönülemez biçimde değiştirdiği ifade edilmiştir. Hava ve su dahil, sürdürülebilir kalkınmanın unsurları olan; arıtma, toprak oluşumu, hastalık kontrolü, tozlaşma ve hastalıklara karşı hassasiyetin azaltılması gibi kritik ekosistemi koruyucu faaliyetler sel, kuraklık ve heyelan gibi doğal afetler nedeniyle tehlikeye girmektedir.

Çoğunlukla, yoksulluğun yoğun olduğu kırsal alanlarda; habitat kaybına, parçalanmaya ve bozulmaya, avlanma, balıkçılık ve türlerin aşırı tüketimine yol açan tarım için arazi dönüşümü de dahil olmak üzere insan faaliyetleri ve ticaret, çevresel bütünlük üzerindeki baskıların ana itici gücü olarak kabul edilmektedir. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ile uygulanmaya çalışılan bütünsel ekosistem yaklaşımı aşağıdaki üç hedef arasında bir denge kurulmasına yardımcı olacaktır:

1. Koruma,
2. Sürdürülebilir kullanım,
3. Kullanımdan kaynaklanan faydaların ve genetik kaynakların hakkaniyetli paylaşımı.

Bütünsel ekosistem yaklaşımının gerekliliği gıdanın tamamı için geçerlidir. Hayvancılık, balıkçılık, su ürünleri yetiştiriciliği ve ormancılık dahil olmak üzere tarım sektörünün tümünü kapsamaktadır. SAFA'nın Çevresel sürdürülebilirlik temaları ve bunların alt temaları olumsuzluklara ilişkin ana sorun alanlarını ele almaktadır. Bu temalar, ekosistem döngüsü üzerindeki olumsuz insan etkilerinin sürdürülemez olduğunun kapsamlı bir resmini sunmaktadır.

D. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri

6360 Sayılı Kanun sonrasında büyükşehir belediyelerinin yetki alanları il mülki sınırlarına genişletilmiştir. Bu durum büyükşehir belediyelerinin yetki alanlarını ve görevlerini genişletmiştir. *Yasanın, köyden mahalleye dönüşen kırsal alanlardaki tarım*

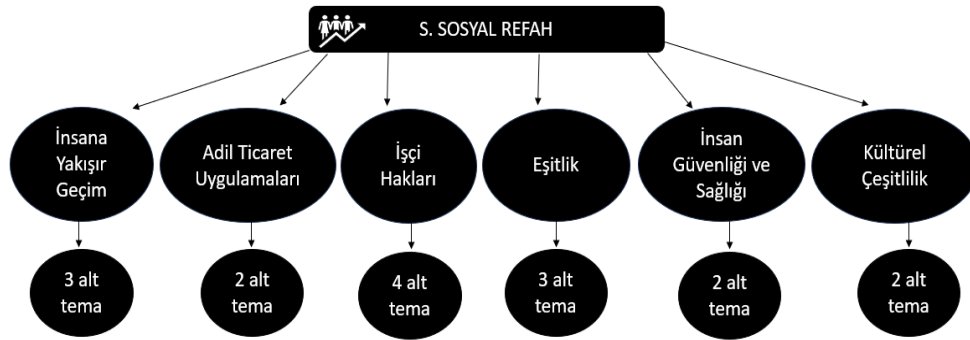
işletmelerine olan etki düzeyi sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri açısından incelenmiştir. Buna göre saha araştırmasında, büyükşehir yasası (6360) sonrasında sosyal sürdürülebilirlik göstergelerinin tarımsal üretimin sürdürülebilirliği konusundaki etki düzeyleri ile ilgili aşağıdaki başlıklar üzerinde durulmuştur:

1. Kırsal alandaki yaşam kalitesine etkisi,
2. Tarım işçilerinin sosyal güvenlik hakları,
3. Tarımsal üretimde kadın-erkek eşitliği,
4. Belediyelerin sağladığı sosyal yardımlar,
5. Eğitim ve sağlık hizmetleri,
6. Yöreye has festival ve etkinlikler,
7. Tarımsal işletmenin asgari geçinme düzeyinin sağlanması.

Sosyal sürdürülebilirlik, temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ve kişinin daha iyi bir yaşama yönelik isteklerini tatmin etme hakkının ve özgürlüğünün mevcut ve gelecek nesiller boyunca herhangi bir tehlikeye girmeden sağlanmasıdır. Bu durum kişinin ihtiyaçlarını kendi başına karşılaması mümkün olmadığı sürece geçerlidir. Ticari işletmeler hem kendi iç işleyişlerinde hem de dışarıdaki faaliyetlerinde insan haklarına saygı göstermekten sorumludurlar (Anonymous 5).

SAFA'da sosyal refah şu temaları kapsamaktadır:

1. İnsana Yakışır Geçim,
2. Adil Ticaret Uygulamaları,
3. İşçi hakları,
4. Eşitlik,
5. İnsan Sağlığı ve Güvenliği,
6. Kültürel Çeşitlilik.

Şekil 3.6. Sosyal Sürdürülebilirlik Göstergeleri alt temaları (SAFA Rehberi 2013)

3.2.2.2. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit model) analizi

(Üretici anketleri / AS1-AH1)

a. Probit model hakkında genel bilgiler

Büyükşehir Yasası (No.6360) sonrası tarımsal üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirliğini etkileyen faktörlerin belirlenmesinde ise probit modeli kullanılmıştır. Kurulan çoklu doğrusal regresyon modelinde bağımlı değişken olarak sürdürülebilirlik

endeksi alınmıştır. Bağımsız değişkenler olarak; “işletme sahibi yaşı”, “eğitim düzeyi”, “tarımsal deneyim”, “yıllık toplam gelir”, “yıllık toplam gider”, “yıllık toplam alacak”, “yıllık toplam borç”, “toplam üretim yapılan alan”, “makine-teçhizat varlığının bugünkü toplam değeri”, “bina varlığının bugünkü toplam değeri”, “hayvan varlığı toplamı”, “hayvansal ürün değeri toplamı”, “üretimde yaşanan zorluklar”, “toplam sabit sermaye” ve “işletmeyi büyütme planı” faktörleri kullanılmıştır. Regresyon katsayıları (β) bu değişkenlerin endeks üzerindeki marjinal etkilerini temsil ederken, sabit terim (β_0) tüm değişkenler sıfır olduğunda endeksin beklenen değerini göstermektedir. Modelin hata terimi (u_i), regresyon doğrusundan sapmaları ifade etmektedir.

Bu aşamada iki kategorili olan (Evet-Hayır) bağımlı değişkenin, olasılıklarını modellemek için Probit fonksiyonu kullanılmıştır. Probit fonksiyonu, standart normal dağılımın kümülatif dağılım fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır. İstatistiksel modellemede, bağımlı değişkenin normal dağılım gösterdiği durumlarda doğrusal modeller analiz için uygun bir çerçeve sunar. Ancak, bağımlı değişkenin normal dağılım varsayımını karşılamadığı, özellikle iki veya çok kategorili olduğu senaryolarda, doğrusal modelleme yaklaşımları yetersiz kalmaktadır. Bu tür durumlarda, varsayımların ihlali nedeniyle doğrusal modellerin kullanımı uygun değildir. Bu bağlamda, Doğrusal Olasılık Modeli, Logit ve Probit modelleri gibi alternatif yaklaşımlar, bu tür verilerin analizinde daha uygun yöntemler olarak ortaya çıkmaktadır (Agresti, 2002, s. 115; Gujarati ve Porter, 2012, s. 543).

Probit Analizi, bağımlı değişkenin iki kategorili (örneğin, evet/hayır, başarılı/başarısız, hasta/sağlıklı) olduğu durumlarda kullanılan bir regresyon analizidir. Lojistik regresyona benzerdir, ancak olasılıkları modellemek için farklı bir bağlantı fonksiyonu (Probit fonksiyonu) kullanır. Probit fonksiyonu, standart normal dağılımın kümülatif dağılım fonksiyonudur.

Probit analizi genellikle şu durumlarda kullanılır:

- Biyolojik deneyler: Örneğin, farklı dozlardaki bir ilacın bir organizma üzerindeki etkisini incelemek (iyi/kötü).
- Pazarlama araştırmaları: Örneğin, bir ürünün satın alma olasılığını etkileyen faktörleri belirlemek.
- Ekonometri: Örneğin, işsizlik veya işgücüne katılım gibi ikili sonuçları modellemek.
- Bağımlı Değişken (İkili): Analiz etmek istediğiniz ikili sonuç. Örneğin, bir olayın gerçekleşip gerçekleşmediği (1: gerçekleşti, 0: gerçekleşmedi).
- Bağımsız Değişkenler: Bağımlı değişkeni etkilediğini düşündüğünüz faktörler. Bu değişkenler sürekli (örneğin, yaş, gelir) veya kategorik (örneğin, cinsiyet, eğitim düzeyi) olabilir.

b. Araştırmada probit model analizi

Bu çalışmada kullanılan ikili probit modeli, bağımlı değişkenin 0 ve 1 değerlerinden oluştuğu durumlarda uygulanmaktadır. Modelde gözlemlenemeyen bir gizli sürekli değişken tanımlanmakta ve bu değişkenin 0 değerini aşması durumunda olayın gerçekleştiği (örneğin sürdürülebilir olduğu) varsayılmaktadır. Olasılıklar, standart normal dağılımın kümülatif dağılım fonksiyonu (Φ) ile tahmin edilmektedir.

$Y^*_i = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + u_i$ tahmin modeli

Y_i^* : Gözlemlenemeyen (latent) sürekli bağımlı değişken

$X_{1i}, X_{2i}, \dots, X_{ki}$: Bağımsız değişkenler

- β_0 : Sabit terim
- $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_k$: Katsayılar
- $u_i \sim N(0,1)$: Hata terimi standart normal dağılıma sahiptir.

Gözlenen sonuç değişkeni Y_i :

$$Y_i = \begin{cases} 1 & \text{eğer } Y^*_i > 0,20 \\ 0 & \text{eğer } Y^*_i \leq 0,21 \end{cases}$$

Modelin tahmin ettiği olasılık:

$$P(Y_i = 1 | X) = \Phi(\beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n)$$

Bu çalışmadaki uygulamaya göre model şu şekilde ifade edilmektedir:

$$P(\text{SürdürülebilirlikDuzeyi}_i = 1 | X) = \Phi(\text{olasılık}) (\beta_0 + \beta_1 \cdot \text{Kendisiyas} + \beta_2 \cdot \text{Kendisiegitim} + \beta_3 \cdot \text{Tarımsaldeneyim} + \dots + \beta_{12} \cdot \text{Buyutmeyidusunuyorum})$$

$\beta_0 \rightarrow$ Sabit Terim (Intercept), Hiçbir bağımsız değişken etkisi olmadığında Y'nin beklenen değeridir.

$\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_n \rightarrow$ Regresyon Katsayıları (Coefficients), her bir bağımsız değişkenin Y üzerindeki marjinal etkisini gösterir. Bir birimlik artışta Y'de ne kadar değişim beklenir onu açıklar (diğer değişkenler sabitken).

$X_1, X_2, \dots, X_n \rightarrow$ Bağımsız (Açıklayıcı) değişkenler, Y'yi açıklamakta kullanılan değişkenlerdir.

$u_i \rightarrow$ Hata Terimi (Residual / Error Term) gerçek Y değeri ile modelin tahmini arasındaki farktır.

Çalışmanın amacı doğrultusunda, kurulan probit regresyon modellerinin içsel tutarlılığını, doğruluğunu ve istatistiksel geçerliliğini sınamak için aşağıdaki testler uygulanmıştır.

1. Kurulan modellerde, çoklu bağlantı (multicollinearity) sorununun olup olmadığını belirlemek amacıyla varyans artırıcı faktör (VIF) değerleri incelenmiştir. Diğer bir deyişle, her bir bağımsız değişkenin, diğer bağımsız değişkenler tarafından ne kadar iyi açıklandığını, yani bir değişkenin diğerleriyle ne kadar korelasyonlu olduğu ölçülmüştür. Yapılan analizler sonucunda, sürekli değişkenlerin modellerde çoklu bağlantı sorununun bulunmadığı tespit edilmiştir.

2. Kurulan modellerinin doğru biçimde tanımlanıp tanımlanmadığını (spesifikasyon hatası olup olmadığını) test etmek amacıyla Linktest uygulanmıştır. Sonuçlara göre, $_{\text{hatsq}}$ (tahmin edilen değerlerin karesi) değişkeni tüm modellerde ($p > 0.05$) istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu durum, modelde spesifikasyon hatası bulunmadığını ve

modellerin doğru tanımlandığını göstermektedir. Linktest sonuçları, kurulan modellerin uygun şekilde belirtildiğini ve önemli bir model tanım hatasının bulunmadığını göstermektedir.

3. Kurulan birçok model arasından, modelin uygunluğunu değerlendirmek ve alternatif modeller arasında karşılaştırma yapabilmek amacıyla Akaike Bilgi Kriteri (AIC) ve Bayesian Bilgi Kriteri (BIC) değerlerine de bakılmıştır. Model karşılaştırmalarında AIC ve BIC kriterleri dikkate alınmış; daha düşük AIC ve BIC değerine sahip modellerin daha uygun olduğu varsayımıyla model seçimi gerçekleştirilmiştir (Mert 2016).

Çalışmada, işletmelerin sürdürülebilirlik düzeyleri ikili bir yapıda ele alınmış; 1 = Evet, sürdürülebilir ve 0 = Hayır, sürdürülemez şeklinde kodlanmıştır. Araştırmada *açık tarla-meyvecilik ve örtü altı* üretim faaliyeti için *yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal* sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan değişkenler Çizelge 3.8’de verilmiştir. *Hayvancılık* üretim faaliyetinde ise yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik modellerinde daha farklı değişkenler kullanılmış olup bunlar da Çizelge 3.9’da verilmiştir.

Çizelge 3.8. Açık tarla ve örtü altı üretim faaliyetinde; yönetimsel, ekonomik, çevresel, sosyal sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan ortak değişkenler*

	Birim	Değişken açıklımı	Beklenen etki
Bağımsız değişkenler			
Kendisiyas	Sayı	Üreticinin yaşı (sürekli)	(+)
kendisieitim	Yıl	Üreticinin eğitim durumu (kategorik)	(+)
Tarimsaldeneyim	Yıl	Üreticinin tarımsal deneyimi (kategorik)	(+)
Topuretimyapılanalan	Da	Kıralık dahil üretimde kullanılan tüm arazi (sürekli)	(+)
Binavarbugunkdeer	TL	Tüm binaların bugünkü değer toplamı (sürekli)	(+)
Tophayvncvnrli	Adet	Kanatlı dahil tüm hayvanların toplamı (sürekli)	(+)
TopMakinatechizatbde	TL	Makine-teçhizat toplam bugünkü değerleri (sürekli)	(+)
Topigucu	Sayı	Geçici ve daimi işçi toplamı (sürekli)	(+)
yillikgider	TL	Yıllık toplam gider (sürekli)	(-)
yillikgelir	TL	Yıllık toplam gelir (sürekli)	(+)
toplamborc	TL	Yıllık toplam borç (sürekli)	(-)
toplamlacak	TL	Yıllık toplam alacak (sürekli)	(+)
buyutmeyidsnyrm	%	Tarımsal işletmeyi genişletmek (1=Evet 0=Hayır) (kategorik)	(+)
Toplamsabitsrmy	TL	Toplam sabit sermaye (sürekli)	(+)
Bağımlı değişken			
YSE Yönetimsel sürdürülebilirlik endeksi (Açık tarla:0.28, Hayvancılık: 0.25, Örtü altı:0.35)			
ESE Ekonomik sürdürülebilirlik endeksi (Açık tarla:0.14, Hayvancılık: 0.24, Örtü altı:0.29)			
ÇSE Çevresel sürdürülebilirlik endeksi (Açık tarla:0.33, Hayvancılık: 0.53, Örtü altı:0.32)			
SSE Sosyal sürdürülebilirlik endeksi (Açık tarla:0.42, Hayvancılık: 0.35, Örtü altı:0.57)			
*Değişkenler açık tarla ve örtü altı faaliyetlerinde aynı iken hayvancılık faaliyetlerinde farklıdır.			

Araştırmada hayvancılık işletmelerinin sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan bağımsız değişkenler diğer tarımsal faaliyetlerden farklıdır. Bu sebeple diğer bağımsız değişkenler dahil olmak üzere hayvancılık faaliyetleri için fazladan dört değişken daha dahil edilmiştir (Çizelge 3.9).

Çizelge 3.9. Hayvancılık işletmeleri sürdürülebilirlik modellerinde kullanılan değişkenler*

	Birim	Değişken açıklımı	Beklenen etki
Bağımsız değişkenler			
Kendisiyas	Sayı	Üreticinin yaşı (sürekli)	(+)
kendisieitim	Yıl	Üreticinin eğitim durumu (kategorik)	(+)
Tarimsaldeneyim	Yıl	Üreticinin tarımsal deneyimi (kategorik)	(+)

Çizelge 3.9'un devamı.

Topuretimyapılanalan	Da	Kiralık dahil üretimde kullanılan tüm arazi (sürekli)	(+)
Binavarbugunkdeer	TL	Tüm binaların bugünkü değer toplamı (sürekli)	(+)
Tophayvnvarli	Adet	Kanatlı dahil tüm hayvanların toplamı (sürekli)	(+)
TopMakinatechizatbde	TL	Makine-teçhizat toplam bugünkü değerleri (sürekli)	(+)
Topigucu	Sayı	Geçici ve daimi işçi toplamı (sürekli)	(+)
yillikgider	TL	Yıllık toplam gider (sürekli)	(-)
yillikgelir	TL	Yıllık toplam gelir (sürekli)	(+)
toplamborc	TL	Yıllık toplam borç (sürekli)	(-)
toplamlacak	TL	Yıllık toplam alacak (sürekli)	(+)
buyutmeyidsnyrm	%	Tarımsal işletmeyi genişletmek (1=Evet 0=Hayır)	(+)
Toplamsabitsrmy	TL	Toplam sabit sermaye (sürekli)	(+)
Toplamhyvsalrnde	TL	Hayvansal ürünlerin değeri (sürekli)	(+)
Hyvnclkhangiamacla	Sayı	Hayvansal üretimi yapma amacı (kategorik)	(+)
uretimdezorluk	Sayı	Hayvancılık faaliyetindeki zorluklar (kategorik)	(-)
Bağımlı değişken YSE:0.25 ESE:0.25 ESE:0.53 SS			
*Değişkenler açık tarla ve örtü altı faaliyetlerinde aynı iken hayvancılık faaliyetlerinde farklıdır.			

Ayrıca, likert ölçeğinde kullanılan etkinlik ifadeleri için faktör bazında güvenilirlik analizi yapılarak iç tutarlılık ölçülmüştür. Ölçeğin iç tutarlılığını test etmek için SPSS 22 paket programında Cronbach's Alpha sonuçları incelenmiştir. Ölçeklerin güvenilirliğinin değerlendirilmesinde Cronbach's Alpha katsayısının 0.70 ve üzerindeki değerler yeterli, 0.80 ve üzeri değerler ise yüksek güvenilirlik olarak kabul edilmektedir (Tavşancıl, 2019). Değişkenlerin iç güvenilirlik katsayılarının yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. Açık tarla, hayvancılık, örtü altı, muhtarlar ve belediyeler yer alan ifadeler 0.7 değerinin üzerindedir (Çizelge 3.10.).

Çizelge 3.10. Ölçek ifadeleri için güvenilirlik katsayıları analizi sonuçları

Bölüm no	ifadeler	Cronbach's Alpha ortalaması	Faktör sayısı
Açık tarla	Sürdürülebilirlik göstergeleri	0,940	45
Hayvancılık	Sürdürülebilirlik göstergeleri	0,838	45
Örtü altı	Sürdürülebilirlik göstergeleri	0,911	45
Muhtarlar	Likert ölçekli ifadeler	0,859	49

3.2.2.3. Ki-kare analizi

(Mahalle- eski köy muhtarlarına yönelik anketler / AS2-AH2)

A. Ki-kare testi hakkında genel bilgiler

Ki-kare Testi, gözlenen frekanslar(G) ile beklenen frekanslar(B) arasındaki farkın istatistik olarak anlamlı olup olmadığı temeline dayanır. Ki-kare testinde, niteliksel olarak belirtilen veriler kullanılır. Ayrıca, ölçümle belirtilen sürekli değişkenler de belli bir dereceden az veya çok olarak nitelendirilerek ki-kare testi uygulanabilir. Veriler, oranlar veya yüzdelikler olarak ifade edilmişse testin uygulanması mümkün değildir (Anonim, 4).

Ki-kare testi, serbestlik derecesi (sd) ile karakterize edilir. Dağılımın ortalaması sd'ye ve var-yansı ise sd'nin iki katına eşittir. Ki-kare değerleri, sıfır ile artı sonsuz arasında değerler alır. Dağılım; küçük sd'lerinde basık olmasına rağmen sd arttıkça normal dağılıma yaklaşır. Ki-kare dağılımı, sürekli bir dağılımdır. Ki-kare dağılımı, genellikle iki bağımsız niteliksel kriteri test etmek için kullanılır. Sıfır hipotezi (H_0), iki kriterin bağımsız olduğunu; araştırma hipotezi (H_A) ise, iki kriterin arasında ilişki

olduğunu ifade eder (Güngör, M., 2008). Ki-kare testi genellikle bağımsızlık testi ve uygunluk testi ve homojenlik testi olmak üzere üç farklı şekilde uygulanmaktadır. Araştırmada ulaşılmak istenen sonuçlar için bağımsızlık testinin kullanılmasına karar verilmiştir.

a. Ki-kare bağımsızlık testi

Niteliksel değişkenlerin 2x2 ya da $r \times c$ biçimindeki çapraz tablolarla sınıflandırılması durumunda, bu değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla Ki-kare bağımsızlık testi uygulanır. İki yönlü (kontenjans) tablolar kullanılarak, her iki değişkenin de kategorik (sayısal olmayan) olması halinde aralarındaki ilişki bu test ile analiz edilebilir. Özellikle 2x2 tipindeki tablolarda Pearson Ki-kare, Yates düzeltmeli Ki-kare ve Fisher'in kesin testi gibi farklı yöntemler tercih edilebilirken; daha büyük $r \times c$ tipindeki tablolarda genellikle Pearson Ki-kare testi kullanılır. Bu testte serbestlik derecesi, satır sayısı r ve sütun sayısı c olmak üzere, $(r-1) \times (c-1)$ formülüyle hesaplanır (Erilli 2018).

2x2 tablolarına Pearson ki-kare testi, Yates ki-kare (düzeltilmiş) ve Fisher ki-kare (kesin) testleri uygulanır. $r \times c$ tipindeki tablolara ise Pearson ki-kare testi yapılır. Serbestlik derecesi r satır sayısı ve c sütun sayısı olmak üzere $(r-1) \times (c-1)$ biçimindedir.

H_0 : Değişkenler birbirinden bağımsızdır (Değişkenler arasında ilişki yoktur).

H_1 : Değişkenler birbirinden bağımsız değildir (Değişkenler arasında ilişki vardır).

$$\chi^2 = \sum \sum ((G_{ij} - T_{ij})^2 / T_{ij}) = \sum (i=1 \text{ to } r) \sum (j=1 \text{ to } c) (G_{ij}^2 / T_{ij}) - N \quad (3.7)$$

Burada:

G_{ij} :Gözlenen frekans,

T_{ij} :Beklenen frekans,

r :Satır sayısı,

c :Sütun sayısı,

N : Toplam gözlem sayısını ifade eder.

b. Ki-kare uygunluk testi

Uygunluk testinde, gözlenen bir değişkenin beklenen bir dağılıma uygunluğu veya gözlenen iki değişkenin aynı dağılıma sahip olup olmadığı araştırılır. H_0 'da söz konusu dağılıma uygunluğu, H_A 'da ise uygun olmadığı iddia edilir. Sonuçları sayı olmayan ve gruplandırılabilen olaylar için kullanılır. Uygunluk testi parametrik olmayan testlerdendir. Bu tür testlerde incelenen olaylara ilişkin olasılıklar önceden bilinmektedir. Örneğin; düzgün bir madeni para bir kez atıldığında yazı gelme olasılığı $\frac{1}{2}$ 'dir.

Uygunluk testinde G 'ler, k sınıftan oluşan tek bir satır veya tek bir sütun halinde verilir. G 'lere karşılık gelen B 'lerde, tabiatıyla k sınıf içeren ayrı bir satır veya sütun oluşturur. Böylece veriler, tek bir satır veya sütundaki k tane elemandan oluşur. Bu nedenle,

$$\chi^2_{hes} = \sum_{j=1}^k \frac{(G_j - B_j)^2}{B_j} = \sum_{j=1}^k \frac{G_j^2}{B_j} - n \quad (3.8)$$

olarak yazılır. Burada B_j 'ler, H_0 'da iddia edilen dağılıma ait değerlerdir. Bu testte satır veya sütun toplamı bir kısıt oluşturduğundan sd,

$$sd=k-1$$

olur. Eğer örneklemden ayrıca bazı parametreler tahmin ediliyorsa her bir parametre tahmini yeni bir kısıt oluşturacağından m tane parametre tahmin edilmişse sd,

$$sd=k-m-1$$

olarak ifade edilir. Buna göre mesela, düzgün dağılım ve binom dağılımda $m=0$ alınır. Ayrıca binom dağılımında p ve poisson dağılımında λ , örnekten tahmin ediliyorsa $m=1$ ve normal dağılımda ortalama ve standart sapma, örnekten tahmin ediliyorsa $m=2$ olarak alınır (Arıkan 2017).

B. Araştırmada Ki-kare testi uygulaması

Eski köy muhtarlarına yöneltilen soruların cevapları 5'li Likert tipi ölçekle belirlenmiştir. 6360 sayılı Büyükşehir Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte kırsal alanlarda sunulan kalkınma hizmetlerinin etkinliğinin muhtarların algısı ve bakış açılarına göre değerlendirilmesi amacıyla araştırma kapsamındaki 6 ilçede görev yapan 300 muhtarla yüz yüze görüşmeye dayalı anket gerçekleştirilmiştir.

a. Aşağıdaki likert ölçekleme tablosu ile ağırlıklı etkinlik skoru belirlenmiştir.

Gözlenen durum değerlendirmesine yönelik "likert tipi ölçek" ve "puanlama" örneği (Yasanın, "kırsal kalkınma hizmetleri" etkinlik düzeyine ilişkin seçenekler)						
Gözlenen BŞ ve ilçe belediyesi "kırsal hizmet alanları - konuları"	Etkinlik düzeyi ölçek seçenekleri ve puanlamalar					
	1p	2p	3p	4p	5p	Ağırlıklı ortalama puan
	Çok az etkin	Az etkin	Orta etkin	Etkin	Çok etkin	
a. Altyapı, çevre, vergi, kültür, imar vd ...						

b. Muhtarların bazı sosyo ekonomik özellikleri ile gözlenen etkinlik düzeyleri arasında ilişki varlığı ki-kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

Bu kapsamda; kırsal kalkınma hizmetlerine ilişkin algılanan etkinlik düzeyleri ile eğitim düzeyi, muhtarlık dönemi sayısı, yasa bilgisi ve hane halkının yasa hakkındaki memnuniyet durumları ile etkinlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı aşağıdaki hipoteze dayalı olarak ki-kare bağımsızlık testi ile analiz edilmiştir.

Hipotezler

- H_0 (Null Hipotezi): Muhtarların kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğine yönelik algısı ile sosyo-demografik değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur. (Değişkenler bağımsızdır.)
- H_1 (Alternatif Hipotez): Muhtarların kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğine yönelik algısı ile sosyo-demografik değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. (Değişkenler bağımsız değildir).

Gözlenen durum değerlendirmesine yönelik “likert tipi ölçek” ve “puanlama” örneği (Yasanın, “kırsal kalkınma hizmetleri” etkinlik düzeyine ilişkin seçenekler)					
Gözlenen BŞ ve ilçe belediyesi “kırsal hizmet alanları – konuları”	Etkinlik düzeyi ölçek seçenekleri ve puanlamalar				
	1p	2p	3p	4p	5p
	Çok az etkin	Az etkin	Orta etkin	Etkin	Çok etkin
c. Altyapı, çevre, vergi, kültür, imar vd ...					

3.2.2.4. Görüşme cetveli uygulaması

(İlçe belediyeleri anketleri / AS3-AH3)

İlçe belediyeleri ile yarı yapılandırılmış ve likert ölçekli anketler uygulanmıştır. Belediye yönetim etkinliğinin yasadan etkilenme durumu uygulayıcıların bakış açısıyla değerlendirmeleri istenmiştir.

Gözlenen durum değerlendirmesine yönelik “likert tipi ölçek” ve “puanlama” örneği (Yasa sonrasında, belediyelerin kırsal hizmetleri yönetimi etkinlik düzeylerine ilişkin seçenekler)						
Gözlenen BŞ ve ilçe belediyesi “kırsal kalkınma hizmetleri ilişkili yönetim konuları”	Etkinlik düzeyi ölçek seçenekleri ve puanlamalar					
	1p	2p	3p	4p	5p	Ağırlıklı ortalama puan
	Çok az etkin	Az etkin	Orta etkin	Etkin	Çok etkin	
a. Bütçe, plan, imar, iletişim, birim vd.						

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Genel Bulgular

4.1.1. Kırsal alan kavramı

Kırsal alan, kent diye tanımlanan yerleşim alanının dışında kalan, tarımsal etkinliklerin yapıldığı alanları da içeren bucak, köy, mezra, kom vb. adlarla anılan insan yerleşmelerinin olduğu alanlar olarak tanımlanabilir (Geray, 1999). OECD belgelerinde, kırsal alan tanımlamalarında nüfus yoğunluğu esas alınmaktadır. Buna göre; “İdari sınırları itibarıyla nüfus yoğunluğunun km² başına 150 kişinin altında olduğu yerleşim birimleri” kırsal alan dahilinde sayılmaktadır. Bu tanıma göre, kırsal ve kentsel alanların yer aldığı bölgeler üç gruba ayrılmaktadır. Bu ayrım; “Nüfusun %50'sinden fazlasının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler, kırsallığı baskın bölgeler; nüfusun %15-50'sinin kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler önemli ölçüde kırsal bölgeler; nüfusun %15'inden azının kırsal alanlarda yaşadığı bölgeler ise kentselliği baskın bölgeler” olarak sınıflandırılmaktadır (DPT 2006b).

Kırsal alanlar, en basit şekliyle kentin dışındaki alanlar olarak da tanımlanabilir. Söz konusu alandaki kültürel, sosyal, demografik, ekonomik, çevresel ve mekânsal çeşitliliğin artmasıyla birlikte zamanla yeni anlamlar kazanmaya başlamıştır. 18. ve 19. yüzyıllarda doğal, çevresel ve sosyal açılarından kirlenmemiş alanlar olarak tanımlanan kırsal alanlar, 20. yüzyılda tarımsal üretimin merkezleri olarak görülmüştür (Üçer, Yenigül ve Varol 2014). Kırsal alanlar, düşük yoğunlukta nüfusa sahip, geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan, mimari açıdan ve altyapı açısından geri kalmış yerleşim yerleridir. Bu yerleşim yerlerinin özelliklerinden, faaliyet alanlarından kaynaklı yaşam biçimleri de farklıdır denilebilir (Önver ve Kanbak 2020).

Köy Kanunu'nda kırsal alan; “Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy, nüfusu 2.000 ile 20.000 arasında olanlara kasaba ve 20.000 çok nüfusu olanlara şehir” olarak tanımlanmaktadır (RG 1924). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in çeşitli konularda ve zamanlarda yaptığı araştırmalarda kırsal alan tanımları ise şöyledir; Genel Tarım Sayımı (2001)'nda, Köy Genel Bilgi Anketi ve Tarımsal İşletme Listelerinde “Tüm köyler ve nüfusu 25.000'den az olan il ve ilçe merkezleri”, Tarımsal İşletmeler (hane halkı) Anketinde, “tüm köyler ve nüfusu 5.000'den az olan il ve ilçe merkezleri” kırsal alan olarak kabul edilmektedir.”

Kırsal ve kentsel alanlar bir arada bir bütünlük oluşturmaktadır. Kırsal alanda gerçekleştirilen tarım hayvancılık faaliyetleri, temel gıda üretimini ve bazı sanayi dallarının hammaddesini sağlamaktadır. Kentsel alanlardaki sanayi ve hizmet faaliyetleri, günlük yaşamın devamı, korunması, hayat standartlarının yükselmesi için gerekli olan temel üretimleri gerçekleştirmektedir. Tarım ve sanayinin birlikteliği ülke ekonomilerinin gelişim göstermesi bakımından çok büyük önem taşımaktadır. Sanayi Devrimi'nden bu yana şehirlerin hızlı büyümesi, kırsal alanların arka planda kalmasına neden oldu. Kentlerin ekonomik çekiciliği, kırsal üretimi ikinci plana attı. Ancak unutmayalım ki, en temel ihtiyacımız olan gıda, hala tarım ve hayvancılık gibi kırsal faaliyetlerle üretiliyor. Bu nedenle, kırsal alanların gelişmişliği, bir ülkenin sosyoekonomik sağlığının önemli bir

göstergesidir.

Kırsal çevrenin korunması ve sürdürülebilir kullanımı, sadece köylerde yaşayanlar için değil, şehirlerde yaşayanlar için de hayati önem taşıyor. Doğal kaynakların tükenmesi ve çevre kirliliği gibi sorunlar, tüm insanlığı etkilemektedir. Bu nedenle, kırsal alanların doğal zenginlikleri korunmalı, tarımsal üretim desteklenmeli ve kırsal nüfusun yaşam kalitesi artırılmalıdır. (Önver ve Kanbak 2020). Tarımın kırsal alanda ekonomik faaliyetlerin temel sektörü olması sebebiyle, içerisinde yer aldığı bölge ve ülkedeki gıda sanayisi için hammadde temini, kırsal kalkınma ve istihdam açısından vazgeçilmezdir (Taşçıoğlu ve Sayın 2017).

Kırsal alan, yalnızca tarımsal üretimin gerçekleştiği bir coğrafya olarak değil, aynı zamanda doğal ve kültürel mirasın korunması gereken bütüncül bir ekosistem olarak ele alınmalıdır. Kırsal kalkınma politikalarının şekillendirilmesinde kullanılan TÜİK verileri de, kırsal alanın karmaşık yapısını ve yerel farklılıklarını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda, kırsal turizm, yerel ürünlerin pazarlanması ve kırsal girişimciliğin desteklenmesi gibi alternatif ekonomik faaliyetlerin potansiyelinin daha etkin bir şekilde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Kırsal alanların sürdürülebilir kalkınması ve kırsal nüfusun yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik bu hedefler, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (UKKS) belgelerinde (2007–2013, 2014–2020 ve 2021–2023 dönemleri) açıkça ifade edilmektedir (Yardımcı 2023).

4.1.2. Kırsal nüfus ve kırsal toplum

DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda "Türkiye'de kırsal nüfus il ve ilçe merkezleri haricindeki tüm yerleşimlerde yaşayanlar köy (kırsal) nüfusunu oluşturmaktadır" (DPT 2006b). Ancak, 1982 yılında yapılan "Kent Eşiği Araştırması"na göre kent kavramı 20 bin ve daha fazla nüfusa sahip yerleşimlerden başlamaktadır

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Hanehalkı İşgücü Anketleri, kırsal alanı, idari sınırlamalar gözetmeksizin, nüfus büyüklüğü 20.000'in altında olan tüm yerleşim birimlerini kapsayacak şekilde tanımlamaktadır. Bu tanımlama, birçok ilçe merkezini dahi kırsal alan kategorisine dahil etmektedir. Ancak, işgücü istatistiklerinde kullanılan '20.000 altı yerleşimlerdeki nüfus' tanımı ile Genel Nüfus Sayımı'nda kullanılan 'köy, bucak ve belde belediyelerinde yaşayan nüfus' tanımı arasında bir tutarsızlık bulunmaktadır. Bu durum, kırsal nüfusun tanımlanması ve ölçülmesinde metodolojik farklılıklara yol açmakta ve kırsal alan araştırmalarında karşılaştırılabilirlik sorunları yaratmaktadır. TÜİK'in kırsal alan tanımındaki bu esneklik, kırsal kalkınma politikalarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi sürecinde önemli bir metodolojik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

II. Tarım Şurası, kırsal toplumu 'geleneksel anlamda kırsal alanda yerleşmiş, kendine özgü sosyal, ekonomik ve kültürel özellikleri olan, gündelik ihtiyaçlarını yerel kaynaklarla karşılamaya çalışan ve büyük ölçüde kendi kendine yetmeye çalışan insan topluluğu' olarak tanımlamıştır. Bu tanım, kırsal toplumu tarımsal üretime dayalı,

geleneksel değerlere bağlı ve yerel kaynaklara bağımlı bir yaşam tarzı benimseyen bir topluluk olarak sunar (Anonim 2).

Ancak, küreselleşme, kırsal-kent göçü, teknolojik gelişmeler ve iklim değişikliği gibi faktörler, kırsal toplulukların yapısını ve yaşam biçimini köklü şekilde dönüştürmektedir. Günümüzde kırsal topluluklar, geçmişteki kadar izole ve kendi kendine yeten yapılar olmaktan çıkmakta, kentsel alanlarla daha fazla etkileşim içinde bulunmaktadır. Bu durum, kırsal toplulukların kültürel çeşitliliğini zenginleştirirken, aynı zamanda geleneksel yaşam tarzlarının zayıflamasına ve kırsal nüfusun yaşlanması gibi sorunlara yol açmaktadır.

Kırsal toplulukların güncel tanımında, tarımsal üretime ek olarak, kırsal turizm, el sanatları, yerel ürünlerin pazarlanması gibi alternatif geçim kaynakları da göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, kırsal toplulukların çevresel sürdürülebilirlik, sosyal adalet ve kültürel mirasın korunması gibi konularda önemli bir role sahip olduğu vurgulanmalıdır.

4.1.3. Kalkınma ve sürdürülebilir kalkınma

Kalkınma; DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kalkınma, "İnsanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, gelir dağılımının iyileşmesi, gelir düzeyinin yükselmesi, sosyal ve kültürel alanlarda yerele uygun gelişmelerin sağlanması, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin bireyin hayatına yansıma süreci" olarak tanımlanmıştır. Ekonomi Ansiklopedisi'ne göre kalkınma; "Bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır" (Anonim 3).

Tanilli'ye (1981) göre kalkınma; "İnsanı hedef alan bir biçimde üretici güçlerin olabildiğince gelişmesi, emek verimliliğinin buna bağlı olarak artması ve bunun sonucu insanın daha insanca ve doğaya daha fazla egemen olarak yaşayabilmesidir". Geniş anlamıyla kalkınma, "Ekonominin büyümesi, yapısının değişmesi ve gelir dağılımının düzeltilmesi, sosyal güvenlik kapsamının genişletilmesi, siyasal ve kültürel alanda iyileştirilmeler yapılması" olarak tanımlanmaktadır.

Kalkınma kavramı, öznel değer yargılarını içeren ve dolayısıyla net bir tanımlamaya elverişli olmayan bir kavramdır. Genel olarak, bireylerin ve toplumların potansiyelini ortaya çıkararak yaşam kalitesini yükseltme süreci olarak tanımlanabilir (Katar, 1999). Bu süreç, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutların iç içe geçtiği ve birbirini etkileyen karmaşık bir yapıya sahiptir. Ekonomik büyüme, sosyal eşitsizliklerin azaltılması ve kültürel çeşitliliğin korunması gibi hedefler, kalkınmanın temel bileşenleridir. Ancak, kalkınmanın ne olduğu ve nasıl ölçüleceği konusunda farklı disiplinlerden farklı görüşler bulunmaktadır." (DPT 1994). DPT'nin VIII. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda ise kalkınma; "Ekonomik büyüme, sanayileşme, bilim

ve teknikte gelişme ve bireyin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi" olarak tanımlanmıştır. (DPT 2001).

Sürdürülebilir kalkınma, ilk olarak 1987 yılında Brundtland Raporu'nda, 'gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kapasitesini azaltmadan, günümüzün ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma modeli' olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, inter jenerasyonel eşitlik ilkesini vurgulayarak, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve çevresel bozulmanın önlenmesi gerekliliğini ortaya koymuştur.

Dünya Bankası'nın 1989 tarihli raporunda ise sürdürülebilir kalkınma, 'nesiller arası eşitliğin bir ölçütü' olarak daha spesifik bir çerçeveye oturtulmuştur. Bu çerçevede, kişi başına düşen faydanın azalmaması, sürdürülebilirliğin bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Ancak, artan nüfus göz önüne alındığında, bu yaklaşımın bazı sınırlamaları olduğu da vurgulanmalıdır.

1991 yılında Dünya Vahşi Yaşam Fonu tarafından yapılan tanım ise, sürdürülebilir kalkınmayı daha geniş bir perspektifte ele alarak, 'dünyanın taşıma kapasitesi dahilinde, ekosistemlerin devamlılığını sağlayarak yaşam kalitesini artırmak' olarak tanımlamıştır. Bu tanım, nüfusun çevre üzerindeki etkilerini ve ekosistem hizmetlerinin önemini vurgulayarak, sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik sınırları içinde gerçekleşmesi gerektiğini belirtmektedir.

Karabıçak ve Özdemir (2015) tarafından yapılan bu değerlendirme, sürdürülebilir kalkınma kavramının zaman içinde nasıl evrildiğini ve farklı boyutlarının vurgulandığını göstermektedir. Bu evrim sürecinde hem ekonomik büyüme hem de sosyal adalet ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki dengeyi kurmanın önemi daha iyi anlaşılmıştır.

FAO'nun tanımına göre sürdürülebilir kalkınma: "doğal kaynakların yönetimi ve korunması, sürekliliğini sağlayacak şekilde kurumsal değişim, şimdiki ve gelecek nesiller için insan ihtiyaçlarının tatminidir. Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinde toprağı, suyu, bitkisel ve hayvansal genetik kaynaklarını, çevresel bütünlüğü, teknik olarak uygun, ekonomik ve sosyal olarak kabul edilebilir olarak uygulanmasıdır" (FAO Konseyi 1989).

DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda sunulan sürdürülebilir kalkınma tanımı, Brundtland Raporu'ndaki klasik tanıma paralel olarak hem günümüz hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını dengelemeyi amaçlayan kapsamlı bir yaklaşım benimsemektedir.

- Nesiller Arası Eşitlik: Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözetken bir yaklaşım benimsenerek, sürdürülebilirliğin temel prensibi olan nesiller arası eşitlik vurgulanmıştır. Bu, Türkiye gibi doğal kaynaklara bağımlı bir ülke için uzun vadeli kalkınma açısından oldukça önemlidir.
- Doğal Kaynakların Korunması: Doğal kaynakların tahrip edilmemesi ve geçmişten gelen mirasın tüketilmemesi, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliği ve doğal güzellikleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak, hızlı kentleşme ve sanayileşme süreçleri bu prensibe uyumun zorlaşmasına neden olabilmektedir.

- **Ekonomi-Ekosistem Dengesi:** Ekonomik büyüme ile ekosistemin korunması arasındaki dengeye dikkat çekilerek, sürdürülebilir kalkınmanın çok boyutlu bir kavram olduğu vurgulanmıştır. Türkiye'de tarım, turizm gibi sektörlerin ekonomik büyümeye önemli katkılar sağladığı düşünüldüğünde, bu dengeyi korumak ülkenin refahı için hayati önem taşımaktadır.
- **Sosyal Barış:** Sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu vurgulanarak, kalkınma sürecinde sosyal adalet ve barışın önemi belirtilmiştir. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve sosyal hizmetlere erişimi gibi konularda yaşanan eşitsizlikler, sosyal barışı olumsuz etkileyebileceğinden bu vurgunun önemi büyüktür.
- **Kırsal Kalkınma Odaklılığı:** Tanım, kırsal kalkınma üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Türkiye'de kırsal nüfusun önemli bir kısmı tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ilkelerinin kırsal kesimde uygulanması, kırsal göçü önleme, kırsal bölgelerin kalkınmasına katkı sağlama ve gıda güvenliğini artırma gibi önemli sonuçlar doğurabilir.
- **Küresel Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile Uyum:** Bu tanım, Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SDG'ler) ile büyük ölçüde örtüşmektedir. Özellikle açlık, temiz su ve sanitasyon, sürdürülebilir şehirler ve topluluklar gibi hedefler, bu tanımın vurguladığı konularla yakından ilişkilidir.
- **İklim Değişikliği ve Doğal Afetler:** Türkiye'nin iklim değişikliğinden olumsuz etkilenmesi ve sık sık doğal afetlerle karşılaşması, sürdürülebilir kalkınmanın önemini daha da artırmaktadır. Bu tanım, doğal kaynakların korunması ve ekosistemin güçlendirilmesi gibi konulara dikkat çekerek, iklim değişikliğiyle mücadelede katkı sağlayabilir.

DPT IX. Kalkınma Planı'ndaki tanım, Türkiye'de sürdürülebilir kalkınma anlayışının gelişiminde önemli bir kilometre taşıdır. Ancak, günümüzde sürdürülebilir kalkınma kavramı, küresel ve yerel düzeydeki değişimler ve gelişmeler doğrultusunda daha da zenginleşmekte ve dönüşmektedir.

- **Yeni Zorluklar:** İklim değişikliği, dijital dönüşüm, pandemi gibi yeni zorluklar, sürdürülebilir kalkınma kavramının yeniden tanımlanmasını gerektirebilir.
- **Yerelleşme:** Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yerel düzeyde uygulanması için daha fazla çaba sarf edilmelidir.
- **Çok Paydaşlı Yaklaşım:** Kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada kritik öneme sahiptir.

Sonuç olarak, DPT IX. Kalkınma Planı'ndaki sürdürülebilir kalkınma tanımı, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma yolculuğunda önemli bir referans noktasıdır (DPT 2006b).

Sürdürülebilir kalkınma, günümüz ve gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve çevresel korumayı

dengede tutmayı amaçlayan bir kalkınma paradigmasıdır. Bu kapsamda, toplumun yaşam kalitesini artırmak için gerekli olan insani ihtiyaçların karşılanması, doğal kaynakların korunması ve ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilirliği temel alınır. Brundtland Raporu'nda (1987) ifade edildiği üzere, sürdürülebilir kalkınma, "gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini tehlikeye atmadan, günümüz neslinin ihtiyaçlarını karşılamaktır." Bu yaklaşım, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda sosyal adalet, eşitsizliklerin azaltılması ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması gibi çok boyutlu bir kalkınma anlayışını benimser.

Sürdürülebilir kalkınma, Çetin (2007) ve Atvur (2009) gibi araştırmacıların da vurguladığı üzere, öncelikli olarak ekonomik bir çıkış açmayı hedefler ve bu amacın gerçekleşmesi küresel iş birliğini zorunlu kılar. Ekonomik büyüme kaygısı, doğal kaynakların korunması gerekliliğini gündeme getirerek, klasik iktisadın büyüme sınırlarını sorgulayan çevre iktisadı disiplinine yol açmıştır (Beyhan 2008).

Bu bağlamda, bir bölgenin gelişimi veya durgunluktan çıkışı, küresel gelişmelere uyum sağlayabilme yeteneği ile doğrudan ilişkilidir (Tüylüoğlu 2006). Yenilikçi yaklaşımlar ve gelişen teknolojiler, hem çevresel duyarlılığı artırarak sürdürülebilir kalkınmanın temel prensibini güçlendirir hem de üretim süreçlerindeki sosyal maliyetleri azaltarak ekonomik verimliliği optimize eder. Bu sayede, çevresel zararlar minimize edilirken, ekonomik büyüme de sürdürülebilir bir şekilde desteklenir.

Sürdürülebilir kalkınma, doğal kaynakların tüketimi sürecinde önceden belirlenmiş plan ve programlar çerçevesinde hareket edilmesini gerektiren ekonomik bir kavramdır (Kaya 2007). Bu bağlamda, sürdürülebilir kalkınma ile siyasi irade arasında güçlü bir korelasyon olduğu söylenebilir. Zira bir ülkedeki doğal kaynakların kullanım miktarı, yöntemi ve elde edilen gelirlerin dağılımı, siyasi kararlar ile belirlenir (Soyak, 2003). Bu kararların adil bir şekilde alınması için, özellikle 1992'den sonra uluslararası ve ulusal belgelerde vurgulanan "yönetişim" yani "çok aktörlü katılımcı yönetim" kavramı önem kazanmıştır. Ülkeler arasında farklılık gösteren uygulamalarda, "katılım" ve "yönetişim" göstergeleri üzerindeki çalışmaların merkezi noktasında, çevreyle uyumlu ve çevrenin gereksinimlerini karşılayan bir yaklaşımın benimsenmesi bulunmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için devletler arası iş birliği ve uluslararası kurumların rolü giderek önem kazanmaktadır. Doğal kaynakların korunması ve çevresel koşulların iyileştirilmesi sürecinde bu iş birlikleri vazgeçilmezdir Öner ve Yıldırım 2003). 1992 Rio Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 21 belgesi, sürdürülebilir kalkınma anlayışını yerel düzeye taşıyarak, yerel yönetimlerin ve toplulukların bu süreçte aktif rol almasını teşvik etmiştir (Atvur 2009). Gündem 21'in temel ilkelerinden biri olan yerelleşme, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleşmesi için kritik bir öneme sahiptir. 1996 İstanbul Habitat II Konferansı ise, Türkiye'de sürdürülebilir yerleşim alanları ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi konularındaki farkındalığı artırarak önemli bir dönüm noktası olmuştur (Beyhan 2008).

2002 yılında Johannesburg'da gerçekleşen "Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi" nden sonra Türkiye, ulusal sürdürülebilir kalkınma politikalarını oluştururken küresel ölçekte oluşturulan kararları göz önünde bulundurmıştır. Kalkınma planlarında doğrudan referans alınan değerler Rio'da belirlenen amaç, strateji ve hedefleri içermektedir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011:26). 2007–2013 yıllarını kapsayan

Dokuzuncu Kalkınma Planında sürdürülebilir kalkınma yaklaşımı benimsendiği için aşağıdaki ilkelere yer verilmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı 2011:27):

- Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması,
- Doğal kaynakların koruma ve kullanma koşullarının belirlenmesi,
- Çevreye duyarlı sektörler için strateji geliştirilmesi,
- Çevre yönetim sistemlerinin oluşturulması,
- Uluslararası yükümlülüklerin karşılanması,
- Ülkenin sahip olduğu biyolojik çeşitlilik değerlerinin korunması,
- Sera gazı sınırlandırma politika ve tedbirlerini içeren bir Ulusal Eylem Planının hazırlanması ve bunlara ilişkin bütünleşik bilgi sistemlerinin oluşturulması,
- İzleme, denetim ve raporlama altyapısının geliştirilmesi,
- Özel sektörün katılımının da sağlanarak yeni finansman yöntemlerinin geliştirilmesi,
- Çevre bilincinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve kamuoyu bilgilendirme çalışmaları yapılması.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Türkiye'nin mekânsal planlamada önemli bir dönüşüm yaşadığını göstermektedir. Plan, ekonomik büyüme hedefinin yanı sıra çevresel sürdürülebilirlik ve sosyal gelişimi de bir araya getirerek bütüncül bir yaklaşım benimsemiştir. Özellikle "Yaşanabilir Mekânlar ve Sürdürülebilir Çevre" başlığı altında yer alan hedefler, çevreci yaklaşımların önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, "yeşil büyüme" ve "sürdürülebilir şehirler" kavramlarının plan içinde yer alması, Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma anlayışına verdiği önemi göstermektedir.

On İkinci Kalkınma Plan'ında (2024-2028), şehirlerde sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için afet risklerinin doğru bir şekilde anlaşılması, bu riskleri azaltmaya yönelik önlemlerin alınması, çoklu tehlikelere karşı hazırlık kapasitesinin artırılması ve toplumsal kırılganlıkların azaltılmasının büyük önem taşıdığı belirtilmiştir. On İkinci Kalkınma Plan'ında, sürdürülebilir şehirler ve mega kentler için küresel ölçekte akıllı, sürdürülebilir, iklim dostu, sakin ve dirençli kent modellerinin önemini sürdürdüğü belirtilmiştir. Sürdürülebilir şehirler ve mega kentlerin sağlıklı, yaşam kalitesi yüksek ve çevreyle uyumlu şekilde gelişmesinin amaçlandığı vurgulanmıştır.

Köy yönetimleri, yerel yönetişimin temel yapı taşlarından biri olarak kabul edildiğinden, sürdürülebilirliklerinin sağlanması politika yapımcılarının öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır. Özellikle milli parklar veya orman köyleri gibi hassas ekolojik bölgelerde yer alan yerleşim yerlerinin karşılaştığı kalkınma sorunlarına yönelik olarak, üretim ve gelir artışını destekleyen politikalar geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Eldem (2016) tarafından yapılan çalışmada, söz konusu yerleşim yerlerinin dezavantajlı coğrafi konumlarının, kalkınmalarını sınırlayan önemli bir faktör olduğu vurgulanmaktadır.

4.1.4. Kırsal kalkınma

Kırsal kalkınma kavramı, diğer tanımlamalarda olduğu gibi çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde yapılmıştır. Buna göre; Türkiye'de kırsal kalkınma tanımı ilk olarak I. BYKP'ında "Toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel koşullarını geliştirmek, toplulukları ulusun bütününde kaynaştırmak ve ulusal kalkınmaya tam olarak

katılmalarını sağlamak için halkın çabalarını, devletin çabaları ile birleştirme sürecidir" (DPT 1963).

DPT'nin IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kırsal kalkınmanın tanımının küresel ve yerel boyutta yapılmıştır. Bu kapsamda kırsal kalkınma "Kırsal yerleşimlerde yaşayanların, insanca yaşam koşullarına erişim olanaklarının artması, kalkınma temelinde değişim taleplerinin desteklenmesi, bireylerin kendi öz güçlerini keşfetmesi ve ona dayanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması, gelirlerinin artması, eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım oranının yükselmesi, doğal kaynakların korunarak kullanılması ve zenginliklerin kırsaldaki bireyin hayatına yansması süreci" olarak tanımlanmıştır (DPT 2006b).

DPT'nin VIII. BYKP Kırsal Kalkınma ÖİK Raporu'nda kırsal kalkınma kavramı ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları bulunan bir süreç olarak belirlenerek çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Bunlar evrensel ölçütler, eşitlik ve denge (adalet) ilkeleri ile geliştirilmiş kırsal yaşam düzeyi, kırsal toplumun ülke gelişmişliği ve refahından, yerinde kalkınarak pay alması, kırsal emeğin üretken olduğu ve haklarını aldığı bir istihdam biçimi olması, kaynaklara daha iyi ulaşım, refah ve gelirin dengeli paylaşarak geliştirilen yaşam düzeyi olması, kırsal alanda yoksulluğun ve kötü beslenmenin yok edilmesi, kırsal toplum yaşamının modernizasyonu, kent/kır ayrımının azaltılması ve kırsal sayılan ortamların ekonomik kalkınması şeklindedir (DPT 2000a).

Kırsal kalkınma başka bir tanımlamaya göre; "Kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara özdeksel ve tinsel açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların kalkınmalarını sağlama savaşıdır" (Gülçubuk 1997).

II. Tarım Şurası sonuç raporuna göre, "Küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplulukların ulusun tümüyle kaynaştırılması ve ulusal kalkınma çabalarına tam biçimde katkıda bulunmalarının sağlanması sürecidir". "Kırsal alanda yaşayan ve geçimini tarım sektöründen veya benzer kırsal mesleklerden sağlayan birey ve toplulukların, insanca yaşam koşullarına kavuşturulması için onlarda önce bu yönde bir gereksinme duygusu yaratmak, sonra da bu duygu yönünde çaba harcamaları için onlara maddi ve manevi açıdan tüm yardımların yapılması ile demokratik yoldan bu toplulukların kalkınmalarını sağlama savaşıdır" (TKB 2004).

BM'e göre; "Küçük toplulukların içinde bulundukları ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların bu konudaki çabalar ile birleştirilmesi, bu toplulukların ulusal bütünle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına gerekli katkıda bulunmalarının sağlanması süreci" olarak belirtilmiştir (Geray 1967).

AB'de uygulanan başlıca kırsal kalkınma tedbirleri:

1) Tarımsal İşletmelerde Yatırım

- 2) Genç Çiftçilere Destek
 - 3) Erken Emeklilik
 - 4) Eğitim
 - 5) Dezavantajlı Alanlar ve Çevresel Baskı Altında Olan Sahalar
 - 6) Tarımsal Çevre Tedbirleri
 - 7) Tarımsal Ürünlerin Pazarlanmasını ve İşlenmesini Geliştirme
 - 8) Ormancılık
 - 9) Kırsal Alanların Geliştirilmesi ve Uyumunu Destekleme
- (Sayın 2018).

Kırsal kalkınma stratejilerinde coğrafi işaret sistemi, yerel ürünlerin korunması ve değerlendirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Coğrafi işaretler, sadece ürünlerin korunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yerel ekonomilerin sürdürülebilir kalkınmasına da önemli katkılar sunar. Çeşitli araştırmalar, coğrafi işaretlerin kırsal bölgelerdeki ekonomik kalkınma, sosyal coğrafi dönüşüm ve kültürel mirasın korunması üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymuştur. Örneğin, X bölgesindeki Y ürününün coğrafi işaret almasıyla birlikte, bölgeye gelen turist sayısında önemli bir artış yaşanmış ve yerel üreticilerin gelirleri belirgin şekilde yükselmiştir. Coğrafi işaretlerin kullanımının kırsal turizm gelirlerini artırıcı etkileri, yeni iş imkanlarının ortaya çıkarılması ve bölgesel tanıtımın güçlendirilmesi gibi birçok faydası vurgulanmıştır (Kan ve ark. 2012).

DPT'nin IX. Kalkınma Plan'ındaki Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde coğrafi işaretler iki yönden ele alınmıştır. İlki, coğrafi işaretlerin bir kırsal kalkınma aracı olarak sadece ekonomik yönü, ikinci yönü ise, bunun sağlanabilmesi için örgütlenme yönüdür. Coğrafi işaretler başta Avrupa olmak üzere yerel ekonominin büyümesinde bir kalkınma aracı olarak birçok ülkede kullanılmaya başlamış durumdadır.

Türkiye'de uygulanan coğrafi işaret sisteminin AB ülkelerinden farklı olan bazı özellikleri bulunmaktadır. AB içerisinde tarım dışı faaliyetler ve ürünler coğrafi işaret sistemi içerisinde bulunmamaktadır. Türkiye'de ise halı, kilim, battaniye, taş gibi ürünlerde coğrafi işaret kapsamında yer almaktadır.

4.1.5. Sürdürülebilirlik kavramı ve tarımsal üretimdeki yeri

Sürdürülebilirlik, bir sistemin, sürecin veya durumun belirsiz bir gelecekte de devam edebilme kapasitesini ifade eden çok boyutlu bir kavramdır. Etimolojik kökenleri incelendiğinde, başlangıçta çevresel sistemlerin işlevselliğini ve verimliliğini uzun vadede koruyabilme becerisi olarak tanımlanmıştır (Chapin ve ark. 1996). Ancak zaman içerisinde, sürdürülebilirlik kavramı sosyal ve ekonomik boyutları da kapsayacak şekilde genişlemiştir. Sürdürülebilirlik, dünyadaki ekosistemlerin yaşamı destekleme kapasitesini tüketmeden veya azaltmadan başkalarının refahı pahasına olmadan insan refahının ve küresel gıda güvenliğinin sağlanması anlamına da gelir.

Sosyal açıdan bakıldığında, sürdürülebilirlik; günümüz neslinin ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, gelecek nesillerin de kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme

yeteneklerini sınırlamayan bir gelişme anlayışı olarak tanımlanabilir. Gilman'a (1992) göre ise sürdürülebilirliği, bir sistemin temel kaynaklarını tüketmeden sonsuza dek işlevini sürdürebilme yeteneği olarak ifade etmektedir. Ruckelshaus (1989) ise çevresel sınırlar içinde ekonomik büyüme ve kalkınmanın birbirini desteklediği ve koruduğu bir yaklaşım olarak sürdürülebilirliği tanımlamaktadır. Farklı disiplinlerden araştırmacılar tarafından incelenen sürdürülebilirlik kavramı, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemlerin karmaşık etkileşimlerini içeren çok yönlü bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, sürdürülebilirlik tanımları, farklı bağlamlarda ve disiplinlerde farklı nüanslar taşımaktadır.

Sürdürülebilirliğin alternatif bir tanımı, her kuşağın sahip olduğu temel varlıkları tüketmek yerine, bir önceki kuşaktan devraldığı mirastan elde ettiği kazançla varlığını sürdürmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bunun yanında, kalkınmanın sürdürülebilirliği, doğal kaynaklar, ekosistemler ve yaşam standardını düşürmeden bu başarının devamlılığını sağlamaya yönelik bir yaklaşım olarak geliştirilebilir. Diğer bir bakışa göre ise yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği ile şekillenmekte olup, doğal kaynaklara erişim de sürdürülebilirlik hizmetleri ile mümkün kılınmaktadır (Varoğlu 2022).

Dünyanın geleceği açısından sürdürülebilir üretim en önemli konu başlıklarından biri olarak öne çıkmaktadır. Tarım sektörü bağlamında "Sürdürülebilir Kalkınma" kavramı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü tarafından 1996 yılında gerçekleştirilen bir toplantıda ilk kez tanımlanmıştır. Tarımsal sürdürülebilirlik, toprak, su, bitki ve hayvan gen kaynaklarının korunması ve muhafazası ile ilgili süreçleri kapsamaktadır. Sürdürülebilir tarımın temel amacı, ürün verimini ve kalitesini artırarak gıda güvenliğini sağlamaktır. Tarımda sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için kırsal alanlardaki sosyal ve beşeri sermayenin artırılması, yeniliklerin teşvik edilmesi, sanayinin modernizasyonuna yönelik çabaların desteklenmesi ve doğal kaynakların korunması gerektiğini ifade etmektedir. Özellikle tarımsal faaliyetlerde enerji kaynaklarının korunması, biyoçeşitliliğin güçlendirilmesi, toprak ve su kalitesinin iyileştirilmesi ile insan sağlığına zararlı etkileri olan pestisit uygulamalarının azaltılmasına yönelik yeniliklere ihtiyaç duyulmaktadır (Wilson ve Tisdell 2001).

Dünya Ekonomik Forumu tarafından geliştirilen raporda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği, kapsayıcılık, verimlilik ve sağlık üzerindeki etkilerini hızlı bir şekilde ilerletme potansiyeline sahip olan gelişen teknoloji yeniliklerini tanımlamaktadır. Raporda 12 kilit teknoloji uygulamasına odaklanarak, azaltılmış su kullanımı, sera gazı emisyonları ve gıda atığı açısından sağlanabilecek somut faydaları; artan verimlilik, çiftçi geliri, obezitenin azaltılması ve tüketicilerin yetersiz beslenmesidir. Belirli teknolojilerin yaygın olarak benimsenmesi ve bunları destekleyebilecek ve ölçeklendirilebilecek eylemlerin gerçekleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilebilecek önemli ekonomik, çevresel ve sağlık yararlarını vurgulamaktadır. Sürdürülebilir tarım, toprak ve su kaynaklarının korunması ve entegre zirai mücadele yönetimlerini de içerisine alan bir yaklaşımdır (Varoğlu 2022).

EUROSTAT tarafından yapılan Tarımsal Sürdürülebilirliğin Tanımlanmasında Tarım-Çevre Göstergeleri isimli çalışmada sürdürülebilirliği değerlendirilmiştir. Buna göre, insan faaliyetlerinin zamansal ve konumsal etkilerinin ve ayrıca çevresel, sosyal, ekonomik ve kurumsal boyutların ve bunlar arasındaki etkileşimin de değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Anonymous 1).

Sürdürülebilir tarım kavramı; artan nüfus, doğal kaynakların insan faaliyetleri sonucu tükenme noktasına gelmesi, kısıtlı kaynakların sınırsız insan ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilirlik çok boyutlu bir kavram olup tek boyutta incelenmemelidir. Sürdürülebilirliğin sağlanması bütünsel bir bakış açısıyla yönetilmelidir (Doru 2022).

Tarımda sürdürülebilirlik, konvansiyonel tarım uygulamalarının büyümesi ve sorunların gündeme gelmesiyle, üretimin her aşamasının kontrol satışlarının izlenebilmesi açısından daha da kritik hale geldi. Bu yaklaşım, enerji, gıda ve doğal beslenmenin sürekliliğini sağlar ve aynı zamanda su, toprak ve biyolojik çeşitliliği korur (Menalled ve ark. 2008). Sürdürülebilir tarım, belgenin uzun ömürlü üretkenliğinin artırılması, üretimin ve ekolojik dengenin korunması, ekonomik kalkınmanın desteklenmesi ve aralığın yaşam özelliklerinin belirlenmesi amacıyla yönlendirilmesi amacıyla (Tan ve Köksal 2004). Sürdürülebilir tarım, biyolojik girdilerin kullanımıyla tarımda, tarım dışı ve doğal olmayan girilenlerin eğitimi ve azaltmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, doğal verim bozulmasını ve kullanım dışı kalma durumunu korurken, yönetim değişiminin geliştirilmesine de katkıda bulunur.

Sürdürülebilir tarım, zirai üretim sistemlerinde ekonomik, çevresel ve sosyal boyutların dengeli bir şekilde bir araya getirilmesini hedefleyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşımın temel amacı, tarımsal verimliliği artırırken ve korurken, aynı zamanda doğal kaynakların korunması ve çevresel etkilerin minimize edilmesi yoluyla sürdürülebilir bir gıda üretim sistemi oluşturmaktır. Sürdürülebilir tarım, aynı zamanda tarımsal üreticilerin yaşam kalitesini yükselterek ve kırsal kalkınmayı destekleyerek ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği de amaçlamaktadır. Konvansiyonel tarımın ortaya çıkardığı çevresel ve sosyal sorunlar, sürdürülebilir tarımın önemini daha da belirgin hale getirmiştir. Doğal kaynakların sınırlılığı ve çevresel duyarlılık, tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu göstermektedir. Doğal kaynakların aşırı kullanımı ve çevresel dengenin bozulması, uzun vadede tarımsal verimliliği olumsuz etkilemekte ve sürdürülebilir bir üretim sisteminin önündeki en büyük engel teşkil etmektedir (Turhan 2005)

Sürdürülebilir tarım, literatürde farklı şekillerde tanımlanmakla birlikte temel olarak insanlık için uzun vadeli gıda güvenliğini sağlayan, çevresel sürdürülebilirliği destekleyen ve ekonomik canlılığı teşvik eden bir tarım sistemi olarak kabul edilmektedir. Diğer bir tanıma göre; sürdürülebilir tarım, doğal kaynakların korunması ve geliştirilmesi, tarımsal üretimde ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanması ve üretici ile tüketici refahının artırılması hedeflerini bir arada taşır. Sürdürülebilir tarımı, çevresel sağlık, sosyal adalet ve ekonomik etkinlik gibi üç temel boyutta değerlendirmektedir.

Sürdürülebilir tarım, doğal kaynakların korunması ve verimli kullanımı temelli, çevreye duyarlı bir tarım sistemidir. Bu sistemde, girdi rotasyonu olarak adlandırılan ve gübre, su, tarım ilacı gibi girdilerin döngüsel kullanımı üzerine kurulu bir yaklaşım benimsenir. Toprak işlemeyi azaltma, atık su arıtımı yoluyla suyun yeniden kullanımı, bitki artıklarının kompost olarak toprağa kazandırılması ve entegre zararlı yönetimi gibi uygulamalar, girdi rotasyonunun önemli bileşenleridir. Bu uygulamalar, hem çevresel kirlenmeyi azaltarak ekosistem sağlığını korur hem de üreticilerin üretim maliyetlerini düşürerek ekonomik sürdürülebilirliği destekler (Aksoy ve ark. 2000).

Sürdürülebilir tarımın etkileri sadece çevresel değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutları da içerir. Ekonomik sürdürülebilirlik, karlılık, yatırım ve risk yönetimi gibi faktörleri kapsar. Sosyal sürdürülebilirlik ise çalışanların hakları, üreticilerin yaşam kalitesi ve etik üretim ilkelerini içerir. Çevresel sürdürülebilirlik ise enerji verimliliği, su ve toprak kalitesi, biyoçeşitlilik korunumu ve gıda güvenliği gibi konuları kapsamaktadır (Atış 2004).

Sürdürülebilir tarım hedeflenirken pazarlamanın daha aktif rol alması gerektiği önerilmektedir. Bu çerçevede, arazilerini işlemeleri için çiftçilere Pazar teşviği sağlamak ve arazi verimliliğinin artırılmasını sağlayacak yatırımların yapılması için politika mekanizmalarının bu konuda hareket etmesi gerekmektedir (Adanacioğlu 2015). Türkiye özelinde bakıldığında tarımda sürdürülebilirliği olumsuz etkileyen unsurlardan biri de küçük tarım işletmelerinde kayıt tutmama alışkanlığıdır. Buna sebep olarak üreticinin karlılığının olumsuz etkilenmesi hususu söz konusudur. Kâr etkinsizliğine sahip işletmelerde, karmaşık vergi süreçleri ve yetersiz denetim kayıt tutmamanın başta gelen nedenlerindendir. Aslında defter tutmayan küçük ölçekli işletmelerin, vergiyi ödemeye istekli oldukları, ancak af dönemlerini tercih etme eğiliminde oldukları gözlenmiştir. Üreticilerin bilgi eksikliklerinin giderilmesi ve vergi sistemine ilişkin şeffaflığın artırılması hem sistemin etkinliği hem de kârlılık açısından önemlidir (Mencet Yelboğa ve ark. 2018).

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde serbestleştirilen küresel ticaret ve korumacı politikaların azaltılmasına yönelik çabalar, özellikle kırsal kesimde faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelerin rekabet gücünü zayıflatarak varlıklarını ve sürdürülebilirliklerini tehdit etmektedir. Üreticilerin örgütlenme düzeyindeki yetersizlikler ise kırsal ekonominin büyüme potansiyelini sınırlamaktadır. Bu bağlamda, organik tarım ve işlenmiş yerel ürünlerin kırsal kalkınmada önemli bir rol üstlendiği görülmektedir. Coğrafi işaretlerin yöresel ürünlere katma değer sağlamasıyla birlikte, tarımsal üretimin sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği desteklenmektedir (Kan ve Gülçubuk 2008).

Sürdürülebilir tarım, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutları dengede tutarak tarımsal üretimi uzun vadede devam ettirmeyi amaçlayan bir sistemdir. Antropojenik faaliyetlerin neden olduğu toprak erozyonu, su kaynaklarının kirlenmesi ve biyolojik çeşitliliğin kaybı gibi çevresel sorunların yanı sıra, iklim değişikliği gibi küresel zorluklar, sürdürülebilir tarımın önemini daha da artırmaktadır. Günaydın (2005)'a göre, sürdürülebilir tarım, bu sorunların azaltılması için erozyon kontrolü, su yönetimi ve doğal kaynakların korunması gibi faaliyetleri kapsamaktadır.

Günümüzde küreselleşen ekonomide rekabetin artmasıyla birlikte, tarım işletmeleri de yenilikçi ve sürdürülebilir üretim yöntemlerine yönelmek zorundadır. Ar-Ge ve inovasyon, yeni ürün ve teknolojilerin geliştirilmesi, üretim süreçlerinin iyileştirilmesi ve pazarlama stratejilerinin çeşitlendirilmesi gibi alanlarda işletmelere rekabet avantajı sağlamaktadır. MÜSİAD Raporları (2012), müşteri taleplerindeki hızlı değişimin, tarım sektöründe de yenilikçi çözümler arayışını hızlandırdığını belirtmektedir.

Dünya Ekonomik Forumu'nun 2019 tarihli 'Gıda Sistemlerinde Geleceğin Teknolojileri' raporu, yapay zekâ, sensör teknolojileri ve biyoteknoloji gibi 12 kilit

teknolojinin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır. Bu teknolojiler, su kullanımını azaltarak, sera gazı emisyonlarını düşürerek ve gıda atığını minimuma indirerek hem çevresel sürdürülebilirliği artırmakta hem de çiftçi gelirlerini yükselterek ve beslenme sorunlarını çözmektedir. Ancak, bu teknolojilerin yaygınlaşması için uygun politikaların oluşturulması ve finansman kaynaklarının sağlanması gerekmektedir. Ayrıca, bu teknolojilerin potansiyel olumsuz etkileri (örneğin, iş kayıpları, eşitsizliklerin artması) de göz önünde bulundurulmalıdır (Kaya 2021).

Gündem 21 olarak bilinen Rio Deklarasyonu, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için uluslararası bir çerçeve sunarak, bu alandaki çalışmalara yeni bir boyut kazandırmıştır. Özellikle, sürdürülebilirliğin yerel boyutunu ön plana çıkararak, küresel düzeydeki çabaların yerel yönetimlere kadar uzanmasını sağlamıştır. Sürdürülebilirlik tartışmalarında, Gündem 21 öncesinde ağırlıklı olarak makro düzeydeki küresel sorunlara odaklanılırken, bu deklarasyon ile mikro düzeydeki yerel uygulamaların önemi vurgulanmıştır. Bu durum, sürdürülebilir kalkınmanın başarıyla gerçekleştirilmesi için yerel yönetimlerin kritik bir role sahip olduğunu ortaya koymuştur. Gündem 21'in ortaya koyduğu bu yeni perspektif, özellikle Avrupa ve Asya gibi farklı kıtalarda yerel yönetimlerin sürdürülebilirlik uygulamalarını şekillendirmiştir. Birçok belediye, Gündem 21 ilkelerinden yola çıkarak, atık yönetimi, enerji verimliliği, ulaşım planlaması gibi alanlarda çeşitli projeler hayata geçirmiştir (Anonymous 1).

4.1.6. Yerel yönetim kavramı ve Türkiye'deki kısa tarihçesi

Kamu yönetimi, devletin vatandaşlara yönelik hizmetlerinin organizasyonunu sağlayan, bu iki taraf arasında aracılık işlevi gören kurumsal yapı ve fonksiyonlar bütünüdür. Bu alan hem merkezî yönetim hem de yerinden yönetim ilkelerini içeren kapsamlı bir yönetim çerçevesini barındırır. Kamusal hizmetlerin üretilmesi ve sunulması, söz konusu hizmetlerin türü ve içeriğine bağlı olarak farklı örgütlenme biçimleri ve yöntemler aracılığıyla gerçekleştirilir. Son yıllarda, kamu hizmetlerinin sunumunda merkezî yönetim birimlerine kıyasla yerel yönetimlerin rolü giderek daha fazla önem kazanmakta; bu durum, yerel yönetimlerin çok boyutlu biçimde geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik çabaları artırmaktadır (Koç 2018).

Yerel yönetim kavramı, literatürde genellikle merkezi yönetim anlayışı temel alınarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, yerinden yönetim yaklaşımı yönetim bilimi literatüründe "âdem-i merkeziyet" (decentralization) terimiyle ifade edilmektedir. Her ne kadar kamu hizmetlerinin başkentten yürütülmesi teknik olarak mümkün olsa da, bu durum hizmetlerin etkinliğini azaltmakta, toplumsal faydanın sağlanmasını güçleştirmekte ve demokratik değerlerin gelişimini engellemektedir. Ayrıca halkın kamu hizmetlerine olan ilgisi zayıflamaktadır. Yerel yönetimlerin ortaya çıkışında; yerel koşullardaki farklılıklar, coğrafi uzaklık, halkın yönetime katılım gereksinimi ve daha nitelikli hizmet sunma ihtiyacı gibi unsurlar belirleyici olmuştur (Eryılmaz 2012).

Birleşmiş Milletler'in önerileri doğrultusunda, yetki devri süreci hem "delegation" hem de "devolution" kavramlarını içerecek şekilde ele alınmaktadır. "Delegation", merkezî idarenin belirli yetki ve sorumluluklarını kendi hiyerarşik yapısı dışındaki örgütlere devretmesini ifade ederken; "devolution" ise, merkezî yönetimin bazı görev ve yetkilerinin, genel yönetim hiyerarşisi dışında konumlanan ve seçilmiş

organlardan oluşan görece özerk yerel birimlere aktarılmasını ve bu doğrultuda söz konusu yerel birimlerin mali ve hukuki açıdan güçlendirilmesini kapsamaktadır. “Devolution” kavramı, Türkçe literatürde henüz tam olarak yerleşmemiş olmakla birlikte, yerinden yönetimin ileri düzey bir biçimini temsil etmektedir.

Yerel yönetimlerin önemi ve yararları aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

1. Yerel yönetimler, yerel hizmetlerin yürütülmesinde etkin bir metot olarak görülmektedir. Çünkü yerel yönetim organlarının üye ve yöneticileri, o yöre halkının içinden seçilmektedir.
2. Merkezi yönetim, yerel yönetimlerinden varlığından ötürü kazançlıdır. Çünkü yerel yönetimler, yerel nitelikteki görevleri merkezi yönetimden devralmakla onun yükünü hafifletmiş olmaktadır.
3. Yerel yönetimler, özerk yapıları ve halka yakınlıkları nedeniyle girişimciliği yüksek birimlerdir. Sahip oldukları girişim gücünü kullanarak yeni hizmet yöntemleri geliştirebilirler.
4. Yerel yönetimler, hemşerilik duygularının ve demokratik değerlerin gelişmesinde etkili kuruluşlardır. Geniş anlamdaki siyasi eğitim önce yerel düzeyde başlamaktadır.
5. Yerel yönetimler, güçlü merkezi hükümete karşı bir fren ve denge unsurudur. Yerel yönetimler aşırı derecede merkezileşmiş bir devletin tehlikesini azaltmada önemli bir rol oynarlar (Eryılmaz 2007).

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat’tan önceki dönemde belediye idaresi İslâmî esaslara dayanmakta ve kadı tarafından temsil edilmekteydi. Kadı idari, adli ve belediye yetkilerinin hemen tümüne sahip ve atama yolu ile işbaşına gelen bir devlet memuruydu. Kadı hem hâkim hem mülki amir hem de belediye başkanıydı (Es 2008: 30).

19. yüzyıla kadar Osmanlı şehirleri, klasik geleneksel yapılarla yönetilmekteydi. Bu dönemde şehir yönetimi, halkın katılımından ziyade, padişah adına atanan memurlar tarafından yürütülmekteydi. Belediye ve mülki fonksiyonlar arasında belirgin bir ayrım bulunmamaktaydı. Tanzimat reformlarıyla birlikte, modern belediyelerin kurulması ve yerel yönetim anlayışının gelişmesi süreci başlamıştır (Ortaylı 2020).

Osmanlı Devleti’nin klasik döneminde yerel yönetim yapısı, kadı, vakıflar, loncalar ve mahalleler gibi çeşitli kurumların iş birliğiyle şekillenmiştir. Kadı, hem adli hem de idari yetkilere sahip olup, vakıfların denetleyicisi ve belediye hizmetlerinin yürütülmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Vakıflar, şehirlerde hastane, medrese, han, hamam, çeşme ve köprü gibi eğitim, kültür, sağlık ve sosyal yardım tesislerini inşa ederek kamu hizmetlerinin önemli bir kısmını karşılamıştır. Loncalar ise çarşı ve pazarların düzenlenmesi, temizliği ve aydınlatılması gibi görevleri üstlenmiş, böylece ticari hayatın düzenlenmesinde etkili olmuşlardır. Ayrıca, şehirlerde fiyatların denetlenmesi ve gerektiğinde cezai tedbirlerin uygulanması için muhtesipler kurulu görev yapmıştır. Mahalle sakinleri ise kendi bekçilerini seçerek, mahallelerinin düzeni, temizliği ve diğer yerel ihtiyaçlarının karşılanmasında aktif rol almışlardır. (Sunay 2002).

Tanzimat süreciyle birlikte Osmanlı Devleti’nde kadıların yerel yönetim alanındaki yetkileri ciddi biçimde sınırlandırılmış, bu yetkilerin önemli bir kısmı Evkaf ve İhtisap Nezaretleri’ne devredilmiştir. Özellikle temizlik, aydınlatma, kaldırım ve

kanalizasyon gibi temel belediye hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülememesi, bu alanların sahipsiz kalmasına neden olmuş; bu durum da Batı tipi belediye örgütlenmesinin gerekliliğini savunan görüşleri güçlendirmiştir. Her ne kadar Tanzimat sonrası dönemde yerinden yönetim eğilimleri halkın kamu işlerine katılımını teşvik etmiş olsa da, bu gelişmeler esasen Osmanlı toplumunun iç dinamiklerinden değil, büyük ölçüde dış baskı ve etkilerden kaynaklanmıştır. Bu bağlamda, 16 Ağustos 1855 tarihli resmî bir tebliğ ile İstanbul'da "Şehremaneti" adı altında modern anlamda ilk belediye teşkilatı kurulmuş ve İhtisap Nezareti tasfiye edilmiştir (Aydın 2011).

1876 yılında kabul edilen ve Türk kamu yönetimi açısından temel belgelerden biri olarak kabul edilen Kanun-i Esasi hem İstanbul'da hem de taşrada kurulacak belediyelerin seçimle göreve gelen meclislerce yönetileceğini hükme bağlamış; bu doğrultuda belediye teşkilatlarının görev alanları ile meclis üyelerinin seçim esaslarını belirlemiştir. 1877 tarihli Dersaadet Belediye Kanunu ise mevcut belediye yapısını korumakla birlikte, İstanbul'daki belediye dairesi sayısını 14'ten 20'ye yükseltmiştir. 1912 yılında çıkarılan Dersaadet Belediyesi Hakkında Geçici Kanun, belediye dairelerini şube statüsüne indirgemıştır. Takip eden yıl, 1913 tarihli Geçici Vilayet Kanunu ile yerel yönetim sisteminde merkeziyetçiliğin güçlendiği, yerel demokrasiye dair kazanımların askıya alındığı bir döneme girilmiştir. Bu merkeziyetçi yapı, 1930 yılında 1580 sayılı Belediyeler Kanunu'nun yürürlüğe girmesine kadar varlığını sürdürmüştür.

1924 Anayasası, 1921 Anayasası'nın yerinden yönetimci yaklaşımından farklı olarak, merkeziyetçi bir yönetim anlayışı doğrultusunda hazırlanmıştır. Toplam 105 maddeden oluşan bu anayasal düzenlemede, yerel yönetimlere ilişkin düzenlemeler yalnızca üç madde ile sınırlı tutulmuş; önceki anayasanın aksine, yerel yönetimlerin görev ve yetkeleri açık bir şekilde belirtilmemiştir. Bu kapsamda yalnızca yerel yönetimlerin tüzel kişiliğine ve genel ilkelerine yer verilmiştir. Anayasa ayrıca Türkiye'yi idari bakımdan vilayet, kaza ve nahiye düzeylerinde bölerek, coğrafi ve ekonomik ilişkilere göre bir idari yapılanma öngörmüştür.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de belediyecilik alanında ciddi yapısal sorunlar ve imar problemleri mevcuttu. Bu sorunlara çözüm arayışları, dönemin özgün belediyecilik anlayışının şekillenmesine zemin hazırlamıştır. Cumhuriyet döneminde belediyelere ilişkin atılan ilk kayda değer adım, 26 Şubat 1924 tarihinde kabul edilen 423 sayılı *Belediye Vergi ve Resimler Kanunu* olmuştur. Aynı yıl çıkarılan 417 sayılı *Ankara Şehremaneti Kanunu* da başkent özelinde belediye teşkilatının düzenlenmesini hedeflemiştir (Çağdaş 2011). Bu süreci takip eden en kapsamlı yasal düzenleme ise 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı *Belediye Kanunu* olmuştur. Bu kanunun ardından çıkarılan 1539 sayılı *Umumi Hıfzıssıhha Kanunu*, 2290 sayılı *Belediyeler Yapı ve Yollar Kanunu*, *İller Bankası Kuruluş Kanunu* ve *Belediye İstimlak Kanunları* ile belediyelerin kentsel hizmet alanları hukuki bir zemine kavuşturulmuştur. 1946 yılında yapılan düzenleme ise yerel yönetimler bağlamında, Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen ilk önemli demokratikleşme hamlesi olarak değerlendirilmektedir.

1960'lı yıllarda Türkiye'de kırdan kente yoğun göç hareketleri, özellikle büyükşehirlerde ciddi demografik yığılmalara yol açmıştır. Bu yeni kentli nüfus, kent çeperlerinde oluşturduğu yerleşim alanlarında yaşamını sürdürmüştür; ancak temel kentsel hizmetlere erişim açısından önemli ölçüde yoksun kalmıştır. 1973 sonrasında, yerel yönetim birimleri içinde en kritik konumda bulunan belediyelerde, yönetsel bakış açısının

siyasal ve ideolojik boyutu belirginleşmiş, yerel yöneticilerin kent yönetimine yaklaşımında siyasal perspektifler ön plana çıkmıştır (Kazancı 1983). Yerel yönetimlerin bakanlık çatısı altında toplanması, yalnızca yerelin merkezileştirilmesi yönünde bir adım değil, aynı zamanda belediyelerin karşı karşıya kaldığı sorunların merkezî idare tarafından fark edildiğini de ortaya koymaktadır. Ancak 1980’li yıllara gelinceye kadar kamu yönetimi alanında gerçekleştirilmeye çalışılan çeşitli reform girişimleri, hükümetlerin beklentilerini karşılamakta yetersiz kalmıştır.

1990’lı yıllarda, koalisyon hükümetlerinin etkili olduğu dönemde kamu yönetiminde çeşitli yapısal reform girişimleri gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte kamu hizmetlerinin sunumunda piyasa temelli bir yaklaşıma yönelinmiş; tekelleşmiş yapılar ortadan kaldırılmış, kamu maliyesi alanında reformlar yapılmış ve sosyal güvenlik sistemine yönelik yeniden yapılandırmalar gündeme gelmiştir. Öte yandan, 1980’li yıllarda belediyelerin özellikle imar faaliyetlerine ilişkin yetki ve sorumluluklarında dikkat çekici dönüşümler yaşanmıştır. 1985 yılına kadar belediye meclislerinin kent planlaması ve imar kararları büyük oranda merkezi yönetimde yer alan İmar ve İskân Bakanlığı’na bağlı iken, aynı yıl yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ile bu durum değişmiştir. Bu yasa ile birlikte, daha önce yürürlükte olan 6785 ve 1605 sayılı imar kanunları kaldırılmış, böylece kent planlamasında yerel yönetimlerin yetkileri artırılmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak, belediye sınırlarının belirlenmesi konusunda da yeni düzenlemeler getirilmiş; nüfusu 80.000’i aşan yerleşimlerde belediye sınırlarının kesinleşmesi, belediye meclisi ve encümen kararı ile İçişleri Bakanlığı’nın onayına bağlanarak 3612 sayılı yasa kapsamında yasal güvenceye kavuşturulmuştur (Sakal 2000).

Avrupa Konseyi tarafından yürütülen çalışmalar neticesinde, Avrupa Topluluğu’nun karar organlarından biri olarak “Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı” hazırlanmış ve Türkiye’de 3723 sayılı yasa ile kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 1998 yılında kamuoyuna sunulan “Mahalli İdareler Reform Tasarısı”nın gerekçelerinde; etkin hizmet sunumu, kaynakların verimli kullanımı, yönetsel şeffaflık, katılımcılığın sağlanması ve yerel yönetimlerin demokratik kültüre katkısının artırılması gibi hedefler ön plana çıkmıştır.

Tasarının amaçları arasında ise merkezi ve yerel yönetimler arasında işlevsel ve gerçekçi bir görev dağılımının tesis edilmesi, yerel nitelikli hizmetlerin yerel yönetimlere devri, kaynakların kullanımında merkezi idare payının %60’a çekilmesi ve yerel yönetimlerin payının %40’a çıkarılması gibi düzenlemeler yer almıştır. Ancak bu tasarı, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Genel Kurulu’na kadar ulaşmış olmasına rağmen, burada görüşülmeden yasalaşma sürecinden düşmüştür. 2000 sonrası dönemde ise yerel yönetimlerdeki dönüşüm çabalarının temel belirleyicileri arasında Avrupa Birliği’nin İlerleme Raporları ile Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın etkisi dikkat çekmektedir (Sezik 2015).

4.1.7. Belediye kavramı ve yönetimi

Yerinden yönetim anlayışının en yaygın uygulama birimlerinden biri, özellikle üniter devlet yapısına sahip ülkelerde, belediyelerdir. Belediyeler, hem yerel düzeyde halkın günlük yaşamına doğrudan dokunan hizmetlerin sunumunda işlevsel bir rol üstlenmekte hem de halkın yerel karar alma süreçlerine katılımını mümkün kılan demokratik yapılar olarak öne çıkmaktadır. Bu yönüyle belediyeler, kamu hizmetlerinde

etkinliğin artırılmasına katkı sunarken, aynı zamanda yönetime katılımı destekleyen en yakın idari birimler olmaları nedeniyle özgün bir konumda bulunmaktadır (Koç, 2018).

Yerel katılımın kurumsal düzeyde en somutlaştığı yapıların başında belediyeler gelmektedir. Belediyeler, yerel halkın yönetime katılımını sağlayan en temel platform olarak, aynı zamanda kamu hizmetlerinin etkin, verimli ve ekonomik bir şekilde sunulmasının da garantörüdür. Bu katılımın gerekliliği, hizmetlerin fayda-maliyet analizi çerçevesinde değerlendirilerek kaynakların rasyonel kullanımının sağlanmasında kendini göstermektedir. Nitekim küresel düzeyde yaşanan dönüşümler ve toplumların değişen ihtiyaçları, belediyelere yönelik beklentileri artırmakta; bu durum da yönetime katılımın önemini daha görünür kılmaktadır (Yaman 2010).

Belediyeler, yapısal ve işlevsel açıdan üç temel organdan oluşmaktadır: belediye meclisi, belediye başkanı ve belediye encümeni. Belediye meclisi, belediyenin temel karar organı olarak stratejik plan, performans programı, bütçe, faaliyet raporu, kesin hesap ve yatırım programı gibi temel yönetim belgelerinin onaylanmasından sorumludur. Belediye encümeni hem danışma hem de yürütme işlevi üstlenen bir organdır. Belediye başkanı ise, yürütme yetkisini elinde bulunduran kişidir ve meclis ile encümen tarafından alınan kararların uygulanmasından sorumludur. Belediye teşkilatı, doğrudan belediye başkanına bağlı olarak faaliyet gösterir ve ona karşı sorumludur. Belediyeler, sahip oldukları bazı temel nitelikler bakımından diğer yerel yönetim birimlerinden, özellikle il özel idareleri ve köy idarelerinden ayrılmaktadır. Bu farklılıkların başında, belediyelerin siyasal nitelikli bir yönetim yapısına sahip olmaları, kendilerine özgü gelir kaynakları ve bütçeleri ile mali özerklik taşıyan kamu yönetimi birimleri olmaları gelmektedir.

- Bu temel ayırmadan sonra belediyelerin genel özellikleri şöyle sıralanabilir
- Belediye bürokratik bir kurumdur.
- Belediye hiyerarşik yapılanması olan bir kurumdur.
- Belediye siyasal nitelikli bir kurumdur.
- Belediye kar amacı gütmeyen bir hizmet kurumudur.
- Belediye, bir kamu kurumudur.
- Belediye, bir hizmet birimidir. Belediyeler esas itibarı ile beldelerini geliştirip, güzelleştirmek ve belde sakinlerinin yerel ortak ihtiyaçlarını karşılamakla görevli kılınmış bir kamu kurumudur.

Belediyelerin kurumsal varlıkları, anayasal güvence altındadır. Bu güvence doğrultusunda, 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 4. maddesinde belediye; mahalli halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, nüfusu 5.000'i aşan yerleşim yerlerinde veya il ve ilçe merkezlerinde kurulan ve organları seçimle belirlenen yerel yönetim birimi olarak tanımlanmıştır. Belediyelerin, yerel düzeyde kamu hizmeti sunan kurumlar olarak konumlandırılması, yürütülen hizmetlerde kamu yararı ilkesinin esas alınmasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de belediyeler, idari yapı açısından iki ana grupta değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki, 5393 sayılı Belediye Kanunu'na tabi olarak kurulan ve faaliyet gösteren genel belediyelerdir. İkinci tür ise, büyükşehir ölçeğinde hizmet sunmak üzere özel bir yasa çerçevesinde örgütlenen ve farklı bir yönetsel statüye sahip olan büyükşehir belediyeleridir (RG 2005).

a) Kamuda etkinlik kavramı

Etkinlik, son 30–40 yıllık süreçte kamu yönetimi alanında giderek önem kazanan temel kavramlardan biri hâline gelmiştir. Bu kavram, bir faaliyetin hedeflenen sonuçlara ne ölçüde ulaştığını ve planlanan etki ile gerçekleşen etki arasındaki uyumu ortaya koymak amacıyla kullanılmaktadır. Daha yalın bir ifadeyle etkinlik, örgütlerin belirlediği hedeflerle ulaştığı sonuçlar arasındaki oransal ilişki olarak tanımlanabilir. Kamu yönetimi bağlamında etkinlik, hizmetin en iyi şekilde hangi kamu birimi tarafından gerçekleştiriliyorsa, o birime devredilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede etkinlik; kamu hizmetlerinin ihtiyaca uygun şekilde ve zamanında sunulmasını, kaynakların verimli biçimde kullanılmasını ve belirlenen hedeflere ulaşılmasını içeren çok boyutlu bir yönetim ilkesidir (Yalnızoğlu 2017).

Kamu hizmetlerinde yüksek düzeyde etkinlik sağlanabilmesi için, yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında görev ve yetki dağılımının açık, tutarlı ve çakışmadan uzak bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Uygulamada, bazı kamu hizmetlerinin hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından yerine getirildiği veya tam tersine, her iki yönetim düzeyinin de sorumluluk almadığı durumlar ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlar, hizmetlerin sunumunda aksamalara yol açmakta ve kamu yönetiminde etkinliği zayıflatmaktadır. Kamusal hizmetlerin sunumunda hem üretilen hizmetlerin niteliği hem de ekonomik yapının bölgesel ihtiyaçlara uygunluğu dikkate alındığında, merkezi ve yerel yönetimler arasında işlevsel bir görev paylaşımının yapılması, etkili ve sürdürülebilir bir yönetim anlayışının temel unsurlarından biri hâline gelmektedir (Erkan 2014). Dünya genelinde kamu hizmetlerinin temel amacı, vatandaşların yaşam biçimini çağdaş değerlere uygun olarak iyileştirmek ve kaliteli bir yaşam sürülmesini sağlamak, refah seviyesini olabildiğince üst seviyelere çıkartmaktır.

b) Kamuda verimlilik kavramı

Verimlilik, kamu yönetimi ve hizmet sunumu bağlamında daha çok teknik bir olguyu ifade etmektedir. Temel olarak, en düşük maliyetle en yüksek çıktının elde edilmesini amaçlayan bir performans göstergesi olarak tanımlanabilir. Verimlilik; hizmet sisteminde ortaya konan çıktı ile bu çıktıyı üretmek için kullanılan girdiler arasındaki ilişkiyi ifade etmektedir. Bu bağlamda, verimlilik, üretim sürecine artı değer katan bir unsur olup; minimum düzeyde girdi kullanılarak maksimum düzeyde çıktı elde edilmesini amaçlamaktadır. Yüksek yaşam standartlarına ulaşmayı hedefleyen birey ve toplumlar için verimlilik, bu hedefe ulaşmada temel bir araç niteliği taşımaktadır (Kılavuz, 2000).

4.1.8. İl Özel İdareleri

Belediyeler ve köy idareleri ile birlikte, Türkiye'nin yerel yönetim sisteminin temel taşlarından biri de İl Özel İdareleridir. İl Özel İdaresi sisteminin temelleri, 7 Kasım 1864 tarihli *Vilâyet Nizamnamesi* ile atılmıştır. Bu düzenleme, illerin yönetim esaslarını belirleyerek modern yerel idare anlayışının ilk adımlarını oluşturmuştur. 1864 Nizamnamesi, 1870 yılına kadar yürürlükte kalmış ve 1871 yılında yerini *İdare-i Umumiye-i Vilayet Nizamnamesi*ne bırakmıştır. Bu yeni nizamname, Osmanlı-Türk idare tarihinde köklü bir dönüşüm yaratmış; bir yandan merkezi idarenin denetim ve kontrol yetkisini artırırken, diğer yandan çağdaş yerel yönetim sisteminin kurumsal temellerini atmıştır (Akman ve Kalender 2018).

Yerel yönetim birimlerinin konumlandığı alanlar göz önünde bulundurulduğunda, belediyelerin ağırlıklı olarak kentsel alanlarda, köylerin ise kırsal bölgelerde faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, İl Özel İdareleri'nin her iki alanı da kapsayan hizmet sunum kapasitesiyle hem merkezi yönetim hem de yerel yönetim niteliklerini bir arada barındıran istisnai bir yapılanma olarak değerlendirilmesi yerinde olacaktır. İl özel idaresi kavramı, Türk kamu yönetimi tarihinde ilk kez 1864 yılında Tuna Vilayeti için çıkarılan *Vilayet Nizamnamesi* ile ortaya çıkmıştır. Bu nizamnamede, il özel idaresi, “vilayetin umur-u hususiye” şeklinde ifade edilmiştir. Zamanla bu kavram “idare-i hususiye-i vilayet” olarak adlandırılmış, ilerleyen dönemlerde ise çeşitli isim değişikliklerine uğrayarak günümüzdeki yapısına evrilmiştir (Ateş ve ark. 2008).

İl Özel İdarelerinin hukuki dayanağını uzun yıllar boyunca 1913 tarihli *İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu* oluşturmuştur. Bu kanun, 1987 yılına kadar yürürlükte kalmış, yalnızca 1930 yılında sınırlı kapsamda, 10 maddelik bir değişiklik ile revize edilmiştir. Ancak, 1987 yılında 3360 sayılı *İl Özel İdaresi Kanunu*'nun kabulü ile daha kapsamlı bir yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir (Parlak & Ökmen, 2015, s. 195). İl özel idarelerine ilişkin en güncel ve kapsamlı düzenleme ise, kamu yönetiminde yeniden yapılanma sürecinin bir parçası olarak 22 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5302 sayılı *İl Özel İdaresi Kanunu* ile hayata geçirilmiştir (Koç 2018).

5302 sayılı *İl Özel İdaresi Kanunu*, İl Özel İdaresi'ni, “il halkının mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi” olarak tanımlamaktadır. Bu çerçevede İl Özel İdaresi; yürütme organı olan vali, genel karar organı olan il genel meclisi ve hem yürütme hem de karar organı olarak görev yapan il encümeni olmak üzere üç temel organdan oluşmaktadır. Seçimle belirlenen karar organına sahip olması ve mali-idari özerklikle yapılandırılmış olması nedeniyle, İl Özel İdaresi, özerk bir yerel yönetim birimi niteliği taşımaktadır. Ancak bu yapıya rağmen, kendine özgü yerel görev ve teşkilat yapısının bulunmaması nedeniyle halk tarafından diğer merkezi devlet kurumlarından farklı bir yerel yönetim olarak algılanamamıştır. Teşkilat yapısı ve görev alanları bakımından merkezi yönetimle iç içe geçmiş olması, İl Özel İdaresi'nin halk nezdinde yeterince benimsenememesiyle sonuçlanmıştır (Çoker 1987).

5302 sayılı *İl Özel İdaresi Kanunu*, kamu yönetiminde yeniden yapılanma sürecinin önemli bir yasal adımı olarak 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunla İl Özel İdaresi, idarî ve malî özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişisi olarak tanımlanmış (Md. 3), karar organı olarak il genel meclisi ön plana çıkarılmıştır (Md. 10). Bu kapsamda, daha önce valinin başkanlığını yürüttüğü il genel meclisi yapısında önemli bir değişiklik yapılarak vali meclis başkanlığı görevinden ayrılmıştır (Md. 30). Ayrıca İl Özel İdarelerinin görev alanları, belediye sınırları dışı ile il sınırları içindeki faaliyetler olmak üzere ikili bir ayırıma tabi tutulmuş (Md. 6) ve kurumun gelir yapısı güçlendirilmiştir. 5302 sayılı Kanun, yerel yönetimlerde etkinlik, özerklik ve demokratik temsil ilkeleri doğrultusunda önemli bir kurumsal dönüşüm girişimi olarak değerlendirilse de, bu düzenlemenin üzerinden fazla zaman geçmeden 2012 yılı sonunda kabul edilen ve 30 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı *On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun* ile büyükşehir statüsü kazanan

illerde İl Özel İdareleri tamamen kaldırılmış ve yerel yönetim yapısında köklü bir değişikliğe gidilmiştir (Akman ve Kalender 2018).

Çizelge 4.1’de, belediye ve İl Özel İdarelerine genel bütçeden ayrılan payların, 5779 sayılı kanun öncesi ve sonrası ve 6360 sayılı kanun öncesi ve sonrası dağılımları özetlenmiştir.

Çizelge 4.1. Yeni düzenlemede belediye ve il özel idarelerine genel bütçeden ayrılan paylar

Kurum	5779 sayılı Kanundan önceki durum (2008 öncesi)	5779 sayılı Kanunun Mevcut Durumu (2008 yılı ile yapılacak ilk mahalli idare seçimleri arası)	6360 sayılı Kanunun 5779 sayılı Kanunda yaptığı değişiklikler (yapılacak ilk mahalli idare seçimlerinden itibaren)
Büyükşehir belediyeleri	%5 pay %70’i doğrudan, %30’u nüfuslarına göre dağıtılmaktadır. İl Büyükşehir İlçe Belediye Payının %35’i büyükşehir belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılmaktadır.	%6 pay %30’u nüfuslarına göre dağıtılmaktadır. İl Büyükşehir İlçe Belediye Payının %30’u büyükşehir belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılmaktadır.	%6 pay %60’ı doğrudan, kalan %40’ı ise havuzda toplanarak; %30’u yüzölçümüne, %70’i nüfuslarına göre dağıtılmaktadır. İl Büyükşehir İlçe Belediye Payının %30’u büyükşehir belediyelerine nüfuslarına göre dağıtılmaktadır.
Büyükşehir ilçe belediyeleri	%6 pay %100 nüfus esasına göre hesaplanmaktadır ve büyükşehir belediyeleri için hesaplanan tutarın; %35’i ilgili büyükşehir belediyesine %10’u ilgili su kanal idaresine %55’i de büyükşehir ilçe belediyesine aktarılmaktadır.	%6,25 pay %100 nüfus esasına göre hesaplanmakta ve hesaplanan tutarın; %30’u ilgili büyükşehir belediyesine %10’u ilgili su kanal idaresine %60’ı da büyükşehir ilçe belediyesine aktarılmaktadır.	%4,5 pay %30’u yüzölçümüne, %60’ı nüfus esasına hesaplanmakta ve hesaplanan bu tutarın; %30’u ilgili büyükşehir belediyesine %10’u ilgili su kanal idaresine %60’ı da büyükşehir ilçe belediyesine aktarılmaktadır.
Büyükşehir dışındaki belediyeler	%2,85 pay %80’i nüfus, %20’si gelişmişlik endeksine göre eşit sayıda 7 gruba ayrılarak gruplara sırayla %23, %21, %20, %19, %17 olarak dağıtılmaktadır.	%1,50 pay %80’i nüfus, %20’si gelişmişlik endeksine göre eşit sayıda 7 gruba ayrılarak dağıtılır. En son genel bütçe vergi gelirlerinin %1’i üzerinden; 5000-9999 arası nüfuslu belediyelere %40 olarak eşit şekilde dağıtılır.	%1,50 pay %80’i nüfus, %20’si gelişmişlik endeksine göre eşit sayıda nüfus içeren 7 gruba ayrılarak sırayla %23, %21, %20, %19, %17 olarak dağıtılır. Kesinleşmiş en son genel bütçe vergi gelirlerinin %1’i denkleştirme ödeneği olarak nüfusu 10.000’e kadar olan belediyelere %65’i eşit, %35’i nüfusuna göre dağıtılır.
İl Özel idareleri	%1,12 pay %100 nüfus esasına göre hesaplanmaktadır.	%1,15 pay %50’si nüfus, %10’u illerin yüzölçümüne, %10’u illerin köy sayısına, %15’i illerin kırsal alan nüfusuna, %15’i illerin gelişmişlik endeksine göre dağıtılmaktadır.	%0,5 pay %50’si nüfus, %10’u illerin yüzölçümüne, %10’u illerin köy sayısına, %15’i illerin kırsal alan nüfusuna, %15’i illerin gelişmişlik endeksine göre dağıtılmaktadır.
İstisnalar	Tüm belediyeler ve İl Özel İdareleri açısından: - Petrol ürünleri üzerinden alınan özel tüketim vergisinin tamamı - Motorlu taşıtlardan alınan özel tüketim vergisinin %20’si - Alkollü ve gazlı içeceklerden alınan özel tüketim vergisinin %60’ı - Banka ve sigorta muameleleri vergisinin tamamı - Özel iletişim vergisinin tamamı - Şans oyunları vergisinin tamamı	Sadece Büyükşehir Belediyeleri açısından: - Petrol ürünleri üzerinden alınan özel tüketim vergisinin tamamı	Sadece Büyükşehir Belediyeleri açısından: - Petrol ürünleri üzerinden alınan özel tüketim vergisinin tamamı

Kaynak: Demir 2013.

4.1.9. Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB)

2012 yılında kabul edilen ve 30 Mart 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6360 sayılı *On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, Türkiye'deki yerel yönetim yapısında köklü değişikliklere yol açmıştır. Bu kapsamda İl Özel İdarelerini doğrudan etkileyen çeşitli düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Kanun ile İl Özel İdaresi'nin bazı görev ve sorumlulukları yeniden tanımlanmış; daha da önemlisi, bu kurumun ülke genelindeki sayısında önemli bir azalma yaşanmıştır. 2012 yılına kadar Türkiye'de tüm illerde il özel idaresi mevcutken, 6360 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesiyle birlikte büyükşehir statüsü kazanan 30 ilde il özel idareleri kaldırılmış ve toplam il özel idaresi sayısı 51'e düşürülmüştür.

6360 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemeler arasında; büyükşehir belediye sınırlarının il sınırları ile örtüştürülmesi, büyükşehirlerdeki tüm köy yönetimlerinin kaldırılarak mahalle statüsüne dönüştürülmesi ve İl Özel İdarelerinin yerine merkezi yönetime bağlı *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları* (YİKOB) kurulması gibi yapısal değişiklikler yer almaktadır. Ayrıca bu illerde merkezi yönetimden yerel yönetimlere aktarılan mali payların yeniden düzenlenmesine yönelik hükümler de söz konusu Kanun kapsamında yer almıştır (6360 sayılı Kanun, <http://www.mevzuat.gov.tr>).

6360 sayılı Kanun çerçevesinde büyükşehir statüsüne kavuşan illerde il özel idarelerinin kaldırılmasının ardından, merkezi yönetim adına yerelde yatırım ve hizmetlerin planlanması, yürütülmesi ve izlenmesi amacıyla *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları* (YİKOB) kurulmuştur. 3152 sayılı *İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun*'un 28/A maddesine göre, YİKOB'lar; kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetlerinin koordinasyonu, afet ve acil yardım hizmetlerinin yürütülmesi, ilin tanıtımı, merkezi idarenin taşra düzeyinde gerçekleştireceği yatırımların organize edilmesi, temsil, tören, protokol hizmetlerinin sağlanması ve kamu kurumlarına rehberlik edilerek denetlenmesi gibi çok yönlü görevleri üstlenmektedir. Bu yönüyle YİKOB, valiliğe bağlı ve vali başkanlığında faaliyet gösteren yeni bir *merkezi yönetim birimi* olarak yapılandırılmıştır.

1 Eylül 2016 tarihinde söz konusu kanunda yapılan değişiklikle birlikte, YİKOB'lara *kamu tüzel kişiliği* ve *özel bütçeli* olma niteliği kazandırılmıştır. Böylece valilik kurumsal olarak yeniden tanımlanmış, yönetsel ve mali kapasitesi artırılmıştır.

YİKOB aşağıda belirtilen müdürlüklerden oluşmaktadır. Bunlar;

- a) Yatırım İzleme Müdürlüğü.
- b) Rehberlik ve Denetim Müdürlüğü.
- c) Strateji ve Koordinasyon Müdürlüğü.
- d) 112 Acil Çağrı Merkezi Müdürlüğü.
- e) İdari ve Mali İşler Müdürlüğü.
- f) Doğal Kaynaklar, Ruhsat ve Kültür Varlıkları Müdürlüğü.

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB), 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir statüsü kazanan 30 ilde il özel idarelerinin kaldırılmasının ardından kurulmuş ve bu yapının işleyişine ilişkin esaslar, çıkarılan yönetmelik ve ilgili kanun hükmünde kararnamelerle belirlenmiştir. 28962 sayılı *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'in 4. maddesine göre, Başkanlık bünyesinde ihtiyaç duyulan konularda valinin onayıyla geçici birimler oluşturulabilmekte; aynı şekilde, ilçelerde de Başkanlığın görevlerini yerine getirmek amacıyla geçici birimler kurulabilmektedir. Bu geçici birimlerin sevk ve idaresi için Başkan tarafından birim sorumlusu görevlendirilebilmektedir.

YİKOB'un genel işleyişinden vali ya da onun görevlendireceği vali yardımcısı sorumlu olup, bu durum Başkanlıkların merkezi yönetim hiyerarşisi içindeki yerini pekiştirmektedir. 30 Mart 2014 tarihinde yapılan yerel seçimler sonrasında büyükşehir statüsüne sahip 30 ilde il özel idarelerinin kaldırılması ve yerine YİKOB'ların kurulması, akademik literatürde yerelde merkezileşme olarak tanımlanmaktadır. Bu değerlendirme, yerel nitelikteki bir yönetim biriminin (İl Özel İdaresi) kaldırılması ve yerine merkezi yönetim adına çalışan yeni bir taşra örgütlenmesinin (YİKOB) ihdas edilmesi anlayışına dayanmaktadır. Bu süreç, Türkiye'de kamu yönetimi yapısında yerel-mülki sınırların yeniden tanımlanması kadar, yerinden yönetim ilkelerinin merkezileştirilmesine yönelik bir adım olarak da yorumlanmaktadır.

YİKOB'un gelir kaynakları ise 674 sayılı *Kanun Hükmünde Kararname*'nin 35. maddesinde detaylandırılmıştır. Bu hükme göre YİKOB'ların gelirleri, genel bütçeden ayrılan ödenekler, çeşitli merkezi kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanan kaynaklar ile diğer yasal gelirlerden oluşmaktadır (KHK/674, Md. 35).

İçişleri Bakanlığı bütçesinden yapılacak Hazine yardımları,

- Kamu kurum ve kuruluşlarının yatırım ve hizmetleri için aktardıkları tutarlar,
- Bağış ve yardımlar,
- Diğer gelirler.

Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları'nın (YİKOB) işleyişine ilişkin mali süreçler, 28962 sayılı *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*'te açık bir şekilde düzenlenmiştir. Yönetmeliğin 14. maddesine göre, bakanlıklar ve diğer merkezi idare kuruluşları, belirli yatırım, yapım, bakım, onarım ve yardım hizmetlerini illerde YİKOB aracılığıyla gerçekleştirmek üzere, kaynak aktarma şartıyla bu birimlerden yararlanabilmektedir. Bu kapsamda, genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri tarafından yapılacak kaynak transferleri “ödenek aktarması” şeklinde; diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından yapılacak transferler ise “tahakkuk işlemi” yoluyla gerçekleştirilmektedir (Yönetmelik, Md. 14/1).

Ayrıca yıl içinde kamu idareleri tarafından aktarılan ancak kullanılmayan tutarlar, izleyen yıl ilgili Bakanlık bütçesine devredilerek ödenek olarak kaydedilmektedir (Yönetmelik, Md. 14/2). Buna ek olarak, il düzeyinde kamu kurum ve kuruluşlarının sorumlu olduğu yatırım ve hizmetlerin yerine getirilememesi ve bu durumun halkın huzuru, sağlığı ve kamu düzeni açısından olumsuz etkiler doğurması halinde, bu hizmetlerin doğrudan YİKOB veya diğer kamu kurum ve kuruluşları eliyle yerine getirilmesi mümkündür. Böyle bir durumda, yapılan veya yapılacak olan harcamaların tutarları, ilgili hizmeti sunamayan kurumun pay ve ödeneklerinden kesilmek suretiyle,

merkezi yönetim bütçesi üzerinden Bakanlığa veya hizmeti üstlenen kamu kurumuna aktarılmaktadır (Yönetmelik, Md. 14/4).

Bakanlıklar ve diğer merkezi idare kuruluşları, illerde gerçekleştirecekleri her türlü yatırım, yapım, bakım, onarım ve yardım faaliyetlerini, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB) aracılığıyla yürütebilmektedir. Bu işlemlere ilişkin ilke, usul ve esaslar, İçişleri Bakanlığı ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Bu kapsamda, YİKOB aracılığıyla yürütülecek faaliyetler için kamu kurum ve kuruluşlarının bütçelerinde özel olarak ödenek ayrılmakta, söz konusu ödenekler diğer kalemlere aktarılamamakta ve başka amaçlarla kullanılamamaktadır (KHK/674 Md. 35).

Ayrıca, 6360 sayılı Kanun'da YİKOB'un görev ve sorumluluklarını etkili şekilde yerine getirebilmesi için İçişleri Bakanlığı bütçesine yeterli ödenek konulması gerektiği vurgulanmıştır. Merkezi yönetimin illerde YİKOB aracılığıyla gerçekleştireceği iş ve işlemler karşılığında kamu idarelerince yapılacak kaynak aktarımları ile kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılacak kaynak transferlerinden yıl içerisinde harcanmayan kısımların değerlendirilmesine ilişkin yetki de yine İçişleri Bakanlığı'na bırakılmıştır (Kalender ve Akman 2018).

6360 sayılı Kanun'un uygulanmasına yönelik olarak yerel yöneticiler, yasa kapsamında yapılan düzenlemelerin büyük bir kısmına olumlu yaklaşmakla birlikte, bazı eksiklikleri ve eleştirilerini de kamuoyu ile paylaşmışlardır. Özellikle Kanun'da yer alan 5393 sayılı *Belediye Kanunu* ve 5216 sayılı *Büyükşehir Belediyesi Kanunu*'na yapılan yoğun atıflar, yerel yöneticiler tarafından yasanın yapısal olarak yeniden ele alınması gerektiği yönünde bir talebe dönüşmüştür. Yasa uygulamasına yönelik eleştirilerin başında, belediyelere gelir sağlayabilecek alanların valiliklere devredilmesi gelmektedir. Bununla birlikte, büyükşehir belediyelerinin yetkili olması gereken bazı hizmet alanlarında yetki devrinin yapılmamış olması da sıklıkla dile getirilen bir başka eleştiri konusudur.

6360 sayılı Kanun ile il özel idarelerinin kaldırılması sonucu, bu idarelere ait bazı görev ve yetkiler büyükşehir belediyelerine devredilmiş; ancak ekonomik değeri yüksek ve stratejik öneme sahip bazı görevler, aynı Kanun kapsamında kurulan *Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları* (YİKOB) aracılığıyla merkezi yönetime bağlı valiliklere aktarılmıştır. Örneğin, 2863 sayılı *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*'nun 12. maddesi kapsamında daha önce il özel idarelerine ait olan koruma, izin ve uygulama yetkileri büyükşehir belediyelerine değil, YİKOB'lara bırakılmıştır. Benzer şekilde, 3213 sayılı *Maden Kanunu* kapsamında verilen maden ruhsatlandırma yetkileri de büyükşehir belediyelerine devredilmemiş, doğrudan valiliklerin sorumluluğuna bırakılmıştır. Bu durum, yerelde yetki-sorumluluk dengesinin zedelendiği yönünde eleştirileri beraberinde getirmiştir (Sezik 2015).

YİKOB'ların, valilikler ve merkezi bakanlıklar aracılığıyla yerel yönetim faaliyetlerine doğrudan veya dolaylı biçimde müdahale aracı olarak kullanılabilmesi, idari vesayet yetkisinin sınırlarını belirsizleştirmektedir. Bu bağlamda, YİKOB'ların kuruluş amacı olan koordinasyon işlevinin ötesine geçerek, yerel karar alma süreçlerini gölgeleyebilecek bir mekanizma haline dönüşmesi, yerel demokrasinin güçlenmesi açısından önemli bir risk oluşturmaktadır (Çöpoğlu 2017).

Batırer'e (2019) göre, "Valilik, gereklilik arz ettiğinde, pozisyon, unvan ve görev tanımlarına bakılmaksızın, uzman, sözleşmeli personel ve memurlardan müteşekkil geçici birimler tesis etme ve bu birimlere yetki devretme yetkisine haizdir. Başkanlığın, yerel yönetimlerin idari ve mali özerkliğine müdahale yetkisinin mahiyeti, müdahale sınırlarının belirsizliği ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 57. maddesinin uygulanabilirliği, akademik tartışma konusudur."

4.1.10. İl Özel İdaresi ile Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı kıyası

İl Özel İdaresi ile Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı arasında benzer yönler ve farklı yönler gözlemlenmektedir. Bu yönler aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

a. Benzer özellikler

Çizelge 4.2'de, İl Özel İdaresi ve YİKOB arasındaki başlıca benzer özellikler özetlenmiştir. Tabloda görüldüğü üzere, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB), il özel idarelerinin kaldırılmasıyla doğan kurumsal boşluğu büyük ölçüde doldurmak üzere yapılandırılmıştır. Merkezi yatırım projelerinin yürütülmesinden, kamu hizmetlerindeki aksamaların giderilmesine kadar birçok işlev, geçmişte il özel idareleri tarafından yürütülürken günümüzde YİKOB'lar aracılığıyla sürdürülmektedir. Ayrıca, araç ve bina giderleri, altyapı hizmetleri, temsil ve tören harcamaları gibi alanlarda da her iki kurum arasında dikkat çekici bir benzerlik söz konusudur.

Bununla birlikte, YİKOB'ların maden gelirlerini doğrudan kullanması ve ilçelere kaynak aktarımının sınırlanması, yerel yönetim yapısı açısından "yerelde merkezileşme" tartışmalarını gündeme getirmektedir. Genel olarak, YİKOB'ların birçok yönüyle il özel idarelerinin işlevlerini devraldığı, ancak bunun merkezi idare kontrolünde yürütülen bir yapı içinde gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 4.2. İl Özel İdaresi ve YİKOB arasındaki benzerlikler

Benzer özellik	İl Özel idaresi	YİKOB
Merkezi yatırım projelerinin yürütülmesi.	Merkezi yatırımlar kaynak aktarımıyla gerçekleştirilirdi.	Aynı şekilde kaynak aktarımıyla merkezi yatırımlar yürütülmektedir
Yatırım süreçlerinin ihale, keşif ve maliyet hesaplamalarının yapılması.	İhale süreçleri ve maliyet hesaplamaları yürütülürdü .	Aynı görevler YİKOB tarafından yerine getirilmektedir.
Kamu hizmetlerinin aksaması durumunda müdahale.	Aksayan kamu hizmetlerine müdahale edilirdi.	Aksayan hizmetler YİKOB tarafından üstlenilmektedir.
Araç, kamu konutu ve teçhizat giderlerinin karşılanması.	Bütçesinden araç, konut ve teçhizat alımı yapılırdı.	YİKOB bütçesiyle aynı harcamalar yapılmaktadır .(Tepeli, 2018, s. 45)
Köyden mahalleye dönüşen yerleşimlere hizmet sunumu	Köylere hizmet götürme birlikleriyle hizmet sağlanırdı.	Köyden mahalleye dönüşen yerleşimlere YİKOB hizmet götürmektedir.
Maden gelirlerinin kullanımı ve hizmet finansmanı..	Maden gelirleri ilçelere aktarılırdı.	Maden gelirleri ilçelere değil, YİKOB tarafından kullanılmaktadır.
Temsil, tören, ağırlama ve tanıtım harcamaları	Bu tür harcamalar yapılırdı.	Benzer harcama kalemleri YİKOB'ta da mevcuttur (Tepeli, 2018, s. 47).

Muhtar maaşlarının ödenmesi.	Muhtar maaşları ödenirdi.	YİKOB tarafından da muhtar maaşları ödenmektedir.
------------------------------	---------------------------	---

Kaynak: Tepeli 2018.

b. Farklı özellikler

Çizelge 4.3'te, İl özel idaresi ve YİKOB arasındaki farklılıklar özetlenmiştir. İl özel idareleri ile Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB) arasında kurumsal yapı, planlama, mali yönetim ve hizmet sunumu açısından belirgin farklar bulunmaktadır. İl özel idareleri, seçilmiş meclis organlarına (il genel meclisi ve encümen) sahip katılımcı bir yapıyı temsil ederken; YİKOB'lar sadece vali veya görevlendirilen vali yardımcısının yönettiği, merkeziyetçi ve atanmış yöneticilere dayalı bir yapıyla faaliyet göstermektedir.

Stratejik planlama, kırsal altyapı hizmetleri ve ruhsat yetkileri gibi alanlarda il özel idareleri daha geniş ve doğrudan sorumluluklar taşırken; YİKOB'lar bu görevleri sınırlı biçimde ve genellikle projeye dayalı şekilde yerine getirmektedir. Bütçe ve kesin hesap süreçlerinde il özel idareleri meclis onayına dayalı demokratik bir denetim mekanizması içerirken, YİKOB'larda bu süreçler valilik onayıyla tamamlanmaktadır.

Gelir kaynakları açısından da iki yapı arasında fark gözlemlenmektedir. İl özel idareleri, İller Bankası payları ve öz gelirlerle daha güçlü bir mali yapıya sahipken, YİKOB'ların bütçesi İçişleri Bakanlığı'ndan gelen hazine yardımlarıyla sınırlıdır. Ayrıca YİKOB'ların merkezi idareye yönelik raporlama yükümlülüğü bulunurken, il özel idarelerinde bu tür bir raporlama sistemi yer almamaktadır.

Çizelge 4.3. İl özel idaresi ve YİKOB arasındaki farklılıklar

Farklılık Alanı	İl Özel İdaresi	YİKOB
Kurumsal yapı ve organlar	İl genel meclisi, il encümeni ve vali gibi organlara sahiptir.	Sadece vali ya da vali yardımcısı vardır, organ yapısı yoktur.
Stratejik planlama ve performans programı	Stratejik plan ve performans programı hazırlanır.	Stratejik plan ve performans programı hazırlanmaz.
Kırsal altyapı hizmetleri	Yol, su, kanalizasyon gibi hizmetler asli görevdir.	İlkeli olarak üstlenilmez, KIRDES vb. projelerle yürütülebilir.
Ruhsat yetkisi	Belediye sınırları dışında ruhsat verme yetkisi vardır.	Yetkisi yoktur, yetki belediyelere geçmiştir.
Bütçe hazırlama ve onay süreci	Vali tarafından hazırlanıp encümen görüşüyle meclise sunulur.	İçişleri Bakanlığı'ndan gelen miktara göre hazırlanır, vali onaylar.
Kesin hesap onay süreci	Vali encümene sunar, il genel meclisi onaylar.	Strateji birimi hazırlar, vali onayıyla kesinleşir.
Bütçede ödenek aktarımı	Meclis, encümen ve vali arasında paylaşılmıştır.	Üst yönetici onayı ile gerçekleştirilir.
Temel gelir kaynakları	İller Bankası payları ve öz gelirler ağırlıktadır.	Hazine yardımlarıdır, daha düşük bütçeye sahiptir.
Raporlama ve denetim sistemi	Bu tür bir raporlama sistemi mevcut değildir.	Hazırlanan raporlar vali aracılığıyla Cumhurbaşkanlığı'na iletilir.

Kaynak:Tepeli 2018.

İl özel idarelerinin üstün yönlerini savunan görüşler çeşitli gerekçelere dayanmaktadır. Öncelikle, bu kurumların köklü bir kurumsal geçmişe sahip olmaları, yerleşik uygulama ve idari usullerin net biçimde tanımlanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, gelir elde etme kapasitesine sahip olmaları, yatırım yapabilme olanaklarını artırmaktadır. Görev tanımlarının açıklığı, bu görevlerle uyumlu personel istihdam edebilme yetkisi ve yeterli düzeyde teknik personel kadrosunun bulunması, kurumsal işleyiş açısından önemli avantajlar sunmaktadır. İl özel idarelerinin mali kaynaklar bakımından güçlü bir yapıya sahip olması da bu üstünlükleri pekiştirmektedir. Aynı zamanda, kırsal kalkınma alanında da işlevsel bir rol üstlenmeleri, bu kurumların yerel kalkınma politikalarındaki etkisini artırmaktadır. Yatırım kararlarının halk tarafından seçilen temsilciler aracılığıyla alınması, demokratik katılım ve yerellik ilkeleriyle uyumlu bir yönetim anlayışını desteklemektedir. Son olarak, bürokratik süreçlerin görece az olması ve vatandaş taleplerine hızlı yanıt verilebilmesi, etkinlik ve verimlilik açısından il özel idarelerini öne çıkarmaktadır.

Öte yandan, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB) lehine ileri sürülen görüşler de bazı avantajlara işaret etmektedir. Merkezi idarenin il düzeyindeki yatırım faaliyetlerinin tek elden ve daha bütüncül bir biçimde yürütülmesi bu yapılardan beklenen işlevselliği artırmaktadır. Siyasal etkilerden görece arındırılmış bir karar alma mekanizmasına sahip olmaları, objektif ve rasyonel yönetim anlayışını desteklemektedir. Ayrıca, tüzel kişilik statüsüne sahip olmaları nedeniyle bütçe ödeneklerinin yıl sonunda iptal edilmemesi gibi mali avantajlar sunmaktadır. İl özel idarelerine kıyasla daha sınırlı personel ile daha hızlı iş süreçlerinin yürütülebilmesi, operasyonel etkinliği artırmaktadır. Bunun yanı sıra, geniş yetki alanlarına sahip güçlü bir kurumsal yapı sunmaları da YİKOB'ları yönetsel açıdan avantajlı kılmaktadır (Akman ve Kalender 2018).

4.1.11. Mahalle kavramı ve yönetimi

Mahalle halkına yakın yönetim birimi olarak tanımlanan muhtarlık kurumu, iki farklı yönetsel durumu ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu yapılardan ilki, yerel yönetim birimi niteliğindeki köy; diğeri ise Osmanlı Devleti'nden günümüze taşınan bir yönetim geleneği olan mahalledir. Dolayısıyla muhtarlık kurumu, köy ve mahalle olmak üzere birbirinden farklı hukuki ve idari özellikler taşıyan iki yönetsel yapıya karşılık gelmektedir. Köyler tüzel kişiliğe sahip birimler olarak yerel yönetim sistemi içinde kurumsal bir statüye sahipken; mahalleler, belediye sınırları içerisinde yer almalarına rağmen tüzel kişilikleri bulunmayan ve yerel yönetim birimi olarak kabul edilip edilmemesi halen tartışmalı olan yapılardır.

Osmanlı şehir sisteminde mahalleler, 19. yüzyılda yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda sosyo-kültürel ve yönetsel birer birim olarak önemli bir işlev üstlenmiştir. Bu dönemde mahalle yönetimi, toplumsal dayanışma ve dinsel cemaat ilişkileri temelinde biçimlenmiş; yönetim ise genellikle muhtar, imam ve mahallenin kanaat önderlerinden oluşan yerel aktörlerce yürütülmüştür. Bu yapı, merkezi otorite ile yerel halk arasında aracılık eden hem temsil hem de hizmet sunumunu içeren yarı özerk bir yönetim modeli işlevi görmüştür. Ancak Tanzimat reform süreciyle birlikte, mahalle yönetimlerinin özerkliği sınırlanmış; yerel idarenin yetki alanı daha rasyonel ve bürokratik çerçeveler içerisinde çekilerek, merkezi yönetimin denetimi artırılmıştır (Ortaylı 2020).

Mahalleler, belediye sınırları içerisinde yer almakta ve mahalli idareler seçimleriyle belirlenen bir muhtar aracılığıyla yönetilmesine rağmen, idari bakımdan merkezi yönetime bağlı yapılar olarak konumlanmaktadır. Mahalle muhtarlarının görevleri birçok kanunda belirtilmiş olsa da bu görevlerin kurumsal yetki çerçevesi açık biçimde tanımlanmamıştır. Arıkboğa (2002), mahalle muhtarlığını yerel yönetim sistemi içinde yer almayan, ancak merkezi idarenin taşradaki uzantısı olarak işlev gören, seçilmiş fakat kamu görevlisi statüsünde değerlendirilen bir yapı olarak tanımlamaktadır. Arıkboğa'ya göre muhtarlık, gerçek anlamda bir "yönetim birimi" değil; merkezi yönetimin mahalle düzeyindeki temsil aracı olup, yönetsel anlamda boşlukları dolduran ve vatandaşla devlet arasında aracılık eden bir kurumsal ara yapıdır.

Günümüzde mahalle yönetimine ilişkin hukuki düzenlemeler, başta 5393 sayılı Belediye Kanunu olmak üzere; 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun, 2108 sayılı Muhtar Ödenek ve Sosyal Güvenlik Yasası ve 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Köy ve Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanun gibi yasal metinlerle belirlenmektedir. Bunun yanı sıra, mahalle yönetimlerine ilişkin çeşitli hükümlere diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklerde de rastlanmaktadır (Koçak 2015 sf. 1313).

Mahalle, 5393 sayılı belediye kanununa göre, belediye sınırları içinde ihtiyaç ve özellikleri bakımından benzerlik gösteren ve sakinleri arasında komşuluk ilişkisi bulunan yönetsel birimdir. Belediye sınırları içinde nüfusu 500'ün altında mahalle kurulamaz (5393 sayılı Belediye Kanunu 2007).

Mahalleler, özellikle büyükşehir statüsüne geçen illerde, kırsal yerleşmeler içerisinde sürekli statüde varlık gösteren; sosyo-ekonomik özellikleri bakımından köy birimlerine benzeyen yerleşim alanlarıdır. Her ne kadar idari anlamda mahalle birimleriyle birlikte değerlendirilseler de bir yerleşmenin yapısal özellikleri incelenecekse, idari tanım ile coğrafi ve işlevsel nitelikler bakımından "mahalle" kavramının ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Coğrafi bağlamda ise bu yerleşim birimleri, sahip oldukları fonksiyonlara göre sınıflandırılmaktadır. Nitekim Özçağlar (2016: 274), büyükşehir belediyesine sahip illerde ilçe sınırları içerisinde kalan alanların, kentsel ve kırsal nitelikli mahallelerden oluştuğunu belirtmektedir. Buna göre kentsel mahalleler, il veya ilçe merkezinde bulunan şehir ya da kasaba nitelikli yerleşim alanlarında yer almakta; belediye teşkilatları kaldırılmış olmakla birlikte, kentsel karakterini koruyan beldelerin mahalleleri de bu sınıflamaya dahil edilmektedir.

Mahallelerin sınıflandırılmasında dikkat edilmesi gereken temel unsur, bu yerleşim birimlerinin şehirsal ya da kırsal alan içerisinde konumlanıp konumlanmadığıdır. Bu çalışmada da sıklıkla karşılaşılan söz konusu ayırım, yalnızca terminolojik değil, aynı zamanda hizmet ihtiyaçlarının belirlenmesi açısından da kritik öneme sahiptir. Kırsal ve kentsel mahalleler, sosyo-ekonomik yapı ve fiziki altyapı düzeyleri itibarıyla birbirinden farklı niteliklere sahip olup, bu durum farklı kamu hizmeti taleplerini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla bu iki mahalle türünün belirgin bir biçimde ayrıştırılması gereklidir. Özçağlar (2016: 273), kırsal yerleşmelerin ve buralarda yaşayan nüfusun büyükşehir belediyeli illerdeki varlığının sürdüğünü belirtmekte; bu durumun, büyükşehir belediyeleri bünyesinde kurulan "Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlıkları" ile kurumsal olarak da teyit edildiğini ifade etmektedir.

4.1.12. Köy kavramı ve yönetimi

İnsanların bir arada ve topluca yaşama güdü ve ihtiyacının bir sonucu olarak kendiliğinden ortaya çıkmış en eski yerel yönetim birimi köydür. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinden son dönemlerine kadar bir şekilde varlığını koruyan ve Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne devredilen yönetsel yapının bir parçası olan köyler, içinde bulundukları dönemlerin örf ve adetlerini temel alan kural ilişkileri içinde var olagelmışlerdir (Parlak ve Ökmen 2015, s.325).

Köy, Anayasanın 127. maddesinde; “Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir” hükmü ile yer bulmakta ve 1924 yılında çıkarılan 442 Sayılı Kanun ile işleri yürütülmektedir.

Anayasa'da belediye ve il özel idareleri ile birlikte yerel yönetim kuruluşu olarak sayılan köy, yerleşme alanı ve idari birim olmanın ötesinde, sosyolojik ve kültürel açıdan başta olmak üzere birçok yönden toplumu etkilemiştir. Türkiye'de köy, nüfusu az, ekonomik yapısı büyük ölçüde tarıma dayalı, homojen, kendisine özgü toplumsal ilişkileri bulunan yerleşim birimleri olarak kullanılmaktadır (Toprak 2014 s.137).

Köylere ilk kez tüzel kişiliğin tanındığı, 1924 yılında kabul edilen Köy Kanunu, köyler ile ilgili temel düzenlemeleri içermektedir. Köy yönetiminin organları, köy muhtarı, köy ihtiyar meclisi ve köy derneğidir. Köy yönetimi köyün bir yerel yönetimi birimi olması sebebiyle köyde bulunanların yerel ve müşterek nitelikteki ihtiyaçları karşılayacak hizmetleri sağlamakla görevlidirler. Muhtarların bütün kararları kaymakam veya valinin vesayet denetimine tabidir.

6360 Sayılı Kanun sonrası mahalleye dönen yerlerde muhtarların görevlerine ilişkin büyük değişiklikler yaşanmıştır. 442 Sayılı Köy Kanunu, bir yerde köy kurulabilmesi için o yerin nüfusunun yüz elliden az ve iki binden çok olmaması gerektiğine yer verir. Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy denileceği 1. maddede belirtilmiştir. Yeni köy kurulması çok sık rastlanan bir durum değildir. Köyün tüzel kişiliğinin kalkması ise ya o yerin nüfusunun yüz elliden aşağı düşmesi ya da söz konusu yerin doğal afetler sonucu orada oturanlar ile birlikte ortadan kalkması ve bu durumu İçişleri Bakanlığının saptaması ile olmaktadır (Parlak ve Ökmen 2015 s.327).

6360 Sayılı Kanun ile büyükşehir belediyesi kurulan 30 ilde köylerin tamamı bağlı oldukları ilçelerin mahallelerine dönüştürülmüştür. Bu köylerden orman köyleri olanlara bazı haklarının devamı sağlanmış, gelecek olan vergilere ilişkin olarak da 5 yıllık süre tanınmıştır. Kırsal alan olarak tanımlanan birçok yerde de tarımsal faaliyetler ve hayvancılığa ilişkin büyükşehir belediyelerine görevler verilmiştir.

4.1.13. Büyükşehir belediyesi yapılanması

Kent kavramının tanımlanmasında farklı disiplinler tarafından çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütler genel olarak dört ana başlık altında toplanmaktadır: ekonomik, demografik, sosyolojik ve siyasal-idari ölçütler. Ekonomik ölçüt, nüfusun ağırlıklı olarak tarım dışı sektörlerde istihdam edildiği yerleşim alanlarını esas alırken;

demografik ölçüt, belirli bir nüfus eşliğini aşan yerleşimleri kent olarak tanımlar. Sosyolojik ölçüt, kentte yaşayan bireylerin kente özgü davranış biçimlerini benimsemelerini ve toplumsal ilişkilerdeki farklılaşmaları dikkate alır. Siyasal-idari ölçüt ise, belirli bir yönetsel statüye sahip olan ve merkezi yönetim tarafından kent olarak kabul edilen yerleşimleri esas alır. Bu ölçütlerin her biri, kentin farklı bir yönünü vurgulamakta ve kent tanımına çok boyutlu bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır (Keleş 2008).

Büyükşehir kavramı, genel anlamda, bir merkez kent ile bu merkezle çeşitli sosyo-ekonomik ilişkiler içerisinde bulunan çevre yerleşim birimlerinin oluşturduğu bütünlük olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım, yalnızca mekânsal değil, aynı zamanda işlevsel bir birlikteliği de ifade etmektedir. Türkiye’de yürürlükte bulunan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu’na göre ise büyükşehir; en az üç ilçe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan, kanunlarla belirlenmiş görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan, malî ve idarî özerkliğe sahip, karar organları seçmenler tarafından seçilen kamu tüzel kişiliğine sahip bir yerel yönetim birimi olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de büyükşehir belediyesi modelinin yasal zemini ilk olarak 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile oluşturulmuştur. Bu kanun, başlangıçta İstanbul ve Ankara’da uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş, 20 yıl yürürlükte kaldıktan sonra 2004 yılında kabul edilen 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır. Her ne kadar büyükşehir kavramının tanımı konusunda literatürde tam bir görüş birliği bulunmasa da bu yönetim modelinin dünya genelinde birçok büyük kentte yerel yönetim birimi olarak uygulandığı görülmektedir. Dikkat çeken önemli bir husus, söz konusu dönemden sonra yerel yönetimler ve özellikle büyükşehir yönetimlerine ilişkin kapsamlı ve çok sayıda yasal düzenlemenin hayata geçirilmiş olmasıdır (Erol 2017).

Belediye mevzuatında büyükşehir kavramının farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. 3030 sayılı Kanun’un 3. maddesinde, “belediye sınırları içinde birden fazla ilçe bulunan şehirler” büyükşehir olarak tanımlanmış; 4. maddesinde ise bu şehirlerde, büyükşehir adıyla bir büyükşehir belediyesi kurulacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu kanunun uygulanmasına yönelik olarak hazırlanan yönetmelikte ise tanımlar daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Yönetmeliğin 3. maddesine göre, belediye sınırları içinde, merkez ilçe dâhil olmak üzere birden fazla (toplamda 72) ilçe bulunan şehirler “büyükşehir”, bu şehirlerde kurulan belediyeler ise “büyükşehir belediyesi” olarak tanımlanmıştır.

Türkiye’de ve dünyadaki büyükşehirlerin ortak özellikleri olarak sayabilecek nüfus yoğunluğu, hızlı kentleşme, gelişmiş endüstri bölgeleri ve hareketli ticari hayat sadece büyükşehirin bulunduğu coğrafyayı değil yakın çevresini de etkisi altına almaktadır. Metropoliten kentsel alanlarla ilgili olarak 1960’lı yıllardan bu yana süren tartışmaların neticesinde, her ülkenin metropoller ve metropoliten kentsel alanları kendisine has özellikler taşıdığından Türkiye için farklı bir tanımlama gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bir merkezin veya kentsel bölgenin etrafında kutuplaşmış ve devamlı genişleme halindeki toplulukların geniş bir alanda toplanması ile metropoller oluşmaktadır. Burada sözü geçen toplanma coğrafi anlamda değildir. Metropoliten alandaki cazibe merkezi olan çekirdek kent ve etrafında toplanan irili ufaklı kentler birlikte metropol alanı oluşturmaktadırlar (Parlak 2011:528)

Metropolitan alan kavramı, çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin, İsbir'e (1991: 185) göre metropolitan alan; nüfus yoğunluğu yüksek olan, ekonomik, sosyal ve yönetsel açıdan bölgenin merkezi konumundaki bir veya birden fazla merkezi kentin, çevresindeki kentlerle birlikte oluşturduğu bütünsel bir birim olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık metropolitan bölge kavramı, daha geniş bir coğrafi yapı ifade etmektedir. Turak'a (1985: 28) göre metropolitan bölge; metropolitan alanın yanı sıra, bu alanın etki sahasında yer alan ayırık kentler ve köyleri de kapsayan hinterlandtan oluşmaktadır. Bu hinterland, metropolitan alanın güçlü etkisine açık olmakla birlikte, söz konusu etkinin tam bir egemenlik anlamına gelmediği ve iki alan arasındaki ilişkilerin günlük düzeyde yoğun olmadığı belirtilmektedir.

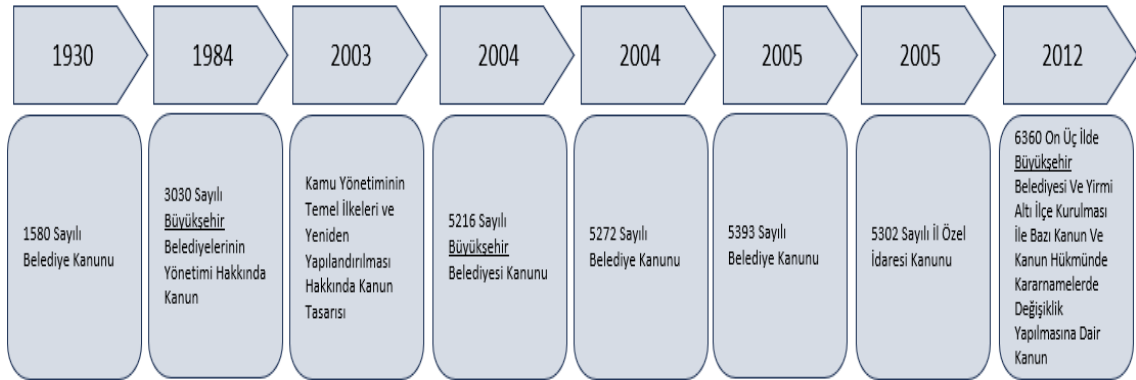
Yapılan tanımlamalardan hareketle, büyükşehir kavramının bazı temel ölçütler çerçevesinde şekillendiği söylenebilir. Bu ölçütler arasında; yüksek nüfus büyüklüğü ve yoğunluğu, tarım dışı sektörlerde çalışan işgücünün oranının fazlalığı, ekonomik ve mesleki uzmanlaşma ile örgütlenme düzeyi, merkez kentin ekonomik, idari, sosyal ve kültürel alanlarda çevresine karşı baskınlığı ile merkez ve çevre kentler arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisi, sosyal donatılarda çeşitlilik ve dinamik bir sosyo-kültürel yaşam yer almaktadır. Avrupa ülkeleri ile Amerika Birleşik Devletleri'nde hızlı kentleşme sürecinin en önemli sonuçlarından biri, büyükşehir alanlarının sayısında gözlenen artıştır. Bu artışa paralel olarak, bu alanlarda uygulanacak yerel yönetim modelleri konusunda çeşitli arayışlar gündeme gelmiş; bunun sonucunda belediye yönetimleri, il yönetimleri ve bölge yönetimleri gibi farklı düzeylerde örgütlenmelerden oluşan yeni bir yerel yönetim yapılanması ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bölgeselleşmenin bir biçimi olarak değerlendirilen metropolleşme süreciyle birlikte metropol alanları kapsayan büyük ölçekli projeler gündeme gelmiş ve bu alanlara ilişkin kurumsal yapılar geniş yetkilerle donatılmıştır. Bu durum, metropol alanların merkezi devlete karşı artan bir kurumsal güç kazandığını da açık biçimde göstermektedir (Sezik 2015).

Türkiye'de kentleşme süreci, 1950'li yıllara kadar görece yavaş bir hızda seyretmiş; ancak bu tarihten itibaren devletçilik politikalarının bir yansıması olarak uygulamaların ülke geneline yayılmasıyla birlikte önemli ölçüde hız kazanmıştır. Kent nüfuslarındaki bu ani artış, kontrol edilmesi güç bir kentleşme sürecini beraberinde getirmiş ve mevcut kent yönetim modellerinin yetersizliği nedeniyle yeni yönetim arayışlarını gündeme taşımıştır. Bu bağlamda, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi Türkiye'nin üç büyük kentinin yönetim sorunları ön plana çıkmış; söz konusu metropol alanların genişleyen yapılarının daha etkin ve bütüncül biçimde yönetilebilmesi amacıyla çeşitli çözüm yolları araştırılmıştır. Bu arayışlar, büyükşehir belediyesi modeli çerçevesinde bütünleşik kent yönetimi anlayışının geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

4.1.14. Yerel yönetimler hakkında yasal düzenlemeler

Türkiye'de geçmişte, ilgili alanda yasal ve kurumsal yapıda yaşanan değişimler nedeniyle kırsal kalkınma hizmetlerinin sürdürülmesinde de belediyeler yanında farklı kamu kurumları (İl Özel İdaresi, Köy Hizmetleri, Toprak-Su vd) da çeşitli görevler üstlenmiştir. Yakın dönemde ise yerel yönetimlere yönelik yeni düzenlemeler kapsamında kırsal hizmetleri yürütmeye görevler üstlenme konusu daha fazla gündeme getirilmiştir (Sayın 2022). AB uyumunun da etkisiyle başlatılan kamu yönetimi reform uygulamaları; 2004 tarihli Büyükşehir Belediyesi Kanunu (BŞB) (No.5216) ile başlayıp

2012 tarihli Büyükşehir Yasası kapsam değişikliği (No.6360) ile günümüze kadar sürdürülmüştür (RG 2004; RG 2012).

Şekil 4.7. Belediye yasalarının değişim süreci

Türkiye’de, belediyeler ve sorumluluk alanları konulu yasal yapı günün koşullarına göre devamlı olarak güncellenmiştir. Bunlardan öne çıkanlar; Belediye Kanunu (No.5393) RG 13.07.2005/25874, BŞB Kanunu (No.5214) RG 23.07.2004/25531, BŞB Değ. Kanun (No.6360) RG 06.12.2012/28489, Kırsal Mahalle ve Kırsal Yerleşik Alan Yönetmeliği RG 15.04.2021/31455, BŞB Değ. Kanun (No.7254) RG 16.10.2020/31276 Mük. Şeklindedir. Kırsal mahalle ve kırsal yerleşik alan yönetmeliğine göre:

Kırsal mahalle, büyükşehir belediyeleri sınırları içinde olup 1984 yılı ve sonrasında köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen mahallelerde tespit edilir.

Bir mahallenin kırsal mahalle olarak tespit edilebilmesi için;

- Kırsal yerleşim özelliğinin devam edip etmemesi,
- Şehir merkezine olan uzaklık ve ulaştırma durumu,
- Belediyelerin yol, su, atık su, katı atık, toplu taşıma gibi hizmetlerinden en az birine erişebilme imkânına tam kapasitede ulaşabilip ulaşamaması,
- Mevcut yapılaşma durumunun kırsal niteliğinin devam edip etmemesi,
- İmar mevzuatı uyarınca yerleşik ve gelişme alanları içinde olup olmaması,
- Sosyo-ekonomik olarak; kırsal nüfus oranının yüksek olması, yüzölçümünün önemli bir kısmını tarım, orman, mera, yaylak ve kışlak arazilerinin oluşturması, tarımsal üretimin, hayvancılık ve orman faaliyetlerinin başlıca geçim kaynağı olarak tespit edilmiş olup olmaması, hususlarından bir veya daha fazlası ile benzeri hususlar dikkate alınır.

Bununla birlikte mahalle bütünlüğü içinde kırsal mahalle olarak tespit edilemeyen mahallelerdeki on bin metrekaleden az olmayan alanlar, kırsal yerleşik alan olarak

belirlenebilir. Kırsal yerleşik alanlar, bir mahallenin veya birden fazla mahallenin bir kısmını içeren yerlerinde tespit edilebilir.

Kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan belirlemesi için önce ilgili ilçe belediye meclisince karar alınır. Teklifi içeren bu karar, gerekçeleri ile beraber büyükşehir belediye başkanlığına gönderilir. İlçe belediye meclisinin kararının ve teklifinin büyükşehir belediye başkanlığı kayıtlarına intikal ettiği tarihten itibaren büyükşehir belediye meclisinin yapacağı ilk toplantıda karar ve teklif gündeme getirilir ve büyükşehir belediye meclisi, en geç doksan gün içinde kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan tespitine ilişkin kararını verir. Büyükşehir belediye meclisi belirtilen süre içinde karar almak zorundadır. Büyükşehir belediye meclisi, ilçe belediyesinden gelen teklifi aynen veya değiştirerek kabul eder ya da reddeder. Büyükşehir belediye meclisi, ilçe belediyesinden gelen kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan teklifini değerlendirirken;

a) Kırsal mahalle ile ilgili teklifi, mahallenin bitişiğindeki diğer mahalleler ile ekonomik ve sosyal bütünlüğün gerektirmesi halinde komşu mahallelerde kırsal yerleşik alan belirlemek suretiyle genişletme veya daraltma,

b) Bir mahalle içindeki kırsal yerleşik alanla ilgili teklifi, mahalle sınırlarına kadar genişletme, yönünde karar alabilir.

Büyükşehir belediye meclisi, ilçe belediyesinden gelen kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan teklifini ilçe belediyesi sınırlarını kapsayacak veya aşacak şekilde değiştiremez. Kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak tespit edilen yerler için bir süre kısıtlaması öngörülemez. İlçe belediyelerince kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan olarak tespit edilen yerlerin bu özelliklerinin kaybedildiğinin tespiti halinde Kanunun ek 3'üncü maddesi uyarınca bu maddedeki usulle kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan niteliği kaldırılabilir (RG 15.04.2021/31455).

6360 sayılı Kanun ile birlikte Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırı olarak belirlenmiş ve bu sınırlar içinde yer alan köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Kırsal alanları yakından ilgilendiren bu düzenleme neticesinde yerel düzeyde merkezîyetçilik artmış ve köy halkının demokratik temsil gücü azalmış, belediyelerin sorumluluk alanları genişlemiş ve hizmet maliyetleri artmış, kentte yaşamının gerektirdiği mali yükümlülükler köyler için de geçerli olmuş ve tarımsal üretim olumsuz yönde etkilenmiştir. 6360 sayılı Kanun’un kırsal alanlarda meydana getirdiği sorunlar, büyükşehirlerde mahallelerin kırsal ve kentsel olarak yapılandırılmasını zorunlu kılmıştır.

Bu noktada, 2020 yılında kabul edilen 7254 sayılı Kanun ile 5216 sayılı Kanuna ek bir madde eklenerek, büyükşehir sınırları içinde mahalleye dönüştürülen köylere kırsal mahalle veya kırsal yerleşik alan statüsü verilmesinin önü açılmıştır. Böylece kırsal niteliğini devam ettiren yerlere mali açıdan bazı ayrıcalıkların tanınması ve mevcut sorunların çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir (Kılıç ve İpek 2022).

4.1.14.1. 3030 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

1984 tarih 195 sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Aynı yılda çıkartılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu’nun kabul edilmesi ile birlikte 195 sayılı

kararname uygulamadan kaldırılmıştır. 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu Türk yerel idareleri literatürüne büyükşehir belediyesi ve ilçe belediyesi kavramlarını kazandırmıştır. 3030 sayılı kanunda büyükşehir belediyelerine, ulaşım ve kanalizasyon hizmetlerinden sosyal ve kültürel hizmetlere, hal ve mezbaha hizmetlerinden, çevre sağlığı hizmetlerine kadar pek çok alanda görevler verilmiştir.

3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun uygulanmasından sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'in hem nüfusları hem de faaliyet alanları hızlıca artmıştır. 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun uygulanmasından sonra İstanbul, Ankara ve İzmir'in hem nüfusları hem de faaliyet alanları hızlıca artmıştır. 1993 yılında Eskişehir, Mersin, Antalya, Samsun, Diyarbakır, İzmit ve Erzurum illeri büyükşehir belediyesine dönüştürülmüştür. 2000 yılında ise Sakarya (Adapazarı) büyükşehir belediyesi oldu. Yani 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu döneminde toplam 16 büyükşehir belediyesi oluşturulmuştur (İzci ve Turan 2013: 123).

4.1.14.2. 5216 Sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 7 bölümden ve 5 geçici maddeden oluşmaktadır. 5216 sayılı Kanun'un amacı, büyükşehir belediyesi idaresinin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin programlı, planlı, uyumlu, verimli ve etkin şekilde yürütülmesini sağlamaktır (BBK md.1).

5216 sayılı Kanun'un amacı, büyükşehir belediyesi idaresinin hukukî statüsünü düzenlemek, hizmetlerin programlı, planlı, uyumlu, verimli ve etkin şekilde yürütülmesini sağlamaktır (BBK, md.1). 5216 sayılı Kanun'un kapsamı, büyükşehir belediyesi ile büyükşehir sınırları içindeki belediyeleri kapsamaktadır (BBK, md.2). Büyükşehir belediyeleri, en az üç ilçe belediyesini kapsayan ve bu belediyeler arasında bağlantıyı sağlayan, kanunlarla verilen sorumluluk ve görevleri yerine getiren, yetkileri kullanan, malî ve idari özerkliğe sahip, karar organı seçmenler tarafından seçilip oluşturulan kamu tüzel kişisini, ifade etmektedir (BBK md.3).

İlk olarak 2004 tarihli 5216 Sayılı Yasa sonrasında İstanbul ve Kocaeli belediyeleri BŞB haline getirilmiştir. Daha sonra 2012'deki No.6360/md.5 ile No.5216/4.md'si "*toplam nüfusu 750.000'den fazla olan illerin il belediyeleri kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir*" şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca yine No.6360/md.6 ile No.5216/5.md'si "*Büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıdır. İlçe belediyelerinin sınırları, bu ilçelerin mülki sınırlarıdır*" şeklinde değiştirilmiştir.

Bir diğer önemli değişim No.6360-md.1/3 ile olmuştur. Çünkü "BŞB sınırlarındaki köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, *köyler mahalle olarak, belediyeler* ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı bulundukları ilçenin belediyesine katılmıştır". İlaveten md.1/5 ile "BŞB olan illerdeki *il özel idarelerinin* tüzel kişilikleri kaldırılmıştır". Bunun dışında pek çok önemli yeni düzenleme de hayata geçirilmiştir.

No.6360-md.1/1 ile 14 il belediyesi (Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Ordu, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa, Van) BŞB'ne dönüştürülmüş ve sınırları il mülki idare sınırları olarak genişletilmiştir. Ayrıca yine No.6360-md.1/2 ile eskiden BŞB olan 14 il (Adana, Ankara, Antalya, Bursa,

Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Gaziantep, İzmir, Kayseri, Konya, Mersin, Sakarya, Samsun) sınırları da aynı şekilde il mülki idare sınırları olarak genişletilmiştir. İstanbul ve Kocaeli illeri 2004’de aynı statüyü kazanmış olduğundan No.6360 ile toplamda *yetki sınırları mülki idare sınırı olan 30 BŞB statüsü oluşturulmuştur*.

6360/md.7 ile BŞB görev ve sorumlulukları başlıklı 5216-md.7’ye Ek fıkra olarak “*Büyükşehir ve ilçe belediyeleri tarım ve hayvancılığı desteklemek amacıyla her türlü faaliyet ve hizmette bulunabilirler*” ifadesi eklenmiştir. No.7254/md.10 ile No.5216 sonuna “Ek Madde 3” ilave edilerek; “...köy veya belde belediyesi iken mahalleye dönüşen ve büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunup ... *kırsal yerleşim özelliği taşıdığı tespit edilen mahalleler, kırsal mahalle...*” olarak kabul edileceği ayrıca “...*tamamı kırsal mahalle olarak tespit edilmeyen diğer mahallelerde de on bin metrekareden az olmamak kaydıyla kırsal yerleşik alan*” olarak belirlenebileceği ifade edilmiştir (RG 2020).

Mevcut değişiklikler kapsamında yer alan; “*Büyükşehir belediyesi statüsü kazanma*” ile “*belediye sınırlarını il mülki idare sınırı olarak genişletme*” konusu farklı iki konu olup bunlar 6360 Sayılı Yasada birlikte ele alınmıştır. Böylece belediyelerin sorumlu olduğu coğrafi sınırlar, yönetim alanları ve yetkileri daha da genişletilmiştir. Bu kapsamda, kırsal ve tarımsal hizmetlerin sürdürülmesi konularında da BŞ belediyelerine yeni yetki alanları yaratılmıştır (RG 2012).

4.1.14.3. 5747 Sayılı Kanun’un büyükşehir yapılanmasına etkisi

Türkiye’de kentleşme süreci, 1950’li yıllara kadar görece yavaş bir seyir izlemiş; ancak bu dönemden sonra devletçilik politikalarının bir uzantısı olarak geliştirilen uygulamaların ülke genelinde yaygınlaşmasıyla birlikte belirgin bir ivme kazanmıştır. Hızla artan kent nüfusları, denetim altına alınamayan bir kentleşme sürecini beraberinde getirmiş ve bu durum, mevcut kent yönetim modellerinin yetersizliği çerçevesinde yeni yönetsel arayışları gündeme taşımıştır (Tekçe 2018).

Bu kapsamda, özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi Türkiye’nin üç büyük kentinin karşı karşıya kaldığı yönetsel sorunlar dikkat çekmiş; bu metropol alanların giderek genişleyen mekânsal yapılarının daha etkin ve bütüncül biçimde yönetilebilmesi için çeşitli çözüm modelleri tartışmaya açılmıştır. Bu tartışmalar neticesinde, büyükşehir belediyesi modeli çerçevesinde bütünleşik bir kent yönetimi anlayışının geliştirilmesi yönünde önemli adımlar atılmıştır

4.1.14.4. 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu

Türkiye’de kentsel ve kırsal kesimlerin yönetilmesi ve bu kesimlere yönelik yürütülecek hizmetlere ilişkin sistem arayışları cumhuriyetin ilanından bugüne kadar devam etmektedir. Özellikle kentsel nüfustaki artışlar bu arayışları zorunlu hale getirmiştir. 1982 Anayasasının 127. Maddesi ile il, belediye ve köylere tüzel kişilik verilmiştir. Bu yasa aynı zamanda büyük yerleşim yerleri için, özel yönetim biçimleri oluşturulabilmesine imkân tanımıştır. Bu hükme paralel olarak büyükşehir belediyeleri ile ilgili ilk düzenleme 1984 yılında yürürlüğe giren 3030 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ile gerçekleştirilmiştir. Bu yasanın çıktığı dönemde İzmir, İstanbul ve Ankara illerinin belediyeleri büyükşehir belediyelerine dönüştürülmüştür.

İzleyen yıllarda Türkiye’de büyükşehir belediyesi statüsü kazanan iller artış göstermiştir. Bu kapsamda; Adana (1986), Bursa, Gaziantep, Konya (1987), Kayseri (1988), Antalya, Diyarbakır, Eskişehir, Erzurum, Mersin, Kocaeli, Samsun (1993) ve Adapazarı (2000) büyükşehir statüsüne geçerek büyükşehir belediyelerinin sayısı 16’ya ulaşmıştır. 2004 yılında İstanbul ve Kocaeli’de başlatılan pilot uygulama, 2012 yılında kabul edilen ve 2014 yerel seçimleriyle birlikte yürürlüğe giren 6360 sayılı Kanun ile kapsamlı bir şekilde genişletilmiştir. Bu yasa, Türkiye’nin büyük bir bölümünü büyükşehir belediyesi kapsamına alarak yerel yönetim sisteminde köklü bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Kanunun genel gerekçesinde, etkin, etkili, vatandaş odaklı, hesap verebilir, katılımcı, şeffaf ve mümkün olduğunca yerinden yönetim esaslarına dayalı bir anlayışın, birçok gelişmiş ülkenin kamu yönetimi reformlarında temel ilke ve değerler olarak benimsendiği ifade edilmiştir. Ayrıca, yerel yönetimlerin sürekli olarak geliştirilmesi ve daha etkin hizmet üretme kapasitesine sahip kılınmasının zorunluluğuna da vurgu yapılmıştır.

6360 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesiyle birlikte Aydın, Balıkesir, Denizli, Hatay, Malatya, Manisa, Kahramanmaraş, Mardin, Muğla, Tekirdağ, Trabzon, Şanlıurfa ve Van illeri büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşturulmuştur. Buna ek olarak, 2013 yılında çıkarılan 6447 sayılı Kanun ile Ordu’nun da büyükşehir kapsamına alınmasıyla, Türkiye’deki büyükşehir belediyesi sayısı 30’a ulaşmıştır. Bu düzenleme yalnızca büyükşehir sayısını artırmakla kalmamış, aynı zamanda kırsal yerleşim birimlerinin idari yapısında da köklü değişikliklere neden olmuştur. Bu kapsamda, toplam 16.561 köy mahalle statüsüne dönüştürülmüş ve bu yerleşimlerin tüzel kişilikleri sona erdirilmiştir.

6360 sayılı yasa ile öngörülen yeni yönetim yapısından beklenen olumlu gelişmeler arasında; daha geniş ölçekli planlama politikalarının uygulanması, imar faaliyetlerinde bütünlüğün sağlanması, teknolojik gelişmelerden etkin biçimde faydalanılması, uzmanlaşmış teknik personelin istihdamı yoluyla hizmet verimliliğinin artırılması ve kaynakların etkin kullanımı ile adil bölüşümünün sağlanması gibi hususlar yer almaktadır. Bu beklentiler, büyükşehir belediyesi modelinin sadece yönetsel bir reform değil, aynı zamanda mekânsal, teknolojik ve kurumsal dönüşüm aracı olarak da değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır (Eldem 2016).

6360 sayılı yasanın uygulanması sonucunda Türkiye’de şehirleşme istatistiklerinde dikkat çekici değişiklikler yaşanmıştır. 2012 yılında 388 olan şehir sayısı, 2013 yılı itibarıyla 212’ye düşerken; aynı dönemde şehir nüfus oranı %74,6’dan %89,8’e yükselmiştir. Bu artış, kırsal alanlarda yaşayan yaklaşık %15’lik nüfusun şehir nüfusuna dâhil edilmesiyle gerçekleşmiştir. Elde edilen bu oran, şehirleşme düzeyi bakımından Türkiye’yi Batı Avrupa ülkeleri (%84,1), Güney Kore ve Japonya gibi gelişmiş Uzakdoğu ülkeleri (%81,3) ve Amerika Birleşik Devletleri (%81,4) gibi yüksek şehirleşme oranlarına sahip ülkelerin dahi üzerine taşımıştır (Bekdemir ve ark. 2018). Bu çarpıcı değişim, Türkiye’nin demografik yapısında sadece istatistiksel bir dönüşümü değil, aynı zamanda kırsal-idari yapının yeniden tanımlanmasını da beraberinde getirmiştir.

a. Yasanın uygulanmasıyla ortaya çıkan bazı sonuçlar

- 14 il belediyesi, büyükşehir belediyesi statüsüne geçmiştir.

- Sayısı otuza çıkan büyükşehir belediyelerinin sınırları, il mülki sınırlarıyla örtüştürülmüş ve büyükşehir ilçe belediyelerinin sınırları da ilçe mülki sınırları haline getirilmiştir.
- Nüfusu 2.000'in altında olan 559 belediye köye dönüşmüş, yeni büyükşehir belediyesi sınırları içinde kalan 1.076 belde belediyesi ile 16.500 köyün tüzel kişilikleri kaldırılarak mahalleye dönüşmüştür.
- Büyükşehir belediyesi olmak için gerekli şart, belediye nüfusunun 750.000'i aşması yerine, il nüfusunun 750.000'in üzerinde olması şeklinde değiştirilmiştir.
- Büyükşehir belediyesi olan 14 ilde, büyükşehir belediyesi kapsamında 27 yeni ilçe kurulmuş, büyükşehir belediyesi ilçe belediyesi sayısı 143'ten 519'a çıkmıştır.
- Büyükşehir belediyesi ilçe belediyesi olma nüfus şartı 20.000 olarak düzenlenmiştir,
- Mahalleye dönüştürülen belde belediyesi ve köylere ilişkin devir, tasfiye ve paylaşırma komisyonları kurulması belirtilmiştir.
- Otuz büyükşehir belediyesinde il özel idareleri tamamen kaldırılmıştı.
- Büyükşehir belediye statüsünü elde eden illerde il özel idareleri kaldırılarak, valiliklere bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuştur (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. 6360 Sayılı Yasa sonrası belediye sayıları dağılımı

Yönetimler	Önceki Durum	Mevcut Durum (2014)	Değişim
Büyükşehir Belediyesi Sayısı	16	30	14
Büyükşehir İlçe Belediyesi Sayısı	143	519	376
İl Belediyesi Sayısı	65	51	-14
İlçe Belediyesi Sayısı	749	400	-349
Belde Belediyesi Sayısı	1977	397	-1580
Toplam Belediye Sayısı	2950	1397	-1553
İl Özel İdaresi Sayısı	81	51	-30
Köy Sayısı	34283	18143	-16140

Kaynak: <http://www.ahmetozansoy.com> (Erişim:2025)

Çizelge 4.5'e bakıldığında, yasa öncesinde (önceki durum) büyükşehir belediyelerinde 35,5 milyon kişi yaşarken, 2014 yılı itibarıyla bu sayı yaklaşık 60 milyona çıkmıştır. Buna karşılık, diğer belediyelerin nüfusu önemli ölçüde azalmış, köy nüfusu ise 11,8 milyondan 5,2 milyona düşmüştür. Bu durum, yasa ile birçok köy ve beldenin mahalle statüsüne geçirilerek büyükşehir belediyelerine dahil edilmesinden kaynaklanmaktadır. Toplam nüfusta artış sınırlı olmasına rağmen, belediye nüfusunun oranı artmış, kırsal nüfus oranı ise azalmıştır. Bu tablo, kırsal alanların idari olarak şehir statüsüne dahil edilerek kentsel nüfus oranının yükseltildiğini göstermektedir.

Çizelge 4.5. Yasa öncesi ve sonrası köy / belediye nüfusları dağılımı

Yönetimler	Önceki Durum	2012	2014
Büyükşehir Belediyeleri Nüfusu	35.467.356	58.053.547	59.968.496
Diğer Belediyeler Nüfusu	28.275.691	12.070.171	12.536.611
Toplam Belediye Nüfusu	63.743.047	70.123.718	72.505.107
Köy Nüfusu	11.884.337	5.503.666	5.190.797
Toplam	75.627.384	75.627.384	77.695.904

Kaynak: Dalgıç 2014.

6360 sayılı yasa ile birlikte Türkiye'deki yerel yönetim sisteminde idari yapıdan mali sisteme, siyasal coğrafyadan temsil ve katılıma, hizmet sunumundan imar ve planlama süreçlerine kadar birçok alanda köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu değişim özellikle üç temel başlık altında değerlendirilebilir: idari yapıdaki dönüşüm, planlama ve hizmet sunumundaki yeniden yapılanma ve kırsal yapının yeniden tanımlanması (Üçer ve ark. 2014).

Bu kapsamda büyükşehir belediyelerinde kırsal hizmetlerin daha etkin ve örgütlü bir şekilde yürütülebilmesi amacıyla çeşitli yeni daire başkanlıkları kurulmuştur. Bunlar arasında; Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı, Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Muhtarlıklar ve Gıda Daire Başkanlığı, Muhtarlık İşleri Daire Başkanlığı, Kırsal Yollar Yapım, Bakım ve Onarım Daire Başkanlığı, Tarım ve Hayvancılık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Tarımsal Hizmetler ve Muhtarlık İşleri Dairesi Başkanlığı gibi birimler yer almaktadır. Ayrıca bazı büyükşehir belediyelerinde, bu daire başkanlıklarına bağlı olarak faaliyet gösteren ve kırsal hizmetleri daha da detaylandıran çeşitli şube müdürlükleri de oluşturulmuştur. Bu yapılanma, kırsal alanların özgün ihtiyaçlarını gözetken daha kapsayıcı bir yönetim anlayışının benimsenmesine olanak sağlamıştır.

Köylerin sınırlı bütçeleri ve il özel idarelerine yüklenen yoğun görevler nedeniyle temel hizmetler etkin biçimde sunulamamıştır. Bu hizmetlerin belediyeler tarafından sağlanacak olması, kırsal alanlarda yaşam koşullarının geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır. Kırsal yerleşimlerde denetimsiz yapılaşma ile afet riskine açık binaların varlığı ciddi sorunlara yol açarken, belediyelerin bu alanda sorumluluk üstlenmesi düzenli ve güvenli yerleşim için gereklidir. Ayrıca ulaşım hizmetlerinin belediyeler eliyle bütüncül bir şekilde yürütülmesi, kırsal bölgelerde yaşayanlar için ulaşım kolaylığı sağlayacaktır (Ayyıldız ve ark. 2016).

Genel olarak değerlendirildiğinde, büyükşehir belediyelerinin kırsal alanlara sundukları hizmetlerin çoğunlukla tarım, hayvancılık ve kırsal hizmetler başlıkları altında toplandığı görülmektedir. Bazı büyükşehir belediyeleri bu hizmetleri *muhtarlık işleri* çatısı altında organize etmiş; daha önce mevcut olan mezbaha, proje ve muhtarlık gibi birimlere eklemeler yaparak kırsal alana yönelik düzenlemeler geliştirmiştir. Ancak bu düzenlemelerin büyük bir kısmı tarımsal üretim ve hayvancılığı desteklemeye yönelik olup, kırsal alanda sunulması gereken diğer sosyal, kültürel ve sağlık hizmetleri genellikle göz ardı edilmiştir. Kentsel alanlarda verilen hizmetlerin, kırsal yerleşimlerin özgün koşulları dikkate alınarak farklılaştırılması gerekliliği yeterince vurgulanmamıştır.

Bu bağlamda, yalnızca üretim odaklı değil, kırsalda yaşayan bireylerin sosyal refahını da önceleyen hizmet alanlarının tanımlanması büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, büyükşehir belediyelerinin kırsal hizmetleri yalnızca tarım ve hayvancılığa dayalı birimler aracılığıyla şekillendirmemesi, diğer yönetim birimlerinin de kırsal gerçekliklere uygun biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Özellikle sosyal etkinlikler açısından, kırsal yerleşimlerin özgünlüğü ve ihtiyaçları gözetilerek yeni etkinliklerin planlanması, bu kapsamda yeterli bütçe ve personel tahsisi yapılması da önemli bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır (Önver ve Pınarcıoğlu 2020).

Kanunun genel gerekçesinde de yer aldığı üzere, idare sistemi merkezi idare ve mahalli idare olmak üzere iki ana eksenden oluşmakta, mahalli idare birlikleri yerinden yönetim anlayışı çerçevesinde hizmet sunumlarını gerçekleştirmektedir. Sunulan bu

hizmetler vatandaşların hayat kalitesini ve günlük yaşantısını doğrudan etkilemektedir. Yerel yönetimlerin demokratik katılıma katkısı da göz önünde bulundurularak, çağa uygun hizmet üreten kapasitelere sahip birimler haline getirilmesi ve geliştirilmesi kanunun genel gerekçesinde yer almaktadır. Kanunun gerekçesinde yer alan ifadeler ise şu şekilde özetlenebilir:

- Büyükşehir belediyeleri içinde yer alan yerel yönetim birimlerinin büyük ölçekli planlar yapma kapasitesinden uzak olması ve makro politikalara duyulan ihtiyaç,
- Çok sayıda yerel yönetim biriminin sorumlu olması planlamada ve koordinasyonda aksamaların olması,
- Ölçek ekonomisinden faydalanılmadığı için kaynak israfının ortaya çıkması,
- Bütünleştirilmiş yerel yönetim birimleri açısından daha adil bir ortamın olacağı,
- İş düzeyinde oluşturulacak imar planlamalarıyla imar uygulamalarında bir bütünlük sağlamak olarak gerekçeleri sıralanabilir.

b. Kanunla köylerin mahalleye dönüştürülmesinin bazı avantajları

6360 Sayılı Kanun sonrası köylerin mahalleye dönüştürülmesinin avantajları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. 6360 Sayılı Kanun sonrasında köylerin mahalleye dönüştürülmesiyle birlikte bazı hizmetlerin sunumunda iyileşmeler sağlanmıştır. Bu kapsamda, mahalleye dönüştürülen yerleşimlerde toplu taşıma, su, kanalizasyon, ana yollar ve meydanlar gibi altyapı hizmetleri ile karla mücadele gibi görevler büyükşehir belediyeleri tarafından üstlenilmiştir. Ayrıca, büyükşehir yetki alanı dışında kalan imar işleri, yol ve sokak düzenlemeleri ile evlendirme, cenaze hizmetleri ve çöp toplama gibi temel belediye hizmetleri de ilçe belediyeleri aracılığıyla yürütülmektedir (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. 6360 Sayılı Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinin avantajları

Avantajlar	Açıklama
Mahalleye Dönüştürülen Yerleşim Yerlerinde Hizmetler	- İlçe belediyeleri ve ağırlıklı olarak büyükşehir belediyeleri tarafından sunulacaktır. - Toplu taşıma, su, kanalizasyon, ana yollar, meydanlar ve köyler ile ilçe merkezlerini bağlayan yolların bakımı, yapımı ve karla mücadele çalışmaları büyükşehir belediyeleri tarafından yürütülecektir.
İlçe Belediyeleri Tarafından Yürütülecek Hizmetler	- Büyükşehir yetki alanı dışında kalan imar işleri, yollar ve sokak düzenlemeleri. - Evlendirme, cenaze hizmetleri ve çöp toplama gibi temel belediye hizmetleri. (Çukurçayır vd. 2014: 225)

c. Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinin bazı dezavantajları

6360 Sayılı Kanun sonrası köylerin mahalleye dönüştürülmesinin dezavantajları ise aşağıdaki Çizelge 4.7’de özetlenmiştir. 6360 Sayılı Kanun sonrasında köylerin mahalleye dönüştürülmesi, kırsal alanlarda bir dizi sorunu beraberinde getirmiştir. Bu dönüşüm, köylerin sosyolojik ve yönetsel kimliğini kaybetmesine, mülkiyet haklarında belirsizliklerin oluşmasına ve yerel finansal kaynakların yetersiz hale gelmesine neden olmuştur. Ayrıca, mahalle sakinlerine büyükşehir tarifi kapsamında emlak vergisi ve çeşitli çevresel hizmet yükümlülükleri getirilmiş, yapı inşa etmek için ise belediyeden izin alma zorunluluğu doğmuştur. Bu durumlar, kırsal yaşamın geleneksel yapısında

birtakım kırılmalar yaratmıştır.

Çizelge 4.7. 6360 Sayılı Kanun ile köylerin mahalleye dönüştürülmesinin dezavantajları

Dezavantajlar	Açıklamalar
Köy kimliğinin kaybı	Yüzyıllara dayanan geçmişe sahip köylerin mahalleye dönüştürülmesi, sosyolojik ve yönetsel niteliklerin kaybolmasına ve kimlik krizine yol açmaktadır (Şahin, 2012; Çukurçayır vd. 2014).
Mülkiyet hakları ve mal varlığı sorunları	Köy tüzel kişiliğinin sona ermesiyle taşınır ve taşınmaz mallar belediyelere geçmekte, mülkiyet hakları üzerinde belirsizlikler oluşmaktadır (Çukurçayır vd. 2014).
Finansal kaynak yetersizliği	Köy bütçesi, köy salması ve imece gibi uygulamaların kaldırılması nedeniyle mahalleye dönüştürülen birimlerin yerel ihtiyaçları için bağımsız finansman kaynakları sınırlanmaktadır (Demir 2014).
Vergi yükünün artması	Köylüler, büyükşehir tarifesini üzerinden emlak vergisi ve taşınmaz kültür varlıklarını koruma katkı payı ödeyecek; ayrıca içme suyu ve çevre temizlik vergileri gibi ek yükümlülükler getirilmiştir (Aksu 2012).
İnşaat izni zorunluluğu	Köylerde yapı inşa etmek için belediyeden izin alma zorunluluğu getirilmiştir.

Diğer yandan, köylerin mahalleye dönüşmesinin dezavantajlarından biri de tarımsal üretim açısından bazı riskleri içermesidir. Yasa, mera otlak ve yaylak gibi hayvansal üretim alanlarının kullanımının köyde yaşayanlara ve diğer hak sahiplerine ait olduğu belirtilmektedir. Fakat bu arazilerin belediyeler tarafından satış veya kiralama yoluyla hak sahiplerinin dışındaki kişi veya kuruluşlara verilebilmesi riski ve bazı tarım arazilerinin imara açılabilme riski hayvancılık faaliyetlerini olumsuz etkileyebilir (Ayyıldız ve ark. 2016).

6360 Sayılı Kanun sonrası köyden dönüşen mahallelere getirilen yeni vergi, harç ve katılma payları aşağıdaki tabloda özetlenmiştir. Bahsi geçen vergilerin gelmesiyle beraber çöp toplama, su aboneliği tamir ve bakımı, elektrik aboneliği tamir bakımı hizmetleri kolaylaşmış ve yaygınlaşmıştır (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. 6360 Sayılı Kanun ile köylüye getirilen yeni vergi, harç ve katılma payları

Konu	Açıklama
Belediye Gelirleri Kanunu kapsamında köyden dönüşen mahallelere gelen vergi, harç ve katılma payları	- Yüzde 25 artırımlı Çevre Temizlik Vergisi - Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi - Reklam ve İlan (Tabela) Vergisi - Haberleşme Vergisi - Eğlence Vergisi - Kaynak Suları Harcı - Yangın Sigortası Vergisi - İşgal Harcı - Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsatı Harcı - Bina İnşaat Harcı - Tellallık Harcı - Hayvan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı - Ölçü ve Tartı Aletleri Muayene Harcı - İmar Harçları (Parselasyon, Plan ve Proje Tasdik, İfraz ve Tevhit, Zemin Açma İzni, Yapı Kullanma İzni, Toprak Hafriyatı Harcı) - Sağlık Belgesi Harcı - İşyeri Açma İzni Harcı - Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı - Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı - Yol Harcamalarına Katılma Payı - Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı

Diğer Hususlar	Kanunlarda açıkça yer bulmayan, ancak köyler için hayati öneme sahip olan bazı konular (örneğin ölen hayvanın gömülmesi, sel suyunun tahliyesi) düzenlenmemiştir (Duru 2013: 36).
----------------	---

6360 sayılı Büyükşehir Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte büyükşehir belediyeleri, üstlendikleri yeni görev ve yetkiler doğrultusunda, tarımsal ve kırsal alanlara yönelik faaliyetleri yürütebilmek amacıyla teşkilat şemalarını oluşturmuşlardır. Kanunda teşkilatlanmaya dair ayrıntılı düzenlemeler bulunmadığından, her belediye kendi coğrafi koşulları, idari yapısı ve kurumsal deneyimleri doğrultusunda özgün bir yapılanma sürecine girmiştir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9. 6360 Sayılı Kanun sonrası büyükşehir belediyelerinde kırsal hizmet yapılanmaları

Adana <u>Tarım ve Hayvancılık Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Hayvan Pazarları ve Mezbahane Şube Müdürlüğü, Hayvan Yetiştiriciliği ve Sağlığı Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Kırsal Hizmetler Şube Müdürlüğü	Ankara <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Tarım ve Hayvancılık Şube Müdürlüğü, Tarımsal Sulama Şube Müdürlüğü, Doğal Kaynaklar Şube Müdürlüğü, İhale ve İdari İşler Şube Müdürlüğü	Antalya <u>Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü, Hayvan Sağlığı ve Yetiştiriciliği Şube Müdürlüğü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü, Hayvanat Bahçesi Şube Müdürlüğü
Aydın <u>Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Tarım Ar-Ge Şube Müdürlüğü, Kooperatifler Şube Müdürlüğü, Alternatif Tarım Şube Müdürlüğü, Hal İşletme Şube Müdürlüğü, Tarım ve Hayvancılık Şube Müdürlüğü	Balıkesir <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Kırsal Kalkınma ve Kırsal Alan Planlaması Şube Müdürlüğü, Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü, Hayvansal Üretim ve Mezbahalar Şube Müdürlüğü, Çiftçi Eğitimi ve Üretimi Şube Müdürlüğü	Bursa <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Kırsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Yerel Gündem Şube Müdürlüğü, Muhtarlık İşleri Şube Müdürlüğü
Denizli <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Kırsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü	Diyarbakır <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Ekonomik Araştırma Şube Müdürlüğü, Tarım ve Hayvancılık Geliştirme Şube Müdürlüğü, İstihdam Geliştirme Şube Müdürlüğü	Erzurum <u>Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Bitkisel Üretim Şube Müdürlüğü, Hayvansal Üretim Şube Müdürlüğü, Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Yapılar Şube Müdürlüğü, Veteriner ve Mezbahalar Şube Müdürlüğü
Eskişehir <u>Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Hayvansal Üretim ve Destekleme Şube Müdürlüğü ve Bitkisel Üretim ve Destekleme Şube Müdürlüğü, İstihdam Geliştirme Şube Müdürlüğü	Gaziantep <u>Doğal Hayatı Koruma Daire Başkanlığı</u> Doğal Hayatı Koruma ve Hayvanat Bahçesi Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler ve Veteriner Şube Müdürlüğü	Hatay <u>Park Bahçeler Dairesi</u> Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü
Kahramanmaraş <u>Mahalle ve Tarımsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Veteriner Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Muhtarlık İşleri Şube Müdürlüğü	Kayseri <u>Kırsal Hizmetler Daire Başkanlığı</u> Tarımsal Destekleme Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Sulama Şube Müdürlüğü	Kocaeli <u>Muhtarlık Hizmetleri Daire Başkanlığı</u> Muhtarlıklar Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Kırsal Hizmetler Şube Müdürlüğü
Konya <u>Tarımsal Hizmetler ve Koordinasyon Dairesi</u> Muhtarlık İşleri ve Koordinasyon Şube Müdürlüğü, Tarımsal	Malatya <u>Tarımsal Hizmetler ve Park Bahçeler Dairesi</u> Park Bahçeler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Şube	Manisa <u>Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı</u> Kırsal Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü, Tarım ve Hayvancılık Şube Müdürlüğü, Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü

Desteklemeler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Eğitim Şube Müdürlüğü	Müdürlüğü, Veteriner ve Hayvanat Bahçesi Şube Müdürlüğü	
---	--	--

Çizelge 4.9'un devamı.

Mardin <u>Yerel Ekonomiye Güçlendirme</u> <u>Dairesi Başkanlığı</u> Ekonomik Araştırmalar ve Yatırım Destekleme Şube Müdürlüğü Tarım ve Hayvancılık Geliştirme Şube Müdürlüğü, İstihdam Geliştirme Şube Müdürlüğü	Mersin <u>Tarımsal ve Veteriner Hizmetleri</u> <u>Daire Başkanlığı</u> Bitkisel Materyal ve Seracılık Şube Müdürlüğü, Evcil ve Sahipsiz Hayvanlar Şube Müdürlüğü, Hayvanat Bahçesi, Yaban Hayatı ve Eğitim Şube Müdürlüğü, Tarımsal Hizmetler Eğitim ve Kooperatifler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Yapılar ve Sulama Şube Müdürlüğü, Veteriner Hizmetleri ve Mezbahalar Şube Müdürlüğü	Muğla <u>Tarımsal Hizmetler Daire</u> <u>Başkanlığı</u> Tarım ve Hayvancılık Araştırma ve Eğitim Şube Müdürlüğü, Tarımsal Yapı Şube Müdürlüğü
Ordu <u>Tarım ve Hayvancılık Hizmetleri</u> <u>Dairesi Başkanlığı</u> Tarımsal İstatistik ve Projeler Şube Müdürlüğü, Tarımsal Destekleme ve Eğitim Şube Müdürlüğü, Tarımsal Üretim ve Pazarlama Şube Müdürlüğü, Mezbaha Hizmetleri Şube Müdürlüğü	Sakarya <u>Tarımsal Hizmetler ve Muhtarlık</u> <u>Dairesi Başkanlığı</u> Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Veteriner Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Bitkisel Üretim Destekleme Şube Müdürlüğü, Muhtarlık İşleri Şube Müdürlüğü	Samsun <u>Tarımsal Hizmetler ve Muhtarlık</u> <u>Dairesi Başkanlığı</u> Kırsal Hizmetler Şube Müdürlüğü, Kentsel Kalkınma ve Yatırım Şube Müdürlüğü
Tekirdağ <u>Tarımsal Hizmetler Dairesi</u> <u>Başkanlığı</u> Haller Şube Müdürlüğü, Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü, Tarımsal Altyapılar Şube Müdürlüğü	Trabzon <u>Park ve Bahçeler Dairesi</u> <u>Başkanlığı</u> Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü	Van <u>Tarımsal Hizmetler Dairesi</u> <u>Başkanlığı</u> Bitkisel ve Hayvansal Üretim Şube Müdürlüğü, Tarımsal Yayım Eğitim ve Örgütlenme Şube Müdürlüğü, Tarımsal Alt yapı ve Sulama Şube Müdürlüğü
İstanbul <u>Muhtarlıklar ve gıda dairesi</u> <u>başkanlığı</u> Tarım ve Su Ürünleri Şube Müdürlüğü	İzmir <u>Tarımsal Hizmetler Daire</u> <u>Başkanlığı</u> Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü, Sulama Şube Müdürlüğü, Tarımsal Projeler Şube Müdürlüğü	Şanlıurfa <u>Kırsal Hizmetler Dairesi Başkanlığı</u> Kırsal Kalkınma Şube Müdürlüğü

Kaynak: Akt. Özkan 2020.

4.2. Alan Araştırması Bulguları

4.2.1. Üretici anketlerine yönelik bulgular

4.2.1.1. Açık tarla-meyve üretici bulguları

Hayvansal üretime yönelik yürütülen anket çalışmaları, Antalya ilinin hedeflenen ilçelerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların %42'si Korkuteli ilçesinden, %30'u Elmalı ilçesinden, %14'ü Serik ilçesinden, %10'u Aksu ilçesinden ve %4'ü Kumluca ilçesinden seçilmiştir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Açık tarla üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları

İlçeler	Frekans (n)	Oran (%)
Aksu	5	10
Elmalı	15	30
Korkuteli	21	42
Kumluca	2	4
Serik	7	14
Toplam	50	100,0

4.2.1.1.1. Açık tarla-meyve üreticileri başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri

a. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu

Üreticilerin yaş ve eğitim durumlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, örneklemin %32'sinin 46-56 yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından katılımcıların çoğunluğunun ilkökul mezunu olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle genç yaş grubundaki (20-45 yaş) üreticilerin üniversite ve lise mezuniyet oranlarının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, genç üreticiler arasında eğitim seviyesinin arttığına işaret etmektedir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu

Yaş	Eğitim durumları				Toplam frekans (n)	Toplam Oran (%)
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite		
20-45	1	1	6	6	13	26
46-56	10	4	2	1	16	32
57-64	6	3	3	0	12	24
65-80	2	3	2	2	9	18
					50	100

b. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

Üreticilerin tarımsal üretim tecrübelerine bakıldığında, katılımcıların %58'inin 20 yıldan fazla bir süredir tarımsal faaliyetlerde bulunduğu belirlenmiştir. Faaliyet durumu açısından üreticilerin %78'i (n=39) tarımsal üretimi miras yoluyla sürdürmekte, %22'si (n=11) ise bu tarımsal faaliyeti ilk defa yaptıklarını belirtmişlerdir. Bulgular, tarımsal üretimde geleneksel aile yapısının ve deneyim aktarımının güçlü bir şekilde devam ettiğini, yeni üreticilerin de sektörü tercih ettiklerini göstermektedir (Çizelge 4.12).

Çizelge 4.12. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

Tarımsal üretim tecrübesi	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	>20 yıl	Başlama nedeni		Toplam
						1.Miras	2.İlk defa	
Üretici sayısı	7	4	3	7	29	39	11	50
Toplam	50							

c. İşletme arazi varlığı

Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlıkları incelendiğinde, açık tarla mülkü açısından üreticilerin %24'ünün 21-50 dekar arasında araziye sahip olduğu, %20'sinin ise 51-100 dekar büyüklüğünde arazisi bulunduğu belirlenmiştir. Örtü altı üretimde ise katılımcıların %96'sının mülk arazisinin bulunmadığı, yalnızca küçük bir kısmın (n=2) 1-10 dekar arasında örtü altı mülkiyetine sahip olduğu görülmüştür. Kiralık arazi kullanımında ise üreticilerin %58'inin hiç kiralık arazi kullanmadığı, %16'sının ise 1-20 dekar arasında kiralık arazi kullandığı tespit edilmiştir. Bu bulgular, üreticilerin açık tarla üretiminde, ağırlıklı olarak kendi mülkleri üzerinde üretim yaptıklarını göstermektedir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlığı

Mülk arazi varlığı açık tarla (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Mülk arazi varlığı örtü altı (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Kiralık arazi varlığı örtü altı ve açık tarla(da)	Frekans (n)	Oran (%)
0	3	6	0	48	96	0	29	58
1-5	4	8	1-5	1	2	1-20	8	16
6-10	5	10	6-10	1	2	21-50	1	2
11-20	8	16	11-20	0	0	51-150	4	8
21-50	12	24	21-50	0	0	151-400	6	12
51-100	10	20	51-100	0	0	401-600	1	2
>100	8	16	100>	0	0	>600	1	2
Toplam	50	100		50	100	Toplam	50	100

d. Traktör ve diğer makine - teçhizat sermaye varlığı ve değerleri

Üreticilerin traktör sahiplik durumları incelendiğinde, katılımcıların %86'sının en az bir traktöre sahip olduğu, %14'ünün ise traktörünün bulunmadığı görülmektedir. Traktör üretim yılı dağılımına bakıldığında ise, makinelerin %53'ünün 11-30 yaş

aralığında olduğu belirlenmiştir. Özellikle 1-10 yaş aralığındaki traktörlerin oranı %30 ile dikkat çekmekte, bu durum üreticilerin belirli bir kısmının daha yeni traktörlere yatırım yaptığını göstermektedir. Buna karşın, 31 yaş ve üzeri traktör kullanım oranı oldukça düşüktür (%17), bu da traktörlerin yenileme eğilimine işaret etmektedir (Çizelge 4.14).

Çizelge 4. 14. İşletme traktör sayısı ve yaşı

Adet	Frekans (n)	Oran (%)	Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
0	7	14	1-10	13	30
1	43	86	11-30	23	53
Toplam	50	100	31-50	6	14
			>50	1	3
			Toplam	43	100

İşletmelerin makine ve teçhizat varlıkları incelendiğinde, üreticilerin %86'sının traktöre sahip olduğu ve traktörlerin ortalama değerinin 6.500.000 TL olduğu görülmektedir. Otomobil sahiplik oranı %70 olup, ortalama değeri 771.000 TL'dir. İlaçlama makinası (%68) ve pulluk (%60) sahipliği de dikkate değer düzeydedir. Buna karşın biçerdöver gibi yüksek maliyetli ekipmanların sahipliği oldukça sınırlı olup (%6), ortalama biçerdöver değeri 513.000 TL olarak hesaplanmıştır.

Sonuçlar, üreticilerin özellikle temel üretim araçlarına (traktör, otomobil, ilaçlama makinası) yatırım yaptıklarını, daha maliyetli ve özel amaçlı makine-teçhizat ediniminin ise sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL)

Makine-teçhizat tipleri	Frekans Var	Frekans Yok	Toplam (n)	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Traktör	43	7	50	200	3.000	6.500
İlaçlama makinası	34	16	50	2	40	4.7
Çapa	29	21	50	5	100	3.8
Pulluk	30	20	50	10	100	3.5
Biçerdöver	3	47	50	180	700	513
Kamyonet	18	32	50	150	1.000	459
Otomobil	35	15	50	150	3.000	771

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

d. Konut ve diğer bina sermayesi varlığı ve değerleri

Üreticilerin evlerinin alan büyüklükleri incelendiğinde, katılımcıların %42'sinin 101-150 m² büyüklüğünde konutlarda yaşadığı, %30'unun ise 50-100 m² aralığında evlere sahip olduğu görülmektedir.

Konut yaşlarına bakıldığında, evlerin %44'ünün 1-15 yaş arasında olduğu, %40'ının ise 16-40 yaş aralığında bulunduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, üreticilerin önemli bir kısmının nispeten yeni konutlarda yaşadığını ve son yıllarda kırsalda konut yenileme veya inşa faaliyetlerinin arttığını göstermektedir (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Konut alanı ve konut yaşına göre işletmelerin durumu

Alan (m2)	Frekans (n)	Oran (%)	Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
50-100	15	30	1-15	22	44
101-150	21	42	16-40	20	40
151-200	7	14	41-50	2	4
201-250	7	14	51-100	6	12
Toplam	50	100	Toplam	50	100

İşletmelerin bina varlık durumu ve değerleri incelendiğinde, üreticilerin %90'ının konut (ev) mülkiyetine sahip olduğu görülmektedir. Evlerin bugünkü değerleri 150.000 TL ile 6.000.000 TL arasında değişmekte olup, ortalama değer 1.888.000 TL'dir. Normal depo varlığı üreticilerin %52'sinde bulunmakta, ortalama değerleri ise 576.000 TL olarak hesaplanmaktadır. Su kuyusuna sahip üretici oranı %8 gibi oldukça düşük bir seviyede kalırken, ortalama kuyu değeri 180.000 TL'dir. Ahır varlığı ise üreticilerin %40'ında mevcut olup, ortalama değer 700.000 TL'dir. Bulgular, özellikle konut ve depo gibi temel yapıların üretici işletmelerinde yaygın olduğunu, su kuyusu gibi altyapı yatırımlarının ise sınırlı kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri* (000 TL)

Bina tipleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam (n)	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Ev	45	5	50	150.000	6.000.000	1.888.000
Normal depo	26	24	50	120.000	1.000.000	576.000
Su kuyusu	4	46	50	60.000	300.000	180.000
Ahır	20	30	50	100.000	4.000.000	700.000

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

e. İşletme hayvan varlığı

İşletmelerin hayvan varlıkları incelendiğinde, üreticilerin %44'ünün kanatlı hayvan yetiştiriciliği yaptığı, küçükbaş hayvancılıkla uğraşanların oranının %28 olduğu, büyükbaş hayvancılıkla uğraşanların ise %22'de kaldığı belirlenmiştir. Kanatlı hayvanlarda ortalama varlık 22 adet iken, küçükbaş hayvancılıkta ortalama 42 adet, büyükbaş hayvancılıkta ise ortalama 16 adet olarak hesaplanmıştır. Bulgular, işletmelerde hayvancılık faaliyetlerinin ağırlıklı olarak küçük ölçekli ve kanatlı ile küçükbaş hayvan yetiştiriciliğine dayalı olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. İşletmelerin hayvan varlığı (adet)

Hayvan çeşitleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam (n)	En az	En çok	Ortalama
Büyükbaş	11	39	50	2	26	16
Küçükbaş	14	36	50	3	250	42
Kanatlı	22	28	50	7	52	22

f. Üretim deseni ve yıllık üretim değeri

Üreticilerin açık tarla ve bahçe alan büyüklükleri incelendiğinde, katılımcıların %26'sının 21-50 dekar arasında araziye sahip olduğu, %20'sinin ise 11-20 veya 51-100 dekar aralığında bulunduğu görülmektedir. Ürün çeşitliliği açısından tahıl üretimi %74 gibi yüksek bir oranla başı çekmektedir; meyve, sebze ve pamuk üretimi ise daha sınırlı düzeydedir (her biri %6). Ürün miktarlarına bakıldığında, üreticilerin %64'ünün yıllık üretim miktarının 1-20 ton arasında olduğu, %14'ünün ise 61-100 ton arasında üretim gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Bu sonuçlar, bölgedeki tarımsal faaliyetin ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli tahıl üretimine dayandığını göstermektedir (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19. Alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları

Alan (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Çeşitler	Frekans (n)	Oran (%)	Miktar (ton)	Frekans (n)	Oran (%)
1-10	9	18	Tahıl	37	74	1-20	32	64
11-20	10	20	Meyve	3	6	21-40	5	10
21-50	13	26	Sebze	3	6	41-60	3	6
51-100	10	20	Pamuk	3	6	61-100	7	14
101-400	8	16	Karışık	4	8	101-500	3	6
Toplam	50	100	Toplam	50	100	Toplam	50	100

Açık tarla ve bahçelerde üretilen ürünlerin ekonomik değerleri incelendiğinde, üreticilerin %38'inin yıllık ürün değerinin 30.000-80.000 TL aralığında olduğu görülmektedir. Üreticilerin %18'i 150.001-400.000 TL aralığında, %10'u ise 650.001-800.000 TL arasında ürün değeri elde etmektedir. Yıllık ürün değerinin 800.000 TL'nin üzerinde olduğu üretici oranı ise %8'de kalmıştır. Bulgular, açık tarla ve bahçe üretiminin büyük bir kısmının orta ve düşük gelir aralığında yoğunlaştığını, açık tarla üretimine göre yüksek gelir elde eden üretici sayısının ise sınırlı olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4. 20. Üretim değerine göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Değer (TL)	Frekans (n)	Oran (%)
30-80	19	38
80-150	7	14
150-400	9	18
400-650	6	12
651-800	5	10
801-2000	4	8
Toplam	50	100

g. İşletme yıllık ortalama gider

Üreticilerin yıllık ortalama giderleri incelendiğinde, %26'sının 5.000-50.000 TL aralığında giderlerin olduğu görülmektedir. Katılımcıların %20'si 101.000-200.000 TL aralığında, %16'sı ise 500.000 TL ve üzerinde yıllık gider gerçekleştirmektedir. Gider dağılımı incelendiğinde, düşük ve orta düzeyde gideri olan üreticilerin çoğunlukta olduğu, ancak önemli bir kesimin (yaklaşık %28) yüksek gider gruplarında yer aldığı

anlaşılmaktadır. Bu bulgular, üretici profillerinin küçük ölçekli ve büyük ölçekli üretim yapan gruplar arasında dağıldığını göstermektedir (Çizelge 4.21).

Çizelge 4. 21. Yıllık ortalama giderlere göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Gider (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
<50	13	26
51-100	7	14
101-200	10	20
201-300	6	12
301-500	6	12
>500	8	16
Toplam	50	100

h. İşletme yıllık ortalama gelir

Üreticilerin bir üretim dönemindeki ortalama gelirleri incelendiğinde, katılımcıların %42'sinin 500.000 TL ve üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir. Bunun yanında %18'i 201.000-300.000 TL, %14'ü ise 301.000-500.000 TL gelir aralığında yer almaktadır. Düşük gelir grubunda (%5.000-100.000 TL arası) bulunan üretici oranı ise %22'dir. Gelir dağılımı, üreticiler arasında belirgin bir farklılaşmanın bulunduğunu ve önemli bir kısmın yüksek gelir grubunda toplandığını göstermektedir (Çizelge 4.22).

Çizelge 4. 22. Yıllık ortalama gelirlere göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Gelir (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
<50	6	12
51-100	5	10
101-200	1	2
201-300	9	18
301-500	7	14
>500	21	42
Toplam	50	100

I. İşletme borçluluk durumu

Üreticilerin toplam ortalama borç durumları incelendiğinde, katılımcıların %68'inin borcu bulunmadığı tespit edilmiştir. Borcu olan üreticilerin büyük çoğunluğu (%20) 5.000 ile 50.000 TL aralığında borçlanmış olup, yalnızca %2'lik bir kesimin 500.000 TL ve üzerinde yüksek tutarda borcu bulunmaktadır. Bu sonuçlar, üretici grubunda genel olarak düşük borçluluk seviyesinin hâkim olduğunu, ancak az sayıda üreticide yüksek riskli borç yükünün bulunduğunu göstermektedir (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı

Borç (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Borcu yok	34	68
5-30	10	20
31-50	3	6
51-70	1	2

Çizelge 4.23'ün devamı.

71-100	1	2
>500	1	2
Toplam	50	100

i. İşletme alacak durumu

Üreticilerin toplam ortalama alacak durumları incelendiğinde, katılımcıların %66'sının herhangi bir alacağının bulunmadığı belirlenmiştir. Alacaklı üreticilerin çoğunluğu (%14) 3.000-15.000 TL aralığında alacağa sahiptir. Diğer yandan, %14'lük bir kesimin 150.000 TL'nin üzerinde alacağı bulunmakta, bu da alacak büyüklüğü açısından üreticiler arasında belirgin bir farklılaşmaya işaret etmektedir. Genel olarak, üretici grubunda düşük düzeyde alacaklılık hâkim olmakla birlikte, sınırlı sayıda üreticinin yüksek tutarda alacaklarının bulunduğu görülmektedir (Çizelge 4.24).

Çizelge 4.24. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Alacak (TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Alacağı yok	33	66
<15	7	14
16-30	1	2
31-150	2	4
151-450	2	4
451-1000	3	6
1001-2500	2	4
Toplam	50	100

j. işletme işgücü varlığı

Üreticilerin çalıştırdığı işçi türlerine göre dağılımı incelendiğinde, daimî işçi çalıştıran üretici bulunmadığı, tüm işgücünün geçici işçilerden oluştuğu belirlenmiştir. Üreticilerin %54'ü hiç geçici işçi çalıştırmazken, %46'sı farklı büyüklüklerde geçici işçi istihdam etmektedir. Geçici işçi kullananların büyük çoğunluğu (%26) 1-5 arası işçi çalıştırmaktadır. Daha yüksek sayıda işçi çalıştıran üretici oranı ise oldukça düşüktür. Bulgular, üretici işletmelerin emek yoğun faaliyetlerde sınırlı ve dönemsel işgücü kullanımı tercih ettiğini göstermektedir (Çizelge 4.25).

Çizelge 4.25. İşçi varlığına göre işletmelerin dağılımı

İşçi sayısı	Geçici işçi sayısı		Daimî işçi sayısı	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Yok	27	54	50	100
1-5	13	26	0	0
10-15	4	8	0	0
20-30	3	6	0	0
50-250	3	6	0	0
>251	0	0	0	0
Genel toplam	50	100	50	100

k. Tarımsal üretimi sürdürme nedenleri ve devam durumu

Üreticilerin *tarımsal üretimi sürdürme nedenleri* ve *devam etme durumu* incelendiğinde, %22'sinin tarımsal kazancın iyi olması nedeniyle üretime devam ettiği, %20'sinin ise başka bir gelir kaynağı bulunmadığı için tarımsal faaliyeti sürdürdüğü belirlenmiştir. Katılımcıların %28'i ise tarımsal üretime devam etmeyeceklerini ifade etmiştir.

Diğer yandan, miras yoluyla devralınan tarımsal faaliyetleri sürdürenlerin oranı %14, başka mesleği olmadığı için devam edenlerin oranı ise %12'dir. Bulgular, tarımsal üretimin ekonomik zorunluluk ve geleneksel devamlılık unsurları ile sürdürüldüğünü, ancak üretimden çekilme eğiliminin de dikkate değer bir düzeye ulaştığını göstermektedir (Çizelge 4.26).

Çizelge 4.26. Tarımsal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Devam etme nedenleri	Frekans (n)	Oran (%)
Kazancın iyi olması	11	22
Başka gelirim yok	10	20
Başka mesleğim yok	6	12
Miras kaldı	7	14
Büyütmeyi düşünüyorum	2	4
Hayır, tarımsal üretime devam etmeyeceğim	14	28
Toplam	50	100

l. Tarımsal üretimi bırakma nedenleri ve devam durumu

Üreticilerin *tarımsal üretimi bırakma nedenleri* ve *devam etme durumu* incelendiğinde, katılımcıların %22'sinin zarar ettikleri için tarımsal üretimi bırakmayı düşündükleri, %8'inin ise yaş nedeniyle üretimi sürdüremeyeceklerini belirttiği görülmüştür. Ancak üreticilerin büyük bir çoğunluğu (%70) tarımsal üretime devam edeceklerini ifade etmiştir. Çocuklara devretme veya farklı bir mesleğe yönelme eğilimi ise gözlenmemiştir. Bulgular, üreticiler arasında tarımsal faaliyeti sürdürme isteğinin güçlü olduğunu, ancak ekonomik kayıpların üretimi bırakma kararlarında önemli bir etken olduğunu ortaya koymaktadır (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. Tarımsal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Bırakma nedenleri	Frekans (n)	Oran (%)
Bu iş için yaşlıyım	4	8
Çocuklarım devam ettirecek	0	0
Zarar ediyorum	11	22
Başka bir iş yapmayı düşünüyorum	0	0
Evet, tarımsal üretime devam edeceğim	35	70
Toplam	50	100

m. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimi

Üreticilerin *eğer tarım mesleği olmasaydı* tarım dışı hangi meslekleri tercih etme eğiliminde olacakları incelendiğinde, %30'unun kamu sektöründe çalışmayı, %28'inin

ise esnafılığı tercih ettiği görülmektedir. Turizm ve tüccarlık sektörlerine yönelmek isteyen üreticilerin oranı ise %12’şer düzeyindedir. Emlak sektörü tercihi %8, işçilik ise %6 oranında belirtilmiştir. Pazarlama ve komisyonculuk gibi diğer alanlar ise düşük düzeyde tercih edilmiştir (%2). Bulgular, üreticilerin tarım dışı meslek seçimlerinde kamu güvencesi ve bireysel girişimcilik imkanlarını öncelikli gördüklerini göstermektedir (Çizelge 4.28).

Çizelge 4.28. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı

Meslekler	Frekans (n)	Oran (%)
Kamu	15	30
Emlak	4	8
Turizm	6	12
Pazarlama	1	2
Esnaf	14	28
Tüccar	6	12
Komisyoncu	1	2
İşçi	3	6
Toplam	50	100

n. Son beş yılda ödenen vergi türleri

Üreticilerin son beş yılda ödedikleri vergi ve fatura türleri incelendiğinde, çöp vergisi ve elektrik faturası ödeme oranlarının %98 gibi çok yüksek bir düzeyde olduğu görülmektedir. Su faturası ödeme oranı ise %96’dır. Buna karşın, emlak vergisi ödeme oranı %60’ta kalmış ve %40’lık bir kesim emlak vergisi ödemediğini belirtmiştir. Bulgular, üreticilerin temel kamu hizmetlerine ilişkin ödemelerde yüksek bir uyum gösterdiğini, ancak emlak vergisi gibi mülkiyete bağlı yükümlülüklerde daha düşük bir ödeme oranına sahip olduklarını göstermektedir (Çizelge 4.29).

Çizelge 4.29. Üreticilerin 2020’den sonra ödediği vergi türleri

Vergi türleri ve faturalar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Çöp vergisi	49	98	1	2	50	100
Su faturası	48	96	2	4	50	100
Elektrik faturası	49	98	1	2	50	100
Emlak vergisi	30	60	20	40	50	100

o. Üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici algıları

Tarımsal üretimde karşılaşılan zorluklar incelendiğinde, üreticilerin %96’sı üretim sürecinde genel zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Yapılaşma, dış göç, gençlerin tarımı bırakması ve tarım alanlarının azalması gibi yapısal sorunlar daha düşük oranlarda (%4–8) belirtilmiştir. Buna karşılık, su kaynaklarının azalması ve üretim maliyetlerinin artması her biri %32 oranında önemli sorunlar arasında yer almıştır. Tarımsal gelirdeki azalma ise üreticilerin %24’ü tarafından dile getirilmiştir.

Bulgular, üreticilerin daha çok üretim süreci, maliyet artışı ve su kaynaklarındaki azalma gibi ekonomik ve çevresel sorunlara odaklandıklarını göstermektedir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri

Zorluklar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Üretimde zorluk	48	96	2	4	50	100
Yapılaşma	3	6	47	94	50	100
Dışarı göç	4	8	46	92	50	100
Gençler tarımı bıraktı	5	6	45	94	50	100
Tarım alanları azaldı	2	4	48	96	50	100
Su kaynakları azaldı	16	32	34	68	50	100
Üretim maliyetler arttı	16	32	34	68	50	100
Tarımsal gelir azaldı	12	24	38	76	50	100
İş gücü yetersiz	5	6	45	94	50	100
Zararlılar arttı	4	8	46	92	50	100

ö. Çiftçilik dışı diğer meslek varlığı

Araştırmaya katılan 50 üreticiden %60'ının çiftçilik dışında başka bir meslekle daha uğraştığı görülmektedir. Buna karşılık %40'ının yalnızca tarımsal faaliyetlerle meşgul olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, kırsal alanda gelir çeşitliliğinin sınırlı düzeyde olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. Çiftçilik dışı diğer meslek varlığı

Çiftçilik harici meslek	Frekans (n)	Oran (%)
Evet	30	60
Hayır	20	40
Toplam	104	100

p. Ürün satış kanalı tercihleri

Ürün satış kanalı tercihleri incelendiğinde; üreticilerin %46'sı ürünlerini tüccar aracılığıyla pazarlamaktadır. Bu en çok tercih edilen kanal olmuştur. Kendi satışını yapan üreticilerin oranı (%26) dikkat çekicidir. Bu durum, doğrudan pazarlamanın belirli bir düzeye ulaştığını gösterebilir. Komisyoncu üzerinden satış yapanların oranı %14 ile sınırlı kalmıştır. Sözleşmeli tarım uygulamaları oldukça düşük düzeyde (%6) tercih edilmektedir. Pazarcılık yoluyla satış yapanların oranı ise %8'dir (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Satış kanalı tercihinin göre üreticilerin dağılımı

Satış Kanalı	Frekans (n)	Oran (%)
Tüccar	23	46
Komisyoncu	7	14
Kendim	13	26
Sözleşmeli	3	6
Pazarcı	4	8
Toplam	50	100

4.2.1.1.2. Açık tarla-meyve sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Açık tarla-bahçe üretim faaliyetinin yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri incelendiğinde, belediye hizmetlerinin yönetimsel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular Çizelge 4.33’de özetlenmektedir.

Çizelge 4.33. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Vatandaşların <i>istek ve şikâyet prosedürleri</i> ile ilgili <i>iletişime geçebilmedeki</i> etki düzeyi	6	5	10	11	18	3,60	0,83
2 Belediyelerin tüm binalar ile ilgili <i>imar, iskân ve ruhsat denetimleri</i> etkinliği	11	8	11	14	6	2,92	0,60
3 Belediyelerin <i>çöp toplama ve çevre düzeni</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	2	4	10	6	28	4,08	1,00
4 Belediyelerin <i>icme ve sulama suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	11	9	12	10	8	2,90	0,59
5 Belediyelerin <i>sulama suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	15	15	9	3	8	2,48	0,45
6 Belediyelerin <i>altı yapı ve kanalizasyon</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	33	12	3	2	0	1,48	0,10
7 Belediyelerde açık tarla üretimden <i>kaynaklanan atıkların bertaraf edilmesi</i> hizmetlerinin etkinliği	37	9	2	1	1	1,40	0,08
8 Belediyelerin gerçekleştirdiği <i>tarımsal üretim desteklerinin üretimin devamı konusunda</i> etki düzeyi	39	8	3	0	0	1,28	0,03
9 Belediyenin tarımsal üretim faaliyetlerinden sağlanan <i>gelirleri arttırmadaki</i> etkinliği	41	7	2	0	0	1,22	0,01
Diğer faktörlerin etkisi (6360 sonrası işletmenin kendi yönetim etkinliğinin ve diğer faktörlerin etkisi)							
1 Sürdürülebilir bir üretim yapılması <i>eğitim alma istekliliğinizi artırma düzeyi</i>	38	9	1	2	0	1,34	0,06
2 <i>Yasal pestisit ve sertifikalı tohum kullanma</i> hassasiyetinizi artırma düzeyi	38	9	1	1	1	1,36	0,06
3 <i>Bitkisel ve evsel atıkları bertaraf etme</i> uygulamanızı etki düzeyi	39	8	3	0	0	1,28	0,03
4 Sürdürülebilir bir bitkisel üretim için <i>teknik bilgi düzeyinizi artırma</i> durumu	41	6	3	0	0	1,24	0,02
5 <i>Bitkisel üretim kaydı tutma</i> konusundaki etki düzeyi	43	5	2	0	0	1,18	0,00
6 <i>Gelir-gider kaydını tutma ve takip</i> konusundaki etki düzeyi	42	5	2	1	0	1,24	0,02
Genel toplam						29,00	4,20
Genel ortalama						1,93	0,28

* 1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Vatandaşların belediyeye şikâyet ve taleplerini iletebilmeleriyle ilgili mekanizmalar, 0,83'lük endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Bu durum, belediyelerin vatandaşlarla olan iletişim kapasitelerinin yüksek ve yönetim anlamında güçlü olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, belediyelerin çöp toplama ve çevre düzeni hizmetleri, 1,00 endeks puanıyla mükemmel seviyede değerlendirilmiştir. Bu alan, belediyelerin yönetimsel olarak en başarılı oldukları göstergelerden biridir.

İmar, iskan ve ruhsat işlemleri ile içme-sulama suyu hizmetleri sırasıyla 0,60 ve 0,59 endeks değerlerine sahiptir ve her iki gösterge “orta düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sonuçlar, belediye hizmetlerinin bazı alanlarda sürdürülebilirliğe kısmen katkı sağladığını ancak bu katkının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle sulama suyu hizmetleri 0,45’lik endeks değeriyle yine orta düzeyde sürdürülebilir olarak değerlendirilmiştir. Bu bulgu, kırsal alanlardaki su yönetimi hizmetlerinin daha verimli hâle getirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Buna karşın, altyapı ve kanalizasyon hizmetleri (0,10), açık tarla atıklarının bertarafı (0,08), tarımsal üretim desteklerinin etkililiği (0,03) ve belediyenin tarımsal gelir artırmadaki katkısı (0,01) “kabul edilemez düzeyde” değerlendirilmiştir. Bu göstergeler, yönetsel sürdürülebilirliğin özellikle tarımsal üretime dönük desteklerde son derece yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle gelir artırma ve üretim destekleri konusundaki etkinlik düzeyinin çok düşük olması, belediyelerin kırsal kalkınmadaki rollerini yeniden gözden geçirmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında kırsal alandaki üreticilerin yönetsel sürdürülebilirlik konusundaki diğer faktörler incelenmiştir. Belediyeye doğrudan bağlı olmayan ancak yönetsel rehberlik ve yönlendirmeye geliştirilebilecek çeşitli göstergeler üzerinden değerlendirilmiştir. Bu göstergeler analiz edildiğinde, tamamının “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” olduğu ortaya çıkmıştır.

Üreticilerin sürdürülebilir üretim konusundaki eğitim alma istekliliği, yalnızca 0,06’lık bir endeks değeriyle değerlendirilmiş ve bu durum, yönetsel teşviklerin motivasyon kazandırmakta yetersiz kaldığını göstermiştir. Benzer şekilde, yasal pestisit kullanımı ve sertifikalı tohum konusunda duyarlılık da yine 0,06’lık bir değerle çok düşük düzeydedir. Bu göstergeler, sürdürülebilir tarım için gerekli olan bilinç düzeyinin artırılmasında yerel yönetimlerin ve danışmanlık mekanizmalarının etkili olamadığını göstermektedir.

Atık bertarafı uygulamaları, 0,03 endeks değeriyle, çevresel sürdürülebilirlik açısından büyük bir açık olduğunu ortaya koymaktadır. Atıkların uygun şekilde yönetilmemesi hem çevreye zarar vermekte hem de yönetsel başarısızlığın bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Teknik bilgi düzeyinin artırılması (0,02) ve bitkisel üretim kayıtlarının tutulması (0,00) gibi göstergeler, sürdürülebilirliğe dair bilgi, beceri ve sistem kurma yönündeki yetersizliği ortaya koymaktadır. Özellikle kayıt sistemi oluşturulmamış olması, hem izleme-değerlendirme faaliyetlerini hem de üretici karar süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Son olarak, gelir-gider kaydı tutma alışkanlığı da sadece 0,02’lik endeks değeriyle, finansal yönetim konusunda ciddi eksiklikler bulunduğunu işaret etmektedir. Bu durum, üreticilerin işletme yönetimi konusundaki okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu ve bu alanın desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Yönetimsel sürdürülebilirlik düzeyi genel olarak düşük çıkmıştır. Özellikle tarımsal üretime yönelik belediye destekleri ve üreticinin kayıt, eğitim, teknik destek gibi alanlardaki yönetimle ilişkisi çok zayıf düzeyde kalmıştır. Belediyelerin yalnızca çevre düzeni ve vatandaş iletişimi gibi bazı hizmetlerde başarılı oldukları görülmektedir. Bu sonuçlar, belediye hizmetlerinin kırsal kalkınma ve sürdürülebilirlik hedeflerine daha etkin katkı sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Açık tarla-bahçe üretim faaliyetinin ekonomik sürdürülebilirlik düzeyleri incelenmiştir. Buna göre, belediye hizmetlerinin açık tarla üretimine yönelik ekonomik sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi genel olarak düşük düzeydedir. Elde edilen genel sürdürülebilirlik endeksi yalnızca 0,14 olup "kabul edilemez" kategorisinde yer almaktadır. Bu bulgu, belediyelerin ekonomik sürdürülebilirlik alanında kırsal üreticilere yeterli katkıyı sunamadığını göstermektedir (Çizelge 4.34).

Belediyelerin en yüksek etki düzeyine sahip olduğu gösterge, yörenin kültürel ve tarımsal ürünlerinin tanıtımı ve geliştirilmesine ilişkin katkıdır. Bu alan 0,63'lük endeks değeriyle "iyi düzeyde sürdürülebilir" olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, belediyelerin kültürel kimliği destekleyen faaliyetlerde görece daha aktif rol aldığını ortaya koymaktadır.

Çizelge 4.34. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 <u>Belediyenin <i>yörenizin kendine has kültür, gelenek, sosyal faaliyetler, bitkisel ürünlerin tanıtılması ve geliştirilmesi</i> etki düzeyi</u>	29	5	4	10	12	3,02	0,63
2 <u>Belediyenin açık tarla faaliyetlerinize yönelik <i>sulama sistemleri konularında uzun vadeli yatırımlara</i> etki düzeyi</u>	30	10	2	4	4	1,84	0,23
3 <u>Belediyenin bitkisel faaliyetlerinize yönelik <i>soğuk hava depolarının kurulması ve kullanımı, konularında uzun vadeli yatırımlara</i> etki düzeyi</u>	42	6	2	0	0	1,20	0,01
4 <u>Belediyelerin açık tarla faaliyetlerinize yönelik <i>yatırımları ve çalışmalarının karlılığınıza</i> olan etki düzeyi</u>	38	9	2	1	0	1,32	0,05
5 <u>Belediyenin, açık tarla üretiminin <i>ileriye dönük devam etmesi</i> konusunda etki düzeyi</u>	40	7	2	1	0	1,28	0,03
6 <u>Belediyenin, açık tarla ürünlerinizin <i>kolaylıkla ve istediğiniz fiyattan satılması</i> konusunda etki düzeyi</u>	36	9	4	1	0	1,40	0,08
7 <u>Belediyenin açık tarla üretiminde <i>risklerinizin azalması ve tarım sigortası</i> konusunda etki düzeyi</u>	37	11	1	1	0	1,32	0,05
8 <u>Belediyenin, açık tarla ürünlerin <i>tüketicinin sofrasına sağlıklı bir yiyecek olarak ulaşmasındaki</i> etki düzeyi</u>	35	12	2	1	0	1,38	0,07
9 <u>Belediyenin açık tarla ürünlerinizin <i>kalitesinin artması</i> konusunda etki düzeyi</u>	36	11	3	0	0	1,34	0,06
10 <u>Belediyenin açık tarla ürünlerinizin <i>markalaşması</i> konusunda etki düzeyi</u>	33	15	2	0	0	1,38	0,07

Çizelge 4.34'ün devamı.

11	Belediyenin, <u>il-ilçe halleri, halk pazarları vb. yerel tedarik zincirine kolayca katılabilmeyi</u> konusunda etki düzeyi	25	11	9	3	2	1,92	0,26
Genel toplam							17,40	1,54
Genel ortalama							1,58	0,14

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Ancak, diğer tüm göstergeler düşük sürdürülebilirlik düzeylerine işaret etmektedir. Örneğin, sulama sistemlerine yönelik uzun vadeli yatırımlar yalnızca 0,23, soğuk hava deposu yatırımları ise 0,01 endeks puanıyla "kabul edilemez" düzeyde kalmıştır. Bu sonuçlar, üretim altyapısına yönelik belediye katkısının son derece yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, belediyelerin açık tarla faaliyetlerinin kârlılığın, devamlılığın ve risk azaltıcı mekanizmalarına katkısı da düşük seviyededir (0,03–0,08 aralığında). Bu göstergelerin tamamı “kabul edilemez” veya “sınırlı” düzeyde sürdürülebilir olarak değerlendirilmektedir. Ürünlerin sağlıklı gıda olarak tüketiciye ulaştırılması, kalitenin artırılması, markalaşma ve yerel tedarik zincirlerine entegrasyon gibi pazarlama ve satışla ilgili alanlar da benzer şekilde düşük endeks değerlerine sahiptir (0,06–0,26 aralığında).

Bu veriler, üreticilerin ekonomik sürdürülebilirliğini desteklemek amacıyla belediyelerin sunduğu hizmetlerin stratejik bütünlükten uzak olduğunu ve çoğunlukla sembolik düzeyde kaldığını göstermektedir. Özellikle altyapı yatırımları, pazara erişim olanakları ve sigorta gibi ekonomik riski azaltıcı uygulamaların belediyelerce yeterince desteklenmediği anlaşılmaktadır.

c. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Açık tarla-bahçe üretiminin çevresel sürdürülebilirlik düzeyleri incelenmiştir. Göstergeler, belediyelerin kırsal çevrede sunduğu hizmetlerin çevresel sürdürülebilirliğe olan katkısını değerlendirmektedir. Bu göstergelere ilişkin ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,33 olup, “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmaktadır. Bu durum, belediyelerin çevresel konularda sistematik ve güçlü bir katkı sunmadığını göstermektedir (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin, kırsal yaşam alanlarındaki <u>hava kalitesini</u> koruma ve iyileştirilmesi konusunda etki düzeyi	28	13	7	2	0	1,66	0,55
2 Belediyenin açık tarla faaliyetlerinde kullanılan <u>suyun kalitesinin korunması ve artırılması</u> konusunda etki düzeyi	20	17	7	5	1	2,00	1,00
3 Belediyenin <u>sulama göleti ve kanalı gibi su kaynaklarına yönelik yatırımların artması</u> konusunda etki düzeyi	27	15	1	3	4	1,84	0,79
4 Belediyenin <u>toprak kalitesinin korunması ve artması</u> konusunda etki düzeyi	34	13	2	0	1	1,42	0,09
5 Belediyenin <u>bilinçli kimyasal gübre ve tarım ilacı kullanımını</u> konusunda etki düzeyi	40	9	0	1	0	1,24	0,00

Çizelge 4.35'in devamı.

6	Belediyenin <u>tarım arazilerinin toprak kayması ve erozyon gibi sebeplerle bozulmasının engellenmesi</u> konusunda etki düzeyi	38	9	2	0	1	1,34	0,13
7	Belediyenin <u>kırsal yaşam alanlarındaki bitki türlerinin çeşitliliğinin korunması ve devamı</u> konusunda etki düzeyi	39	10	0	1	0	1,26	0,03
8	Belediyenin açık tarla üretim faaliyetlerindeki <u>enerji kullanımında verimliliği ve devamlılığı</u> sağlama konusunda etki düzeyi	36	10	0	2	2	1,48	0,32
9	Belediyenin, <u>bitki sağlığı, beslenmesi ile ilgili desteklerinin</u> etki düzeyi	40	8	1	0	1	1,28	0,05
Genel toplam							13,52	2,96
Genel ortalama							1,50	0,33

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

En yüksek sürdürülebilirlik düzeyine sahip gösterge, belediyelerin açık tarla faaliyetlerinde kullanılan suyun kalitesinin korunması konusundaki etkisidir. Bu alan 1,00'lık endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilmiştir. Su kalitesine yönelik bu yüksek değer, belediyelerin zaman zaman yerel ölçekte etkili uygulamalar yapabildiğini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, sulama göleti ve kanallarına yönelik yatırımlar 0,79; hava kalitesini koruma ise 0,55 endeks değeri ile sırasıyla “iyi düzeyde” ve “orta düzeyde” sürdürülebilirlik sınırına yaklaşmaktadır. Bu göstergeler belediyelerin çevresel sürdürülebilirliğe kısmen katkı sağladığını göstermektedir; ancak bu katkının sistematik hale gelmediği açıktır.

Diğer tüm göstergelerde ise sürdürülebilirlik düzeyi düşüktür. Özellikle kimyasal gübre ve tarım ilacı kullanımını bilinçli hale getirme konusunda belediyelerin etkisi 0,00 düzeyinde çıkmıştır. Bu durum, çiftçilerin bilinçlendirilmesi ve tarımda çevreye duyarlı uygulamaların teşviki açısından ciddi bir boşluk olduğunu göstermektedir.

Toprak kalitesinin korunması (0,09), toprak kaymaları ve erozyonun önlenmesi (0,13), bitki türü çeşitliliğinin korunması (0,03) gibi göstergeler de “kabul edilemez” düzeydedir. Bu bulgular, doğal kaynakların korunmasına dönük belediye politikalarının yetersiz ve etkisiz olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Benzer şekilde, enerji verimliliği (0,32), bitki sağlığı ve beslenmesi desteği (0,05) gibi çevresel destekleyici hizmetler de oldukça düşük sürdürülebilirlik düzeylerinde yer almakta; bu da belediyelerin çevresel sürdürülebilirliğe yönelik bütüncül bir strateji geliştirmediğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, belediyelerin çevresel sürdürülebilirlik konusundaki etkileri sınırlı ve yer yer sembolik düzeydedir. Mevcut uygulamalar birkaç alanda olumlu örnekler sunsa da doğal kaynakların korunması, çevre bilincinin geliştirilmesi ve kırsal alan ekosistemlerinin sürdürülebilirliği açısından çok yönlü, kapsayıcı ve sürekli politikaların geliştirilmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

d. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri

Açık tarla-bahçe üretim faaliyetinde yer alan göstergeler, belediyelerin sosyal sürdürülebilirlik bağlamında kırsal alanlardaki etkisini ölçmektedir. Genel ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,42 olup, bu değer “orta düzeyde sürdürülebilir” olarak kabul edilmektedir. Bu bulgu, belediyelerin sosyal alanlarda kısmi katkılar sunduğunu, ancak birçok göstergede bu katkının sınırlı düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.36).

Belediyelerin en yüksek etki gösterdiği alan, sosyal ve ekonomik yardımların sağlanmasıdır. Bu gösterge, 1,00’lık endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” kabul edilmiştir. Bu durum, belediyelerin sosyal yardım programlarının özellikle ihtiyaç sahibi kırsal haneler üzerinde doğrudan ve görünür bir etki yarattığını göstermektedir. Benzer şekilde, il ve ilçe merkezine ulaşım hizmetleri de 0,97’lik endeks değeriyle yüksek bir düzeyde değerlendirilmiştir; bu durum sosyal hareketliliğin ve kırsal-şehir bağlantısının desteklendiğine işaret etmektedir.

Diğer taraftan, yaşam kalitesi (0,59) ve yöresel festivallerin devamlılığına katkı (0,55) gibi bazı göstergeler “orta düzeyde sürdürülebilir” sınıfına girmektedir. Bu göstergeler, kültürel ve sosyal yaşama katkı anlamında belediyelerin belirli bir düzeyde etkili olduğunu, ancak bu etkinin daha bütüncül programlarla desteklenmesi gerektiğini göstermektedir.

Çizelge 4.36. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin <u>kırsal alandaki yaşam kalitesine</u> etki düzeyi	18	7	9	10	6	2,58	0,59
2 Belediyenin <u>il ve ilçe merkezine ulaşımın sağlanmasında</u> etki düzeyi	10	6	10	13	11	3,18	0,97
3 Belediyenin, yörenize <u>has bitkisel bir ürününüzün üretiminin devamı ve gelişmesinde</u> etki düzeyi	22	13	8	5	2	2,04	0,24
4 Belediyenin açık tarla üretimde <u>kadınların da erkekler kadar yer almasında</u> etki düzeyi	23	12	13	1	1	1,90	0,15
5 Belediyenin, <u>yörenize has bir festivalin devamı ve gelişimine</u> etki düzeyi	21	4	12	4	9	2,52	0,55
6 Belediyenin, mahallenizdeki <u>eğitim kurumlarını yeterliliğine</u> etki düzeyi	23	10	11	3	3	2,06	0,26
7 Belediyenin, mahalle veya ilçe merkezindeki <u>sağlık kurumlarının yeterli hizmet sunumuna</u> etki düzeyi	23	4	15	6	2	2,20	0,35
8 Belediyenin, açık tarla üretimde meydana <u>gelen iş kazalarını önlemesine</u> etki düzeyi	30	9	9	2	0	1,66	0,00
9 Belediyenin, açık tarla üretimde <u>sosyal güvence sağlanmasına</u> etki düzeyi	28	13	4	5	0	1,72	0,04
10 Belediyenin, <u>sağladığı sosyal ve ekonomik yardımlara</u> etki düzeyi	12	4	8	13	13	3,22	1,00
Genel toplam						23,08	4,15
Genel ortalama						2,31	0,42

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Buna karşın, belediyelerin kırsal kalkınmadaki kadın katılımını artırma (0,15), iş kazalarını önleme (0,00) ve sosyal güvence sağlama (0,04) gibi kritik sosyal göstergelerde çok düşük düzeyde etki sağladığı görülmektedir. Bu alanlar, SAFA

ölçeğinde “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Bu sonuç, belediyelerin tarımsal üretimdeki emek güvenliği ve toplumsal kapsayıcılık konularında yetersiz kaldığını ve ciddi bir politika açığı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Ayrıca, eğitim (0,26) ve sağlık (0,35) hizmetlerinin yeterliliğine katkı düzeyleri de düşük bulunmuştur. Bu bulgular, belediyelerin temel sosyal hizmetlerde doğrudan etkisinin sınırlı olduğunu, söz konusu hizmetlerin ya merkezi yönetim tarafından yürütüldüğünü ya da yerelde yeterince desteklenmediğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, sosyal sürdürülebilirlik açısından belediyelerin bazı alanlarda önemli katkılar sunduğu görülse de toplumsal adalet, iş güvenliği, sosyal koruma ve kadın katılımı gibi konularda etkisinin yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Sosyal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için daha kapsayıcı, eşitlikçi ve uzun vadeli sosyal politika uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.1.1.3. Açık tarla, sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik probit model analizi

Açık tarla işletmelerinin yönetimsel sürdürülebilirliğini etkileyen faktörleri belirlemek için kurulan probit modeli sonuçları Çizelge 4.37’de değerlendirilmiştir. Buna göre, modelin genel anlamlılığı, LR Chi² istatistiği (19.52) ile test edilmiş ve bu değer, serbestlik derecesi 13 ve P değeri 0,05’ten küçük olduğu için model anlamlı bulunmuştur. Modelin Pseudo R² değeri 0.3045 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, modelin yönetimsel sürdürülebilirlikteki değişimlerin modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %30 oranında açıkladığını göstermektedir. Ayrıca, linktest (hatsq) sonucunda p-değerinin 0.054 olması, modelde spesifikasyon hatası olmadığına işaret etmektedir; dolayısıyla model büyük ölçüde doğru biçimde kurulmuş görünmektedir.

Çizelge 4.37. Açık tarla işletmeleri yönetimsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas***	-0.072522	0.0278914	-2.6	0.009	-0.1271881	-0.017856
Kendiegitim**	-1.327751	0.620697	-2.14	0.032	-2.544295	-1.111074
Tarimsaldneyim	0.2474757	0.1840286	1.34	0.179	-0.1132138	0.6081651
Topuretimyln	2e-06	0.00295	0.68	0.498	-3.79e-06	7.79e-06
Binavarbugunkd*	4.23e-07	2.33e-07	1.81	0.070	-3.38e-08	8.79e-07
Tophayvnvarli*	0.0157544	0.0084664	1.86	0.063	-0.0323482	0.0008394
TopMkntechizd	1.54e-07	2.7e-07	0.57	0.569	-3.75e-07	6.82e-07
Topigucu**	-0.0277587	0.0136088	-2.04	0.041	-0.0543414	-0.001086
yillikgider	-0.001084	0.001678	-0.65	0.516	-0.00322	0.00106
yillikgelir	-1.04e-07	1.18e-07	-0.15	0.880	-1.44e-06	1.24e-06
toplamborc	2.18e-06	0.00237	0.92	0.356	-2.26e-06	6.27e-06
toplamlacak	1.04e-06	0.001096	0.9	0.366	-1.21e-06	3.28e-06
buyutmdsnyrm	-0.3988436	0.5974353	-0.67	0.504	-1.569795	0.7721081
Log likelihood	= -22.291007					
LR chi2(13)	= 19.52					
Pseudo R2	= 0.3045					
-hatsq	= (p=0,054) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Model sonuçlarına göre; üreticinin yaşı, eğitimi, bina varlığının bugünkü değeri, toplam hayvan varlığı ve toplam işgücünün yönetsel sürdürülebilirliğe etki eden önemli faktörler olduğu belirlenmiştir. Üreticinin yaşı, eğitimi ve toplam işgücü, yönetsel sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilerken bina varlığının bugünkü değeri ve toplam hayvan varlığı yönetsel sürdürülebilirliği olumlu yönde etkilediği görülmektedir.

Eğitim değişkeninin sonucu, daha yüksek eğitim düzeyine sahip çiftçilerin, yönetsel sürdürülebilirliği sağlayacak koşulları yeterli görmeyip eleştirel bakmaları veya yönetsel süreçlerde daha yüksek beklentilere sahip olmalarıyla açıklanabilir. İşgücü miktarının artışı, sürdürülebilirlik olasılığını negatif yönde ve anlamlı biçimde etkilemektedir (katsayı = -0.0277). Bu durum, fazla işgücü bulunduran işletmelerde iş bölümünde düzensizlik, verimlilik düşüklüğü ya da yönetim zorluklarının olabileceğine işaret etmektedir. İşletmeye ait bina varlıklarının bugünkü değeri sürdürülebilirliği pozitif yönde etkilemekte olup, %10 düzeyinde anlamlıdır. Bu, sabit kıymetlere sahip olmanın işletme yönetiminde planlama ve kaynak kullanımını kolaylaştırdığını gösterebilir. Hayvan varlığının artışı da yönetsel sürdürülebilirlik olasılığını pozitif etkileyen ve anlamlı sınıra yakın bir değişkendir. Bu durum, hayvancılıkla uğraşan işletmelerin daha planlı ve sistematik yönetim ihtiyacı duymasından kaynaklanabilir.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik probit model analizi

Açık tarla işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirliğini etkileyen faktörleri belirlemek için kurulan probit modeli sonuçları Çizelge 4.38’de incelenmiştir. Buna göre, modelin genel anlamlılığı, LR Chi² istatistiği (19.58) ile test edilmiş ve bu değer, serbestlik derecesi 13 ve P değeri 0,05’ten küçük olduğu için model anlamlı bulunmuştur. Modelin Pseudo R² değeri 0.2909 olarak hesaplanmıştır. Bu durum, modelin ekonomik sürdürülebilirlikteki değişimlerin modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından yaklaşık %30 oranında açıkladığını göstermektedir. Ayrıca, linktest (hatsq) sonucunda p-değerinin 0.888 olması, modelde spesifikasyon hatası olmadığına işaret etmektedir; dolayısıyla model büyük ölçüde doğru biçimde kurulmuş görünmektedir.

Çizelge 4.38. Açık tarla işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyaşı	-0.0277	0.0257	-1.08	0.282	-0.0781	0.0228
Kendisieğitim	0.2373	0.5169	0.46	0.646	-0.7757	1.2503
Tarımsaldeneyim**	0.4658	0.2100	2.22	0.027	0.0542	0.8774
Toplamayvanvarlığı**	-0.0267	0.0117	-2.28	0.023	-0.0496	-0.0037
Toplamışgücü	-0.0363	0.0273	-1.33	0.184	-0.0897	0.0172
Toplamborç	-1.18e-06	1.57e-06	-0.75	0.451	-4.25e-06	1.89e-06
Toplamalacak	0.0000143	0.0000101	1.42	0.155	-5.41e-06	0.000034
Toplamsabitsermaye	2.31e-07	1.56e-07	1.48	0.140	-7.55e-08	5.37e-07
Log likelihood	= -23.861714					
LR chi2(8)	= 19.58					
Pseudo R2	= 0.2909					
hatsq	= (p=0.888 p> t					
N	=50					
***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.						

Model sonuçları incelendiğinde; tarımsal deneyimin ve toplam hayvan varlığının ekonomik sürdürülebilirliği etkileyen anlamlı değişkenler olduğu belirlenmiştir. Toplam hayvan varlığı sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkilerken, işletme sahibinin tarımsal deneyimi olumlu yönde etkilemektedir.

İşletme sahibinin tarımsal deneyim yılı arttıkça ekonomik sürdürülebilirlik olasılığı anlamlı şekilde artmaktadır (katsayı = 0.4658). Bu durum, deneyimli üreticilerin kaynak yönetimi, risk kontrolü ve mali planlama gibi alanlarda daha başarılı olduğunu göstermektedir. Hayvan varlığı miktarındaki artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini *anlamlı ve negatif* yönde etkilemektedir (katsayı = -0.0267).

Bu sonuç, hayvancılıkla uğraşan işletmelerin yem, sağlık hizmeti, bakım gibi sabit ve değişken maliyetlerinin yüksek olmasından ötürü, ekonomik sürdürülebilirliklerinin zarar gördüğünü düşündürmektedir. Özellikle açık tarla işletmelerinin hayvansal faaliyetleri ikinci planda tutması, bu sonucun temelini oluşturabilir.

c. Çevresel sürdürülebilirlik probit model analizi

Açık tarla-bahçe üretim faaliyetinin çevresel sürdürülebilirlik probit modeli oluşturulmuştur (Çizelge 4.39). Buna göre; modelin genel geçerliliği LR Chi² = 18.37 değeriyle test edilmiş olup, anlamlı kabul edilebilecek bir düzeydedir. Bu durum, modelin çevresel sürdürülebilirliği açıklamada yeterli istatistiksel güce sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Pseudo R² = 0.3099 değeri, modelin çevresel sürdürülebilirlikteki değişimlerin modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından yaklaşık %31 oranında açıkladığını göstermektedir.

Çizelge 4.39. Açık tarla işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas	-.0144073	.0237927	-0.61	0.545	-.0610401	.0322255
Kendiegitim	-.284801	.6082784	-0.47	0.640	-1.477005	.9074028
Tarimsaldneyim	.3082174	.1912566	1.61	0.107	-.0666387	.6830735
Tophayvnvarli*	-.0165873	.0092611	-1.79	0.073	-.0347387	.0015642
Yillikgelir***	2.27e-06	8.53e-07	2.66	0.008	6.01e-07	3.94e-06
Toplamalacak**	-1.05e-06	4.76e-07	-2.21	0.027	-1.99e-06	-1.19e-07
Log likelihood	= -20.460631					
LR chi2(6)	= 18.37					
Pseudo R2	= 0.3099					
hatsq	= (p=0.891) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Modelin doğruluğunu test eden linktest (hatsq) sonucunda p = 0.891 bulunmuş ve bu da modelde herhangi bir spesifikasyon hatası olmadığını, kurulumunun doğru yapıldığını göstermektedir.

Modelde, yıllık gelir (%1), toplam alacak (%5) ve toplam hayvan varlığı (%10) değişkenleri anlamlı bulunmuştur. Yıllık gelir düzeyindeki artış, çevresel sürdürülebilirliği *pozitif ve anlamlı* şekilde etkilemektedir (katsayı = 2.27e-06). Gelir düzeyi yüksek olan işletmelerin çevreye duyarlı uygulamalara yatırım yapma (örneğin organik girdiler, su tasarrufu sistemleri, yenilenebilir enerji) eğilimlerinin daha fazla

olması bu sonucu açıklamaktadır. Alacak miktarındaki artış, çevresel sürdürülebilirliği *anlamlı biçimde negatif* etkilemektedir (katsayı = -1.05e-06). Bu bulgu, alacaklarının yüksek olması nedeniyle finansal baskı altında kalan işletmelerin çevreye yönelik yatırımları ertelediğini veya ikinci plana attığını göstermektedir. Hayvan varlığının artışı, çevresel sürdürülebilirliği *negatif ve anlamlı olarak* etkilemektedir. Hayvancılıkla uğraşan işletmelerin atık yönetimi, mera baskısı ve emisyon gibi çevresel etkiler nedeniyle sürdürülebilirlik açısından daha dezavantajlı oldukları söylenebilir.

d. Sosyal sürdürülebilirlik probit model analizi

Açık tarla-bahçe üretim faaliyetinin sosyal sürdürülebilirlik probit modeli oluşturularak sürdürülebilirliği etkileyen faktörler Çizelge 4.40'da gösterilmiştir. Modelin genel uyumu, LR Chi² = 17.93 ve Pseudo R² = 0.3254 değerleri ile belirlenmiştir. Bu durum, modelin çevresel sürdürülebilirliği açıklamada yeterli istatistiksel güce sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Pseudo R² değeri, modelin sosyal sürdürülebilirliğinin %33'ünün bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Modelin doğruluğu, linktest (_hatsq) p = 0.104 değeriyle test edilmiştir. Bu bulgu, modelde belirgin bir spesifikasyon hatası olmadığını ve modelin yapısının genel olarak uygun olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.40. Açık tarla işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas*	0.0610505	0.0352563	1.73	0.083	-0.0080506	0.1301516
Kendiegitim	-0.1254908	0.8136247	-0.15	0.877	-1.720166	1.469184
Tarimsaldeneyim**	-0.6734021	0.3272607	-2.06	0.040	-1.314821	-0.031983
Topuretimyln	1.82e-06	2.48e-06	0.73	0.465	-3.05e-06	6.68e-06
Binavarbugunkd	8.69e-08	2.65e-07	0.33	0.743	-4.33e-07	6.07e-07
Tophayvnvarli	0.0008785	0.0078853	0.11	0.911	-0.0145763	0.0163333
TopMkntechizd**	7.84e-07	3.64e-07	2.16	0.031	7.10e-08	1.50e-06
Topigucu	-0.0017858	0.0093657	-0.19	0.849	-0.0201423	0.0165708
yillikgider	-1.29e-07	7.03e-07	-0.18	0.854	-1.51e-06	1.25e-06
yillikgelir	4.59e-07	7.85e-07	0.58	0.559	-1.08e-06	2.00e-06
toplamborc	-2.67e-07	3.46e-07	-0.77	0.441	-9.45e-07	4.12e-07
toplamlacak	-8.42e-07	8.81e-07	-0.96	0.340	-2.57e-06	8.86e-07
buyutmdsnyrm	-0.0428371	0.719966	-0.06	0.953	-1.453944	1.36827
Log likelihood	= 18.588207					
LR chi2(13)	= 17.93					
Pseudo R2	= 0.3254					
_hatsq	= (p=0.104) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Modelde tarımsal deneyim (%5), makine-teçhizat bugünkü değer toplamı (%5) ve işletme sahibinin yaşı (%1) anlamlı bulunarak, sosyal sürdürülebilirliğe etki eden önemli faktörler olduğu tespit edilmiştir. Tarımsal deneyimin katsayısı -0.6734 olup, sosyal sürdürülebilirlik üzerinde *anlamlı ve negatif bir etkisi* vardır. Bu bulgu, uzun süreli üreticilik yapan bireylerin sosyal etkileşim, topluluk entegrasyonu veya yeniliklere açıklık gibi sosyal sürdürülebilirlik bileşenlerinde daha zayıf olabileceğini göstermektedir. Bu durum, deneyimli çiftçilerin sosyal yapıya katılımının daha sınırlı olabileceğine işaret etmektedir. Makine-teçhizat bugünkü değer toplamı değişkeninin katsayısı, bu değişkenin *pozitif ve anlamlı* etkisi, teknolojik donanımı yüksek işletmelerin sosyal sürdürülebilirlik açısından daha güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bu, söz

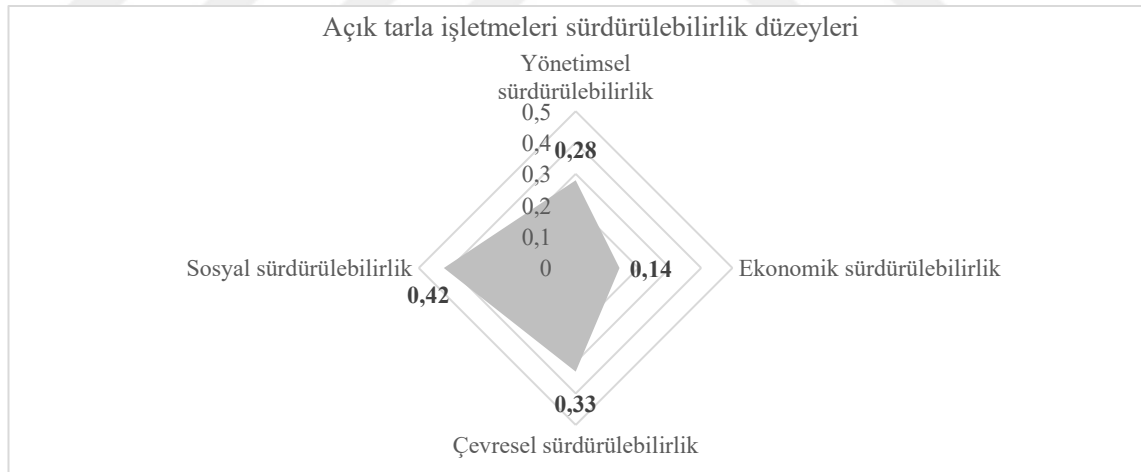
konusu işletmelerin dış dünyayla daha entegre, topluluk içinde daha görünür ve iş birliğine açık yapılar olduğunu söylenebilir. İşletme sahibinin yaşı değişkeninin katsayısı, sosyal sürdürülebilirliği *pozitif yönde* ve %10 anlamlılık düzeyinde etkilemektedir. Örgütsel bağlılığı olan bireylerin sosyal dayanışma, ortak hareket etme ve bilgi paylaşımı konularında daha aktif olduğu düşünülebilir.

Eğitim, üretim alanı, bina değeri, hayvan varlığı, işgücü, yıllık gelir ve gider, borç ve alacaklar gibi değişkenler sosyal sürdürülebilirlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, sosyal sürdürülebilirliğin temel olarak ekonomik göstergelerden değil, sosyal ilişkiler, katılım düzeyi ve sosyal bağların kalitesi gibi yapısal olmayan unsurlardan etkilendiğini göstermektedir. "İşletmeyi büyütmeyi düşünüyor musunuz?" değişkeninin de etkisiz kalması, büyüme niyeti ile sosyal sürdürülebilirlik arasında doğrudan bir ilişkinin bulunmadığını göstermektedir.

e. Açık tarla-meyve üreticilerinin sürdürülebilirlik düzeyleri ve marjinal etkiler

I. Açık tarla-bahçe üreticilerinin dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri

Açık tarla-bahçe üretimi yapan işletmelerin dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri Şekil 4.8'de gösterilmiştir. Buna göre, açık tarla tarımsal üretim faaliyetinin tüm boyutlarının ortalama endekslerine göre değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre, yönetsel ve sosyal sürdürülebilirlik boyutları, sınırlı düzeyde bir sürdürülebilirlik göstermektedir. Bu, işletmelerin bazı temel yönetim ve sosyal süreçleri yerine getirdiğini ancak yetersizliklerin önemli ölçüde devam ettiğini göstermektedir.

Şekil 4.8. Açık tarla-bahçe üretimi sürdürülebilirlik endeks değerleri

Ekonomik sürdürülebilirlik endeks değeri (0.14), kabul edilemez/başarısız seviyesindedir. Bu, işletmelerin ekonomik açıdan sürdürülebilirliğinin çok düşük olduğunu ve ekonomik krizlere, gelir dalgalanmalarına ve kaynak yetersizliklerine karşı kırılgan bir yapı sergilediğini göstermektedir. Çevresel sürdürülebilirlik endeksi (0.33) sınırlı düzeyde yer almaktadır. Bu durum, işletmelerin çevresel sürdürülebilirlik uygulamalarını (örneğin toprak sağlığı, su kullanımı, kimyasal kullanım azaltımı gibi)

yeterince yerine getirmediğini ve bu alanda acil önlem alınması gerektiğini işaret etmektedir.

Açık tarla-meyve faaliyetlerinin toplam sürdürülebilirlik endeksi aşağıdaki formülle hesaplanmıştır. Açık tarla üretimi yapan işletmeler için hesaplanan toplam sürdürülebilirlik endeksi (TSI) 0,29’dur. Bu değer, FAO’nun SAFA sınıflamasına göre “sınırlı sürdürülebilirlik” düzeyine karşılık gelmektedir. Özellikle ekonomik boyutun (0,14) diğer bileşenlere kıyasla oldukça düşük olması, genel sürdürülebilirlik seviyesini aşağı çekmiştir.

$$TSI = \frac{YSE (0,28) + ESE (0,14) + ÇSE(0,33) + SSE(0,42)}{4}$$

$$TSI = 0,29$$

II. Açık tarla-meyve üreticilerinde değişkenlerin marjinal etkileri

Açık tarla-bahçe faaliyeti için probit regresyonunda anlamlı bulunan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki marjinal etkileri hesaplanmıştır. Marjinal etki, her bir bağımlı değişkenin sürdürülebilirlik üzerindeki olasılık etkisini ifade etmektedir. Hesaplanan marjinal etkiler içerisinde (%1, %5 ve %10) düzeyinde anlamlı çıkanlar yorumlanmıştır. Yorumlar, marjinal etkinin yönü, anlam düzeyi ve büyüklüğü göz önünde bulundurularak yapılmıştır (Çizelge 4.41).

Yönetimsel sürdürülebilirlik (YProbit)

- Üreticinin yaşı, yönetimsel sürdürülebilirliği %1 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Üreticinin yaşı, yönetimsel sürdürülebilirliği yaklaşık %1,84 oranında azaltmaktadır.
- Kendi eğitimi, yönetimsel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Eğitim düzeyindeki bir kademe artış, yönetimsel sürdürülebilirliği yaklaşık %33,75 oranında azaltmaktadır.
- Toplam hayvan varlığı, yönetimsel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvan sayısındaki bir birimlik artış, yönetimsel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,40 oranında azaltmaktadır.
- Toplam işgücü, yönetimsel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. İşgücü sayısındaki bir birimlik artış, yönetimsel sürdürülebilirliği yaklaşık %0,71 oranında azaltmaktadır.
- Bina varlığı toplam bugünkü değeri, yönetimsel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Bir birimlik artış, yönetimsel sürdürülebilirliği yaklaşık %0,0000107 oranında artırmaktadır.
- İşletmesini büyütmeyi düşünenlerin, yönetimsel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilediği görülmektedir. Büyütmeyi düşünenlerde sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık %10,14 oranında daha düşük olabilmektedir.

Ekonomik sürdürülebilirlik (EProbit)

- Tarım deneyimi, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Bir yıllık deneyim artışı, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %10,61 oranında artırmaktadır.

- Toplam hayvan varlığı, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvan sayısındaki bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirliği yaklaşık %0,83 oranında azaltmaktadır.
- Toplam alacak, ekonomik sürdürülebilirliği %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Toplam alacakta bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirliği yaklaşık %0,305 oranında artırmaktadır.
- İşletmesini büyütmeyi düşünen üreticilerde, ekonomik sürdürülebilirlik %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilenmektedir. Büyütmeyi düşünenlerde ekonomik sürdürülebilirlik yaklaşık %17,28 oranında daha düşük olabilmektedir.

Çevresel sürdürülebilirlik (CProbit)

- Yıllık gelir, çevresel sürdürülebilirliği %1 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Yıllık gelirdeki bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirliği yaklaşık %0,0000413 oranında artırmaktadır.
- Toplam hayvan varlığı, çevresel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvan sayısındaki bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirliği yaklaşık %0,30 oranında azaltmaktadır.
- Toplam alacak, çevresel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Toplam alacakta bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,0567 oranında azaltmaktadır.
- İşletmesini büyütmeyi düşünen üreticilerde, çevresel sürdürülebilirlik %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilenmektedir. Büyütmeyi düşünenlerde çevresel sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık %12,71 oranında daha düşük olabilmektedir.

Sosyal sürdürülebilirlik (SProbit)

- Üreticinin yaşı, sosyal sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Üreticinin yaşı 1 yıl arttığında, sosyal sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık %1,25 oranında artmaktadır.
- Tarımsal deneyim, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Tarımsal deneyimdeki bir yıllık artış, sosyal sürdürülebilirliği yaklaşık %13,76 oranında azaltmaktadır.
- Toplam makine-teçhizat bugünkü değeri, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Bir birimlik artış, sosyal sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,000016 oranında artırmaktadır.

Çizelge 4. 41. Açık tarla-bahçe işletmelerinde yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler

Bağımsız değişkenler	YProbit	EProbit	CProbit	SProbit
Kendisiyas	-.018434***	-.0091787	-.0011157	.0124742*
kendiegitim	-.3374945**	-.0620613	-.0084392	-.0256411
Tarimsaldneyim	.0629046	.1061163**	.067146	-.1375937**
Topuretimyln	5.09e-07	1.61e-06	-3.49e-07	3.71e-07
Binavarbugunkd	1.07e-07*	1.00e-07	-2.86e-09	1.78e-08
Tophayvnvarli	-.0040045*	-.0083062**	-.0029851*	.0001795
TopMkntechizd	3.90e-08	-2.16e-08	-4.71e-08	1.60e-07**
Topigucu	-.0070558**	-.0227388	.0024689	-.0003649
yillikgider	-2.04e-07	1.42e-07	3.93e-07	-2.64e-08
yillikgelir	-2.63e-08	1.50e-08	4.13e-07***	9.38e-08
toplamborc	5.10e-07	-1.75e-08	6.09e-07	-5.45e-08
toplamalacak	2.63e-07	3.05e-06***	-5.67e-07**	-1.72e-07
buyutmdsnym	-.1013801*	-.1727736**	-.1271456**	-.0087527

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

4.2.1.2. Hayvansal üretim alan bulguları

Hayvansal üretime yönelik anket çalışmaları, Antalya ilinde diğer ilçelere göre hayvansal üretimin yoğun olarak yapıldığı Elmalı ilçesinde yapılmıştır (%40). Elmalı'yı %26 ile Korkuteli ve %14 ile Serik ilçeleri takip etmektedir. Hayvansal üretimin daha az yapılması nedeniyle Aksu, Kaş ve Kumluca ilçelerinden katılım ise görece daha düşüktür. Bu dağılım, hayvansal üretimin bölgesel yoğunluklarına ve ilçeler arasındaki üretim potansiyeline dair önemli bir gösterge sunmaktadır (Çizelge 4.42).

Çizelge 4.42. Hayvansal üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları

İlçeler	Frekans (n)	Oran (%)
Aksu	2	1
Elmalı	20	40
Kaş	3	6
Korkuteli	13	26
Kumluca	5	10
Serik	7	14
Toplam	50	100,0

4.2.1.2.1. Hayvansal üretim başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri

a. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu

Üreticilerin yaş ve eğitim durumu incelendiğinde, örneklemin %38'inin 46-56 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi açısından, üreticilerin büyük çoğunluğunun ilkokul mezunu olduğu dikkati çekmektedir. 20-45 yaş aralığındaki üreticilerde lise ve üniversite mezunu oranı diğer yaş gruplarına kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bulgular, yaş ilerledikçe eğitim düzeyinin düştüğünü, genç üreticiler arasında ise nispeten daha yüksek eğitim seviyesine sahip bireylerin yer aldığını göstermektedir (Çizelge 4.43).

Çizelge 4.43. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu

Yaş	Eğitim durumları				Toplam frekans (n)	Toplam Oran (%)
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite		
20-45	6	4	5	1	16	32
46-56	15	3	0	1	19	38
57-64	7	3	1	1	12	24
65-80	2	1	0	0	3	6
Toplam					50	100

b. Üreticilerin hayvansal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyet durumu incelendiğinde, katılımcıların yarısından fazlasının (%52) tarımsal üretime sonradan, yani "ilk defa" başladığı görülmüştür. Üreticilerin %52'si 20 yıldan fazla bir üretim deneyimine sahiptir. "Miras" yoluyla tarımsal faaliyeti sürdürenlerin çoğunluğu da 20 yıl ve üzeri deneyime sahipken, "ilk defa" tarımsal üretime başlayanlarda deneyim süreleri daha dengeli

dağılmıştır. Bulgular, sektörde hem köklü deneyime sahip mirasçıların hem de yeni üreticilerin bir arada bulunduğunu göstermekte, ancak uzun dönemli deneyimin büyük ölçüde geleneksel (miras yoluyla) devam eden üreticilere dayandığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.44).

Çizelge 4.44. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

	Tarımsal deneyim (yıl)					Toplam
	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	20 yıldan fazla	
Miras	0	1	4	2	12	19
İlk Defa	2	2	3	6	11	24
Miras ve İlk defa	2	0	1	1	3	7
Toplam	4	3	8	9	26	50

c. İşletme arazi varlığı

Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlıkları incelendiğinde, açık tarla mülkiyetinde üreticilerin %44'ünün mülk sahibi olduğu, %56'sının ise mülk arazisinin bulunmadığı görülmektedir. Örtü altı üretim için mülk arazi varlığı çok daha sınırlıdır; üreticilerin %90'ı örtü altı üretim alanında mülk sahibi değildir. Kiralık arazi kullanımında ise üreticilerin %72'sinin kiralık arazi kullanmadığı, kiralık arazi kullananların ise daha çok 50 dekar üzeri alanlarda yoğunlaştığı (%18) belirlenmiştir. Bu sonuçlar, üreticilerin ağırlıklı olarak küçük ölçekli mülk arazilerinde faaliyet gösterdiğini ve örtü altı üretimde özellikle kiralama yoluyla arazi kullanımının oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.45).

Çizelge 4.45. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi varlığı

Mülk arazi varlığı açık tarla (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Mülk arazi varlığı örtü altı (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Kiralık arazi varlığı örtü altı ve açık tarla(da)	Frekans (n)	Oran (%)
0	22	56	0	45	90	0	36	72
1-5	3	6	1-5	3	6	1-5	0	0
6-10	4	8	6-10	1	2	6-10	1	2
11-20	8	16	11-20	1	2	11-20	4	8
21-50	3	6	21-50	0	0	21-50	0	0
>50	10	20	50 >	0	0	>50	8	18
Toplam	50	100	Toplam	50	100	Toplam	50	100

d. Traktör ve diğer makine - teçhizat sermaye varlığı ve değerleri

Üreticilerin traktör sahipliği incelendiğinde, katılımcıların %72'sinin en az bir traktöre sahip olduğu, %28'inin ise traktörü bulunmadığı görülmektedir. Traktör yaşı dağılımında, makinelerin %44,44'ünün 1-10 yaş aralığında, %41,66'sının ise 11-30 yaş arasında olduğu belirlenmiştir. 31 yaş ve üzeri traktörlerin oranı ise %14 civarındadır.

Bu bulgular, üreticilerin büyük bir kısmının görece yeni ya da orta yaşlı traktörler kullandığını, ancak yaşlı traktör oranının düşük olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.46).

Çizelge 4.46. İşletme traktör sayısı ve yaşı

Adet	Frekans (n)	Oran (%)	Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
0	14	28,00	1-10	16	44,44
1	36	72,00	11-30	15	41,66
Toplam	50	100,00	31-50	4	11,11
			>50	1	2,79
			Toplam	36	100,00

İşletmelerin makine-teçhizat varlıkları incelendiğinde, üreticilerin %72'sinin traktöre sahip olduğu ve traktörlerin ortalama değerinin 698.000 TL olduğu görülmektedir. Süt sağım makinası sahipliği %56 ile dikkat çekerken, ortalama değeri 1.135.000 TL gibi yüksek bir seviyededir. Balya makinası, batöz ve silaj makinası gibi diğer ekipmanların sahiplik oranı ise oldukça düşüktür (%10 civarında). Özellikle balya makinası sahipliği düşük olmasına rağmen ortalama değeri oldukça yüksektir (1.408.000 TL).

Bu bulgular, üreticilerin temel tarımsal mekanizasyonda (özellikle traktör ve süt sağım ekipmanı) belirli bir yatırım düzeyine ulaştığını, ancak özel amaçlı ve yüksek maliyetli ekipman yatırımlarının sınırlı olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.47).

Çizelge 4.47. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL)

Makine-teçhizat tipleri	Frekans Var	Frekans Yok	Toplam (n)	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Traktör	36	14	50	300	3.000	698
Balya makinası	5	45	50	40	6.000	1.408
Süt sağım makinası	28	22	50	2	2.000	1.135
Batöz	5	45	50	10	1.000	268
Yem karma makinası	8	42	50	15	4.000	597
Kamyonet	18	32	50	120	4.000	751
Silaj makinası	3	47	50	36	2.000	778

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

e. Konut ve diğer bina sermayesi varlığı ve değerleri

Üreticilerin ev büyüklükleri incelendiğinde, %46'sının 101-150 m², %40'ının ise 50-100 m² arasında bir konut alanına sahip olduğu görülmektedir. Ev yaşları açısından değerlendirildiğinde ise konutların %68'inin 16-40 yıl arasında olduğu, %18'inin ise 1-15 yıl aralığında daha yeni yapılar olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, üreticilerin çoğunlukla orta büyüklükteki ve orta yaşlı konutlarda yaşadığını, yeni inşa edilmiş konut oranının ise sınırlı kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.48).

Çizelge 4.48. Konut alanı ve konut yaşına göre işletmelerin durumu

Alan (m2)	Frekans (n)	Oran (%)	Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
50-100	20	40	1-15	9	18
101-150	23	46	16-40	34	68
151-200	4	6	41-50	6	12
201-250	3	8	51-100	1	2
Toplam	50	100	Toplam	50	100

İşletmelerin bina varlıkları incelendiğinde, üreticilerin %98'inin konut (ev) mülkiyetine sahip olduğu, evlerin ortalama değerinin ise 16.602.000 TL gibi yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Ahır varlığı da yaygındır; üreticilerin %86'sında ahır bulunmakta olup, ortalama değerleri 1.163.000 TL'dir. Samanlık ve yem deposu gibi hayvancılık faaliyetini destekleyici yapıların varlığı ise daha sınırlıdır (%46 ve %20).

Özellikle yem deposu sahipliği düşük olup, ortalama değerleri (591.000 TL) diğer yapılarla kıyaslandığında daha mütevazı seviyededir. Bu sonuçlar, temel barınma ve üretim yapılarının işletmelerin büyük bölümünde mevcut olduğunu, ancak destekleyici altyapı yatırımlarının görece sınırlı olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.49).

Çizelge 4.49. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri (000 TL)*

Bina tipleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Ev	49	1	50	400	20.000	16.602
Samanlık	23	27	50	50	5.000	664
Yem deposu	10	40	50	60	2.000	591
Ahır	43	7	50	12	5.000	1.163

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

f. İşletme hayvan varlığı

İşletmelerin hayvan varlıkları incelendiğinde, küçükbaş hayvancılıkta çeşitlilik ve sayı açısından daha geniş bir dağılım olduğu görülmektedir. Özellikle koyun varlığında 61 baş ve üzeri sahip olan üretici oranı diğer türlere göre daha yüksektir (toplamda 11 üretici 61 baştan fazla koyun yetiştirmektedir). Keçi ve oğlak varlığında ise çoğunluk 10 baş altındadır (Çizelge 4.50).

Büyükbaş hayvancılıkta ise üreticilerin büyük bölümü (<10 baş) küçük ölçekli işletmelere sahiptir. İnek varlığında 10-20 başlık grupta nispeten daha fazla üretici bulunmakta (%24), ancak genel olarak büyükbaş hayvan sayıları küçük çaplıdır. Özellikle boğa yetiştiriciliğinde işletmelerin tamamının (<10 baş) olması dikkat çekmektedir.

Hayvansal üretim ölçeği ile ekonomik üretim kapasitesi arasındaki ilişki incelendiğinde, küçükbaş hayvancılıkta çeşitliliğin ve sürü büyüklüğünün ölçek ekonomilerine katkı sağladığı görülmektedir. Özellikle koyun yetiştiriciliğinde 61 baş ve üzeri sürüye sahip olan üreticilerin varlığı, bu grupta pazar odaklı ve sürdürülebilir gelir sağlayabilecek bir üretim kapasitesinin geliştiğini göstermektedir. Bu durum, küçükbaş hayvancılığın kırsal alanlarda ekonomik üretim açısından daha avantajlı bir yapı sunduğunu desteklemektedir.

Buna karşın, büyükbaş hayvancılıkta işletme ölçeğinin genellikle küçük olduğu, hayvan başına düşen maliyetlerin yüksek olabileceği ve dolayısıyla birim gelir seviyesinin düşük kalabileceği anlaşılmaktadır. Özellikle inek varlığında 10-20 baş aralığında yoğunlaşma görülse de büyükbaş hayvan varlığı genelinde işletme büyüklüğünün düşük olması, üreticilerin pazara yönelik etkinliklerini ve gelirlerini sınırlandıran bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Bu bağlamda, hayvancılıkta sürü büyüklüğünün artırılması, işletme ölçeğinin genişletilmesi ve özellikle büyükbaş hayvancılıkta yoğunlaştırılmış üretim modellerinin geliştirilmesi ekonomik sürdürülebilirliği artırıcı bir strateji olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, küçük ölçekli işletmelerin kooperatifleşme yoluyla ekonomik ölçek oluşturmaları da kırsal ekonomilerin güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Çizelge 4.50. İşletmelerin küçükbaş ve büyükbaş hayvan varlığı (baş)

Cinsi	<10	10-20	21-40	41-60	61-100	101-500	>500	Toplam
Teke	49	0	1	0	0	0	0	50
Keçi	37	4	4	2	0	3	0	50
Oğlak	46	2	1	0	0	1	0	50
Koç	48	1	1	0	0	0	0	50
Koyun	24	7	6	2	3	6	2	50
Kuzu	36	5	2	1	1	5	0	50
Toplam küçükbaş	240	19	15	5	4	15	2	300
Boğa	50	0	0	0	0	0	0	50
İnek	29	12	4	1	0	0	0	50
Düve	48	2	0	0	0	0	0	50
Tosun	48	1	1	0	0	0	0	50
Dana	48	1	0	0	0	1	0	50
Buzağı	47	3	0	0	0	0	0	50
Toplam büyükbaş	270	19	5	1	0	1	0	296

g. Hayvancılık üretim faaliyetleri ve hayvansal ürün geliri

Çalışmada, farklı satış kanalları aracılığıyla elde edilen hayvansal ürün gelirlerinin ortalama düzeyleri incelenmiştir. Veriler, et, canlı hayvan, süt, yağ, yumurta ve gübre gibi çeşitli ürün gruplarına göre sınıflandırılmıştır (Çizelge 4.51).

Çizelge 4.51. İşletmelerin hayvansal ürünlerden elde ettikleri ortalama yıllık gelir (000 TL)

Satış kanalı	Hayvansal ürünler						Toplam gelir	Ortalama gelir
	Et	Canlı hayvan	Süt	Yağ	Yumurta	Gübre		
Kendi tüketiyor	355	0	26	0	12	55	448	112
Doğrudan tüketici	1.215	1.636	1.303	0	201	87	4.442	888
Kasap	413	1.231	0	0	0	0	1.644	822
Lokanta	0	0	0	0	0	0	0	0
Üretici	712	485	1.117	2.625	0	15	4.954	990
Celep	905	2.143	313	0	31	0	3.392	848
Kooperatif	0	0	860	0	0	0	860	860
Diğer	0	2.215	763	0	0	0	2.978	1.489
Toplam	3600	7.710	4.382	2.625	244	157	18.718	6.010
Ortalama	720	1.542	730	2.625	81	52	2.339	

Toplam gelir düzeyi incelendiğinde, en yüksek kazancın hayvansal üretim yapan işletmeler tarafından sağlandığı görülmektedir. Bu gruba ait toplam gelir 4.954.000 TL, ortalama yıllık gelir ise 990.800 TL düzeyindedir. Bu bulgu, söz konusu işletmelerin pazarlama kanallarını daha etkili kullandığını ya da ürün çeşitliliği bakımından yüksek üretim kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Doğrudan tüketiciye yapılan satışlarda ise 4.442.000 TL toplam gelir ve 888.400 TL ortalama gelir ile ikinci sırada yer almakta olup, özellikle yumurta, süt ve gübre gibi ürünlerde dikkat çeken bir gelir düzeyi oluşturmuştur. Celep aracılığıyla yapılan satışlar toplamda 3.392.000 TL olarak gerçekleşmiş, bu kanalı takiben kasap satışları 1.644.000 TL düzeyinde kalmıştır.

Kooperatif ve diğer kategorilerinden elde edilen gelirler görece daha düşük seviyededir. Öte yandan, lokanta kategorisinde herhangi bir gelir verisinin bulunmaması, bu kanalın kullanılmadığını veya ölçülebilir düzeyde ekonomik katkı sağlamadığını düşündürmektedir.

Kendi tüketimi amacıyla üretim yapan işletmelerin toplam gelir düzeyi ise 448.000 TL olup, bu rakam söz konusu üretimin büyük ölçüde iç tüketime yönelik olduğunu göstermektedir.

Genel olarak bulgular, satış kanallarına göre hayvansal ürün gelirlerinin anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bireysel hayvansal üretim yapan işletmelerin ekonomik getirisi yüksek olup, doğrudan tüketiciye satış yapan işletmelerin de dikkate değer gelir düzeylerine ulaştığı görülmektedir.

h. İşletmelerin ürün satış kanalı tercihleri

Üretilen hayvansal ürünlerin satış kanalları incelendiğinde, canlı hayvan satışlarında celep aracılığı açık ara en yoğun kanal olarak öne çıkmaktadır (%33). Bunu doğrudan tüketiciye (%7) ve kasaplara (%9) yapılan satışlar izlemektedir. Süt satışları ağırlıklı olarak kooperatifler üzerinden gerçekleşmektedir (%29), bu da süt pazarında örgütlü yapıların etkin olduğunu göstermektedir. Yağ ve bal gibi ürünlerde ise doğrudan tüketiciye satış baskın durumdadır (Çizelge 4.52).

Çizelge 4.52. Üretilen hayvansal ürünler ve satış kanalları

Satış kanalları	Hayvansal ürünler									Toplam
	Et	Canlı hayvan	Süt	Yağ	Peynir	Yumurta	Gübre	Deri	Bal	
Doğrudan tüketici	0	7	2	6	0	10	12	7	3	47
Kasap	0	9	0	0	0	0	0	9	0	18
Üretici	0	2	0	0	0	0	14	2	0	18
Kooperatif	0	0	29	0	0	0	0	0	0	29
Celep	0	33	0	00	0	0	0	0	0	66
Toplam	0	51	31	6	0	10	26	18	3	

Öte yandan peynir satışının hiç yapılmaması, et satışının olmaması ve deri satışlarının sınırlı kalması dikkat çekici olup, ürün çeşitliliği açısından pazarlama ağlarının dar

olduğu anlaşılmaktadır. Bu bulgular, hayvansal üretimin pazarlanmasında örgütlü ve aracılı satış kanallarının canlı hayvan ve süt ürünlerinde aktif kullanıldığını, diğer ürünlerde ise doğrudan satışların ya da pazara ulaşamamanın belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

i. İşletme yıllık ortalama gideri

Üreticilerin yıllık ortalama giderleri incelendiğinde, katılımcıların %34'ünün 500.000 TL üzerinde giderinin olduğu, %28'inin ise 301.000-500.000 TL aralığında gider gerçekleştirdiği görülmektedir. Daha düşük gider gruplarında (50.000 TL altı) yer alan üretici oranı ise oldukça sınırlıdır (%2) (Çizelge 4.53).

Çizelge 4.53. Yıllık ortalama giderlere göre işletmelerin dağılımı

Gider (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
5-50	1	2
51-100	5	10
101-200	5	10
201-300	8	16
301-500	14	28
>500	17	34
Toplam	50	100

Bu dağılım, üreticilerin önemli bir bölümünün yüksek maliyetli üretim süreçlerine sahip olduğunu, dolayısıyla sermaye yoğun bir üretim yapısının öne çıktığını göstermektedir. Artan giderler, özellikle büyük ölçekli hayvansal üretim yapan işletmelerin finansal sürdürülebilirliğinde kritik bir rol oynamaktadır.

ii. İşletme yıllık ortalama geliri

Üreticilerin yıllık ortalama gelirleri incelendiğinde, katılımcıların %72'sinin 500.000 TL üzerinde gelir elde ettiği görülmektedir. 301.000-500.000 TL aralığında gelir elde edenlerin oranı ise %12'dir. Düşük gelir gruplarında (200.000 TL altı) bulunan üreticilerin oranı toplamda %16 ile sınırlı kalmıştır (Çizelge 4.54).

Çizelge 4.54. Yıllık ortalama gelirlere göre işletmelerin dağılımı

Gelir (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
5-50	1	2
51-100	1	2
101-200	4	8
201-300	2	4
301-500	6	12
>500	36	72
Toplam	50	100

Bu dağılım, üreticilerin önemli bir kısmının yüksek gelir düzeyine sahip olduğunu ve gelirlerin, üretim ölçeği ve pazara erişim olanaklarının güçlü olduğu bir üretim yapısına işaret ettiğini göstermektedir. Ancak gelir düzeyindeki bu yoğunlaşma, aynı zamanda sektör içinde gelir eşitsizliği ihtimalini de gündeme getirebilir.

j. İşletme borçluluk durumu

Üreticilerin toplam ortalama borç durumları incelendiğinde, katılımcıların yarısının (%50) herhangi bir borcu bulunmadığı belirlenmiştir. Borcu olan üreticilerin ise büyük bölümü düşük ve orta borç gruplarında yoğunlaşmıştır; özellikle 11.000-30.000 TL aralığında borcu olan üreticilerin oranı %16'dır. Öte yandan, 101.000-400.000 TL aralığında borcu bulunan %12'lik bir kesim, üretici grubunda daha yüksek finansal yük taşıyan küçük bir grubu temsil etmektedir. 500.000 TL üzerinde borç bildiren üretici bulunmaması ise, aşırı borçlanma riskinin genel olarak düşük olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.55).

Çizelge 4.55. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı

Borç (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Borcu yok	25	50
5-10	4	8
11-30	8	16
31-50	2	4
51-70	1	2
71-100	4	8
101-400	6	12
>500	0	0
Toplam	50	100

Bu dağılım, üreticilerin genelinde borçluluk düzeyinin yönetilebilir seviyelerde olduğunu, ancak orta ölçekli borç taşıyan üreticilerde dikkat edilmesi gereken bir finansal kırılganlık alanı bulunduğunu göstermektedir.

k. İşletme alacak durumu

Üreticilerin toplam ortalama alacakları incelendiğinde, katılımcıların %42'sinin herhangi bir alacağı bulunmadığı belirlenmiştir. Alacaklı üreticilerin önemli bir kısmı (%18) 3.000-15.000 TL aralığında, %16'sı ise 31.000-150.000 TL aralığında alacağa sahiptir. Öte yandan, 451.000 TL üzeri yüksek alacaklara sahip üretici oranı %12'ye ulaşmakta (4+6+2), bu da az sayıda üreticinin önemli tutarda alacak riskini yönettiğini göstermektedir (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı

Alacak (000 TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Alacağı yok	21	42
3-15	9	18
16-30	3	6
31-150	8	16
151-450	3	6
451-1000	2	4
1001-2500	3	6
>2500	1	2
Toplam	50	100

Bu tablo, üreticilerin genelinde sınırlı düzeyde alacak birikimi olduğunu, ancak belirli bir kesimin yüksek miktarda tahsilat riski taşıdığını göstermektedir. Bu durum, özellikle nakit akışı yönetimi açısından dikkat edilmesi gereken bir kırılma noktası olabilir.

1. İşletme işgücü varlığı

Üreticilerin çalıştırdığı işçi sayıları incelendiğinde, geçici işçi çalıştırmayan üretici oranı %78, daimi işçi çalıştırmayan üretici oranı ise %88 olarak belirlenmiştir. Geçici işçi çalıştıranların çoğunluğu (%18) 1-5 işçi arasında istihdam sağlamaktadır. 10 işçi ve üzeri çalıştıran üretici oranı ise oldukça düşük düzeydedir (%4) (Çizelge 4.57).

Çizelge 4.57. Geçici işçi varlığına göre işletmelerin dağılımı

İşçi sayısı	Geçici işçi sayısı		Daimi işçi sayısı	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
0	39	78	44	88
1-5	9	18	6	12
10-15	1	2	0	0
20-30	0	0	0	0
50-250	1	2	0	0
Genel toplam	50	100	50	100

Bu bulgular, tarımsal üretimde işgücü kullanımının genel olarak düşük ölçekli ve geçici işgücüne dayalı olduğunu, daimi işçi istihdamının ise son derece sınırlı kaldığını göstermektedir. Bu yapı, üretimde mevsimsellik ve düşük istihdam sürekliliği sorunlarına işaret etmektedir.

m. Hayvansal üretimi sürdürme nedenleri ve sürdürme tercih durumu

Üreticilerin *hayvansal üretime devam etme sebepleri* ve *devam etme durumu* incelendiğinde, katılımcıların %28'inin başka gelir kaynağının olmaması nedeniyle üretime devam ettiği, %26'sının ise hayvancılığı iyi bir kazanç kapısı olarak gördüğü belirlenmiştir. Diğer yandan, üreticilerin %38'i hayvansal üretime devam etmeyeceklerini ifade etmiştir (Çizelge 4.58).

Çizelge 4.58. Hayvansal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Devam etme sebepleri	Frekans (n)	Oran (%)
Kazancı iyi	13	26
Başka gelirim yok	14	28
Başka mesleğim yok	2	4
Miras kaldı	0	0
Büyütmeyi düşünüyorum	2	4
Hayır, hayvancılığa devam etmeyeceğim	19	38
Toplam	50	100

Miras nedeniyle üretime devam eden bir üretici bulunmaması ve büyütmeye eğilimi gösterenlerin oranının düşük olması (%4) dikkat çekicidir. Bu bulgular, hayvancılığın

büyük ölçüde ekonomik zorunlulukla sürdürüldüğünü ve sektörde devamlılık sorunlarının ciddi boyutlara ulaşabileceğini göstermektedir.

n. Hayvansal üretimi bırakma nedenleri ve sürdürme tercih durumu

Üreticilerin *hayvansal üretimi bırakma* ve *devam etme durumu* incelendiğinde, katılımcıların %62'sinin hayvancılığa devam etmeyi planladığı görülmektedir. Üretimden çekilme gerekçeleri arasında ise en fazla zarar etme (%18) ve yaşlılık nedeniyle üretimi sürdürememe (%14) öne çıkmaktadır(Çizelge 4.59).

Çizelge 4.59. Hayvansal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Bırakma sebepleri	Frekans (n)	Oran (%)
Bu iş için yaşıyım	7	14
Çocuklarım devam ettirecek	1	2
Zarar ediyorum	9	18
Başka bir iş yapmayı düşünüyorum	2	4
Evet, hayvancılığa devam edeceğim	31	62
Toplam	50	100

Çocuklara devretme (%2) ve başka bir iş yapma planı (%4) gibi nedenlerin oranı ise oldukça düşüktür. Bu bulgular, üreticilerin büyük çoğunluğunun hayvancılığa devam etme eğiliminde olduğunu, zarar etme ve yaş faktörlerinin üretimden çekilmeyi belirleyen başlıca etmenler olduğunu göstermektedir.

o. İşletmelerin mera ve otlak alanlarını kullanma durumları

Mera ve otlak kullanım durumu incelendiğinde, üreticilerin yarısının (%50) mera ve otlak alanına ihtiyaç duymadıkları, %30'unun ise mevcut mera ve otlak alanının bulunmadığını belirttiği görülmektedir. Sadece %16'lık bir kesim aktif olarak mera ve otlak kullanımında bulunmakta, %4'lük küçük bir grup ise mera ücretlerinin yüksekliğinden şikâyet etmektedir (Çizelge 4.60).

Çizelge 4.60. İşletmelerin mera ve otlak kullanım durumu

Kullanım durumu	Frekans (n)	Oran (%)
Hayır, mera ve otlak alanı yok	15	30
Hayır, mera ve otlak alanı yok	25	50
Hayır, mera ve otlak alan ücreti yüksek	2	4
Evet, mera ve otlak alanını kullanıyorum	8	16
Toplam	50	100

Bu sonuçlar, hayvansal üretimde mera ve otlak kaynaklarının kullanımının oldukça sınırlı olduğunu ve üreticilerin büyük kısmının kapalı sistem ya da yem temelli üretim modellerine yönelmiş olabileceğini göstermektedir.

ö. Hayvancılık dışında diğer meslekleri tercih eğilimi

Üreticilerin *eğer hayvancılık olmasaydı* tarım dışı hangi meslekleri tercih etme eğiliminde olacakları incelendiğinde, %32'sinin kamu sektöründe çalışmayı tercih ettiği

görülmektedir. Kamu sektörünü %16 ile komisyonculuk ve %14 ile işçilik tercihleri takip etmektedir. Emlak, pazarlama, esnaflık ve tüccarlık gibi bireysel girişimcilik odaklı meslekler ise daha düşük oranlarda tercih edilmiştir (Çizelge 4.61).

Çizelge 4. 61. Hayvancılık dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı

Meslekler	Frekans (n)	Oran (%)
Kamu	16	32
Emlak	3	6
Turizm	2	4
Pazarlama	3	6
Esnaf	6	12
Tüccar	5	10
Komisyoncu	8	16
İşçi	7	14
Toplam	50	100

Bu dağılım, üreticilerin tarım dışı gelir arayışlarında güvenli ve düzenli gelir sağlayan kamu sektörü istihdamına yönelme eğiliminde olduklarını, bireysel girişimcilik tercihlerinin ise daha sınırlı kaldığını göstermektedir.

p. Son beş yılda ödenen vergi türleri

Üreticilerin son beş yılda ödedikleri vergi ve fatura türleri incelendiğinde, su ve elektrik faturalarının %90 oranında düzenli olarak ödendiği görülmektedir. Çöp vergisi ödeme oranı ise %78 ile biraz daha düşük seviyededir. Emlak vergisinde ise ödeme oranı %40'ta kalmış, üreticilerin %60'ı emlak vergisi ödemediğini beyan etmiştir (Çizelge 4.62).

Çizelge 4.62. Üreticilerin 2020'den sonra ödediği vergi türleri

Vergi türleri ve faturalar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Çöp vergisi	39	78	11	22	50	100
Su faturası	45	90	5	10	50	100
Elektrik faturası	45	90	5	10	50	100
Emlak vergisi	20	40	30	60	50	100

Bu bulgular, temel kamu hizmetleri (su, elektrik) ile ilgili ödeme bilincinin yüksek olduğunu, ancak mülkiyete dayalı vergilendirme alanında uyumun düşük olduğunu göstermektedir. Emlak vergisi ödeme oranındaki düşüklük, kırsal mülkiyet yapısının belirsizliği veya vergi yükü algısının etkisiyle ilişkilendirilebilir.

r. Üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri

Tarımsal üretimde karşılaşılan zorluklar incelendiğinde, üreticilerin %54'ü üretim maliyetlerinin artışı sorun olarak belirtmiştir. Dış göç (%22), sermaye yetersizliği (%20) ve kötü koku gibi çevresel şikâyetler (%20) de önemli sorunlar arasında yer almıştır (Çizelge 4.63).

Çizelge 4.63. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri

Zorluklar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Hayvan hastalıkları	7	14	43	88	50	100
Yapılaşma	5	10	45	90	50	100
Dışarı göç	11	22	39	78	50	100
Gençler tarımı bıraktı	7	14	43	86	50	100
Tarım alanları azaldı	6	12	44	88	50	100
Üretim maliyetler arttı	27	54	23	46	50	100
İş gücü yetersiz	2	4	48	96	50	100
Kötü koku vb. şikayetler	10	20	40	80	50	100
Mera alanlarının azalması	6	12	44	88	50	100
Sermaye yetersizliği	10	20	40	80	50	100

Hayvan hastalıkları, gençlerin tarımı bırakması, tarım alanlarının azalması ve mera alanlarının daralması gibi yapısal sorunlar ise daha sınırlı oranlarda dile getirilmiştir (%10-14 arası). İş gücü yetersizliği sorunu ise yalnızca %4 oranında belirtilmiştir.

Bu bulgular, üreticilerin temel olarak ekonomik zorluklardan ve kentsel etkenlerden etkilendiğini, ancak yapısal ve çevresel tehditlerin de dikkate değer bir arka plan oluşturduğunu göstermektedir

4.2.1.2.2. Hayvancılık işletmeleri sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Hayvancılık işletmelerinin sürdürülebilirlik göstergeleri Çizelge 4.64'te verilmiştir. Bu verilere göre, belediyelerin hayvansal üretim odaklı yönetimsel hizmetlerinin sürdürülebilirliğe katkısı genel olarak düşük düzeyde kalmaktadır. Ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,25 olarak belirlenmiştir ve bu, “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” kategorisinde yer almaktadır. Bu sonuç, belediye hizmetlerinin hayvansal üretim yapılan kırsal alanlarda yönetimsel düzeyde sürdürülebilirliği yeterince destekleyemediğini göstermektedir.

Çizelge 4.64. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler		Ölçek değerleri (puanlar)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
		1p	2p	3p	4p	5p		
1	Vatandaşların <i>istek ve şikâyet prosedürleri</i> ile ilgili <i>iletişime geçebilme</i> konusundaki etki düzeyi	3	2	15	14	16	3,76	0,93
2	Belediyelerin ahır ve samanlık depo gibi binalar ile ilgili <i>imar, iskân ve ruhsat denetimleri</i> etkinliği	14	8	9	18	1	2,68	0,53
3	Belediyelerin <i>cöp toplama ve çevre düzeni</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	2	6	9	9	24	3,94	1,00
4	Belediyelerin <i>içme suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	9	11	12	11	7	2,92	0,62
5	Belediyelerin sulama <i>suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	14	21	7	3	5	2,28	0,38

Çizelge 4.64'ün devamı.

6	Belediyelerin <u>altı yapı ve kanalizasyon</u> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	32	14	2	2	0	1,48	0,08
7	Belediyelerde <u>hayvansal üretimden kaynaklanan atıkların bertaraf edilmesi</u> hizmetlerinin etkinliği	38	9	3	0	0	1,30	0,01
8	Belediyelerin gerçekleştirdiği <u>hayvansal üretim desteklerinin üretimin devamı konusunda</u> etkinlik düzeyi	39	7	3	1	0	1,32	0,02
9	Belediyenin hayvansal üretim faaliyetlerinden sağlanan <u>gelirleri arttırmadaki</u> etkinliği	33	12	5	0	0	1,44	0,06
Diğer faktörlerin etkisi								
<i>(6360 sonrası işletmenin kendi yönetim etkinliğinin ve diğer faktörlerin etkisi öğrenilmeye çalışılmıştır)</i>								
1	Sürdürülebilir bir üretim yapılması <u>konusunda eğitim alma istekliliğinizi artırma düzeyi</u>	39	8	2	1	0	1,30	0,01
2	<u>Yasal ilaç ve sertifikalı suni tohum kullanma</u> konusunda hassasiyetinizi artırma düzeyi	38	10	1	1	0	1,30	0,01
3	<u>Hayvansal ve evsel atıkları bertaraf etme</u> uygulamanızı etkileme düzeyi	40	8	1	0	1	1,28	0,00
4	Sürdürülebilir bir hayvansal üretim için <u>teknik bilgi düzeyinizi artırma</u> durumu	39	9	1	0	1	1,30	0,01
5	<u>Hayvansal üretim kaydı tutma</u> konusundaki etkinlik düzeyi	37	10	1	1	1	1,38	0,04
6	<u>Gelir-gider kaydını tutma ve takip</u> konusundaki etkinlik düzeyi	38	7	4	0	1	1,38	0,04
Genel toplam							29,06	3,74
Genel ortalama							1,94	0,25

* 1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Öne çıkan pozitif alanlardan biri, vatandaşların şikâyet ve taleplerini belediyeye iletebilme mekanizmasıdır. Bu gösterge, 0,93'lük yüksek bir endeksle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, çöp toplama ve çevre düzeni hizmetleri, 1,00'lık en yüksek değeri alarak, belediyelerin bu konuda oldukça başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu iki alan dışında belediyelerin etkili olduğu başka bir gösterge bulunmamaktadır.

Buna karşılık, imar, iskân ve ruhsat denetimleri ile içme suyu hizmetleri sırasıyla 0,53 ve 0,62 endeks değerleriyle “orta düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilmiştir. Bu hizmetlerin varlığı hissedilmekle birlikte, sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından geliştirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Ancak belediyelerin sulama suyu, altyapı-kanalizasyon, atık bertarafı, hayvansal üretim destekleri ve gelir artırıcı uygulamalar gibi temel alanlardaki etkileri çok düşüktür. Özellikle atık yönetimi (0,01), üretim desteği (0,02) ve gelir artırıcı destek (0,06) gibi göstergeler, “kabul edilemez” sürdürülebilirlik düzeyinde kalmıştır. Bu, belediyelerin hayvancılık sektörünü destekleyici politikaları uygulamada yetersiz kaldığını göstermektedir.

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrası ortaya çıkan “diğer yönetsel faktörler” kapsamında ise, üreticilerin eğitim alma, teknik bilgi edinme, kayıt tutma gibi yönetsel faaliyetlerine yönelik belediye etkileri genellikle “kabul edilemez” düzeyde olup, çoğu gösterge 0,01–0,04 aralığında seyretmektedir. Özellikle sürdürülebilir üretime dair bilinç kazandırma, sertifikalı tohum ve ilaç kullanımı, atık bertarafı uygulamaları ve gelir-gider

takibi gibi göstergelerdeki düşük seviyeler, kırsal üreticinin kurumsal destekten uzak kaldığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, belediyeler yönetsel sürdürülebilirlik açısından yalnızca temel çevresel temizlik hizmetlerinde etkili olurken; üretimin sürekliliği, kayıt sistemleri, altyapı yatırımları ve yönetim kapasitesinin artırılması gibi stratejik alanlarda çok zayıf kalmaktadır. Bu tablo, kırsal yönetimle ilgili planlama, destekleme ve rehberlik faaliyetlerinin güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Hayvancılık işletmelerinin sürdürülebilirlik düzeyleri incelenmiştir. Buna göre belediye hizmetlerinin hayvancılık faaliyetlerine yönelik ekonomik sürdürülebilirliğe katkısı genel olarak düşük seviyededir. Ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,24 olup, bu değer “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” olarak tanımlanmaktadır. Bu durum, belediyelerin hayvansal üretimi destekleyici ekonomik politika ve uygulamalarda zayıf kaldığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.65).

Çizelge 4.65. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediye'nin <u>yörenizin kendine has kültür, gelenek, sosyal faaliyetler, hayvansal ürünlerin tanıtılması ve geliştirilmesinde</u> etkinlik düzeyi	16	10	9	14	1	2,48	1,00
2 Belediye'nin hayvancılık faaliyetlerinize yönelik <u>sulama göletleri vb. konularda uzun vadeli yatırımlara etkisi</u>	19	20	2	6	3	2,08	0,67
3 Belediye'nin hayvansal faaliyetlerinize yönelik <u>ağıl, ahır, samanlık vb. yapımı ve kullanımı</u> , konularında <u>uzun vadeli yatırımlara etkisi</u>	30	18	2	0	0	1,44	0,13
4 Belediyelerin hayvancılık faaliyetlerinize yönelik <u>yatırımları ve çalışmalarının karlılığına</u> olan etkinlik düzeyi	34	15	1	0	0	1,34	0,05
5 Belediye'nin, hayvansal üretiminin <u>ileriye dönük devam etmesi</u> konusunda etki düzeyi	33	17	0	0	0	1,34	0,05
6 Belediye'nin, hayvansal ürünlerinizin <u>kolaylıkla ve istediğiniz fiyattan satılması</u> konusunda etkinlik düzeyi	32	15	3	0	0	1,42	0,12
7 Belediye'nin hayvansal üretiminde <u>risklerinizin azalmasında ve tarım sigortası</u> konusunda etkinlik düzeyi	36	14	0	0	0	1,28	0,00
8 Belediye'nin, hayvansal ürünlerin <u>tüketicinin sofrasına sağlıklı bir yiyecek olarak ulaşmasındaki</u> etkinlik düzeyi	36	11	3	0	0	1,34	0,05
9 Belediye'nin hayvansal ürünlerinizin <u>kalitesinin artması</u> konusunda etki düzeyi	34	15	1	0	0	1,34	0,05
10 Belediye'nin hayvansal ürünlerinizin <u>markalaşması</u> konusunda etki düzeyi	35	15	0	0	0	1,30	0,02
11 Belediye'nin, <u>hayvan borsaları vb. yerel tedarik zincirine kolayca katılabilmemiz</u> konusundaki etki düzeyi	29	10	4	2	5	1,88	0,50
Genel toplam						17,24	2,64
Genel ortalama						1,57	0,24

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Çalışmadaki göstergeler arasında yalnızca bir tanesi olan, yöreye özgü kültür, gelenek ve ürünlerin tanıtılması ve geliştirilmesine yönelik belediye katkısı, 1,00 endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak öne çıkmıştır. Bu, kültürel ve tanıtıma dayalı faaliyetlerin ekonomik sürdürülebilirliğe dolaylı da olsa katkı sunduğunu göstermektedir.

Bunun dışında, belediyelerin sulama göleti gibi uzun vadeli altyapı yatırımlarına katkısı 0,67 puanla “iyi düzeyde sürdürülebilir” sınırına yaklaşmakla birlikte, diğer tüm göstergeler düşük değerlerde kalmıştır. Özellikle ağıl, ahır ve samanlık gibi yapısal yatırımlar, kârlılığı artırma, üretimin devamlılığı, ürün kalitesinin artırılması, markalaşma ve pazara erişim gibi doğrudan ekonomik verimliliği ilgilendiren alanlarda belediye katkıları oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu göstergelerin çoğu 0,02 ile 0,13 aralığında yer almakta ve SAFA sınıflandırmasına göre “kabul edilemez” düzeydedir.

Ayrıca tarım sigortası ve risk azaltıcı destekler, endeks değeri 0,00 ile listenin en altındadır. Bu durum, belediyelerin kırsal risk yönetimi konusunda hiçbir somut katkı sağlamadığını açıkça ortaya koymaktadır. Sigorta sistemlerine erişim, hayvancılıkla uğraşan üreticilerin ekonomik güvenliği açısından kritik bir rol oynamasına rağmen, belediyelerin bu alandaki varlığı neredeyse yoktur.

Diğer yandan, sağlıklı gıda arzına katkı, ürünlerin pazarlanması, kalitenin artırılması ve markalaşma gibi değer zinciriyle ilgili tüm göstergelerin de oldukça düşük düzeylerde seyretmesi, belediyelerin ekonomik sürdürülebilirliğe sadece altyapı ya da tanıtım gibi dolaylı alanlarda sınırlı katkı sunduğunu göstermektedir.

Genel olarak bu bulgular, belediye hizmetlerinin hayvancılık temelli üretici ekonomisi üzerindeki etkisinin oldukça sınırlı olduğunu, özellikle uzun vadeli planlama, pazara erişim, ürün değer zincirinin desteklenmesi ve ekonomik risklerin azaltılması gibi stratejik alanlarda ciddi politika boşlukları bulunduğunu göstermektedir.

c. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Hayvancılık işletmelerinin sürdürülebilirlik göstergelerinde sunulan bulgular, belediye hizmetlerinin hayvancılığa yönelik çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisini ölçmektedir. Elde edilen ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,53 olup, sınıflandırmasına göre bu düzey “orta düzeyde sürdürülebilir” kategorisinde değerlendirilmektedir. Bu sonuç, belediyelerin bazı çevresel alanlarda sınırlı katkılar sunduğunu, ancak genel olarak yapısal ve kalıcı etki yaratma konusunda yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Belediyelerin en yüksek etki düzeyi gösterdiği alan, kırsal yaşam alanlarında hava kalitesini koruma ve iyileştirme olmuştur. Bu gösterge 1,00 endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, hayvancılıkta kullanılan suyun kalitesinin korunması (0,89) ve sulama göletleri, kanallar gibi su kaynaklarına yönelik yatırımlar (0,75) da görece yüksek düzeyde etkili uygulamalara işaret etmektedir. Bu bulgular, belediyelerin özellikle su ve hava kaynaklarının korunmasına yönelik çevresel hassasiyetler geliştirdiğini göstermektedir (Çizelge 4.66).

Çizelge 4.66. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediye'nin, kırsal yaşam alanlarındaki <u>hava kalitesini koruma ve iyileştirilmesi</u> konusunda etki düzeyi	20	10	17	3	0	2,06	1,00
2 Belediye'nin hayvancılık faaliyetlerde kullanılan <u>suyun kalitesinin korunması ve artırılması</u> konusunda etki düzeyi	18	20	8	4	0	1,96	0,89
3 Belediye'nin <u>sulama göleti ve kanalı gibi su kaynaklarına yönelik yatırımların artması</u> konusunda etki düzeyi	21	22	2	4	1	1,84	0,75
4 Belediye'nin <u>toprak kalitesinin korunması ve artması</u> konusunda etki düzeyi	29	20	0	0	1	1,48	0,34
5 Belediye'nin <u>bilinçli yemleme ve hayvan bakımı</u> konusunda etki düzeyi	30	16	3	0	1	1,52	0,39
6 Belediye'nin <u>tarım arazilerinin toprak kayması ve erozyon gibi sebeplerle bozulmasının engellenmesi</u> konusunda etki düzeyi	30	13	1	4	2	1,70	0,59
7 Belediye'nin <u>kırsal yaşam alanlarındaki hayvan türlerinin çeşitliliğinin korunması ve devamı</u> konusunda etki düzeyi	34	15	1	0	0	1,34	0,08
8 Belediye'nin hayvancılık faaliyetlerindeki <u>enerji kullanımında verimliliği ve devamlılığı</u> sağlama konusunda etki düzeyi	32	14	3	0	1	1,48	0,34
9 Belediye'nin, <u>hayvan sağlığı ve beslenmesi ile ilgili desteklerinin</u> etki düzeyi	31	14	4	1	0	1,50	0,36
Genel toplam						14,28	4,74
Genel ortalama						1,59	0,53

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Ancak, çevresel sürdürülebilirliğin bütünsel doğası göz önüne alındığında, diğer birçok göstergede etkilerin zayıf kaldığı görülmektedir. Özellikle toprak kalitesinin korunması (0,34), bilinçli yemleme ve hayvan bakımı (0,39), enerji verimliliği (0,34) ve hayvan sağlığı ile ilgili destekler (0,36) gibi alanlarda belediye etkisi sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu göstergeler SAFA ölçeğine göre “sınırlı” ile “orta” düzey arasında dalgalanmaktadır ve yapısal desteklerin eksik olduğunu göstermektedir.

Daha düşük düzeyde kalan göstergelerden biri, hayvan türlerinin çeşitliliğinin korunmasına yönelik katkıdır. Bu alan 0,08’lik endeks değeriyle “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilmiştir. Bu durum, biyolojik çeşitliliğin korunması gibi uzun vadeli çevresel hedeflerde belediyelerin henüz etkili politika ve uygulamalar geliştiremediğini göstermektedir. Aynı şekilde, erozyonun önlenmesi ve toprak kaybının azaltılması (0,59) da önemli bir çevresel hedef olmasına karşın sadece orta düzeyde bir sürdürülebilirlik sergilemiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, belediyelerin hayvancılık bağlamındaki çevresel sürdürülebilirlik katkıları, kısmen pozitif örnekler sunsa da, çoğu göstergede düşük düzeyde kalmakta; özellikle bilgi, teknoloji ve biyolojik çeşitlilik gibi karmaşık çevresel konularda ciddi boşluklar bulunmaktadır. Bu sonuçlar, belediye hizmetlerinin daha sistematik, kapsayıcı ve uzun vadeli çevre politikalarına yönelmesi gerektiğine işaret etmektedir

d. Sosyal sürdürülebilirlik düzeyleri

Hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyleri aşağıdaki tabloda incelenmiştir. Buna göre, belediyelerin hayvansal üretimle bağlantılı sosyal sürdürülebilirlik alanında sundukları katkıların genel düzeyi düşüktür. Ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,35 olup, sınıflandırmasına göre bu seviye “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilmektedir. Bu sonuç, belediyelerin sosyal boyutta kalıcı ve kapsayıcı bir etki oluşturmakta yetersiz kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.67).

Çizelge 4.67. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri ve belediye hizmetlerinin etkisi

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin <u>kırsal alandaki yaşam kalitesi</u> konusunda etkinlik düzeyi	11	8	15	14	2	2,76	0,73
2 Belediyenin <u>il ve ilçe merkezine ulaşımın sağlanması</u> konusunda etkinlik düzeyi	15	4	9	17	5	2,86	0,79
3 Belediyenin, yörenize <u>has hayvansal bir ürününüzün üretiminin devamı ve gelişmesi</u> konusunda etkinlik düzeyi	19	25	5	1	0	1,76	0,04
4 Belediyenin hayvansal üretimde <u>kadınların da erkekler kadar yer alması</u> konusunda etkinlik düzeyi	19	20	11	0	0	1,84	0,10
5 Belediyenin, <u>yörenize has bir festivalin devamı ve gelişimi</u> konusunda etkinlik düzeyi	25	11	10	1	3	1,92	0,15
6 Belediyenin, mahallenizdeki <u>eğitim kurumlarının yeterliliği</u> konusunda etkinlik düzeyi	20	12	9	9	0	2,14	0,30
7 Belediyenin, mahalle veya ilçe merkezindeki <u>sağlık kurumlarının yeterli hizmet sunumu</u> konusunda etkinlik düzeyi	18	14	11	7	0	2,14	0,30
8 Belediyenin, hayvansal üretimde meydana <u>gelen iş kazalarını önleme</u> konusunda etkinlik düzeyi	24	20	4	1	1	1,70	0,00
9 Belediyenin, hayvansal üretimde <u>sosyal güvence sağlanması</u> konusunda etkinlik düzeyi	25	16	5	4	0	1,76	0,04
10 Belediyenin, <u>sağladığı sosyal ve ekonomik yardımlar</u> konusunda etkinlik düzeyi	12	5	9	11	13	3,16	1,00
Genel toplam						22,04	3,45
Genel ortalama						2,20	0,35

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

En yüksek sürdürülebilirlik düzeyine sahip gösterge, sosyal ve ekonomik yardımlar konusundaki belediye katkısıdır. Bu alan 1,00’lık endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Bu bulgu, belediyelerin sosyal destek mekanizmaları (örneğin yardım programları) aracılığıyla kırsal halkın refahına katkı sağladığını göstermektedir.

Ulaşım hizmetleri (0,79) ve yaşam kalitesine yönelik genel katkılar (0,73) da görece yüksek seviyede sürdürülebilirlik sergileyen alanlar arasında yer almaktadır. Bu

durum, kırsal alanların temel fiziki erişilebilirliği ve yaşam standardının desteklenmesine yönelik hizmetlerin yerel ölçekte anlamlı katkılar sunabildiğini ortaya koymaktadır.

Ancak diğer göstergelerin önemli bir kısmı oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Özellikle kadınların hayvansal üretime katılımı (0,10), sosyal güvence sağlanması (0,04), iş kazalarının önlenmesi (0,00) ve yerel hayvansal ürünlerin devamlılığı (0,04) gibi alanlarda belediyelerin etkisi neredeyse yok denecek seviyededir. Bu göstergeler SAFA sınıflandırmasına göre “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilir. Bu durum, belediye politikalarının toplumsal kapsayıcılığı sağlamaktan uzak olduğunu ve özellikle kırılgan gruplar ile sosyal koruma mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Eğitim (0,30) ve sağlık hizmetlerinin yeterliliği (0,30) gibi temel hizmetlere yönelik katkılar da yalnızca sınırlı düzeyde kalmış, bu alanlarda belediyelerin etkinlik düzeyi “orta” sürdürülebilirliğe dahi ulaşamamıştır.

Sonuç olarak, belediyelerin sosyal sürdürülebilirliğe katkıları yalnızca bazı temel yardım programları ve altyapı hizmetleri ile sınırlı kalmakta; sosyal eşitlik, toplumsal kapsayıcılık, güvenlik ve kültürel süreklilik gibi alanlarda ciddi açıklar oluşmaktadır. Bu bulgular, belediyelerin hayvancılığa dayalı kırsal sosyal yaşamda daha bütüncül ve hedef odaklı sosyal politikalar geliştirmesi gerektiğine işaret etmektedir.

4.2.1.2.3. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik probit model analizi

Hayvancılık faaliyetinin yönetimsel sürdürülebilirlik probit modeli oluşturularak sürdürülebilirliği etkileyen faktörler belirlenmiştir. Modelin genel uyumu, LR Chi² değeri ve Pseudo R² değerleri ile belirlenmiştir. Bu durum, modelin yönetimsel sürdürülebilirliği açıklamada yeterli istatistiksel güce sahip olduğunu göstermektedir. Ayrıca, Pseudo R² değeri, modelin yönetimsel sürdürülebilirliğinin %24'ünün bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Modelin doğruluğu, linktest (_hatsq) p = 0.117 değeriyle test edilmiştir. Bu bulgu, modelde belirgin bir spesifikasyon hatası olmadığını ve modelin yapısının genel olarak uygun olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.68).

Çizelge 4.68. Hayvancılık işletmeleri yönetimsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas**	.0574168	.024051	2.39	0.017	-.0102778	0.1045558
Toplamhyvnadet	.0004348	.00127	0.27	0.786	-.0021449	0.0028335
Tarimsaldeneyim	.1304326	.191847	0.68	0.497	-.2455806	0.5064457
Binatoplambd	-5.68e-07	3.60e-07	-1.58	0.114	-1.27e-06	1.37e-07
Toplamhyvnslud	1.27e-07	9.94e-08	1.28	0.200	-6.76e-08	3.22e-07
Toplamisgucu	.0101455	.0211291	0.48	0.631	-.0316267	0.0515578
Uretimdezorluk	-.2382915	.4141461	-0.58	0.565	-1.050532	0.5739491
Toplamsbtstmy	4.13e-07	2.81e-07	1.47	0.142	-1.38e-07	9.64e-07
Log likelihood	= -26.180156					
LR chi2(8)	= 16.95					
Pseudo R2	= 0.2446					
hatsq	= (p=0.117) p> t					
N	=50					
***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.						

Modelde, işletme sahibinin yaşı %5 düzeyde anlamlı bulunmuştur. Yaş faktörü, sürdürülebilirliği *anlamlı ve pozitif* yönde etkilemektedir (katsayı = 0.0574). Bu sonuç, örgütsel katılımın bilgiye erişim, iş birliği ve yönetsel karar alma süreçlerini güçlendirdiğini, dolayısıyla işletme yönetimini daha sürdürülebilir hale getirdiğini göstermektedir. Tüm bina varlığının bugünkü değeri, değişkeninin katsayısı negatif yönde ve anlamlılık sınırına yakın olsa da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Sabit kıymetlerin değeri, yönetsel performansa her zaman doğrudan yansımaz; önemli olan bu kıymetlerin ne kadar etkin kullanıldığıdır. Sabit sermaye düzeyinin yönetsel sürdürülebilirlik üzerindeki etkisi sınırlı bulunmuştur. Etkin planlama ve organizasyonel kapasite olmadıkça bu tür sermaye birikimi doğrudan pozitif etki yaratmayabileceği söylenebilir.

Yönetsel sürdürülebilirliğin güçlendirilmesi için yalnızca yapısal faktörler değil, yönetim, iletişim, kayıt sistemi kullanımı ve liderlik becerileri gibi insani ve yönetsel kapasiteyi artırıcı eğitimlere odaklanılmalıdır. Sabit sermaye ve hayvan varlığının etkisizliği, var olan kaynakların etkin kullanımının daha önemli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda işletmelere yönetsel danışmanlık ve stratejik planlama desteği sağlanmalıdır.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik probit model analizi

Hayvancılık faaliyetinin ekonomik sürdürülebilirlik probit modeli oluşturularak ekonomik sürdürülebilirliği etkileyen faktörler belirlenmiştir. Modelin genel uyumu güçlüdür. LR Chi² = 36.66 ve Pseudo R² = 0.5448 değerleri, modelin ekonomik sürdürülebilirliği yüksek düzeyde açıkladığını göstermektedir. Pseudo R² değeri modelin ekonomik sürdürülebilirliğinin yaklaşık %55'inin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Ayrıca, linktest (_hatsq) p = 0.282 olup, modelde anlamlı bir spesifikasyon hatası bulunmadığını ve kurulan modelin geçerli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu model hem istatistiksel olarak anlamlı hem de kuramsal olarak sağlam bir yapıdadır (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. Hayvancılık işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas	.0382352	.0469333	0.81	0.415	-.0537524	0.1302282
Kendisiegitim	.1781135	.3824537	0.47	0.641	-.5714819	0.9277089
Tarimsaldneyim*	-.4417152	.2541012	-1.74	0.082	-.9397444	0.056314
Toplamuretimln	.0023419	.0044016	0.53	0.595	-.0062851	0.010969
Binatplmbgnkd**	-7.70e-07	3.48e-07	-2.22	0.027	-1.45e-06	-8.87e-08
Toplamhyvndt**	.005447	.002468	2.21	0.027	.0006098	0.0102842
Makinatplmbd**	-2.73e-06	1.42e-06	-2.39	0.017	4.91e-07	4.97e-06
Toplamisgucu**	-.9203152	.4141608	-2.21	0.027	-1.736457	-.1041729
Toplamhyvntd**	-3.81e-07	1.79e-07	-2.12	0.034	-8.11e-07	-5.08e-08
Yillikgider**	-.9558158	.4083433	-2.34	0.019	-1.756454	-.1551774
Yillikgelir**	.8724707	.3845347	2.27	0.023	.118796	1.626145
toplamborc	4.18e-07	2.29e-07	1.45	0.653	-4.10e-06	6.24e-06
toplamlacak	-2.33e-07	1.56e-07	-1.53	0.126	-5.59e-06	6.89e-07
Hyvnelkhamacla	.916988	.7432185	1.23	0.217	-.5396927	2.37367
Buyutmdsnymnsn	-.6797265	.9014883	-0.75	0.451	-2.446601	1.087148
Uretimdezorluk**	-1.368973	.7202026	-1.90	0.057	-2.780544	0.0425978
Log likelihood	= -15.317298					
LR chi2(16)	= 36.66					
Pseudo R2	= 0.5448					
hatsq	= (p=0,282) p> t					
N	=50					
***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.						

Probit modelindeki (Çizelge 4.79), ekonomik sürdürülebilirliği etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Bunlar; tarımsal deneyim (%1), bina varlığı bugünkü değer toplamı (%5), toplam hayvan varlığı (%5), makine-teçhizat varlığı bugünkü değer toplamı (%5), toplam işgücü (%5), toplam hayvansal ürün değeri (%5), yıllık gider (%5), yıllık gelir (%5) ve üretimde yaşanan zorluklar (%5) dır.

Bina varlığı değişkeninin katsayısı *negatif* olup, bina yatırımlarının artışı ekonomik sürdürülebilirliği olumsuz etkilemektedir. Yüksek bina değerlerinin bakım, onarım ve sabit maliyet yükü oluşturması bu sonucu doğurmuş olabilir. Toplam hayvan varlığı, hayvan varlığı fazla olan işletmelerin gelir elde etme kapasitesinin daha yüksek olduğunu, bu durumun ekonomik sürdürülebilirliği desteklediğini göstermektedir. Makine-teçhizat varlığı değişkeninin katsayısı *negatiftir*, yani makine varlığı arttıkça ekonomik sürdürülebilirlik azalmaktadır. Bu durum, yüksek ekipman maliyetlerinin işletmeye getirdiği finansal yükü açıklandığı görülmektedir. Toplam işgücünün artmasının ekonomik sürdürülebilirliği *azalttığı* görülmektedir. Bu, işgücü maliyetlerinin üretim verimliliğiyle orantısız artması veya iş bölümü sorunları gibi yönetsel zayıflıklarla açıklanabilir. Toplam hayvansal üretim değeri değişkeninin, üretim değeri arttıkça ekonomik sürdürülebilirliği azaltmaktadır. Bu durum, yüksek üretim değerine rağmen giderlerin daha da fazla artması veya pazarlama sorunlarının yaşanmasıyla açıklanabilir. Yıllık gider katsayısının anlamlı ama *negatif* olması, yıllık giderlerin artmasının ekonomik sürdürülebilirliği ciddi şekilde olumsuz etkilediğini göstermektedir. Yıllık gelir değişkeni, *pozitif ve anlamlı* olup, beklendiği üzere gelir düzeyi arttıkça ekonomik sürdürülebilirliğin de yükseldiğini doğrulamaktadır. Üretimde zorluk değişkeninin *negatif* katsayısı ve %10 düzeyindeki anlamlılığı, üretimi zor bulan işletmelerin ekonomik sürdürülebilirliğinin düştüğünü göstermektedir. Tarımsal deneyim değişkeninin *negatif* katsayısı, klasik beklentinin tersine, deneyimin ekonomik sürdürülebilirliğe katkı sunmadığını; belki de deneyimin yeniliklere kapalı olma gibi etkiler oluşturabileceğini düşündürmektedir.

Anlamsız çıkan değişkenler incelenecek olursa; özellikle eğitim düzeyinin etkisizliği, eğitimin ekonomik yönetim becerisine yansımadığını veya yeterince pratik fayda üretmediğini gösterebilir. Borç ve alacakların anlamlı olmaması, kayıt dışılık, geri ödeme güvencesi veya ödeme alışkanlıklarının zayıflığıyla ilişkili olabilir. "Hayvancılığı hangi amaçla yapıyorsunuz?" ve "İşletmenizi büyütmeyi düşünüyor musunuz?" gibi motivasyon temelli değişkenlerin etkisizliği, kararların daha çok piyasa koşulları, maliyetler ve gelir düzeyine bağlı olduğunu düşündürmektedir.

c. Çevresel sürdürülebilirlik probit model analizi

Hayvancılık işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit modelinin sonuçları Çizelge 4.80'de verilmiştir. Modelin Pseudo R² 0,39 olarak bulunmuş ve P değeri 0,05'ten küçük olduğu için model anlamlı bulunmuştur. Hayvancılık işletmeleri yönetsel sürdürülebilirlikteki değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından yaklaşık %39 oranında açıklandığı belirlenmiştir. Ayrıca Linktest (_hatsq) sonucu p = 0.248 olup modelin kuramsal olarak doğru spesifikite edildiğini, yani anlamlı bir eksiklik içermediğini göstermektedir. Model sonuçlarına bakıldığında; yaş (%5), toplam üretim yapılan alan (%1), toplam hayvansal ürün değeri (%10), yıllık gider (%5) ve büyütmeyi planlamak (%5) değişkenleri anlamlı bulunmuştur (Çizelge 4.70).

Çizelge 4.70. Hayvancılık işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas**	-.0743275	.0401355	-1.85	0.064	-.1529916	0.0043366
Kendisiegitim	-.2754948	.5107993	-0.54	0.590	-1.276646	0.725649
Toplamuretimalani*	.0174981	.0101867	1.72	0.086	-.0024674	0.0374636
Binatoplambgnkd	-1.50e-07	1.76e-07	-0.85	0.395	-4.95e-07	1.96e-07
Makinatplmbgnkd	6.08e-07	5.78e-07	1.05	0.292	-5.27e-07	1.74e-06
Toplamhyvnur*	3.65e-07	2.02e-07	1.81	0.071	-3.13e-08	7.60e-07
Yillikgider**	-1.619371	.6989947	-2.32	0.020	-2.983974	-.2547693
Yillikgelir	.905458	.5539759	1.63	0.102	-.1803148	1.991231
Toplamalacak	-1.34e-06	8.42e-07	-1.59	0.112	-2.99e-06	3.11e-07
Hyvnclkhamac	-1.528692	.936184	-1.63	0.102	-3.363578	0.3065193
Buyutmedsnyrmsn**	1.72711	.8522667	2.03	0.043	.0566979	3.397522
uretimdezorluk	-.2573148	.5738456	-0.45	0.654	-1.382031	0.8674018
Log likelihood	= -17.421163					
LR chi2(12)	= 22.46					
Pseudo R2	= 0.3920					
_hatsq	= (p=0,248) p> t					
N	=50					
***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.						

İşletme sahibinin yaşı (%10), çevresel sürdürülebilirlik üzerinde *negatif ve anlamlı sınıra yakın* bir etkiye sahiptir. Bu durum, hayvancılıkla uğraşan bazı örgütsel yapılarda çevre hassasiyetinin yeterince içselleştirilmemiş olabileceğini düşündürülebilir. Toplam üretim alanı değişkeninin anlamlılık düzeyi %10 bulunmuş olup, *pozitif katsayıya* sahip olan bu değişken, üretim alanı arttıkça çevresel sürdürülebilirliğin yükseldiğini göstermektedir. Geniş alanlarda yapılan üretim, çevreyi daha az yoğun baskı altında bırakabilir veya entegre sistemler kurma fırsatı sunabilir. Toplam hayvansal ürün değeri değişkeni (%10), *pozitif etkisi* ile hayvan üretiminin çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığı gözlenmektedir. Bu, özellikle çevreye duyarlı hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerin sistemli çalışma yapısına işaret edebilir. Yıllık gider değişkeninin (%5) *anlamlı ve negatif* etkiye sahip olup, giderlerin artması durumunda çevresel sürdürülebilirliğin azaldığını göstermektedir. Gider baskısı altındaki işletmelerin çevresel yatırımları ertelediği veya maliyeti düşürmek adına çevre dostu olmayan uygulamalara yöneldiği düşünülebilir. İşletmesini büyütmeyi planlayan (%5) işletmelerin çevresel sürdürülebilirliğe daha fazla önem verdiği gözlenmektedir. Bu durum, büyümeye açık işletmelerin uzun vadeli planlama yapmaları ve çevresel koşullara daha duyarlı olmalarıyla açıklanabilir.

Anlamsız çıkan bazı faktörlere bakıldığında; özellikle eğitim ve gelir gibi değişkenlerin çevresel sürdürülebilirliğe doğrudan etki göstermemesi, bu konularda farkındalık ve uygulama arasındaki kopukluğa işaret edebilir. Hayvancılığı yapma amacı gibi öznel nitelikli değişkenlerin etkisiz olması, çevresel sürdürülebilirliğin daha çok somut yapısal ve mali koşullarla belirlendiğini göstermektedir. Makinelerin bugünkü değeri gibi sabit kıymetlerin etkisizliği, bunların çevresel faydaya dönüşebilmesi için sistemli kullanım ve çevresel yatırımlarla desteklenmesi gerektiğini düşündürmektedir.

d. Sosyal sürdürülebilirlik probit model analizi

Hayvancılık işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modelinin sonuçları Çizelge 4.71’de verilmiştir. Hayvancılık işletmeleri sosyal sürdürülebilirlikteki

değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %31 oranında açıklandığı belirlenmiştir. LR chi2 değerine bakıldığında modelin anlamlı çıktığı görülmektedir. Ayrıca Linktest (_hatsq) sonucu $p = 0.175$ olup modelin kuramsal olarak doğru spesifikite edildiğini, yani anlamlı bir eksiklik içermediğini göstermektedir.

Çizelge 4.71. Hayvancılık işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiegitim	.2710391	.4027882	0.67	0.501	-.5184113	1.060489
Kendisiyas	.0211572	.0308045	0.69	0.492	-.0392184	0.0815329
Toplamuralan**	-.0087371	.0034439	-2.54	0.011	-.015487	-.0019871
Binatoplambd	2.56e-07	2.29e-07	1.12	0.263	-1.94e-07	7.06e-07
Toplamhyvn	-.0001798	.0013939	-0.13	0.926	-.0036211	0.003097
Toplamisgucu	.0224542	.1059605	0.21	0.832	-.1852246	0.230133
Toplamhyurd	-3.36e-08	2.10e-07	-0.16	0.833	-4.46e-07	3.79e-07
Hyvnclkamac**	-1.203942	.6126897	-1.97	0.049	-2.404077	-.0030925
Buyutmedsnyr	-.0202827	.6151431	-0.03	0.974	-1.225941	1.185376
uretimdezorluk	-.243265	.5456467	-0.45	0.656	-1.314477	0.8279468
Log likelihood	= -16.201375					
LR chi2(10)	= 14.74					
Pseudo R2	= 0.3126					
hatsq	= (p=0.175) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Modelin sonuçlarına bakıldığında; toplam üretim alanı değişkeninin (%5), faaliyet alanı büyüdükçe sosyal sürdürülebilirlik ihtimali azalttığı belirlenmiştir. Geniş alana yayılan hayvancılık işletmelerinde işgücü gözetimi, topluluk entegrasyonu ve sosyal bağların zayıflaması olasıdır. Hayvancılık faaliyetini yapma amacı (%5) değişkeni, ekonomik kâr odaklı işletmelerin sosyal sürdürülebilirlik olasılığını belirgin biçimde düşürdüğü saptanmıştır. Salt gelir motivasyonu, topluluk temelli değerleri ve dayanışmayı ikincil plana itebilir.

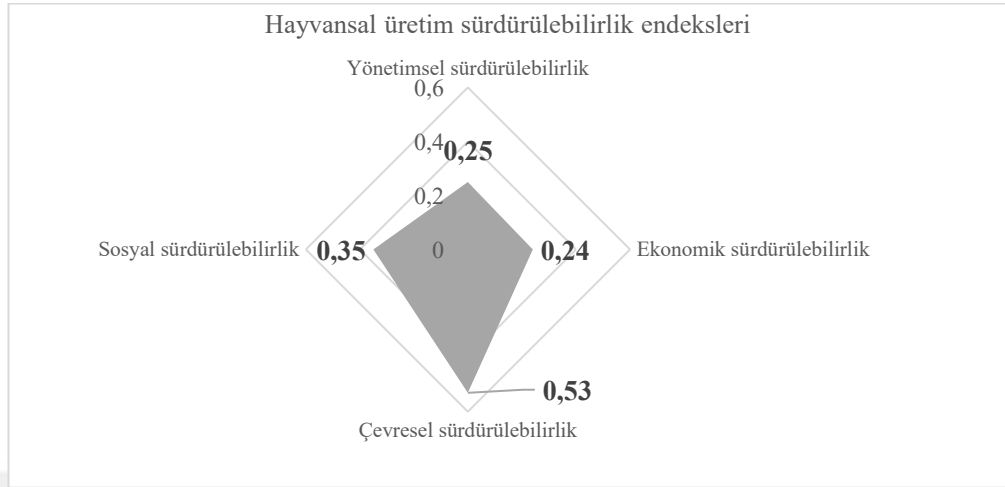
Anlamsız bulunan bazı faktörler incelendiğinde ; sosyal sürdürülebilirlik, ekonomik göstergelerden ziyade toplumsal aidiyet, üretim motivasyonu ve alan ölçeklendirmesiyle ilişkili görünmektedir. Eğitim düzeyinin etkisiz kalması, formel öğrenimin sosyal katılım pratiklerine doğrudan yansımadığını; örgütsel katılımın anlamsızlığı ise mevcut birlik ve kooperatiflerin sosyal sermaye yaratmada yeterince etkin olmadığı söylenebilir.

e) Hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyleri ve marjinal değerler

I. Hayvancılık faaliyetlerinin dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri

Hayvansal üretim yapan işletmelerin dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri Şekil 4.9'da gösterilmiştir. Buna göre, Hayvansal üretim yapan işletmelerde yönetsel kapasite sınırlı düzeyde olup, işletmelerin planlama, kayıt tutma, örgütsel yapı kurma ve karar alma süreçlerinde yetersizlikleri olduğunu göstermektedir. Yönetimsel zayıflıklar, işletmenin uzun vadeli dayanıklılığını ve sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyebilir. Sosyal sürdürülebilirlik boyutu da sınırlı düzeyde bir yapıya sahip. İşletmeler, toplumsal ilişkiler, yerel istihdam, sosyal güvence ve toplulukla etkileşim gibi konularda temel bir

düzeyde performans göstermektedir. Ancak bu alanlarda daha güçlü bir sosyal bağ kurulması ve sosyal haklara yönelik çalışmalar yapılması gerektiği açıktır.

Şekil 4.9. Hayvansal üretim sürdürülebilirlik endeksleri

Ekonomik sürdürülebilirlik, yine sınırlı düzeyde olup, işletmelerin ekonomik açıdan kırılgan bir yapı sergilediğini göstermektedir. Gelir istikrarı, maliyet yönetimi, finansal kaynaklara erişim ve rekabet gücü gibi unsurlarda sorunlar yaşandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, piyasa dalgalanmalarına ve ekonomik krizlere karşı dirençsiz bir yapı oluşturabilir.

Çevresel sürdürülebilirlik boyutunda orta düzeyde bir başarı görülmektedir. Hayvansal üretim yapan işletmeler, çevre dostu uygulamalar (atık yönetimi, su tasarrufu, kimyasal kullanımı, toprak sağlığı vb.) açısından sınırlı da olsa bir farkındalık ve uygulama düzeyine sahiptir. Ancak bu seviyenin daha üst düzeylere çıkarılması için çevre bilincinin artırılması ve eğitimlerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Hayvancılık işletmelerinin *toplam sürdürülebilirlik endeksi* aşağıdaki formülle hesaplanmıştır. Hayvancılık işletmeleri için toplam sürdürülebilirlik endeksi 0,34 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, FAO SAFA sınıflandırmasına göre “sınırlı sürdürülebilirlik” düzeyindedir. Çevresel sürdürülebilirlik boyutundaki yüksek değer (0,53), özellikle ekonomik ve yönetsel boyutların düşüklüğü nedeniyle genel endeksi sınırlı seviyede tutmuştur.

$$TSI = \frac{YSE (0,25) + ESE (0,24) + ÇSE(0,53) + SSE(0,35)}{4}$$

$$TSI = 0,34$$

II. Hayvansal üretimde değişkenlerin marjinal etkileri

Hayvancılık faaliyeti için probit regresyonda anlamlı bulunan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki marjinal etkileri hesaplanmıştır. Marjinal etki, her bir bağımlı değişkenin sürdürülebilirlik üzerindeki olasılık etkisini ifade etmektedir. Hesaplanan marjinal etkiler içerisinde (%1, %5 ve %10) düzeyinde anlamlı

çıkanlar yorumlanmıştır. Yorumlar, marjinal etkinin yönü, anlam düzeyi ve büyüklüğü göz önünde bulundurularak yapılmıştır (Çizelge 4.72).

Yönetimsel sürdürülebilirlik (YProbit)

- Üreticinin yaşı, yönetimsel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Üreticinin yaşının 1 yıl artması, yönetimsel sürdürülebilirlik düzeyini %0,15 oranında artırmaktadır.

Ekonomik sürdürülebilirlik (EProbit)

- Tarımsal deneyim, ekonomik sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Üreticinin tarımsal deneyimi bir yıl arttığında, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık %7,57 oranında azalmaktadır.
- Toplam hayvan sayısı, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Hayvan sayısında bir birim artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,093 oranında artırmaktadır.
- Toplam işgücü, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Toplam işgücü sayısı bir birim arttığında, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık %15,77 oranında azalmaktadır.
- Toplam hayvansal ürün değeri, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvansal ürün değerindeki bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,00000653 oranında azaltmaktadır.
- Yıllık gider, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Yıllık giderdeki bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirliği yaklaşık %163,77 oranında azaltmaktadır.
- Yıllık gelir, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Yıllık gelirdeki bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %14,95 oranında artırmaktadır.
- Bina toplam bugünkü değeri, ekonomik sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Bina değerindeki bir birimlik artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,0000132 oranında azaltmaktadır.

Çevresel sürdürülebilirlik (CProbit)

- Kendisinin siyasi/örgütsel faaliyeti, çevresel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Bu tür faaliyete katılım, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %1,69 oranında azaltmaktadır.
- Toplam üretim alanı, çevresel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Üretim alanında bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,37 oranında artırmaktadır.
- Toplam hayvansal ürün değeri, çevresel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Ürün değerindeki bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %0,00000701 oranında artırmaktadır.

- Yıllık gider, çevresel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Yıllık giderdeki bir birimlik artış, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %39,65 oranında azaltmaktadır.
- İşletmesini büyütmeyi düşünen üreticiler, çevresel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Bu karar, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık %42,19 oranında artırmaktadır.

Sosyal sürdürülebilirlik (SProbit):

- Toplam üretim alanı, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Toplam üretim alanı bir birim (örneğin bir dekar) arttığında, sosyal sürdürülebilirlik düzeyi yaklaşık olarak %0,13 oranında azalmaktadır. Bu durum, üretim alanı büyüdükçe işletmelerin toplumsal etkileşimlerinin azalabileceğini göstermektedir.
- Hayvancılık faaliyetinin amacı, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvancılığı yalnızca ekonomik kazanç amacıyla yapan işletmelerin sosyal sürdürülebilirlik düzeyleri, daha çok geçimlik yapanlara kıyasla yaklaşık %49 oranında daha düşük olabilmektedir.
- Makine-teçhizat toplam bugünkü değeri, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Makine değerinde meydana gelen bir birimlik (örneğin 1.000 TL) artış, sosyal sürdürülebilirlik düzeyini yaklaşık olarak %0,00000321 oranında azaltmaktadır. Bu çok küçük ama istatistiksel olarak anlamlı bir etkidir.

Çizelge 4.72. Hayvancılık işletmelerinde yönetsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler

Bağımsız değişkenler	YProbit	EProbit	ÇProbit	SProbit
Kendisiyas	.0014887**	.0065513	-.0169188**	.0067436
Kendisiyegitim	-.0262133	.0305181	-.0738295	.0916578
Tarimsaldeneyim	.0278989	-.0756839*	-.0633396	-.0425004
Toplamuretimalani	.001078	-.0004013	.0037261*	-.00131**
Binatoplambugunkideger	-3.80e-09	-1.32e-07*	-7.88e-08	8.17e-08
Toplamhayvanadet	-.0000277	.0009333**	.0006056	.0011095
makinatoplambugunkudeger	-1.20e-08	4.68e-07	2.93e-07	-3.21e-08
Toplamisgucu	-.0077761	-.1576877**	-.0033757	.0087567
Toplamhayvansalurundegeri	-1.76e-08	-6.53e-08**	7.01e-08*	5.29e-09
yillikgider	.1340551	-1.637704**	-.3964566**	-.0535162
yillikgelir	-.0832815	.14949**	.1873035	.0198552
toplamborc	3.23e-07	7.16e-08	3.15e-07	7.89e-07
toplamalacak	-2.60e-07	-4.20e-07	-6.75e-07	-4.71e-07
Hyvncclkhangiamacla	-.0947148	-.1571178	-.4333904	-.49061**
Buyutmeyidusunuyrmsn	.0125051	-.116465	.421863**	-.2866703
uretimdezorluk	-.0067867	-.2345612**	-.0088153	-.0349683

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

4.2.1.3. Örtü altı üretici bulguları

Örtü altı üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları incelendiğinde, en yüksek katılımın %30 ile Kumluca ilçesinden sağlandığı görülmektedir. Kumluca'yı %24 ile

Aksu ve %22 ile Serik ilçeleri takip etmektedir. Elmalı, Kaş ve Korkuteli ilçelerinin katılım oranları ise daha düşük düzeydedir (Çizelge 4.73).

Çizelge 4.73. Örtü altı üretime yönelik anket yapılan ilçe dağılımları

İlçeler	Frekans (n)	Oran (%)
Aksu	12	24
Elmalı	5	10
Kaş	3	6
Korkuteli	4	8
Kumluca	15	30
Serik	11	22
Toplam	50	100

Bu dağılım, örtü altı tarım faaliyetlerinin özellikle Kumluca, Aksu ve Serik gibi ilçelerde yoğunlaştığını, dolayısıyla bu bölgelerin örtü altı üretim potansiyelinin diğer ilçelere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermektedir.

4.2.1.3.1. Örtü altı üreticileri başlıca sosyo-demografik ve ekonomik göstergeleri

a. Üreticilerin yaş ve eğitim durumu

Üreticilerin yaş ve eğitim durumu incelendiğinde, katılımcıların %48'inin 20-45 yaş aralığında olduğu ve bu grubun özellikle lise ve üniversite mezunlarından oluştuğu görülmektedir. 46-56 ve 57-64 yaş aralığındaki üreticilerde ise ilkökul ve ortaokul mezunlarının ağırlıkta olduğu dikkati çekmektedir. Genel olarak, genç üreticilerin eğitim düzeyinin daha yüksek olduğu, yaş ilerledikçe eğitim seviyesinin düştüğü anlaşılmaktadır. Bu durum, örtü altı üretimde genç ve daha eğitimli üreticilerin etkin rol aldığını göstermektedir (Çizelge 4.74).

Çizelge 4.74. Üreticilerin yaş ve eğitim durumları

Yaş	Eğitim durumları				Toplam frekans (n)	Toplam Oran (%)
	İlkokul	Ortaokul	Lise	Üniversite		
20-45	3	2	13	6	24	48
46-56	6	5	2	1	14	28
57-64	5	3	1	1	10	20
65-80	1	0	0	1	2	4
					50	100

b. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyet durumu incelendiğinde, katılımcıların %54'ünün tarımsal faaliyete miras yoluyla başladığı, %22'sinin ise üretime ilk defa başladığı görülmektedir. En yoğun deneyim grubu 20 yıl ve üzeri tecrübeye sahip üreticilerden oluşmakta (%54), bunu 1-5 yıl deneyime sahip daha yeni üreticiler (%22) takip etmektedir (Çizelge 4.75).

Çizelge 4.75. Üreticilerin tarımsal üretim tecrübesi ve faaliyete başlama nedeni

	Tarımsal deneyim (yıl)					Toplam
	1-5	6-10	11-15	16-20	> 20	
Miras	4	2	4	1	15	26
İlk Defa	6	0	1	0	4	11
Miras ve İlk defa	1	2	2	0	8	13
Toplam	11	4	7	1	27	50

Miras yoluyla faaliyete başlayan üreticilerin büyük kısmı 20 yıl ve üzeri deneyime sahipken, ilk defa üretime başlayanlar daha çok 1-5 yıl aralığında yoğunlaşmıştır. Bu durum, tarımsal üretimde deneyimli bir tabanın korunduğunu, ancak yeni girişlerin de sınırlı ölçüde devam ettiğini göstermektedir.

c. İşletme arazi varlığı ve parçalılık dağılımı

Örtü altı üretim yapılan arazi parça sayıları incelendiğinde, üreticilerin %48'inin tek parça arazide üretim yaptığı, %42'sinin ise iki parçada faaliyet gösterdiği görülmektedir. Üç parça arazi kullanan üreticilerin oranı ise yalnızca %10'dur.

Bu dağılım, örtü altı üretimde arazi parçalanmasının görece düşük olduğunu ve üreticilerin büyük ölçüde bütünlüklü veya az parçalı alanlarda üretim yapmayı tercih ettiklerini göstermektedir. Bu durum, üretim verimliliği ve işletme yönetimi açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır (Çizelge 4.76).

Çizelge 4.76. Örtü altı üretimi yapılan arazi parça sayısına göre işletmelerin dağılımı

Parça sayısı	Frekans (n)	Oran (%)
1.parça	24	48
2.parça	21	42
3.parça	5	10
Toplam	50	100

Üreticilerin arazi sahiplik ve kullanım durumları incelendiğinde, tamamının mülk araziye sahip olduğu ve mülk arazilerin %68'inin 1-10 dekar arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Öte yandan, üreticilerin %78'inin kiralık arazi kullanmadığı, kiralık arazi kullananların ise genellikle küçük ölçekli (1-10 dekar) alanlarda faaliyet gösterdiği belirlenmiştir (Çizelge 4.77).

Çizelge 4.77. Üreticilerin mülk ve kiralık arazi dağılımı

Mülk arazi varlığı (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Kiralık arazi varlığı (da)	Frekans (n)	Oran (%)
0	0	0	0	39	78
1-5	19	38	1-5	3	6
6-10	15	30	6-10	5	10
11-20	10	20	11-20	2	4
21-50	4	8	21-50	0	0
>50	2	4	>50	1	2
Toplam	50	100	Toplam	11	100

Bu bulgular, örtü altı üretimde mülk arazinin ağırlıklı olduğunu ve kiralama yoluyla arazi kullanımının sınırlı kaldığını göstermektedir. Arazi büyüklüklerinin küçük olması, işletmelerin sermaye yoğun küçük ölçekli üretim yapısına sahip olduklarını da düşündürmektedir.

d. Traktör ve diğer makine - teçhizat sermaye varlığı ve değerleri

Üreticilerin traktör varlığı ve yaş dağılımı incelendiğinde, %18'inin traktöre sahip olmadığı, traktörü olanların ise büyük ölçüde 1-30 yaş aralığındaki makineler kullandığı (%60) görülmektedir. Özellikle 11-30 yaş aralığındaki traktörlerin oranı %34 ile en yüksek payı oluşturmaktadır (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78. İşletme traktör sayısı ve yaşı

Yaş	Frekans (n)	Oran (%)
0	9	18
1-10	13	26
11-30	17	34
31-50	11	22
Toplam	50	100

Eski traktör (31 yaş ve üzeri) kullananların oranı ise %22'dir. Bu durum, üreticilerin önemli bir kısmının orta yaşlı traktörlere sahip olduğunu, traktörlerin belirli bir oranda modernizasyona ihtiyaç duyabileceğini göstermektedir (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79. İşletmelerin makine - teçhizat varlığı ve değerleri* (000 TL)

Makine-teçhizat tipleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Traktör	41	9	50	150	1500	574
İlaçlama makinası	43	7	50	5	53	5
Çapa	4	46	50	15	80	46
Pulluk	26	24	50	1.5	75	24
Kamyonet	33	17	50	150	1.000	486
Otomobil	39	11	50	220	2.000	717
Toplam				541	4.708	1.138

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

İşletmelerin makine-teçhizat varlıkları incelendiğinde, üreticilerin büyük bölümünün traktör (%82) ve ilaçlama makinası (%86) gibi temel tarımsal ekipmanlara sahip olduğu görülmektedir. Kamyonet (%66) ve otomobil (%78) sahipliği de yüksek seviyededir.

Çapa makinesi gibi özel amaçlı ekipmanların sahiplik oranı oldukça düşüktür (%8). Traktör ve otomobil gibi büyük yatırımların ortalama değerlerinin (574.878 TL ve 717.179 TL) diğer ekipmanlara kıyasla çok daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir.

Bu bulgular, örtü altı üretimde makineleşmenin özellikle temel araçlar düzeyinde güçlü olduğunu, ancak çeşitlendirilmiş ve modern üretim ekipmanlarının sınırlı olduğunu göstermektedir.

e. Konut ve diğer bina sermayesi varlığı ve değerleri

İşletmelerin bina varlıkları incelendiğinde, üreticilerin %90'ının ev mülkiyetine sahip olduğu ve bu evlerin ortalama değerinin 1.912.000 TL olduğu görülmektedir. Normal depo varlığı %48, su kuyusu varlığı ise %40 oranındadır. Ahır varlığı ise oldukça sınırlıdır (%10).

Bu yapı, örtü altı üretim yapan işletmelerin temel yerleşim ve depolama altyapısına büyük ölçüde sahip olduklarını, ancak hayvansal üretime yönelik yapıların (ahır gibi) önemli ölçüde eksik olduğunu göstermektedir. Genel olarak, konut ve depo yatırımlarının ön planda olduğu, üretim destekleyici altyapı yatırımlarında ise sınırlı bir düzey bulunduğu anlaşılmaktadır (Çizelge 4.80).

Çizelge 4.80. İşletmelerin bina varlığı ve ortalama değerleri*(000 TL)

Bina tipleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam	En düşük (TL)	En yüksek (TL)	Ortalama (TL)
Ev	45	5	50	250	10.000	1.912
Normal depo	24	26	50	50	4.000	646
Su kuyusu	20	30	50	20	400	102
Ahır	5	45	50	25	500	255

*Bugünkü değerler üzerinden hesaplanmıştır.

f. İşletme hayvan varlığı

İşletmelerin hayvan varlığı incelendiğinde, üreticilerin büyük çoğunluğunun hayvansal üretim faaliyetinde bulunmadığı görülmektedir. Büyükbaş hayvan sahipliği sadece %4, küçükbaş sahipliği %12 ve kanatlı hayvan sahipliği %24 oranındadır (Çizelge 4.81).

Çizelge 4.81. İşletmelerin hayvan varlığı (adet)

Hayvan çeşitleri	Var (n)	Yok (n)	Toplam	En az	En çok	Ortalama
Büyükbaş	2	48	50	3	15	9
Küçükbaş	6	44	50	2	70	25
Kanatlı	12	38	50	4	58	22

Hayvan varlığı bulunan işletmelerde ise ortalama büyükbaş hayvan sayısı 9, küçükbaş hayvan sayısı 25 ve kanatlı hayvan sayısı 22 olarak belirlenmiştir. Bu bulgular, örtü altı üretim yapan işletmelerde hayvancılığın tali bir faaliyet olduğunu ve genellikle küçük ölçekli hayvan varlığına sahip olduğunu göstermektedir.

g. Cam sera üretim deseni ve yıllık üretim değeri

Örtü altında üretilen ürünlerin değerleri incelendiğinde, cam sera kullanımının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir; üreticilerin %68'i cam serada üretim gerçekleştirmemektedir. Cam sera kullanan üreticilerin ise çoğunlukla 150.000-650.000 TL aralığında üretim değerine sahip olduğu tespit edilmiştir.

Plastik serada üretim ise çok daha yaygındır ve üreticilerin büyük kısmı (%36) 800.001-2.000.000 TL değer aralığında üretim yapmaktadır. Ayrıca %32'si 2.000.001-5.000.000 TL ve %14'ü 5.000.001-15.000.000 TL üretim değerine ulaşmıştır. Bu bulgular, plastik seraların cam seralara göre daha yoğun kullanıldığını ve yüksek üretim değerlerinin büyük ölçüde plastik sera işletmelerinden elde edildiğini göstermektedir (Çizelge 4.82).

Çizelge 4.82. Cam ve plastik serada üretim değerine göre işletme dağılımı

Değer (000 TL)	Cam sera		Plastik sera	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Üretim yok*	34	68	1	2
80-150	1	2	0	0
151-400	5	10	3	6
400-650	3	6	3	6
651-800	1	2	2	4
801-2.000	4	8	18	36
2.001-5.000	2	4	16	32
5.001-15.000	0	0	7	14
Toplam	50	100	50	100
*Bu oranın yüksek olmasının nedeni sahil bandının Temmuz-Ağustos döneminde cam seralarda üretim hazırlığı yapılmasıdır. Sahil bandında üreticilerin az bir kısmı üretime başlamıştır. Erkencilik sebebiyle plastik seralarda özellikle yayla bölümünde üretim başlamıştır.				

Cam sera kullanımına ilişkin alan dağılımı incelendiğinde, üreticilerin %68'inin cam sera alanına sahip olmadığı, %26'sının ise 1-3 dekar arasında küçük ölçekli cam seralarda üretim yaptığı görülmektedir. Daha büyük alanlarda cam sera kullanımı oldukça sınırlıdır (Çizelge 4.83).

Çizelge 4.83. Cam sera alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları

Alan (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Çeşitler	Frekans (n)	Oran (%)	Miktar (ton)	Frekans (n)	Oran (%)
0	34	68	Domates	21	42	0	34	68
1-3	13	26	Biber	17	34	1-3	10	20
4-6	3	6	Hıyar	4	8	4-6	3	6
7-9	0	0	Kabak	3	6	7-9	1	2
10-12	0	0	Ejder	1	2	10-12	0	0
11-15	1	2	Karpuz	1	2	11-30	1	2
			Patlıcan	3	6			
Toplam	50	100	Toplam	50	100	Toplam	50	100

Ürün çeşitliliği açısından, cam seralarda en çok üretilen ürünün domates (%42) olduğu, bunu biber (%34) ve hıyar (%8) izlediği belirlenmiştir. Üretim miktarları da

ağırlıklı olarak düşük tonajlıdır; %68 oranında hiç üretim yapılmamakta, %20'si ise 1-3 ton arasında üretim gerçekleştirmektedir. Bu bulgular, cam sera kullanımının hem alan hem de üretim miktarı bakımından sınırlı kaldığını, örtü altı üretimde daha çok küçük ölçekli ve düşük hacimli üretim yapıldığını göstermektedir.

h. Plastik sera üretim deseni ve yıllık üretim değeri

Plastik sera kullanımına ilişkin alan dağılımı incelendiğinde, üreticilerin %70'inin 1-10 dekar arasında, %20'sinin ise 11-20 dekar arasında üretim yaptığı görülmektedir. Bu durum, plastik seralarda küçük ve orta ölçekli üretimin baskın olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.84).

Çizelge 4.84. Plastik alana göre üretim deseni, ürün çeşitleri ve üretim miktarları

Alan (da)	Frekans (n)	Oran (%)	Çeşitler	Frekans (n)	Oran (%)	Miktar (ton)	Frekans (n)	Oran (%)
1-10	35	70	Domates	24	48	1-3	8	16
11-20	10	20	Biber	21	42	4-6	15	30
21-30	2	4	Hıyar	2	4	7-9	8	16
31-40	1	2	Kabak	1	2	10-12	6	12
41-50	1	2	Patlıcan	1	2	11-30	11	22
51-60	1	2	Karpuz	1	2	>30	2	4
Toplam	50	100	Toplam	50	100	Toplam	50	100

Ürün çeşitliliğinde ise domates (%48) ve biber (%42) ön planda yer almakta, diğer ürünler (hıyar, kabak, patlıcan, karpuz) daha sınırlı oranlarda üretilmektedir. Üretim miktarlarına bakıldığında ise %30'unun 4-6 ton, %22'sinin ise 11-30 ton arasında ürün elde ettiği görülmektedir.

Bu bulgular, plastik seraların hem ürün çeşitliliği hem de üretim miktarı açısından örtü altı üretimin temel yapısını oluşturduğunu ve özellikle domates ve biber üretiminde yüksek bir yoğunlaşma olduğunu göstermektedir.

i. İşletme yıllık ortalama gider ve geliri

Üreticilerin yıllık ortalama gider ve gelir dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %94'ünün yıllık gelirinin 500.000 TL üzerinde olduğu görülmektedir. Buna karşılık, düşük gider grubunda (51.000-100.000 TL) yer alan üreticilerin yalnızca 1 kişiyle sınırlı olduğu, büyük çoğunluğun giderlerinin 200.000 TL üzerinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Çizelge 4.85).

Çizelge 4.85. Tüm örtü altı üretiminde yıllık ortalama giderlere ve gelirlere göre işletmelerin dağılımı

Ortalama yıllık gider (000 TL)	Ortalama yıllık gelir (000 TL)			Toplam
	201-300	301-500	>500	
51-100	1	0	0	1
101-200	0	2	2	4
201-300	0	0	3	3
301-500	0	0	8	8
>500	0	0	34	34
Toplam	1	2	47	50

Özellikle gider ve gelir düzeyleri birlikte değerlendirildiğinde, yüksek gelir elde eden üreticilerin büyük kısmının aynı zamanda yüksek üretim maliyetlerine katlandığı, ancak net gelir açısından olumlu bir üretim yapısının bulunduğu söylenebilir. Bu bulgular, örtü altı üretim yapan işletmelerde yüksek maliyetli ancak yüksek getirili bir tarımsal faaliyet modelinin hâkim olduğunu göstermektedir.

ı. İşletme borçluluk durumu

Üreticilerin toplam ortalama borç dağılımı incelendiğinde, %28'inin herhangi bir borcunun bulunmadığı görülmektedir. Borcu olan üreticilerde ise %20'si 701-1000 bin TL aralığında, %14'ü ise 1-3 milyon TL aralığında borç taşımaktadır. Düşük borç gruplarında (100-300 bin TL) yer alan üretici oranı ise toplamda %22'dir (Çizelge 4.86).

Çizelge 4.86. Borç durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Borç (TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Borcu yok	14	28
100-300	11	22
301-500	3	6
501-700	5	10
701-1000	10	20
1001-3000	7	14
Toplam	50	100

Bu bulgular, örtü altı üretimde borçlanmanın oldukça yaygın olduğunu ve önemli bir kesimin orta-yüksek düzeyli borç yükü altında üretimini sürdürdüğünü göstermektedir. Borcun büyüklüğü, üretim ölçeği ile paralel olarak artmakta ve finansal sürdürülebilirlik açısından dikkatli yönetilmesi gereken bir alan oluşturmaktadır.

j. İşletme alacak durumu

Üreticilerin toplam ortalama alacak dağılımı incelendiğinde, %68'inin herhangi bir alacak kaydının bulunmadığı görülmektedir. Alacaklı üreticiler arasında en yoğun grup, 1-30 bin TL (%8) ve 701-1000 bin TL (%8) aralığında alacaklara sahip olanlardan oluşmaktadır. 2 milyon TL üzeri alacağı bulunan üretici oranı ise %6'dır (Çizelge 4.87).

Çizelge 4.87. Alacak durumuna göre işletmelerin dağılımı (000 TL)

Alacak (TL)	Frekans (n)	Oran (%)
Alacağı yok	34	68
1-30	4	8
31-200	1	2
201-700	2	4
701-1000	4	8
1001-2000	2	4
2001-3000	3	6
Toplam	50	100

Bu dağılım, örtü altı üretimde tahsilata dayalı çalışmanın sınırlı olduğunu, ancak yüksek alacak riskinin belirli bir üretici grubunda yoğunlaştığını göstermektedir. Alacak birikimi, bazı üreticiler için finansal likiditeyi tehdit eden bir unsur haline gelebilir.

k. İşletme işgücü varlığı

Üreticilerin işgücü kullanım durumları incelendiğinde, üreticilerin %30'unun geçici işçi çalıştırmadığı, %82'sinin ise daimi işçi istihdam etmediği görülmektedir. Geçici işçi çalıştıranlar içinde en yoğun grup, 1-5 kişi arasında işçi istihdam eden üreticilerden oluşmaktadır (%48) (Çizelge 4.88).

Çizelge 4.88. İşçi varlığına göre işletmelerin dağılımı

İşçi sayısı	Geçici işçi sayısı		Daimi işçi sayısı	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
0	15	30	41	82
1-5	24	48	5	10
6-10	9	18	1	2
11-20	2	4	3	6
Genel toplam	50	100	50	100

Geçici işçi sayısının artmasıyla birlikte (%6-20 aralığında), istihdam oranının belirgin şekilde azaldığı gözlemlenmektedir. Daimi işçi çalıştıran işletmelerin oranı ise oldukça düşük kalmıştır (%18). Örtü altı üretimde işgücü yapısının ağırlıklı olarak mevsimsel ve geçici istihdam modeline dayandığını, daimi işgücü kullanımının ise son derece sınırlı olduğunu göstermektedir.

l. Örtü altı üretimi sürdürme nedenleri ve sürdürme tercih durumu

Üreticilerin örtü altı üretimi sürdürme sebepleri ve devam etme durumu incelendiğinde, en yaygın motivasyonun iyi kazanç sağlama (%30) olduğu görülmektedir. Bunu, başka meslek seçeneğinin bulunmaması (%28) ve başka gelir kaynağının olmaması (%22) takip etmektedir (Çizelge 4.89).

Çizelge 4.89. Tarımsal üretimi devam ettirme nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Devam etme sebepleri	Frekans (n)	Oran (%)
Kazancı iyi	15	30
Başka gelirim yok	11	22
Başka mesleğim yok	14	28
Büyütmeyi düşünüyorum	2	4
Hayır, tarımsal üretime devam etmeyeceğim	8	16
Toplam	50	100

Öte yandan, üreticilerin %16'sı tarımsal üretime devam etmeme kararı almıştır. Tarımsal üretimi büyütmeyi düşünenlerin oranı ise oldukça düşük kalmıştır (%4). Bu bulgular, tarımsal üretimde devamlılığın büyük ölçüde ekonomik zorunluluklara dayandığını, gönüllü büyüme ve gelişim eğiliminin ise sınırlı olduğunu göstermektedir.

m. Örtü altı üretimi bırakma nedenleri sürdürme tercih durumu

Üreticilerin tarımsal üretimi bırakma sebepleri incelendiğinde, %84'ünün üretime devam etme kararı aldığı görülmektedir. Üretimden çekilmeyi düşünenlerin gerekçeleri arasında ise en çok *zarar etmek* (%10) ve *yaş faktörü* (%4) öne çıkmaktadır (Çizelge 4.90).

Çizelge 4.90. Tarımsal üretimi bırakma nedenlerine göre üreticilerin dağılımı

Bırakma sebepleri	Frekans (n)	Oran (%)
Bu iş için yaşıyım	2	4
Zarar ediyorum	5	10
Başka bir iş yapmayı düşünüyorum	1	2
Evet, tarımsal üretime devam edeceğim	42	84
Toplam	50	100

Başka bir işe yönelmeyi düşünenlerin oranı ise oldukça düşüktür (%2). Bu bulgular, üreticilerin büyük çoğunluğunun tarımsal faaliyeti sürdürme eğiliminde olduğunu, ancak ekonomik zarar ve yaşlanmanın sınırlı da olsa üretimden çekilmede etkili olduğunu göstermektedir.

n. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimi

Üreticilerin *eğer tarımsal üretim olmasaydı* tarım dışı hangi meslekleri tercih etme eğiliminde olacakları incelendiğinde, %28'inin herhangi bir başka meslek tercih etmediği, yani tarımsal faaliyeti sürdürme eğiliminde olduğu görülmektedir. Diğer tercihler arasında en yüksek oran esnafılık (%26) olurken, kamu sektörü tercihi ise %14 oranında gerçekleşmiştir (Çizelge 4.91).

Çizelge 4.91. Tarım dışında diğer meslekleri tercih eğilimine göre üreticilerin dağılımı

Meslekler	Frekans (n)	Oran (%)
Kamu	7	14
Emlak	2	4
Turizm	3	6
Pazarlama	3	6
Esnaf	13	26
Tüccar	5	10
Komisyoncu	3	6
Tercih etmem	14	28
Toplam	50	100

Emlak, turizm, pazarlama ve komisyonculuk gibi alanlar ise daha düşük oranlarda (%4-6) tercih edilmiştir. Bu dağılım, üreticilerin tarım dışına yönelme eğiliminde daha çok girişimci küçük ölçekli işletmecilik (esnaf ve tüccarlık) faaliyetlerini tercih ettiğini göstermektedir.

o. Son beş yılda ödenen vergi türleri

Üreticilerin son beş yılda ödedikleri vergi ve fatura türleri incelendiğinde, çöp vergisi, su faturası ve elektrik faturası ödeme oranlarının oldukça yüksek olduğu (%98)

görülmektedir. Buna karşın emlak vergisi ödeme oranı %52'de kalmış, üreticilerin %48'i emlak vergisi ödemediğini belirtmiştir (Çizelge 4.92).

Çizelge 4.92. Üreticilerin 2020'den sonra ödediği vergi türleri

Vergi türleri ve faturalar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Çöp vergisi	49	98	1	2	50	100
Su faturası	49	98	1	2	50	100
Elektrik faturası	49	98	1	2	50	100
Emlak vergisi	26	52	24	48	50	100

Bu bulgular, temel hizmet faturalarının düzenli ödendiğini, ancak taşınmazlara ilişkin vergilendirme alanında daha düşük bir uyum olduğunu göstermektedir. Özellikle kırsal bölgelerde mülkiyet yapısının ve vergi bilincinin bu farklılaşmada etkili olabileceği söylenebilir.

ö. Üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri

Tarımsal üretimde karşılaşılan zorluklar incelendiğinde, üreticilerin en fazla şikâyet ettiği konuların yapılaşmanın artması (%64) ve gençlerin tarımı bırakması (%46) olduğu görülmektedir. Üretimde genel zorluk yaşayanların oranı da dikkat çekici düzeydedir (%36) (Çizelge 4.93).

Çizelge 4.93. Tarımsal üretimde yaşanan zorluklara ilişkin üretici görüşleri

Zorluklar	Evet		Hayır		Toplam	
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)
Üretimde zorluk	18	36	12	64	50	100
Yapılaşma	32	64	18	36	50	100
Dışarı göç	19	38	17	34	50	100
Gençler tarımı bıraktı	23	46	27	54	50	100
Tarım alanları azaldı	2	4	48	96	50	100
Su kaynakları azaldı	8	16	42	84	50	100
Maliyetler arttı	11	22	39	78	50	100
Tarımsal gelir azaldı	10	20	40	80	50	100
İş gücü yetersiz	3	6	47	94	50	100
Zararlılar arttı	4	8	46	92	50	100

Buna karşılık, tarım alanlarının azalması (%4), iş gücü yetersizliği (%6) ve zararlı artışı (%8) gibi yapısal çevresel sorunlar daha düşük oranlarda belirtilmiştir. Üretim maliyetlerindeki artış (%22) ve tarımsal gelir azalması (%20) da ekonomik boyutta önemli sorunlar arasında yer almaktadır.

Bu bulgular, tarımsal üretimde karşılaşılan güçlüklerin ağırlıklı olarak sosyal ve mekânsal değişimlerden kaynaklandığını, çevresel tehditlerin ise daha geri planda kaldığını göstermektedir.

p. İşletmelerin ürün satış kanalı tercihleri

Çizelge 4.94 incelendiğinde, üreticilerin büyük çoğunluğu (%84) ürünlerini komisyoncu aracılığıyla sattığı görülmektedir. Tüccar tercih edenler %10'luk bir paya sahiptir. Doğrudan satış yapan (kendim ve pazarcı) üretici oranı %6'dır; bu, aracısız pazarlama faaliyetlerinin oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.94. Satış kanalı tercihinine göre üreticilerin dağılımı

Satış Kanalı	Frekans (n)	Oran (%)
Tüccar	5	10
Komisyoncu	42	84
Kendim	1	2
Pazarcı	2	4
Toplam	50	100

4.2.1.3.2. Örtü altı sürdürülebilirlik endeks (SAFA) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri kapsamında belediye hizmetlerinin etkisi değerlendirildiğinde, belediyelerin örtü altı tarımsal faaliyetlerde yönetimsel sürdürülebilirliğe katkısı genel olarak “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” kabul edilmektedir. Ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,35 olup, sınıflandırmasına göre alt basamakta yer alan bir sürdürülebilirlik düzeyine işaret etmektedir. Bu durum, belediyelerin planlama, yönlendirme, izleme ve destek faaliyetleri açısından yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır (Çizelge 4.95).

Çizelge 4.95. Yönetimsel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Vatandaşların <i>istek ve şikâyet prosedürleri</i> ile ilgili <i>iletişime geçebilme</i> konusundaki etki düzeyi	7	9	12	7	15	3,28	0,88
2 Belediyelerin ev, depo ve işçi konutu gibi binalar ile ilgili <i>imar, iskân ve ruhsat denetimleri</i> etkinliği	6	11	14	12	7	3,06	0,78
3 Belediyelerin <i>çöp toplama ve çevre düzeni</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	7	6	8	10	19	3,56	1,00
4 Belediyelerin <i>sulama suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	9	8	12	7	14	3,18	0,83
5 Belediyelerin içme <i>suyu</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	13	13	11	7	6	2,60	0,58
6 Belediyelerin <i>alt yapı ve kanalizasyon</i> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği	24	7	11	1	7	2,20	0,40
7 Belediyelerde <i>örtü altı üretimden kaynaklanan atıkların bertaraf edilmesi</i> hizmetlerinin etkinliği	26	8	7	1	8	2,14	0,38
8 Belediyenin örtü altı üretim faaliyetlerinden sağlanan <i>gelirleri arttırmadaki</i> etkinliği	38	7	3	1	1	1,40	0,05
9 Belediyelerin gerçekleştirdiği <i>tarımsal üretim desteklerinin üretimin devamına etkisi</i>	41	5	3	1	0	1,28	0,00

Çizelge 4.95' in devamı.

Diğer faktörlerin etkisi (6360 sonrası işletmenin <i>kendi yönetim etkinliğinin</i> ve diğer faktörlerin etkisi)									
1	Sürdürülebilir bir üretim yapılması <i>konusunda eğitim alma istekliliğinizi artırma düzeyi</i>	42	2	2	3	1	1,38	0,04	
2	<i>Yasal pestisit ve sertifikalı tohum kullanma</i> hassasiyetinizi artırma düzeyi	41	3	4	0	2	1,38	0,04	
3	<i>Bitkisel ve evsel atıkları bertaraf etme</i> uygulamanızı etki düzeyi	36	5	6	1	2	1,56	0,12	
4	Sürdürülebilir bitkisel üretim için <i>teknik bilgi düzeyinizi artırma</i> durumu	40	1	5	2	2	1,50	0,10	
5	<i>Bitkisel üretim kaydı tutma</i> konusundaki etki düzeyi	42	2	3	1	2	1,38	0,04	
6	<i>Gelir-gider kaydını tutmanız ve takip</i> konusundaki etki düzeyi	43	2	2	2	1	1,32	0,02	
Genel toplam							31,22	5,26	
Genel ortalama							2,08	0,35	

* 1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Öncelikle en yüksek sürdürülebilirlik değeri, çöp toplama ve çevre düzeni hizmetlerine ilişkin olarak 1,00 endeks puanıyla “en iyi düzeyde sürdürülebilir” kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu gösterge, belediyelerin temel çevre hizmetlerinde görece daha aktif ve etkili olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte, vatandaşların şikâyet ve isteklerini iletme imkânı (0,88), sulama suyu hizmetleri (0,83) ve imar-ruhsat denetimleri (0,78) gibi alanlar da “iyi düzeyde sürdürülebilir” sınırında yer almakta olup belediyelerin belirli idari konularda bir miktar etkinlik gösterebildiğini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, içme suyu temini (0,58) “orta düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmış olup, kırsal altyapının yönetimi konusunda belediyelerin katkısının kısıtlı ama var olduğunu göstermektedir. Buna karşın, alt yapı ve kanalizasyon hizmetleri (0,40) ile örtü altı atıklarının bertarafı (0,38) ise “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” olarak değerlendirilmektedir. Bu sonuçlar, çevresel yönetimin belirli boyutlarında politika geliştirme eksikliklerine işaret etmektedir.

En düşük düzeydeki göstergeler ise, belediyelerin örtü altı üretimden elde edilen gelirlerin artırılmasına (0,05) ve tarımsal üretim desteklerinin devamlılığa katkısına (0,00) olan etkisidir. Bu iki gösterge “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” sınıfındadır ve belediyelerin üretim faaliyetlerinin ekonomik devamlılığına doğrudan katkı sunmadığını açıkça göstermektedir.

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrası yönetsel değişkenlerin etkisine ilişkin veriler de benzer bir tablo ortaya koymaktadır. Üreticilerin eğitim alma istekliliği, sertifikalı tohum ve pestisit hassasiyeti, atık bertarafı uygulamaları, kayıt tutma alışkanlığı ve teknik bilgi düzeyi gibi göstergelerin tamamı 0,02 ile 0,12 aralığında kalmıştır ve çoğunlukla “kabul edilemez” veya “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” düzeyde değerlendirilmiştir. Bu bulgular, belediyelerin kırsal bilgi yönetimi ve çiftçi rehberliği gibi alanlarda oldukça düşük etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, belediyelerin örtü altı üretimdeki yönetsel sürdürülebilirliğe katkısı birkaç temel hizmet dışında büyük ölçüde yetersizdir. Üretim planlaması, kayıt sistemi kurulumu, gelir artırıcı destek mekanizmaları ve sürdürülebilir üretim yönlendirmesi gibi alanlarda sistemli bir belediye politikası geliştirilememiştir. Bu bağlamda, yerel

yönetimlerin kırsal üretim süreçlerinde daha aktif rol üstlenebilmesi için kurumsal kapasite, teknik destek ve bütüncül planlamaya dayalı sürdürülebilirlik stratejilerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri incelendiğinde, belediyelerin örtü altı tarıma yönelik ekonomik sürdürülebilirliğe katkı düzeylerini ortaya koymaktadır. Genel sürdürülebilirlik endeksi 0,29 olup, ölçeğine göre bu durum “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” sınıfında değerlendirilmiştir. Bu bulgu, belediyelerin örtü altı üretimin ekonomik devamlılığına katkı sağlayacak yapısal ve destekleyici hizmetlerde yetersiz kaldığını göstermektedir (Çizelge 4.96).

Çizelge 4.96. Ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin <u>yörenizin kendine has kültür, gelenek ve bitkisel ve hayvansal ürünlerin tanıtılması ve gelişmesine</u> etkisi	25	9	11	4	1	1,94	0,50
2 Belediyenin örtü altı faaliyetlerinize yönelik <u>sulama sistemleri konularında uzun vadeli yatırımlar</u> konusundaki etki düzeyi	27	12	6	3	2	1,82	0,39
3 Belediyenin bitkisel faaliyetlerinize yönelik <u>soğuk hava depolarının kurulması ve kullanımı</u> , konularında <u>uzun vadeli yatırımlar</u> konusunda etki düzeyi	37	9	3	0	1	1,38	0,00
4 Belediyelerin örtü altı faaliyetlerinize yönelik <u>yatırımları ve çalışmalarının karlılığınza</u> olan etki düzeyi	33	8	6	2	1	1,60	0,20
5 Belediyenin, örtü altı üretiminin <u>ilerive dönük devam etmesi</u> konusunda etki düzeyi	37	6	5	2	0	1,44	0,05
6 Belediyenin, örtü altı ürünlerinizin <u>kolaylıkla ve istediğiniz fiyattan satılması</u> konusunda etki düzeyi	30	7	9	3	1	1,76	0,34
7 Belediyenin örtü altı üretiminde <u>risklerinizin azalmasında ve tarım sigortası</u> konusunda etki düzeyi	36	9	4	1	0	1,40	0,02
8 Belediyenin, örtü altı ürünlerin <u>tüketicinin sofrasına sağlıklı bir yiyecek olarak ulaşmasındaki</u> etki düzeyi	32	7	5	3	3	1,76	0,34
9 Belediyenin örtü altı ürünlerinizin <u>kalitesinin artması</u> konusunda etki düzeyi	31	11	6	2	0	1,58	0,18
10 Belediyenin örtü altı ürünlerinizin <u>markalaşması</u> konusunda etki düzeyi	31	12	4	2	1	1,60	0,20
11 Belediyenin, <u>il-ilçe halleri, halk pazarları gibi yerlere katılabilmeniz</u> konusunda etki düzeyi	15	9	16	6	4	2,50	1,00
Genel toplam						18,78	3,22
Genel ortalama						1,71	0,29

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

En yüksek sürdürülebilirlik düzeyi, il-ilçe halleri, halk pazarları gibi yerlere erişim olanakları göstergesinde ölçülmüş ve 1,00 ile “en iyi düzeyde sürdürülebilir” kategorisine ulaşmıştır. Bu, belediyelerin pazar erişimi konusunda kısmen işlevsel bir destek sunduğunu göstermektedir.

Bunun dışında, yöresel ürünlerin ve kültürel değerlerin tanıtımı (0,50), sulama sistemlerine ilişkin yatırımlar (0,39) ve ürünlerin sağlıklı biçimde tüketiciye ulaştırılması (0,34) gibi bazı göstergeler “orta düzeye yakın sınırlı sürdürülebilirlik” düzeyindedir. Bu alanlarda kısmi bir katkı sağlandığı söylenebilse de, bu katkıların sürdürülebilir üretim için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Çoğu gösterge ise çok daha düşük düzeydedir. Örneğin, soğuk hava deposu yatırımları belediye katkısının en zayıf olduğu alanlardan biridir ve 0,00 endeks değeriyle “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, tarım sigortası ve risk yönetimi (0,02), üretimin sürdürülebilirliği (0,05) ve ürün kalitesinin geliştirilmesi (0,18) gibi doğrudan ekonomik sürdürülebilirliği etkileyen kritik göstergelerde de belediye etkisi son derece düşüktür.

Kârlılığa etkisi (0,20), ürün markalaşması (0,20) ve ürün satış fiyatları üzerinde kontrol (0,34) gibi alanlarda da katkılar sınırlı düzeydedir. Bu, yerel yönetimlerin üreticilerin ekonomik performansını güçlendirecek bütüncül politika araçlarına sahip olmadığını ya da bu araçları yeterince kullanmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, örtü altı üretim faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirliği bağlamında belediyelerin katkısı genel olarak zayıf kalmaktadır. Pazara erişim ve kültürel tanıtım gibi dolaylı desteklerin dışında, doğrudan gelir artırıcı, yatırım teşvik edici, risk azaltıcı veya kalite yükseltici katkılar asgari düzeydedir. Bu bulgular, belediyelerin ekonomik sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmak için yalnızca altyapı değil, aynı zamanda planlı destek, teşvik ve piyasa entegrasyonu gibi daha kapsamlı araçlar geliştirmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır.

c. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri kapsamında belediye hizmetlerinin etkisi incelendiğinde, belediyelerin örtü altı tarımsal üretimle ilişkili çevresel sürdürülebilirliğe ne ölçüde katkı sunduğunu göstermektedir. Elde edilen genel sürdürülebilirlik endeksi 0,32 olup, bu düzey “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” kategorisindedir. Bu durum, belediyelerin çevreye yönelik hizmetlerinin çoğunlukla yetersiz kaldığını ve belirli alanlarda etkisiz olduğunu ortaya koymaktadır (Çizelge 4.97).

Çizelge 4.97. Çevresel sürdürülebilirlik göstergeleri

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin, kırsal yaşam alanlarındaki <u>hava kalitesini koruma ve iyileştirilmesi</u> konusunda etki düzeyi	28	7	11	4	0	1,82	0,50
2 Belediyenin örtü altı faaliyetlerde kullanılan <u>suyun kalitesinin korunması ve artırılması</u> konusunda etki düzeyi	18	13	12	4	3	2,22	1,00
3 Belediyenin <u>sulama göleti ve kanalı gibi su kaynaklarına yönelik yatırımların artması</u> konusunda etki düzeyi	27	16	4	2	1	1,68	0,33
4 Belediyenin <u>toprak kalitesinin korunması ve artması</u> konusunda etki düzeyi	30	12	4	3	1	1,66	0,30
5 Belediyenin <u>bilinçli kimyasal gübre ve tarım ilacı kullanımının</u> konusunda etki düzeyi	31	12	3	3	1	1,62	0,25

Çizelge 4.97'nin devamı.

6	Belediyenin <u>tarım arazilerinin toprak kayması ve erozyon gibi sebeplerle bozulmasının engellenmesi</u> konusunda etki düzeyi	35	12	1	1	1	1,42	0,00
7	Belediyenin <u>kırsal yaşam alanlarındaki bitki türlerinin çeşitliliğinin korunması ve devamı</u> konusunda etki düzeyi	31	14	3	1	1	1,54	0,15
8	Belediyenin örtü altı üretim faaliyetlerinizdeki alternatif <u>enerji kaynakları</u> (güneş enerjisi projeleri vb.) sağlama konusunda etki düzeyi	32	12	2	4	0	1,56	0,18
9	Belediyenin, <u>bitki sağlığı, beslenmesi ile ilgili desteklerinin</u> etki düzeyi	32	14	1	2	1	1,52	0,13
Genel toplam							15,04	2,84
Genel ortalama							1,67	0,32

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Bu göstergeler arasında yalnızca biri, yani örtü altı faaliyetlerde kullanılan suyun kalitesinin korunması ve artırılması, 1,00 endeks puanıyla “en iyi düzeyde sürdürülebilir” olarak öne çıkmaktadır. Bu, su kalitesine ilişkin belediye uygulamalarının görece başarılı olduğunu göstermektedir. Bunun dışında kalan tüm göstergeler düşük ya da çok düşük sürdürülebilirlik seviyelerindedir.

Hava kalitesinin korunmasına yönelik belediye katkısı, 0,50 puanla “orta düzeye yakın sınırlı sürdürülebilir” düzeyde kalmaktadır. Bu sonuç, çevresel hizmetlerin belirli ölçüde hissedildiğini ancak sistemli ve yaygın hale getirilmediğini göstermektedir.

Öte yandan, sulama yatırımları (0,33), toprak kalitesinin korunması (0,30), bilinçli gübre ve ilaç kullanımı (0,25) gibi göstergeler “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” kategorisinde yer almakta; belediye hizmetlerinin çevresel etkisinin çoğunlukla yüzeysel kaldığını ortaya koymaktadır.

Daha düşük değerlere sahip göstergeler arasında, bitki türlerinin çeşitliliğini koruma (0,15), alternatif enerji kaynaklarının teşviki (0,18) ve bitki sağlığı ile ilgili destekler (0,13) yer almakta olup bu alanlardaki belediye katkısı da sınırlı düzeyin alt sınırında seyretmektedir.

En düşük düzeye sahip olan ve 0,00 endeks değeri ile “kabul edilemez” düzeyde sürdürülebilir olarak değerlendirilen gösterge ise, toprak kayması ve erozyonun önlenmesine yönelik belediye katkısıdır. Bu son derece kritik alanda neredeyse hiçbir belediye desteğinin hissedilmediği anlaşılmaktadır.

Genel tablo değerlendirildiğinde, belediyelerin çevresel sürdürülebilirliğe yönelik katkıları oldukça sınırlı kalmaktadır. Yalnızca su kalitesi gibi birkaç alanda etkili hizmetler sunulurken, çevresel yönetimin diğer alt başlıklarında özellikle toprak, enerji, biyoçeşitlilik ve bitki sağlığı alanlarında ciddi yapısal eksiklikler söz konusudur. Bu da belediyelerin örtü altı tarımsal üretimi desteklerken çevre boyutunu yeterince entegre edemediklerini göstermektedir. Etkili bir çevresel sürdürülebilirlik için bu alanlara yönelik daha kapsamlı, yerel koşullara uyarlanmış, sürdürülebilir çevre politikaları geliştirilmesi gerektiği açıktır.

d. Sosyal sürdürülebilirlik düzeyleri

Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri açısından belediye hizmetlerinin etkisi değerlendirildiğinde, bulgular belediyelerin sosyal sürdürülebilirlik alanında örtü altı tarımsal üretimle ilişkili olarak kırsal topluma ne ölçüde katkı sunduğunu göstermektedir. Elde edilen ortalama sürdürülebilirlik endeksi 0,57 olup, sınıflandırmasına göre bu düzey “orta düzeyde sürdürülebilir” kategorisindedir. Bu genel değerlendirme, belediyelerin sosyal politikalarının bazı göstergelerde etkili olsa da bütüncül bir sürdürülebilirlik anlayışına henüz ulaşamadığını göstermektedir (Çizelge 4.98).

Çizelge 4.98. Sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri ve belediye hizmetlerinin etkisi

Göstergeler	Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı ortalama	Sürdürülebilirlik endeksi
	1p	2p	3p	4p	5p		
1 Belediyenin <u>kırsal alandaki yaşam kalitesi</u> konusunda etki düzeyi	19	14	6	5	6	2,30	0,31
2 Belediyenin <u>il ve ilçe merkezine ulaşımın sağlanması</u> konusunda etki düzeyi	12	5	13	10	10	3,02	0,80
3 Belediyenin, yörenize <u>has bitkisel bir ürününüzün üretiminin devamı ve gelişmesi</u> konusunda etki düzeyi	26	12	8	2	2	1,84	0,00
4 Belediyenin örtü altı üretimde <u>kadınların da erkekler kadar yer alması</u> konusunda etki düzeyi	14	13	14	6	3	2,42	0,39
5 Belediyenin, <u>yörenize has bir festivalin devamı ve gelişimi</u> konusunda etki düzeyi	18	2	8	6	16	3,00	0,78
6 Belediyenin, mahallenizdeki <u>eğitim kurumlarının yeterliliği</u> konusunda etki düzeyi	22	5	11	6	6	2,38	0,36
7 Belediyenin, mahalle veya ilçe merkezindeki <u>sağlık kurumlarının yeterli hizmet sunumu</u> konusunda etki düzeyi	19	10	6	8	7	2,48	0,43
8 Belediyenin, örtü altı üretimde meydana <u>gelen iş kazalarını önleme</u> konusunda etki düzeyi	27	9	5	7	2	1,96	0,08
9 Belediyenin, örtü altı üretimde <u>sosyal güvence (SSK) sağlanması</u> konusunda etki düzeyi	28	4	9	7	2	2,02	0,12
10 Belediyenin, <u>sosyal ve ekonomik (sıcak yemek, para, eşya vb.) yardımlar</u> konusunda etki düzeyi	9	5	9	15	12	3,32	1,00
Genel toplam						24,74	5,74
Genel ortalama						2,47	0,57

*1p. Hiç etkin değil 2p. Etkin değil 3p. Orta etkin 4p. Etkin 5p. Çok etkin

Belediyelerin en yüksek etki gösterdiği alan, sosyal ve ekonomik yardımlar (örneğin sıcak yemek, para, eşya vb.) ile ilgilidir. Bu gösterge, 1,00 endeks değeriyle “en iyi düzeyde sürdürülebilir” sınıfında yer almakta ve belediyelerin özellikle sosyal yardım mekanizmalarında somut katkılar sunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, il-ilçe merkezlerine ulaşım hizmetleri (0,80) ve yerel festivallerin devamlılığı (0,78) da görece yüksek sürdürülebilirlik düzeyine sahiptir. Bu sonuçlar, belediyelerin kırsal toplumsal yaşamın bazı temel yönlerine (hareketlilik, kültürel kimlik, sosyal destek) yönelik etkili uygulamalar gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Ancak diğer pek çok göstergede sürdürülebilirlik düzeyi orta ya da sınırlı düzeyde kalmaktadır. Örneğin, kırsal yaşam kalitesi (0,31), kadınların örtü altı üretime katılımı (0,39), eğitim kurumlarının yeterliliği (0,36) ve sağlık hizmetlerine erişim (0,43) gibi

alanlardaki belediye katkısı yalnızca kısmi düzeyde olup sürdürülebilirliğin sağlam temellere oturmadığını göstermektedir.

Daha zayıf düzeyde kalan göstergeler arasında, iş kazalarını önleme (0,08) ve sosyal güvence sağlama (0,12) yer almaktadır. Bu iki gösterge “kabul edilemez düzeyde sürdürülebilir” sınıfına girmektedir ve belediyelerin emek güvenliği ile sosyal koruma sistemlerinin güçlendirilmesine yeterince katkı sunamadığını göstermektedir. Aynı şekilde, yöresel bitkisel ürünlerin üretim ve gelişimine yönelik destek (0,00) de yok denecek kadar azdır; bu, kırsal üretim kimliğinin korunmasında belediyelerin destek mekanizmalarının eksik kaldığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, belediyelerin sosyal sürdürülebilirliğe katkısı belirli alanlarda (yardımlar, ulaşım, kültürel süreklilik) güçlü iken; eğitim, sağlık, toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal güvence ve kırsal üretim kimliği gibi daha derin sosyal yapıları ilgilendiren alanlarda oldukça sınırlıdır. Bu tablo, sosyal sürdürülebilirliğin yalnızca geçici desteklerle değil, uzun vadeli sosyal politikalara dayalı olarak kurumsallaştırılması gerektiğine işaret etmektedir.

4.2.1.3.3. Sürdürülebilirliği etkileyen faktörlerin (probit) analizi

a. Yönetimsel sürdürülebilirlik probit model analizi

Örtü altı işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modelinin sonuçları Çizelge 4.99’da verilmiştir. Modelin genel anlamda istatistiksel olarak anlamlı (LR $\chi^2=12.60$) olduğu görülmektedir. Örtü altı işletmelerinin yönetimsel sürdürülebilirlikteki değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %25 oranında açıklandığı belirlenmiştir. Ayrıca modelin spesifikasyon uygunluğu, hatsq testine göre sağlanmış olup, p-değeri 0.609 ile 0.05’in üzerinde bulunmuştur. Bu sonuç, modele ilişkin bir spesifikasyon hatasının olmadığını göstermektedir.

Çizelge 4.99. Örtü altı işletmeleri yönetimsel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
yillikgelir	2.28e-07	1.59e-07	1.44	0.151	-8.30e-08	5.39e-07
Binatplmbgnde	2.14e-07	1.82e-07	1.18	0.238	-1.42e-07	5.71e-07
Buyutmedsny	1.302609	.8233985	1.58	0.114	-.3112227	2.91644
Kendisiyas	-.009326	.0289966	-0.32	0.748	-.0661582	0.0475062
Tarimsaldeneyim	-.1796445	.2237389	-0.80	0.422	-.6181648	0.2588757
Toplamuralan	-.0062441	.0172294	-0.36	0.717	-.0400131	0.0275249
Toplamhyvn	-.0154895	.0113082	-1.37	0.171	-.0376532	0.0066742
Makinatoplambd*	1.02e-06	5.69e-07	1.80	0.072	-8.99e-08	2.14e-06
Toplamisgucu**	-.1862192	.0848485	-2.19	0.028	-.3525192	-.0199191
toplamlacak	5.93e-07	5.08e-07	1.17	0.243	-4.03e-07	1.59e-06
Log likelihood	= -18.720267					
LR $\chi^2(10)$	= 12.60					
Pseudo R2	= 0.2518					
hatsq	= (p=0.609) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Toplam İşgücü, değişkenin katsayısı *negatif* olup %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ($p = 0.028$). Bu durum, toplam işgücü miktarı arttıkça yönetsel sürdürülebilirlik düzeyinin azalma olasılığının arttığını göstermektedir. Fazla işgücü, organizasyonel verimlilikte yönetsel zorluklara işaret edebilir. Makine-teçhizat varlığı toplam bugünkü değer değişkeni %10 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır ($p = 0.072$). *Pozitif* katsayı, makine yatırımlarındaki ve varlığındaki artışın yönetsel sürdürülebilirliği artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir.

Bu durum, teknolojik donanımın işletme yönetimini desteklediğini düşündürmektedir. Diğer değişkenler anlamsız çıktığı için örtü altı üretiminin yönetsel sürdürülebilirliğine etkisi yoktur.

b. Ekonomik sürdürülebilirlik probit model analizi

Örtü altı işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları Çizelge 4.100’de verilmiştir. Modelin genel anlamda istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir (LR $\chi^2=16.09$; $p<0.05$). Örtü altı işletmelerinin ekonomik sürdürülebilirlikteki değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %24 (Pseudo R²) oranında açıklandığı belirlenmiştir. Ayrıca spesifikasyon hatası olup olmadığını test etmek amacıyla yapılan -hatq testi sonucu $p=0.132$ ile 0.05 anlamlılık düzeyinin üzerinde bulunmuştur. Bu sonuç, modelin spesifikasyon hatası içermediğini ve yapısal olarak geçerli olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.100. Örtü altı işletmeleri ekonomik sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiyas**	-.0503272	.0249722	-2.02	0.044	-.0992718	-.0013827
Kendisiyegitim	.0517616	.2318587	0.22	0.823	-.4026730	.5061962
Tarimsaldnyim*	.3220932	.1889852	1.70	0.088	-.0483311	.6924975
Toplamrtmnl	-.0075702	.0170334	-0.44	0.657	-.040955	.0258146
Binatoplambd	-1.87e-07	1.23e-07	-1.51	0.130	-4.28e-07	5.52e-08
Toplamhyvn**	-.0281737	.0144251	-1.99	0.047	-.0569864	-.0004411
Makinatplmbgd	1.55e-07	3.25e-07	0.48	0.634	-4.82e-07	7.91e-07
Toplamisgucu	-.023884	.0607667	-0.39	0.694	-.1429846	.0952166
yillikgelir	-1.92e-07	2.33e-07	-0.83	0.409	-6.48e-07	2.64e-07
yillikgider	9.55e-07	6.82e-07	1.40	0.161	-3.81e-07	2.29e-06
toplamborc	-4.79e-07	4.47e-07	-1.07	0.284	-1.36e-06	3.98e-07
toplamlacak	6.64e-07	4.65e-07	1.43	0.153	-2.82e-07	1.58e-06
buyutmedsnyr	.7741489	.4966766	1.56	0.119	-.1939193	1.747671
Log likelihood	= 25.157556					
LR $\chi^2(13)$	= 16.09					
Pseudo R ²	= 0.2423					
hatsq	= (p=0.132) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Yaş değişkenin katsayısı negatif olup %5 düzeyinde anlamlıdır. Yaş değişkenine göre üreticinin yaşı arttıkça ekonomik sürdürülebilirliğin azaldığına işaret etmektedir. Toplam hayvan varlığı değişkeninin katsayısı da negatif olup %5 düzeyinde anlamlıdır. Sonuçlar, hayvan varlığı arttıkça ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanma olasılığının azaldığını göstermektedir. Aşırı hayvan varlığı, maliyet baskısı veya altyapı yetersizliği nedeniyle ekonomik sürdürülebilirliği olumsuz etkiliyor olabilir. Tarımsal deneyim

değişkeni %10 düzeyinde anlamlıdır. Tarımsal deneyim değişkeninin pozitif katsayısı tarımsal deneyimin artmasının ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini artırabileceğini göstermektedir. Deneyimli üreticilerin finansal planlama, kaynak yönetimi ve piyasa stratejileri konusunda daha avantajlı oldukları söylenebilir.

Eğitim düzeyi, toplam üretim alanı, bina ve makine değeri, toplam işgücü, yıllık gelir ve gider, borç ve alacak miktarları ile işletmeyi büyütme düşüncesi gibi değişkenler, modelde yer almalarına karşın istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, örnekleme bu değişkenlerin ekonomik sürdürülebilirlik üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

c. Çevresel sürdürülebilirlik probit model analizi

Örtü altı işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları Çizelge 4.101’de verilmiştir. Modelin genel anlamda istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir (LR $\chi^2 = 11.62$; $p < 0.05$). Örtü altı işletmelerinin çevresel sürdürülebilirlikteki değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %23 (Pseudo R²) oranında açıklandığı belirlenmiştir. Modelin spesifikasyon geçerliliği hat² testi ile sınanmış ve $p = 0.426$ değeriyle istatistiksel olarak anlamlı bir spesifikasyon hatasına işaret etmediği görülmüştür.

Çizelge 4.101. Örtü altı işletmeleri çevresel sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Kendisiegitim	-.537276	.5293497	-1.01	0.310	-1.574782	.5002303
Binatplmbgnkd	-1.24e-07	1.56e-07	-0.80	0.426	-4.30e-07	1.82e-07
Makinatplmbd	2.13e-07	3.44e-07	0.62	0.535	-4.60e-07	8.87e-07
Toplamisgucu	.09108	.0818306	1.11	0.266	-.0693051	.2514651
Yillikgelir	2.07e-07	2.81e-07	0.74	0.462	-3.44e-07	7.57e-07
Yillikgider***	-7.60e-07	2.66e-07	-2.86	0.004	-1.28e-06	-2.46e-07
Toplamborc*	1.28e-06	6.98e-07	1.83	0.067	-8.72e-08	2.65e-06
Toplamalacak	-4.81e-07	4.12e-07	-1.17	0.243	-1.29e-06	3.27e-07
Buyutmedsnuy**	1.063938	.5237491	2.03	0.042	.0374084	2.090468
Log likelihood	= -19.208956					
LR chi2(9)	= 11.62					
Pseudo R2	= 0.2323					
hatsq	= (p=0.426) p> t					
N	=50					
***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.						

Yıllık gider değişkeni, %1 düzeyinde anlamlıdır ($p = 0.004$) ve negatif katsayıya sahiptir. Bu bulgu, yıllık giderler arttıkça çevresel sürdürülebilirliğin sağlanma olasılığının azaldığını göstermektedir. Artan maliyetler, çevresel önlemlere ayrılacak kaynakları kısıtlamış olabilir. Toplam borç değişkeni, %10 düzeyinde anlamlıdır ve pozitif katsayıya sahiptir. Bu durum, borçluluğun belirli bir düzeyde çevresel sürdürülebilirliği artırabileceğine işaret etmektedir. Bunun nedeni, çevre yatırımları için alınan krediler olabilir. İşletmeyi büyütme düşüncesi değişkeni,%5 düzeyinde anlamlı olup katsayısı pozitiftir. İşletmesini büyütme planı olan üreticilerin çevresel sürdürülebilirlik düzeyinin daha yüksek olabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum, uzun vadeli planlamanın çevresel faktörleri dikkate alma eğilimini artırdığını göstermektedir.

Eğitim düzeyi, bina ve makine değeri, işgücü, gelir, alacak miktarı gibi diğer değişkenler modelde yer almakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu değişkenlerin, çevresel sürdürülebilirlik açısından bu değişkenlerin örnekleme bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

d. Sosyal sürdürülebilirlik probit model analizi

Örtü altı işletmelerinin sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları Çizelge 4.102’de verilmiştir. Modelin genel anlamda istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($LR\chi^2=14.20$). Örtü altı işletmelerinin sosyal sürdürülebilirlikteki değişimlerin, kurulan modelde yer alan bağımsız değişkenler tarafından %30 (Pseudo R²) oranında açıklandığı belirlenmiştir. Ayrıca modelin yapısal geçerliliği hatsq testiyle sınanmış, $p = 0.231$ değeri ile modelin spesifikasyon hatası içermediği ve doğru kurulduğu sonucuna varılmıştır.

Çizelge 4.102. Örtü altı işletmeleri sosyal sürdürülebilirlik probit regresyon modeli sonuçları

Bağımsız değişkenler	Katsayı	Std. hata	z	p	%95 aralık	
Buyutmeyd	-.1981801	.5569532	-0.36	0.722	-1.289788	.893428
toplamalacak	1.63e-06	1.04e-06	1.56	0.119	-4.17e-07	3.67e-06
Yillikgelir	-2.60e-07	2.96e-07	-0.88	0.380	-8.40e-07	3.20e-07
Yillikgider*	1.32e-06	7.41e-07	1.78	0.075	-1.35e-07	2.77e-06
Toplamisgucu	.0519531	.0793509	0.65	0.513	-.1035718	.2074781
Makinatplmbd**	-1.03e-06	4.75e-07	-2.20	0.031	-1.96e-06	-.9.80e-08
ToplamrtmIn**	-.056493	.0259555	-2.19	0.028	-.1078149	-.0060711
Tarimsaldnym**	.4724551	.226733	2.08	0.037	.0280665	.9168437
Kendisiyas	-.0154607	.0309984	-0.50	0.617	-.1121988	.0922773
Kendisiegitim	-.2173488	.6501578	-0.33	0.738	-1.491635	1.056937
Log likelihood	= -16.468064					
LR chi2(10)	= 14.20					
Pseudo R2	= 0.3013					
hatsq	= (p=0.231) p> t					
N	=50					

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

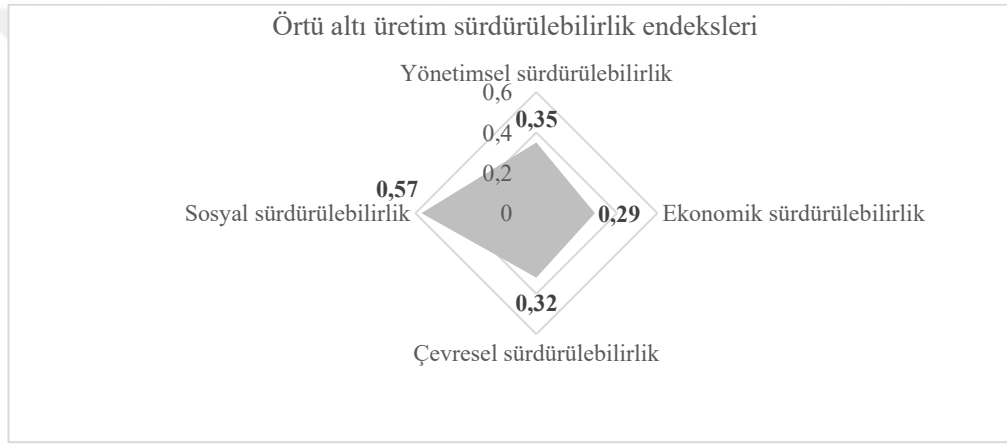
Makine-teçhizat bugünkü değer toplamı, %5 düzeyinde anlamlıdır ve katsayısı negatiftir. Bu durum, makine yatırımlarının artmasının sosyal sürdürülebilirlik düzeyini azaltabileceğine işaret etmektedir. Yoğun mekanizasyon, sosyal bağların zayıflamasına veya topluluk içi etkileşimin azalmasına neden olmuş olabilir. Toplam üretim yapılan alan, %5 düzeyinde anlamlı bulunmuş olup ve negatif katsayıya sahiptir. Bu bulgu, üretim alanı büyüdükçe sosyal sürdürülebilirlik düzeyinin azaldığını göstermektedir. Büyük alanlar daha bireysel üretim yapısını destekleyebilir ve sosyal bütünleşmeyi zorlaştırabilir. Tarımsal deneyim değişkeni de %5 düzeyinde anlamlı olup pozitif katsayıya sahiptir. Bu sonuç, deneyimli üreticilerin sosyal sürdürülebilirliğe daha duyarlı davrandığını ve yerel aktörlerle daha fazla etkileşim içinde olabildiğini göstermektedir. Yıllık gider değişkeni ise %10 düzeyinde anlamlı bulunmuş ve pozitif katsayısı, artan giderlerle birlikte sosyal sürdürülebilirlik olasılığının da arttığını göstermektedir. Bu durum, sosyal yatırımların (örneğin iş gücü, sosyal ağ katılımı) maliyetleri artırmasına rağmen olumlu etki yarattığını düşündürülebilir.

İşletmeyi büyütme düşüncesi, alacak, gelir, yaş, eğitim düzeyi gibi değişkenler anlamlılık düzeyinin dışında kalmıştır. Bu değişkenlerin sosyal sürdürülebilirliği etkilemedikleri saptanmıştır.

e. Örtü altı üretim faaliyetlerinin sürdürülebilirlik düzeyleri ve marjinal değerler

I. Örtü altı üretim dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri

Örtü altı üretim yapan işletmelerin dört boyutlu sürdürülebilirlik düzeyleri Şekil 4.10'da gösterilmiştir. Buna göre, örtü altı üretim yapan işletmelerin yönetsel kapasiteleri sınırlı düzeydedir. Bu durum, kayıt tutma, planlama, karar alma süreçleri ve yönetsel beceriler açısından eksikliklerin olduğunu göstermektedir. İşletmelerde kurumsallaşma düzeyinin zayıf olduğu, profesyonel yönetim alışkanlıklarının gelişmediği ve karar alma süreçlerinin genellikle kişisel tecrübelerle dayandığı söylenebilir.

Şekil 4.10. Örtü altı üretimi sürdürülebilirlik endeksleri

Sosyal sürdürülebilirlik boyutu, diğer alanlara göre daha iyi bir performans göstermektedir ve orta düzeyde olarak sınıflandırılmıştır. Bu, işletmelerin toplumsal ilişkiler, yerel istihdam, sosyal ağlara katılım gibi konularda nispeten daha iyi bir durumda olduğunu işaret eder. Ancak, bu düzey gelişim alanları içerdiğini de gösterir; örneğin, çalışan hakları, sosyal güvence, işçi sağlığı ve güvenliği gibi alanlarda iyileştirme potansiyeli bulunmaktadır.

Ekonomik sürdürülebilirlik, sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu, örtü altı üretim yapan işletmelerin finansal sürdürülebilirlik açısından kırılgan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Gelirlerin dalgalanması, maliyetlerin yüksekliği, finansmana erişim zorlukları ve pazarlama kanallarındaki sorunlar gibi faktörler, ekonomik sürdürülebilirliği olumsuz etkileyen başlıca etkenlerdir.

Çevresel sürdürülebilirlik de sınırlı düzeyde bir performans göstermektedir. Bu, örtü altı tarımda kullanılan kimyasallar, su kaynaklarının yönetimi, enerji kullanımı ve atık yönetimi gibi alanlarda yetersizliklerin olduğunu işaret etmektedir. Özellikle çevre dostu tarım uygulamalarının yetersizliği ve bilinçsiz kaynak kullanımı, bu düşük performansın temel nedenleridir.

Örtü altı üreticilerinin *toplam sürdürülebilirlik endeksi* hesaplanmıştır. Örtü altı üreticilerine ait toplam sürdürülebilirlik endeksi 0,38 olarak hesaplanmıştır. Bu değer, FAO SAFA sınıflandırmasına göre “sınırlı sürdürülebilirlik” kategorisindedir. Ancak diğer üretim türleriyle karşılaştırıldığında sosyal sürdürülebilirlik (0,57) boyutunun yüksekliği dikkat çekmektedir. Bu durum, örtü altı tarım yapan işletmelerin sosyal entegrasyon, istihdam ve refah açısından daha güçlü bir yapıya sahip olabileceğini düşündürmektedir.

$$TSI = \frac{YSE (0,35) + ESE (0,29) + ÇSE(0,32) + SSE(0,57)}{4}$$

$$TSI = 0,38$$

II. Örtü altı üretimde değişkenlerin marjinal etkileri

Çizelge 4.103'te, örtü altı üretim faaliyeti için probit regresyonunda anlamlı bulunan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki marjinal etkileri hesaplanmıştır. Marjinal etki, her bir bağımlı değişkenin sürdürülebilirlik üzerindeki olasılık etkisini ifade etmektedir.

Çizelge 4. 103. Örtü altı işletmelerin yönetsel, ekonomik, çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik marjinal etkiler

Bağımsız değişkenler	YProbit	EProbit	ÇProbit	SProbit
Kendisiyas	-.001065	-.0133528**	-.0023098	-.0082153
Kendisiyegitim	.0628012	.089667	-.1328102	-.0506405
Tarimsaldeneyim	-.0393203	.095266*	.0227074	.0864203**
Toplamuretimalani	-.0009873	-.0018712	-.0012512	-.010161**
Binatoplambugunkideger	4.84e-08	-5.06e-08	-3.55e-08	3.58e-08
Toplamhayvanadet	-.0036433	-.0084367**	.0000423	.0015547
makinatoplambugunkudeger	2.26e-07**	5.11e-08	3.07e-08	-2.13e-07**
Toplamisgucu	-.0426813**	-.009146	.0210014	.0152549
yillikgelir	3.52e-08	-5.34e-08	3.47e-08	-3.13e-08
yillikgider	4.38e-08	2.69e-07	-1.41e-07***	1.67e-07*
toplamborc	-2.31e-08	-1.28e-07	2.66e-07*	1.41e-07
toplamlacak	1.29e-07	1.92e-07	-8.23e-08	2.66e-07
buyutmeyidusunuyorum	.2788623	.2175637	.2191402**	-.0226311

***%1 düzeyinde **%5 düzeyinde *%10 düzeyinde istatistiki olarak anlamlıdır.

Hesaplanan marjinal etkiler içerisinde (%1, %5 ve %10) düzeyinde anlamlı çıkanlar yorumlanmıştır. Yorumlar, marjinal etkinin yönü, anlam düzeyi ve büyüklüğü göz önünde bulundurularak yapılmıştır.

Yönetsel sürdürülebilirlik (Yporbit)

- Toplam işgücü değişkeni yönetsel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Marjinal etki değerine göre, işletmede toplam işgücü sayısı bir birim arttığında, yönetsel sürdürülebilirlik düzeyinin olasılığı %4,3 oranında azalmaktadır. Bu durum, işgücü sayısındaki artışın yönetim etkinliğini olumsuz etkileyebileceğini göstermektedir.

- Makinelerin toplam bugünkü değeri, yönetsel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Makine değerinde meydana gelen bir birimlik artış, yönetsel sürdürülebilirliğin olasılığını önemsiz düzeyde de olsa artırmaktadır (marjinal etki: 2.26e-07).

Ekonomik Sürdürülebilirlik (EProbit)

- Üreticinin yaşı, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Üreticinin yaşı 1 yıl arttığında, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini %1,3 oranında azaltmaktadır.
- Tarım tecrübesi, ekonomik sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Üreticinin tarımsal deneyimi bir yıl arttığında, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyinin olasılığı %9,5 oranında artmaktadır.
- Toplam hayvan sayısı, ekonomik sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Hayvan varlığında meydana gelen artış, ekonomik sürdürülebilirlik düzeyini %0,8 oranında azaltmaktadır.

Çevresel Sürdürülebilirlik (ÇProbit)

- Yıllık gider, çevresel sürdürülebilirliği %1 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Yıllık giderde meydana gelen artış, çevresel sürdürülebilirlik düzeyini azaltmaktadır (marjinal etki: -1.41e-07). Bu bulgu, yüksek giderin çevresel yatırımlara ayrılan kaynakları sınırlayabileceğini göstermektedir.
- Toplam borç, çevresel sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Borçlanmanın çevresel sürdürülebilirliği %0,027 oranında artırdığı anlaşılmaktadır.
- İşletmeyi büyütmeyi düşünüyorum değişkeni, çevresel sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. İşletmesini genişletmeyi düşünen üreticilerin çevresel sürdürülebilirliğe daha fazla önem verdiği ve bu yönde yatırımlar yaptığı söylenebilir (marjinal etki: %21,9).

Sosyal Sürdürülebilirlik (SProbit)

- Tarım deneyimi, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Üreticinin tarımsal tecrübesi bir yıl arttığında, sosyal sürdürülebilirlik olasılığı %8,6 oranında artmaktadır.
- Toplam üretim alanı, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Üretim alanındaki artış, sosyal sürdürülebilirlik düzeyini %1,0 oranında azaltmaktadır.
- Makine toplam bugünkü değeri, sosyal sürdürülebilirliği %5 düzeyinde anlamlı ve negatif yönde etkilemektedir. Bu da teknoloji kullanımının sosyal boyutta etkileşimi zayıflatabileceğini düşündürmektedir (marjinal etki: -2.13e-07).

- Yıllık gider, sosyal sürdürülebilirliği %10 düzeyinde anlamlı ve pozitif yönde etkilemektedir. Bu, yüksek gider yapan işletmelerin sosyal sürdürülebilirliği destekleyen harcamalar (çalışan hakları, sosyal katkılar vs.) yaptığını düşündürülebilir.

4.2.1.4. Tüm üreticilerin genel sürdürülebilirlik düzeyleri ve etkileyen faktörlerin karşılaştırılması

SAFA'nın beşli sınıflama ölçeğine göre yorum hem de hesaplanan sürdürülebilirlik düzeyleri ile anlamlılık düzeyleri (%5) arasındaki paralellikleri karşılaştırmalı bir analiz yapılmış olup değerlendirmeler aşağıda sunulmuştur (Çizelge 4.104).

a. Tüm üreticilerin genel sürdürülebilirlik düzeylerinin karşılaştırılması

Çizelge 4.104. Tüm üretim faaliyetleri için sürdürülebilirlik endeksleri

Açık tarla üretimi				Örtü altı üretimi				Hayvancılık faaliyeti			
YSE	ESE	ÇSE	SSE	YSE	ESE	ÇSE	SSE	YSE	ESE	ÇSE	SSE
0,28	0,14	0,33	0,42	0,35	0,29	0,32	0,57	0,25	0,24	0,53	0,35
Toplam sürdürülebilir endeks 0,29				Toplam sürdürülebilir endeks 0,38				Toplam sürdürülebilir endeks 0,34			
Tüm üretim faaliyetleri genel sürdürülebilirlik endeksi = 0,34											

Açık tarla üretimi, toplam endeks 0.29 ile “sınırlı sürdürülebilirlik” düzeyindedir. Bu, özellikle çevresel ve ekonomik bileşenlerde daha düşük puanlar alınmasından kaynaklanabilir. Açık tarla üretimi faaliyet tipi, sürdürülebilirlik açısından en zayıf halka olarak görülmektedir. Örtü altı üretimi, 0.38 ile “sınırlı düzeyde sürdürülebilirlik” göstermektedir. Örtü altı üretimin, özellikle sosyal sürdürülebilirlik boyutu (SSE=0.57) yüksek çıkmıştır. Bu da örtü altı üretim biçiminin sosyal yönleri güçlü tutarak sürdürülebilirliğe katkı sağladığını gösterir. Hayvancılık faaliyeti, 0.34 ile yine “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” olarak sınıflanmıştır. Hayvancılık faaliyetinde sosyal boyut görece güçlü (ÇSE=0.53) olup, ancak diğer boyutlarda zayıflık dikkat çekmektedir.

Söz konusu yasanın (No.6360), açık tarla-meyve üreticileri açısından en az düzeyde sürdürülebilir (0,29) olduğu belirlenmiştir. Örtü altı üreticileri açısından da en yüksek düzeyde (0,38) sürdürülebilir olduğu belirlenmiştir.

Tüm üretim faaliyetleri genel sürdürülebilirlik endeksi, 0.34 ile “sınırlı düzeyde sürdürülebilir” bir yapı ortaya konmuştur. Bu, araştırma alanındaki tüm üretim faaliyetlerinin topluca ele alındığında sürdürülebilirlik açısından riskli ama geliştirilebilir bir düzeyde olduğunu işaret eder. Genel sürdürülebilirlik düzeyi (endeks:0,34) sınırlı da olsa “Sürdürülebilir” olarak belirlenmiştir. Buna göre H1 red edilir, H0 kabul edilir. Büyükşehir Yasasının (No:6360), mahalleye dönüşen köylerdeki tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine olumlu yönde bir etkisi olmamıştır. Sonuç düşük veya orta düzeydir. Yasal düzenleme ile ilişkili olarak aşağıdaki faktörler bu sonuçta etkili olmuştur.

- Tüm üretim faaliyetlerinde (açık tarla-meyve, hayvancılık, örtü altı) ortaklaşa en yüksek endeks değerine sahip başlıca sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri şunlardır:

1. Belediyeler tarafından sağlanan sosyal ve ekonomik yardımlar.

2. Belediyelerin il ve ilçe merkezilerine ulaşım hizmeti
3. Belediyelerin kırsal alandaki genel yaşam kalitesine olumlu etkisi.

- Tüm üretim faaliyetlerinde (açık tarla-meyve, hayvancılık, örtü altı) sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyen başlıca unsurların, ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri (0,22) olduğu saptanmıştır. Tüm üretim faaliyetlerinde ortaklaşa en düşük endeks değerine sahip başlıca *ekonomik sürdürülebilirlik göstergeleri* şunlardır:

1. Belediye tarafından kurulan soğuk hava depolarının kullanımı, konularında uzun vadeli yatırımların etkisi.
2. Belediyenin tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde risklerin azalması ve tarım sigortası konusundaki etki düzeyi.
3. Belediyenin, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin devamı konusundaki etki düzeyi

Tüm üretim faaliyetlerinde alt sürdürülebilirlik boyutlarına göre karşılaştırmalı endeks değerleri incelendiğinde; sosyal sürdürülebilirliğin ortalamada 0,45 ile en yüksek düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Bunu 0,39 ile çevresel sürdürülebilirlik takip etmektedir. Yönetimsel sürdürülebilirlik 0,29 ile sınırlı düzeyde kalırken, ekonomik sürdürülebilirlik 0,22 ile en zayıf boyutu oluşturmaktadır. Bu durum, sürdürülebilirliğin boyutlar arasında dengesiz dağıldığını ve özellikle ekonomik temelde yapısal güçlendirme ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır (Çizelge 4.105).

Çizelge 4.105. Tüm üretim faaliyetleri ve tüm sürdürülebilirlik boyutlarına göre endeksler

Tarımsal faaliyetler	Yönetimsel sürdürülebilirlik	Ekonomik sürdürülebilirlik	Çevresel sürdürülebilirlik	Sosyal sürdürülebilirlik
Açık tarla-bahçe	0,28	0,14	0,33	0,42
Hayvancılık	0,25	0,24	0,53	0,35
Örtü altı	0,35	0,29	0,32	0,57
Toplam	0,88	0,67	1,18	1,34
Ortalama	0,29	0,22	0,39	0,45

b. Genel sürdürülebilirlik düzeyleri ile anlamlılık düzeylerinin kıyaslanması

Çizelge 4.106'da açık tarla, örtü altı ve hayvancılık üretim faaliyetlerine ilişkin dört boyutta (YSE, ESE, ÇSE, SSE) yürütülen probit modellerinde %5 anlamlılık düzeyinde etkili olan bağımsız değişkenleri göstermektedir. Probit regresyon modeli analizleri sonucunda, farklı üretim faaliyetleri ve sürdürülebilirlik boyutlarına göre anlamlılık gösteren bağımsız değişkenler çeşitlilik arz etmektedir. İşletme sahibinin yaşı, özellikle hayvancılık faaliyetinin çevresel (ÇSE) ve sosyal (SSE) sürdürülebilirliğinde anlamlı etkiye sahiptir. Bireysel nitelikler içerisinde yer alan eğitim düzeyi (eğitim düzeyi) açık tarla üretiminin ekonomik sürdürülebilirliğinde etkili olurken, tarımsal deneyim, açık tarla ve hayvancılık üretimlerinin çeşitli boyutlarında anlamlı bulunmuştur.

Üretim ölçeği ve fiziki varlıklar ile ilgili değişkenlerden toplam üretim alanı, bina bugünkü değeri, toplam hayvan varlığı ve makine-teçhizat değeri, ağırlıklı olarak örtü altı ve hayvancılık faaliyetlerinde çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkiler sergilemektedir. Toplam işgücü ise her üç üretim biçiminde birden ekonomik, çevresel ve yönetsel sürdürülebilirlik üzerinde belirleyici olmuştur.

Çizelge 4.106. Tüm probit modellerinde %5 düzeyinde anlamlı olan bağımsız değişkenler

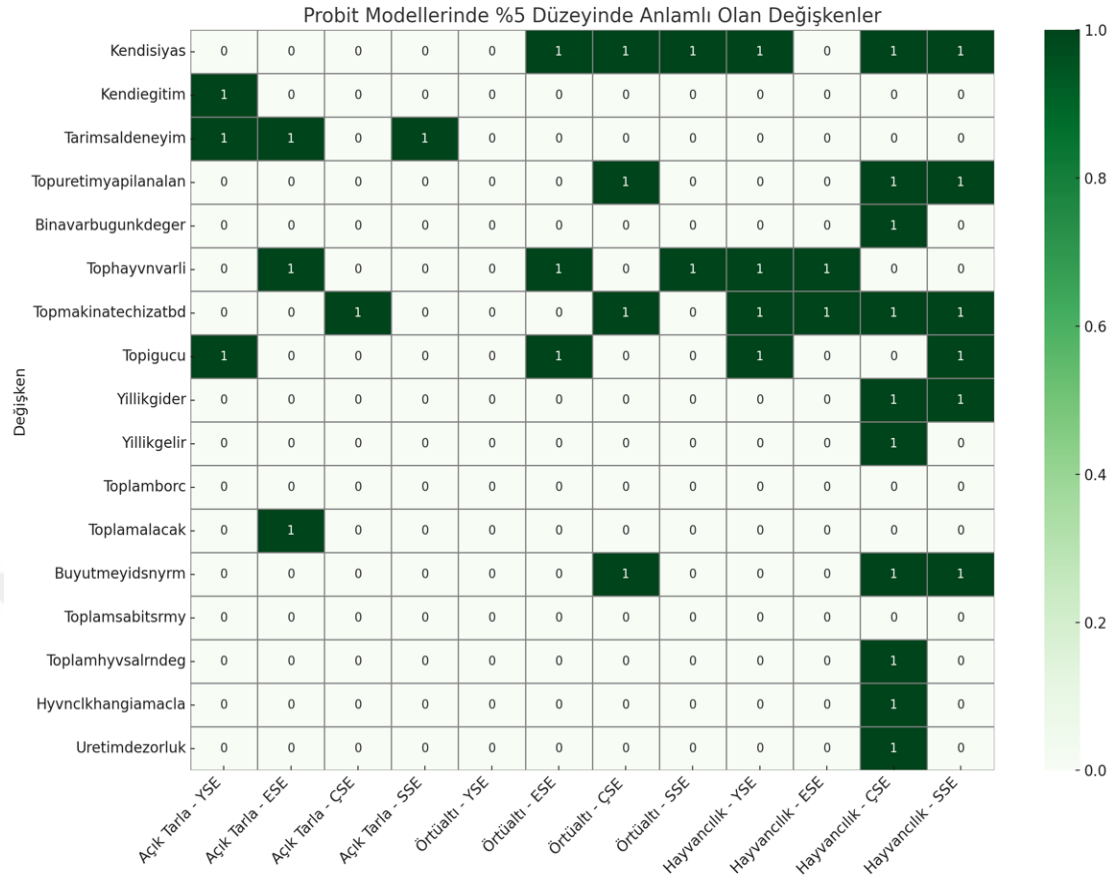
Bağımsız değişkenler	Açık tarla				Örtü altı				Hayvancılık			
	YSE	ESE	ÇSE	SSE	YSE	ESE	ÇSE	SSE	YSE	ESE	ÇSE	SSE
Kendisiyas						✓			✓		✓	
kendisieitim	✓											
Tarimsaldeneyim		✓		✓				✓				
Topuretimyapılanalan								✓				✓
Binavarbugunkdeer												✓
Tophayvnvarli		✓				✓				✓		
Topmakinatechizatbd				✓				✓		✓		
Topigucu	✓				✓					✓		
yillikgider										✓	✓	
yillikgelir										✓		
toplamborc												
toplamlacak			✓									
buyutmeyidsnyrm							✓				✓	
Toplamsabitsrmy												
Toplamhyvsalrnde										✓		
Hyvnclkhangiamacla												✓
uretimdezorluk										✓		

Ekonomik göstergelerden yıllık gider ve gelir, sadece hayvancılık faaliyetinde anlamlı çıkmış ve özellikle yönetsel sürdürülebilirlik boyutunu etkilemiştir. Bunun yanında alacak durumu açık tarla üretiminde çevresel sürdürülebilirlik açısından anlamlı bulunmuştur.

İlginç bir şekilde, işletme büyütme düşüncesi (büyütmeyi düşünüyorum) örtü altı ve hayvancılık faaliyetlerinde sosyal sürdürülebilirliği etkilerken, hayvancılık faaliyetinin amacı ve üretimde karşılaşılan zorluklar gibi motivasyonel/algısal değişkenler ise hayvancılıkta anlamlı bulunmuştur.

Bu bulgular, sürdürülebilirlik boyutlarının hem faaliyet türüne hem de belirli yapısal ve bireysel faktörlere göre değişen duyarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Politikalar geliştirilirken üretim biçimi ve sürdürülebilirlik boyutuna özgü etkenler dikkate alınmalı; özellikle işgücü, teknik altyapı ve üretici profili gibi alanlara yönelik çalışmalar planlanmalıdır.

Şekil 4.11’de, tüm Probit regresyon modellerinde %5 düzeyinde anlamlı çıkan değişkenlerin üretim faaliyetlerine ve sürdürülebilirlik boyutlarına göre ısı haritası olarak görselleştirilmiş hali yer almaktadır. Ayrıca, etkileşimli tabloda her bir bağımsız değişkenin hangi modelde anlamlı çıktığını ve toplam kaç modelde anlamlı olduğu gösterilmektedir. Yeşil tonları daha fazla modelde anlamlı olduğunu gösterir. Örneğin, “Yaş” değişkeni 6 farklı modelde anlamlı çıkmış, bu da onun genelde güçlü bir etkiye sahip olduğunu gösterir. “Toplam işgücü”, “Makine-teçhizat varlığı”, “Hayvan varlığı” gibi değişkenler de çok sayıda boyutta anlamlı sonuçlar vermiştir.

Şekil 4.11. Probit regresyon modellerindeki anlamlılık (%5) ısı haritası

c. Sürdürülebilirlik endekslerinin dört boyutlu matris kıyaslaması

Aşağıdaki matris çizelgesinde üreticiler kapsamında bir sonuç değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre; açık tarla, hayvancılık ve örtü altı üretim faaliyetlerine yönelik dört boyutlu (yönetimsel, ekonomik, çevresel ve sosyal) sürdürülebilirlik matrisleri karşılaştırılmış ve en yüksek ve en düşük endeks kesişimlerinin belirlenmesine yönelik analizler gerçekleştirilmiştir (Çizelge 4.107).

Matrisin daha iyi anlaşılması için örnek okuma şöyledir: Açık tarla üretimindeki en yüksek endeks değeri (A.a.) satırında yer alan “Y: Belediyelerin çöp toplama ve çevre düzeni ile ilgili hizmetlerinin etkinliği” için Y(yönetimsel) sütununa bakıldığında H.a. (Hayvancılık faaliyetindeki en yüksek endeks) ile kesiştiği görülmektedir. Yani Açık tarla faaliyetinin yönetimsel göstergeleri arasında en yüksek endeks değerine sahip “Y: Belediyelerin çöp toplama ve çevre düzeni ile ilgili hizmetlerinin etkinliği” ifadesi hayvancılık faaliyetinin yönetimsel göstergesinde de en yüksek endeks değerine sahiptir.

Elde edilen bulgulara göre, en yüksek endeks kesişimleri, tüm faaliyet alanlarında özellikle belediyelerin çöp toplama ve çevre düzeni hizmetlerinin etkinliği, kültürel ve sosyal faaliyetlerin desteklenmesi, su kalitesinin korunması ve artırılması ve sosyal yardımların sağlanması gibi alanlarda yoğunlaşmıştır. Özellikle hayvancılık ve örtü altı

üretim faaliyetlerinde 1,00 düzeyinde tam endeks değerlerine ulaşılmış olması, belediye hizmetlerinin bazı temel konularda etkili bir şekilde yürütüldüğünü göstermektedir.

Buna karşılık, en düşük endeks kesişimleri incelendiğinde, açık tarla, hayvancılık ve örtü altı üretim faaliyetlerinde, belediyelerin tarımsal üretim desteklerinin sürekliliği, soğuk hava deposu kurulumu ve kullanımı gibi uzun vadeli yatırımların sağlanması, bilinçli kimyasal gübre ve ilaç kullanımı konusunda bilinçlendirme, iş kazalarını önleyici önlemler ve tarımsal üretime yönelik risklerin azaltılması ve tarım sigortalarının yaygınlaştırılması gibi alanlarda ciddi eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Bu eksiklikler, özellikle sürdürülebilir üretimin sürekliliği açısından kritik öneme sahip olan destek hizmetlerinin yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak, bu dört boyutlu matris değerlendirmesi, belediye hizmetlerinin görünür ve rutin hizmetler (örneğin çöp toplama, çevre düzeni, sosyal yardımlar) alanında daha etkin olduğunu; buna karşın üretim odaklı, uzun vadeli ve stratejik sürdürülebilirlik alanlarında (örneğin tarımsal destekler, altyapı yatırımları, eğitim ve sigorta destekleri) yetersizliklerin devam ettiğini göstermektedir.

Bu sonuçlar, kırsal kalkınma stratejilerinin yalnızca altyapı ve görünür hizmetlerle sınırlı kalmaması, aynı zamanda üretici desteklerini, risk yönetimini ve bilgi tabanlı uygulamaları da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle çevresel sürdürülebilirlik ve ekonomik dayanıklılık gibi alanlarda belediye hizmetlerinin daha kapsayıcı, uzun vadeli ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda güçlendirilmesi önerilmektedir.

Çizelge 4.107. Açık tarla, hayvancılık ve örtü altı üretim faaliyetlerinin dört boyutlu matris kıyaslaması

		Gösterge endeksleri				Sürdürülebilirlik göstergeleri	En yüksek endeks kesişimleri				En düşük endeks kesişimleri			
		*Y	*E	*Ç	*S		Y	E	Ç	S	Y	E	Ç	S
Açık tarla üretim	**A.a. En yüksek endeks	1,00	0,63	1,00	1,00	Y: Belediyelerin <u>çöp toplama ve çevre düzeni</u> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği E: Belediyenin <u>yörenizin kendine has kültür, gelenek, sosyal faaliyetler, bitkisel ürünlerin tanıtılması ve geliştirilmesi</u> konusunda etki düzeyi Ç: Belediyenin açık tarla faaliyetlerinde kullanılan <u>suyun kalitesinin korunması ve artırılması</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, <u>sağladığı sosyal ve ekonomik yardımlar</u> konusunda etki düzeyi	Y . a .	E . a .	Ç . a .	S . a .				
	**Ab. En düşük endeks	0,00	0,01	0,03	0,00	Y: Belediyelerin <u>sulama suyu</u> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği E: Belediyenin bitkisel faaliyetlerinize yönelik <u>soğuk hava depolarının kurulması ve kullanımı</u>, konularında <u>uzun vadeli yatırımlar</u> konusunda etki düzeyi Ç: Belediyenin <u>bilinçli kimyasal gübre ve tarım ilacı kullanımı</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, açık tarla üretimde meydana <u>gelen iş kazalarını önleme</u> konusunda etki düzeyi	Ö . a .			Ö . a .				
											Y	E	Ç	S
												Ö . b .		H . b .

Çizelge 4.107'nin devamı.

Hayvancılık faaliyetleri	**H.a. En yüksek endeks	1,00	1,00	1,00	1,00	Y: Belediyelerin <u>çöp toplama ve çevre düzeni</u> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği E: Belediyenin <u>yörenizin kendine has kültür, gelenek, sosyal faaliyetler, hayvansal ürünlerin tanıtılması ve geliştirilmesi</u> konusunda etkinlik düzeyi Ç: Belediyenin, kırsal yaşam alanlarındaki <u>hava kalitesini koruma ve iyileştirilmesi</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, <u>sağladığı sosyal ve ekonomik yardımlar</u> konusunda etkinlik düzeyi	Y	E	Ç	S				
	**H.b. En düşük endeks	0,00	0,00	0,08	0,00	Y: <u>Hayvansal ve evsel atıkları bertaraf etme</u> uygulamanızı etkileme düzeyi E: Belediyenin hayvansal üretiminde <u>risklerinizin azalmasında ve tarım sigortası</u> konusunda etkinlik düzeyi Ç: Belediyenin <u>kırsal yaşam alanlarındaki hayvan türlerinin çeşitliliğinin korunması ve devamı</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, hayvansal üretimde meydana <u>gelen iş kazalarını önleme</u> konusunda etkinlik düzeyi					Y	E	Ç	S
Örtü altı üretim	**Ö.a. En yüksek endeks	1,00	1,00	1,00	1,00	Y: Belediyelerin <u>çöp toplama ve çevre düzeni</u> ile ilgili hizmetlerinin etkinliği E: Belediyenin, <u>il-ilçe halleri, halk pazarları gibi yerlere katılabilmeniz</u> konusunda etki düzeyi Ç: Belediyenin örtü altı faaliyetlerde kullanılan <u>suyun kalitesinin korunması ve artırılması</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, <u>sosyal ve ekonomik (sıcak yemek, para, eşya vb.) yardımlar</u> konusunda etki düzeyi	Y	E	Ç	S				
	**Ö.b. En düşük endeks	0,00	0,00	0,00	0,00	Y: Belediyelerin gerçekleştirdiği <u>tarımsal üretim desteklerinin üretimin devamına etkisi</u> E:Belediyenin bitkisel faaliyetlerinize yönelik <u>soğuk hava depolarının kurulması ve kullanımı</u> , konularında <u>uzun vadeli yatırımlar</u> konusunda etki düzeyi Ç: Belediyenin <u>tarım arazilerinin toprak kayması ve erozyon gibi sebeplerle bozulmasının engellenmesi</u> konusunda etki düzeyi S: Belediyenin, yörene <u>has bitkisel bir ürününüzün üretiminin devamı ve gelişmesi</u> konusunda etki düzeyi					Y	E	Ç	S

*Y: Yönetimsel sürdürülebilirlik *E: Ekonomik sürdürülebilirlik *Ç: Çevresel sürdürülebilirlik *S: Sosyal sürdürülebilirlik

**Aa: Açık tarla en yüksek endeks **Ab: Açık tarla en düşük endeks

**Ha: Hayvancılık en yüksek endeks **Hb: Hayvancılık en düşük endeks

**Öa: Örtü altı en yüksek endeks **Öb: Örtü altı en düşük endeks

4.2.2. Muhtar anketleri alan bulguları

Araştırma alanı olarak belirlenen 6 ilçede, köyden mahalleye dönüşen mahalle muhtarlarının tamamı (227 kişi) ile görüşme yapılmıştır. Bunun yanında ilave olarak; kırsal baskınlığı ön plana çıkan çeşitli ilçelerdeki 24 muhtar ile de görüşülerek toplam sayı 300'e ulaştırılmıştır.

4.2.2.1. Muhtarlara ilişkin başlıca sosyo-demografik özellikler

a. Cinsiyet

Araştırma bölgesinde görev yapan 300 muhtarla görüşmeler yapılmıştır. Muhtarların büyük çoğunluğu (%96,99) erkek olup sadece 9 kadın muhtar (%2,99) bulunmaktadır. Bu durum, muhtarlık pozisyonlarında belirgin bir cinsiyet eşitsizliği olduğunu göstermektedir. Kadın muhtar oranı en yüksek ilçe Kumluca olup 2 kadın muhtar ile kadın muhtar oranının en yüksek olduğu ilçedir. Ancak, bu oran bile sadece %0,66'dır. Aksu, Döşemealtı, Elmalı, Kaş, Korkuteli ve Serik ilçelerinde ise hiç kadın muhtar bulunmamaktadır. Diğer ilçeler kategorisinde, 7 kadın ve 95 erkek muhtar bulunmaktadır. Kadın muhtar sayısının son derece düşük olması, toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların yerel yönetimlerdeki temsiline ilişkin çeşitli sosyolojik ve politik faktörlerle ilişkilendirilebilir. Yerel yönetimlerde cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik politikalar geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Kadınların muhtarlık pozisyonlarına katılımını teşvik etmek için eğitim programları ve farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir (Çizelge 4.108).

Çizelge 4.108. Muhtarların ilçelere göre cinsiyet durumu

İlçeler	Cinsiyet				Toplam (n)	Toplam Oran (%)
	Kadın		Erkek			
	Frekans (n)	Oran (%)	Frekans (n)	Oran (%)		
Aksu	0	0	49	16,33	49	16,33
Elmalı	0	0	52	17,34	52	17,34
Kaş	0	0	9	3,00	9	3,00
Korkuteli	0	0	61	20,35	61	20,35
Kumluca	2	0,66	73	24,33	75	24,99
Serik	0	0	30	10,00	30	10,00
Diğer	7	2,33	17	5,66	24	7,99
Toplam	9	2,99	291	96,99	300	100,00

b. Eğitim durumu

Araştırma kapsamında incelenen 300 muhtarın eğitim düzeylerine ilişkin dağılım incelendiğinde, katılımcıların büyük bir kısmının ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Nitekim muhtarların %42,4'ü yalnızca ilkökul düzeyinde eğitim almıştır. Bu oranı %29,0 ile lise mezunları ve %19,0 ile ortaokul mezunları takip etmektedir. Üniversite (%8,3) ve lisansüstü (%1,3) düzeyde eğitime sahip olan muhtarların oranı ise oldukça düşüktür (Çizelge 4.109).

Çizelge 4.109. Muhtarların eğitim durumu

Eğitim	Frekans (n)	Oran (%)
İlkökul	127	42,4
Ortaokul	57	19,0
Lise	87	29,0
Üniversite	25	8,3
Lisansüstü	4	1,3
Toplam	300	100

Bu bulgular, kırsal ve yarı-kırsal bölgelerde yerel yöneticilik görevini yürüten muhtarların büyük çoğunluğunun temel eğitim seviyesinde kaldığını, yükseköğretim düzeyine ulaşanların ise sınırlı sayıda olduğunu göstermektedir. Bu durum, yerel yönetim kapasitesinin artırılması ve kırsal kalkınma politikalarının uygulanmasında eğitim düzeyinin etkisinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

c. Yaş ve deneyim durumu

Muhtarların yaş dağılımlarına bakıldığında muhtarların büyük çoğunluğu 46-55 yaş aralığında (125 kişi) olduğu anlaşılmaktadır. Bunu 36-45 yaş aralığı (71 kişi) ve 56-65 yaş aralığı (66 kişi) takip etmektedir. En düşük yaş grubu muhtarlar 18-35 (22 kişi) yaşında olup 65 üstü 16 kişi bulunmaktadır (Çizelge 4.110).

Çizelge 4.110. Muhtarların yaş ve muhtarlık deneyim durumu

Yaş aralıkları	Dönem sayısı					Toplam
	1 dönem	2 dönem	3 dönem	4 dönem	5 dönemden fazla	
18-35	20	2	0	0	0	22
36-45	49	18	4	0	0	71
46-55	66	30	15	9	5	125
56-65	26	20	4	10	6	66
65 üstü	5	3	2	3	3	16
Toplam	166	73	25	22	14	300

Yaş grupları ve muhtarların görev dönemleri incelendiğinde muhtarların büyük çoğunluğunun 1 dönem muhtarlık yaptığı (166 kişi) anlaşılmaktadır. Dönem sayısı arttıkça muhtar sayısı azalmaktadır. En genç yaş aralığındaki (18-35 yaş) muhtarların tamamına yakını (20 kişi) 1 dönem muhtarlık yapmıştır. Muhtarların da büyük çoğunluğu (49 kişi) oluşturan 36-45 yaş aralığındaki muhtarlar 1 dönem muhtarlık yapmıştır. Daha ileri yaştaki (46-55 yaş aralığındaki) muhtarların dönem sayıları daha çeşitli dağılım göstermektedir. Bu yaş aralığında hem 1 dönem (66 kişi) hem de daha uzun süre (5 dönemden fazla 5 kişi) muhtarlık yapanlar bulunmaktadır. En yüksek yaş aralıklarında (56-65 ve 65 üstü) ise daha uzun süre muhtarlık yapanların sayısı artmaktadır.

Çalışmada, muhtarların yaşları ile muhtarlık deneyimleri arasında bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır. Genç yaştaki muhtarlar genellikle 1 dönem muhtarlık yaparken, yaşlı muhtarların daha uzun süre muhtarlık yapma olasılığı daha yüksektir. Orta yaş grubu sayılabilen 46-55 yaş aralığındaki muhtar sayısının yüksek olması, bu yaş aralığının muhtarlık için en uygun dönem olarak görüldüğünü veya bu yaş aralığındaki kişilerin yerel yönetimlere daha fazla ilgi duyduğunu gösterebilir. Tek dönem muhtarlık yapanların sayısının yüksek olması, muhtarlık görevinin zorluğu, zaman ayırma gerekliliği veya başka nedenlerle ilişkilendirilebilir.

4.2.2.2. Muhtarların yasa hakkındaki bilgi düzeyleri ve görüşleri

a. Muhtarlık yetkilerinde değişim algısı

Muhtarların büyük çoğunluğu (%82,0), Büyükşehir yasasının kendi yetkilerini azalttığı görüşündedir (246 muhtar). Muhtarların %11,7'si (35 muhtar) yasanın herhangi

bir fark yaratmadığını düşünmektedir. Muhtarların sadece %2,3'ü (7 muhtar) yasanın yetkilerini arttırdığı görüşündedir. Muhtarların %4,0'ü (12 muhtar) yasanın muhtarlığı gereksiz hale getirdiği görüşündedir (Tablo 3). Tablodaki en çarpıcı bulgu, muhtarların büyük çoğunluğunun yasanın yetkilerini azalttığı yönündeki algısıdır. Bu durum, yasanın muhtarların görev ve sorumluluklarında önemli değişikliklere yol açtığını göstermektedir (Çizelge 4.111).

Çizelge 4.111. Yasa sonrasında muhtarlık yetkilerinde değişim hakkında muhtar görüşleri

Görüşler	Frekans (n)	Oran (%)
Bir fark yok	35	11,7
Yetkileri arttı	7	2,3
Yetkileri azaldı	246	82,0
Gereksiz oldu	12	4,0
Toplam	300	100

Muhtarların büyük bir kısmının yasanın etkilerini olumsuz olarak değerlendirmesi, yasanın uygulanması veya muhtarların bilgilendirilmesi süreçlerinde sorunlar yaşandığını göstermektedir. Yasanın yetkileri arttırdığını düşünen muhtar sayısının düşük olması, yasanın muhtarlar arasında genel olarak olumlu bir etki yaratmadığını göstermektedir. Muhtarların küçük bir kısmının muhtarlığın gereksiz hale geldiği görüşünde olması, yasanın muhtarların rolünü ve önemini sorguladığını düşündüklerini göstermektedir.

Çalışmada, 6360 Sayılı Yasa'nın muhtarların yetkileri üzerinde genel olarak olumsuz bir algı yarattığı bulunmuştur. Yasanın muhtarların görev ve sorumluluklarında önemli değişikliklere yol açtığı ve bu değişikliklerin muhtarlar tarafından olumsuz olarak değerlendirildiği görülmektedir.

b. Muhtarlara göre, yasanın olumlu olarak görülen başlıca yönleri

Muhtarların 6360 Sayılı Yasa'nın olumlu yönlerine ilişkin genel ortalaması Çizelge 4.112 incelendiğinde 3,15'tir. Bu, muhtarların yasanın olumlu yönlerine ilişkin görüşlerinin genel olarak "kararsızım" ile "katılıyorum" arasında olduğunu göstermektedir. En yüksek ortalama "Çöp sorunu kalmadı" hizmetinde (3,89) görülmektedir. Bu, muhtarların bu hizmetin yasanın en olumlu etkisi olduğunu düşündüğünü göstermektedir.

Çizelge 4.112. Muhtarlara göre, yasanın olumlu olarak görülen başlıca yönleri

No	Hizmetler	Ölçek*					Ağırlıklı ortalama
		1	2	3	4	5	
1	Belediye hizmetleri hızlandı	28	61	73	91	47	3,23
2	Çöp sorunu kalmadı	22	33	31	83	131	3,89
3	Şehir merkezine ulaşım kolaylaştı	53	63	53	76	55	3,06
4	Elektrik ve su bağlatma işlemleri kolaylaştı	57	67	66	73	37	2,89
5	Su bağlatma işlemleri kolaylaştı	45	58	63	78	55	3,13
6	Bürokrasi azaldı	63	81	69	51	36	2,72
	Ortalama						3,15

*1. Hiç katılmıyorum 2.Katılmıyorum 3.Kararsızım 4.Katılıyorum 5.Kesinlikle katılıyorum

En düşük ortalama "Bürokrasi azaldı" hizmetinde (2,72) görülmektedir. Bu durum muhtarların bu hizmetin yasanın olumlu etkileri arasında en az katılımcı oldukları hizmet olduğunu göstermektedir. Diğer hizmetlerin ortalamaları 2,89 ile 3,23 arasında değişmektedir. Ayrıca muhtarların 6360 Sayılı Yasa'nın bazı olumlu etkileri olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Özellikle çöp sorununun çözümü, yasanın en olumlu etkilerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Muhtarların bürokrasinin azaldığına ilişkin düşük ortalama, yasanın bu konuda beklentileri karşılamadığını veya muhtarların bürokrasiyi azaltma konusunda farklı bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Muhtarların farklı hizmetlere ilişkin algıları Tablo 4'de belirtilen sorunlara ilişkin farklılık göstermektedir.

Bu, yasanın etkilerinin hizmet türüne göre değiştiğini veya muhtarların farklı hizmetlere farklı önem verdiğini de göstermektedir. Muhtarların 6360 Sayılı Yasa'nın bazı olumlu etkileri olduğunu düşündüğünü, ancak bürokrasinin azalması konusunda beklentilerin karşılanmadığını göstermektedir. Ayrıca yasanın etkileri hizmet türüne göre farklılık göstermektedir.

c. Muhtarlara göre, yasanın olumsuz olarak görülen başlıca yönleri

Muhtarların 6360 Sayılı Yasa'nın olumsuz yönlerine ilişkin genel ortalaması 3,17'dir. Bu, muhtarların yasanın olumsuz yönlerine ilişkin görüşlerinin genel olarak "kararsızım" ile "katılıyorum" arasında olduğunu göstermektedir. En yüksek ortalama "Muhtarlığın yetkisi azaldı" hizmetinde (3,90) görülmektedir. Bu, muhtarların bu hizmetin yasanın en olumsuz etkisi olduğunu düşündüğünü göstermektedir. En düşük ortalama "Mera ve otlak kullanımı zorlaştı" hizmetinde (2,66) görülmektedir. Bu, muhtarların bu hizmetin yasanın olumsuz etkileri arasında en az katılımcı oldukları hizmet olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.113).

Çizelge 4.113. Muhtarlara göre, yasanın olumsuz olarak görülen başlıca yönleri

No	Hizmetler	Ölçek*					Ağırlıklı ortalama
		1	2	3	4	5	
1	Bürokrasi arttı	46	41	101	68	44	3,08
2	Muhtarlığın yetkisi azaldı	27	18	59	50	146	3,90
3	Vergiler arttı	42	69	72	64	53	3,06
4	Mera ve otlak kullanımı zorlaştı	87	64	63	36	50	2,66
5	Ruhsatlandırma zorlaştı	35	54	86	72	53	3,18
Ortalama							3,17

*1. Hiç katılmıyorum 2.Katılmıyorum 3.Kararsızım 4.Katılıyorum 5.Kesinlikle katılıyorum

Diğer hizmetlerin ortalamaları 3,06 ile 3,18 arasında değişmektedir. Tablodaki en çarpıcı bulgu, muhtarların büyük çoğunluğunun yasanın yetkilerini azalttığı yönündeki algısıdır. Bu durum, yasanın muhtarların görev ve sorumluluklarında önemli değişikliklere yol açtığını göstermektedir. Muhtarların mera ve otlak kullanımının zorlaştığına ilişkin düşük ortalama ifadeleri yasanın bu konuda beklentileri karşılamadığını veya muhtarların bu konuda farklı bir algıya sahip olduklarını belirtmektedir. Muhtarların farklı hizmetlere ilişkin algıları farklılık göstermektedir. Bu,

yasanın etkilerinin hizmet türüne göre değiştiğini veya muhtarların farklı hizmetlere farklı önem verdiği anlaşılmaktadır.

Ayrıca, muhtarların 6360 Sayılı Yasa'nın bazı olumsuz etkileri olduğunu düşündüğünü özellikle muhtarlığın yetkisinin azaldığı konusunda yoğun bir algı olduğunu göstermektedir.

d. Muhtarların, yasa içeriği hakkındaki bilgi düzeyleri

Muhtarların büyük çoğunluğu (%40) yasa hakkında "iyi" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir (120 muhtar). Muhtarların %39'u (117 muhtar) yasa hakkında "orta" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Muhtarların %12'si (36 muhtar) yasa hakkında bilgisinin olmadığını belirtmiştir. Muhtarların %9'u (27 muhtar) yasa hakkında "çok iyi" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.114).

Çizelge 4.114. Muhtarların, yasa içeriği hakkındaki bilgi düzeyleri

Düzeyler	Frekans (n)	Oran (%)
Bilgi yok	36	12
Orta	117	39
İyi	120	40
Çok iyi	27	9
Toplam	300	100

Muhtarların büyük bir kısmının yasa hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Ancak, önemli bir kısmının (%12) yasa hakkında bilgisinin olmaması, yasanın muhtarlar tarafından tam olarak anlaşılamadığını veya yasanın muhtarlara yeterince anlatılmadığını düşündürmektedir. Muhtarların büyük çoğunluğunun yasa hakkında orta veya iyi düzeyde bilgiye sahip olması, yasanın muhtarlar tarafından kısmen de olsa anlaşıldığını göstermektedir. Muhtarların çok az bir kısmının yasa hakkında çok iyi düzeyde bilgiye sahip olması, yasanın karmaşıklığı veya muhtarların yasa hakkında derinlemesine bilgi edinme ihtiyacı duymaması ile ilişkilendirilebilir. Muhtarların büyük bir kısmının 6360 Sayılı Yasa hakkında bilgi sahibi olduğunu, ancak önemli bir kısmının yasa hakkında bilgisinin olmadığını göstermektedir. Yasanın muhtarlar tarafından tam olarak anlaşılamaması, yasanın uygulanması ve muhtarların rolü hakkında sorunlara yol açabileceği söylenebilir.

e. Muhtarların, YİKOB hakkındaki bilgi düzeyleri

Muhtarların büyük çoğunluğu (%57,3) YİKOB hakkında bilgisinin olmadığını belirtmiştir (172 muhtar). Muhtarların %27,3'ü (82 muhtar) YİKOB hakkında "orta" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Muhtarların %14,0'ü (42 muhtar) YİKOB hakkında "iyi" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Muhtarların sadece %1,3'ü (4 muhtar) YİKOB hakkında "çok iyi" düzeyde bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Muhtarların büyük çoğunluğunun Çizelge 4.115'te en beklenmedik bulgu YİKOB hakkında bilgisinin olmaması hakkındadır. Bu durum, YİKOB'un muhtarlar tarafından yeterince bilinmediğini veya YİKOB'un faaliyetleri hakkında muhtarlara yeterli bilgi verilmediğini göstermektedir (Çizelge 4.115).

Çizelge 4.115. Muhtarların YİKOB hakkındaki bilgi düzeyleri

Düzeyler	Frekans (n)	Oran (%)
Bilgin yok	172	57,3
Orta	82	27,3
İyi	42	14,0
Çok iyi	4	1,3
Toplam	300	100

Muhtarların önemli bir kısmının (%27,3) YİKOB hakkında orta düzeyde bilgiye sahip olması, YİKOB'un kısmen de olsa anlaşıldığını göstermektedir. Muhtarların çok az bir kısmının YİKOB hakkında iyi veya çok iyi düzeyde bilgiye sahip olması, YİKOB'un karmaşıklığı veya muhtarların YİKOB hakkında derinlemesine bilgi edinme ihtiyacı duymaması ile ilişkilendirilebilmektedir.

f. Yeni yasanın İl Özel İdaresi hizmetlerinin yerini doldurabilme algısı

Katılımcıların %44,3'ü Çizelge 4.116'daki verilere göre, “Kesinlikle hayır” yanıtını vererek yasa ile büyükşehir belediyelerinin İl Özel İdaresi'nin yerini dolduramadığını belirtmektedir. Buna karşılık, %29,7'lik bir kesim “Kesinlikle evet” diyerek yasanın bu amaca hizmet ettiğini düşünmektedir. Diğer taraftan, %13'lük bir oran “Kısmen evet” diyerek sürecin kısmen başarılı olduğunu ifade ederken, yine %13'lük bir kesim “Fikrim yok” yanıtını vermiştir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun (yaklaşık %57,3) yasanın İl Özel İdaresi'nin yerine geçme işlevini tam anlamıyla gerçekleştiremediğini düşündüğü açıklamaktadır.

Çizelge 4.116. Yeni yasanın İl Özel İdaresi hizmetlerinin yerini doldurabilme algısı

Görüşler	Frekans (n)	Oran (%)
Kısmen evet	39	13,0
Kesinlikle evet	89	29,7
Kesinlikle hayır	133	44,3
Fikrim yok	39	13,0
Toplam	300	100

Bu bulgular, 6360 sayılı yasa kapsamında yapılan reformların yeterliliği ve etkinliği konusunda farklı görüşlerin bulunduğunu, özellikle de sürecin başarısız olduğu yönünde güçlü bir algının olduğu belirtmekte olup yasanın uygulanabilirliği ve yerel yönetim yapıları üzerindeki etkisinin daha kapsamlı değerlendirilmesi gerektiği söylenebilmektedir.

g. Mahallelerin, kırsal mahalle statüsüne geçiş beklentisine ilişkin muhtar görüşleri

Katılımcıların %61'i bu değişikliği desteklemekte ve kırsal statüye geçişin uygun olduğunu düşünmektedir. Buna karşılık, %25'lik bir kesim bu duruma karşı çıkmakta ve mevcut statünün korunmasını savunmaktadır. Ayrıca, katılımcıların %14'ü bu konuda net bir görüş bildirmeyerek “Fikrim yok” yanıtını vermiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde, kırsal statüye dönüşüm fikrinin geniş bir kabul gördüğü çıkarımı yapılabilmektedir. Ancak, değişime karşı çıkan (%25) olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır (Çizelge 4.117).

Çizelge 4.117. Köyden dönüşen mahallelerin kırsal statüye geçme isteği muhtar görüşleri

Görüşler	Frekans (n)	Oran (%)
Evet	183	61
Hayır	75	25
Fikrim yok	42	14
Toplam	300	100

Bu sonuçlar, kırsal statüye dönüşüm tartışmalarının yerel yönetimler ve kırsal kalkınma politikaları açısından önemli bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, dönüşümün ekonomik, sosyal ve idari etkileri üzerine daha derinlemesine incelemeler yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

h. Muhtarlara göre, hane halkının yasadan genel memnuniyet durumları

Katılımcıların %49,3'ü “Kesinlikle hayır” yanıtını vererek yasa kapsamında yapılan değişikliklerden memnun olmadıklarını ifade etmektedir. Bu oran, yasa ile getirilen dönüşüm sürecine yönelik belirgin bir memnuniyetsizlik olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, katılımcıların %23,3'ü “Kısmen evet” yanıtıyla kısmi bir memnuniyet bildirmiş, %12,7'lik bir kesim ise “Kesinlikle evet” diyerek yasadan tamamen memnun olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra, %14,7'lik bir oran ise herhangi bir görüş bildirmemiştir (Çizelge 4.118).

Çizelge 4.118. Köyden dönüşen mahallelerde hanelerin yasadan memnuniyet durumu

Memnuniyet durumu	Frekans (n)	Oran (%)
Kısmen evet	70	23,3
Kesinlikle evet	38	12,7
Kesinlikle hayır	148	49,3
Fikrim	44	14,7
Toplam	300	100

Muhtarlarla yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde, 6360 Sayılı Yasa'nın köyden mahalleye dönüşen bölgelerde yaşayan halk tarafından büyük ölçüde olumsuz karşılandığı söylenebilir. Memnuniyetsizlik oranının yüksek olması, yasa kapsamında gerçekleştirilen düzenlemelerin saha uygulamalarında eksiklikler veya yerel ihtiyaçlara tam olarak cevap verememe durumunun olduğunu düşündürmektedir. Bu bağlamda, yasanın etkilerinin detaylı bir şekilde analiz edilmesi ve yerel yönetim politikalarının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.2.2.3. Yeni yasanın, “kırsal kalkınma hizmetlerinin” etkinlik düzeyinin belirlenmesine yönelik muhtar görüşlerine dayanan alan bulguları

Yeni yasanın kırsal kalkınma hizmetlerini etkileme alanları olarak ele alınan başlıca konular; kırsal ekonomi ve tarımda rekabetçiliğin artırılması (hayvansal üretimde, açık tarla ve örtü altı üretim dâhil bitkisel üretimde), kırsal altyapı, doğal kaynakların korunması, sosyal yardımlar ve kırsal yaşamla ilişkili konulardır. Burada ele alınan konulara yönelik yeni yasanın kırsal kalkınma hizmetleri kapsamlı etkinin ne düzeyde olduğu dolayısıyla (ele alınan konularda) kırsal kalkınma hizmetleri konusunda yasadan

beklentilerin ne düzeyde gerçekleşmiş olduğu sorgusunun, muhtarların bakış açısı ve algı düzeyleriyle ortaya konulması amaçlanmıştır.

4.2.2.3.1. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin hayvansal üretim faaliyetine etkisi

Hayvansal üretim faaliyetlerine ilişkin genel ortalama, 2,00 olarak bulunmuştur. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Tablodaki tüm ortalamaların 2,00 civarında olması, muhtarların yasanın hayvansal üretim faaliyetlerine etkisini genel olarak düşük bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar birbirine yakın olsa da, hayvansal ürünlerin işlenmesi veya satış faaliyetlerine etkisi en düşük (1,90) ve hayvansal üretim alanlarının çoğalması ve gelişmesindeki etkisi en yüksek (2,09) olarak değerlendirilmiştir (Çizelge 4.119).

Çizelge 4.119. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin, hayvansal üretim faaliyetine etki düzeyi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	Hayvansal üretim alanlarının <u>çoğalması ve gelişmesinde</u> (mera, ahır, arıcılık vb.) etkisi	113	89	65	23	10	2,09
2	Hayvansal ürünlerin <u>işlenmesi veya satış</u> faaliyetlerine etkisi	136	84	58	17	5	1,90
3	Yetiştiricilere ve işletmelere uygun küçükbaş hayvan (koç, teke vb.) <u>temin etmeye</u> yönelik çalışmalara yönelik etkisi	139	75	56	23	7	1,95
4	Hayvansal üretimin <u>artmasındaki</u> etkisi	121	87	60	23	9	2,04
Toplam							7,98
Ortalama							2,00

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

6360 Sayılı Kanun'un hayvansal üretim faaliyetlerine etkisi muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur. Yasanın hayvansal üretim faaliyetlerine etkisinin artırılması için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yasanın hayvansal üretim faaliyetlerine etkisini arttırmak için muhtarların ve diğer paydaşların görüşleri alınarak iyileştirmeler yapılmalıdır.

4.2.2.3.2. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin bitkisel üretim faaliyetine etkisi

6360 Sayılı Yasa sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan bir araştırmanın sonuçlarını sunmaktadır. Araştırmada, yasanın bulunulan mahalledeki etki alanları ve kırsal ekonomi ve tarımda rekabetçiliğin artırılması konularındaki etkinliğini bitkisel üretim faaliyetleri üzerinden değerlendirmektedir. Bitkisel üretim faaliyetlerine ilişkin genel ortalama 2,09'dur. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bitkisel üretimin artmasındaki etkisi 2,19, çiftçilere bitki ilaçları ve gübre temini desteklenmesine yönelik çalışmalara etkisi 1,94 damlama sulama kullanımı konusundaki yatırımlara etkisi 2,19 ve bitkisel ürünleri işleme, paketlenme veya depolama tesislerinin kurulmasında etkisi ise 2,04'tür (Çizelge 4.120).

Çizelge 4.120. Yasa sonrası kırsal hizmetlerin, bitkisel üretim faaliyetine etki düzeyi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	Bitkisel üretimin <u>artmasındaki</u> etkisi	106	86	63	35	10	2,19
2	Çiftçilere <u>bitki ilaçları ve gübre teminine</u> yönelik çalışmalara etkisi	118	107	56	13	6	1,94
3	Damlama sulama kullanımı konusundaki <u>yatırımlara</u> etkisi	111	80	60	38	11	2,19
4	Bitkisel ürünleri işleme, paketlenme veya depolama <u>tesislerinin kurulmasında</u> etkisi	126	85	48	32	9	2,04
Toplam							8,36
Ortalama							2,09

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

Tablodaki tüm ortalamaların 2,00 civarında olması, muhtarların yasanın bitkisel üretim faaliyetlerine etkisini genel olarak düşük bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar birbirine yakın olsa da, çiftçilere bitki ilaçları ve gübre temini desteklenmesine yönelik çalışmalara etkisi en düşük (1,94) ve bitkisel üretimin artmasındaki etkisi ile damlama sulama kullanımı konusundaki yatırımlara etkisi en yüksek (2,19) olarak değerlendirilmiştir. 6360 Sayılı Kanun'un bitkisel üretim faaliyetlerine etkisi muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur.

4.2.2.3.3. Yasanın kırsal ekonomi unsurlarına etkisi

Kırsal ekonomi unsurlarına ilişkin genel ortalama 1,76'dır. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Ağırlıklı ortalama skorlarına göre; yasanın genç çiftçi sayısının artmasına etkisi 2,04, coğrafi işaretli ürünlerin üretilmesine etkisi 1,91, hane halkı gelirinin artmasına etkisi 1,83'tür. Orman arazisinden elde edilen ürün çeşidinin ve elde edilen gelirin artışına etkisi 1,49 iken üretici birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla yerel ürünlerin satışına etkisi ise 1,51'dir (Çizelge 4.121).

Çizelge 4.121. 6360 sayılı kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal ekonomi unsurlarına etkisi belirlenmesi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	<u>Genç çiftçi</u> sayısının artmasına etkisi	113	98	61	20	8	2,04
2	<u>Coğrafi işaretli</u> ürünlerin üretilmesine etkisi	138	87	47	21	7	1,91
3	<u>Hane halkı gelirinin</u> artmasına etkisi	140	94	46	16	4	1,83
4	<u>Orman arazisinden</u> elde edilen ürün çeşidinin ve elde edilen gelirin artışında etkisi	181	99	15	2	3	1,49
5	<u>Üretici birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla</u> yerel ürünlerin satışına etkisi	177	101	18	1	3	1,51
Toplam							8,78
Ortalama							1,76

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

Çoğu ifadenin ortalamaların 2,00'in altında olması, muhtarların yasanın kırsal ekonomi unsurlarına etkisini genel olarak düşük bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar birbirine yakın olsa da orman arazisinden elde edilen ürün çeşidinin ve elde edilen gelirin artışına etkisi ile üretici birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla yerel ürünlerin satışına etkisi en düşük (1,49 ve 1,51) olarak değerlendirilmiştir.

6360 Sayılı Yasa'nın kırsal ekonomi unsurlarına etkisi muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur. Yasanın kırsal ekonomi unsurlarına etkisinin artırılması için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Muhtarların yasanın kırsal ekonomi unsurlarına etkisini düşük bulmasının nedenlerinin daha derinlemesine incelenmesi, yasanın bu alandaki etkilerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı söylenebilir.

4.2.2.3.4. Yasanın kırsal alt yapıya etkisi

Kırsal altyapıya ilişkin genel ortalama, sorular muhtarlara yöneltildiğinde 2,57 olarak hesaplanmıştır. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "orta etkin" olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Altyapı ve yolların gelişimine ve kalitesine etkisi 2,64 ve kepçe, greyder vb. hafriyat hizmetlerine ulaşımın kolaylaşmasına etkisi 3,24'tür. İçme suyu kalitesine erişim imkanlarının sağlanmasındaki etkisi 3,43 ve elektrik ve enerjiye ulaşım imkanlarının sağlanmasındaki etkisi 2,71'dir. Yetiştiricilere hayvan sağlığı ve beslenmesi konularındaki desteklerin artmasına yönelik etkisi 2,15 ve toplu sağım ünitesi, süt soğutma ünitesi, soğuk hava deposu, yem üretim tesisi, kesimhane vb. yapılmasında ve işletilmesindeki etkisi ise 1,35'tir (Çizelge 4.122).

Çizelge 4. 122. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal alt yapıya etkisi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	<i>Alt yapı ve yolların</i> gelişimine ve kalitesine etkisi	88	53	64	69	26	2,64
2	<i>Kepçe, greyder vb. hafriyat hizmetlerine</i> ulaşımın kolaylaşmasına etkisi	46	45	55	99	55	3,24
3	<i>İçme suyu kalitesine erişim</i> imkanlarının sağlanmasındaki etkisi	16	38	105	82	59	3,43
4	<i>Elektrik ve enerjiye</i> ulaşım imkanlarının sağlanmasındaki etkisi	69	64	79	60	28	2,71
5	Yetiştiricilere hayvan sağlığı ve beslenmesi konularındaki <i>desteklerin artmasına</i> yönelik etkisi	117	80	57	34	12	2,15
6	Toplu sağım ünitesi, süt soğutma ünitesi, soğuk hava deposu, yem üretim tesisi, kesimhane vb. <i>yapılmasında ve işletilmesindeki</i> etkisi	210	81	5	2	2	1,35
Toplam							15,52
Ortalama							2,57

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

Genel ortalamanın 2,57 olması, muhtarların yasanın kırsal altyapıya etkisini genel olarak orta düzeyde bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar hizmetlere göre farklılık göstermektedir. İçme suyu kalitesine erişim imkanlarının sağlanmasındaki etkisi en yüksek (3,43) ve toplu sağım ünitesi, süt soğutma ünitesi, soğuk hava deposu, yem

üretim tesisi, kesimhane vb. yapılmasında ve işletilmesindeki etkisi en düşük (1,35) olarak değerlendirilmiştir.

6360 Sayılı Kanun'un kırsal altyapıya etkisi muhtarlar tarafından genel olarak orta düzeyde bulunmuştur. Yasanın kırsal altyapıya etkisinin arttırılması için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yasanın kırsal altyapıya etkisini arttırmak için muhtarların ve diğer paydaşların görüşleri alınarak iyileştirmeler yapılması gerekliliği görüşme yapılan muhtarlar tarafından belirtilmiştir.

4.2.2.3.5. Yasanın doğal kaynakların korunmasına etkisi

Genel ortalamalara bakıldığında, doğal kaynakların korunmasına ilişkin genel ortalama Tablo 15'teki sorular değerlendirildiğinde 2,05'tir. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Bitkisel ve hayvansal atıkların belediyeler tarafından bertaraf edilmesine etkisi 2,27 ve mera ve otlak alanlarının artması ve ıslahı konularına etkisi 1,99'dur. Yasa ile gelen çevre temizlik vergisinin, mahallenizdeki çevre temizliği ve çevre düzenine faydası 3,00 ve kooperatiflerin alternatif enerji yatırımlarının desteklenmesi konusundaki etkisi 1,65'tir. Sulama suyunun dikkatli kullanımı konusundaki yatırımlara etkisi 1,47 ve yöreye has endemik bitkilerin korunmasına etkisi 1,98'dir. Yöreye has hayvan türlerinin korunmasına etkisi 1,96'dır (Çizelge 4.123).

Çizelge 4.123. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin doğal kaynakların korunma etkisi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	<u>Bitkisel ve hayvansal atıkların</u> belediyeler tarafından bertaraf edilmesine etkisi	110	75	51	53	11	2,27
2	<u>Mera ve otlak alanlarının</u> artması ve ıslahı konularına etkisi	122	88	67	17	6	1,99
3	Yasa ile <u>gelen çevre temizlik vergisinin</u> , mahallenizdeki çevre temizliği ve çevre düzenine faydası	54	54	82	59	51	3,00
4	Kooperatiflerin <u>alternatif enerji yatırımlarının</u> desteklenmesi konusundaki etkisi	159	106	21	9	5	1,65
5	Sulama suyunun <u>dikkatli kullanımı</u> konusundaki yatırımlara etkisi	191	90	9	8	2	1,47
6	Yöreye has <u>endemik bitkilerin</u> korunmasına etkisi	131	76	70	14	9	1,98
7	Yöreye has <u>hayvan türlerinin</u> korunmasına etkisi	133	77	65	18	7	1,96
Toplam							14,32
Ortalama							2,05

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

Bulunan genel ortalamanın 2,05 olması, muhtarların yasanın doğal kaynakların korunmasına etkisini genel olarak düşük bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar hizmetlere göre farklılık göstermektedir. Yasa ile gelen çevre temizlik vergisinin, mahallenizdeki çevre temizliği ve çevre düzenine faydası en yüksek (3,00) ve sulama suyunun dikkatli kullanımı konusundaki yatırımlara etkisi en düşük (1,47) olarak değerlendirilmiştir. 6360 Sayılı Kanun'un doğal kaynakların korunmasına etkisi

muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur. Yasanın doğal kaynakların korunmasına etkisinin arttırılması için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır.

4.2.2.3.6. Yasanın sosyal yardım ve kalkınmaya etkisi

Genel ortalama puanları incelendiğinde sosyal yardım ve kalkınmaya ilişkin genel ortalama 2,3 olarak bulunmuştur. Bu, muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" ile "orta etkin" arasında değerlendirdiğini göstermektedir. Halk eğitim, ilköğretim ve kreş vb. eğitim hizmetlerinin artmasında etkisi 2,54 ve toplu taşıma imkanlarının oluşmasında etkisi 2,77'dir. Alınan sosyal yardım çeşitlerinin ve miktarlarının artmasına etkisi 2,93 ve yörenizdeki kırsal turizm faaliyetlerine etkisi 2,17 olarak hesaplanmıştır. Yörenize has tarımsal ürünlerin tanıtılmasına ve markalaşmasına etkisi 1,28 ve tarımsal üretime yönelik eğitim ve bilgilendirme hizmetlerine etkisi ise 2,19 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.124).

Çizelge 4.124. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin sosyal yardım ve kalkınmaya etkisi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	Halk eğitim, ilköğretim ve kreş vb. <u>eğitim hizmetlerinin artmasında</u> etkisi	92	64	55	68	21	2,54
2	<u>Toplu taşıma</u> imkanlarının oluşmasında etkisi	82	55	48	81	34	2,77
3	Alınan <u>sosyal yardım</u> çeşitlerinin ve miktarlarının artmasına etkisi	63	51	66	84	36	2,93
4	Yörenizdeki <u>kırsal turizm</u> faaliyetlerine etkisi	120	71	62	32	15	2,17
5	<u>Yörenize has</u> tarımsal ürünlerin tanıtılmasına ve markalaşmasına etkisi	232	58	4	5	1	1,28
6	Tarımsal üretime yönelik <u>eğitim ve bilgilendirme hizmetlerine</u> etkisi	118	72	56	42	12	2,19
Toplam							13,88
Ortalama							2,31

Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin

Genel ortalamanın 2,31 olması, muhtarların yasanın sosyal yardım ve kalkınmaya etkisinin genel olarak düşük bulunduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar hizmetlere göre farklılık göstermektedir. Alınan sosyal yardım çeşitlerinin ve miktarlarının artmasına etkisi en yüksek (2,93) ve yöreye has tarımsal ürünlerin tanıtılmasına ve markalaşmasına etkisi en düşük (1,28) olarak değerlendirilmiştir.

6360 Sayılı Kanun'un sosyal yardım ve kalkınmaya etkisi muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur. Yasanın sosyal yardım ve kalkınmaya etkisinin arttırılması için iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bulunan bu sonuç, muhtarların sosyal yardım ve kalkınma hizmetlerinin etkinliğine dair değerlendirmeleri arasında çok güçlü istatistiksel farklılıklar bulunduğunu göstermektedir.

4.2.2.3.7. Yasanın kırsal yaşama etkisi

Yasanın kırsal yaşama etkisine ilişkin genel ortalama incelendiğinde 2,25 olarak bulunmuştur. Bu durum muhtarların yasanın bu alandaki etkisini genel olarak "etkin değil" ile "orta etkin" arasında değerlendirdiğini göstermektedir (Çizelge 4.125).

Çizelge 4.125. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin kırsal yaşama etkisi

		Ölçek değerleri (puanları)*					Ağırlıklı Ortalama
		1p	2p	3p	4p	5p	
1	<i>Yaşam kalitesine</i> etkisi	83	81	83	43	10	2,39
2	Dışarıdan <i>mahallenize göçün artmasındaki</i> etkisi	220	63	11	3	3	1,35
3	Mahallenizden <i>dışarıya göçün artmasında</i> etkisi	78	100	73	40	9	2,34
4	<i>Hava kalitesine ve temizliğine</i> etkisi	79	113	73	27	8	2,24
5	Vakit geçirilecek <i>dinlenme ve eğlence</i> alanlarının oluşmasında etkisi	68	85	88	46	13	2,50
6	<i>Ana ve ara yolların</i> artması ve asfaltlanmasına etkisi	78	69	55	73	25	2,66
Toplam							13,48
Ortalama							2,25
Etkinlik Düzeyleri* 1.Hiç etkin değil 2.Etkin değil 3.Orta etkin 4.Etkin 5.Çok etkin							

Yasanın yaşam kalitesine etkisi 2,39 ve dışarıdan mahallenize göçün artmasındaki etkisi 1,35'tir. Mahalleden dışarıya göçün artmasında etkisi 2,34 ve hava kalitesine ve temizliğine etkisi 2,24'tür. Vakit geçirilecek dinlenme ve eğlence alanlarının oluşmasında etkisi 2,50 ve ana ve ara yolların artması ve asfaltlanmasına etkisi 2,66'dır. Genel ortalamanın 2,25 olması, muhtarların yasanın kırsal yaşama etkisini genel olarak düşük bulduğunu göstermektedir. Ortalama puanlar hizmetlere göre farklılık göstermektedir. Ana ve ara yolların artması ve asfaltlanmasına etkisi en yüksek (2,66) ve dışarıdan mahallenize göçün artmasındaki etkisi en düşük (1,35) olarak değerlendirilmiştir. 6360 Sayılı Kanun'un kırsal yaşama etkisi muhtarlar tarafından genel olarak düşük bulunmuştur.

6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin genel etkinliği, muhtarların değerlendirmelerine göre 2.00–2.57 aralığında değişmektedir. Bu değerler, az etkin düzeyine işaret etmektedir (Çizelge 4.126).

Çizelge 4.126. 6360 Sayılı Kanun sonrası kırsal kalkınma hizmetleri etkinliğinin ağırlıklı ortalamaları

Kırsal kalkınma göstergeleri							
	Hayvansal üretim	Bitkisel üretim	Kırsal ekonomi	Kırsal alt yapı	Doğal kaynakların korunması	Sosyal yardım ve kalkınma	Kırsal yaşam
Ağırlıklı ortalamalar	2,00	2,09	1,76	2,57	2,05	2,31	2,25
Genel ortalama	2,15						

Kırsal ekonomi alanında ortalamanın 1.76 ile en düşük olması, bu alanda önemli bir memnuniyetsizlik veya yetersizlik algısı olduğunu göstermektedir. Kırsal altyapı

hizmetlerinin göreceli olarak daha yüksek (2.57) bir değere sahip olması, bu alanda nispeten daha olumlu bir algı oluştuğunu ortaya koymaktadır. Hayvansal ve bitkisel üretime yönelik hizmetler ise hâlen düşük seviyede (2.00 ve 2.09) algılanmakta olup, üretim desteklerinin kırsala etkisinin sınırlı kaldığı değerlendirilebilir. Doğal kaynakların korunması ve kırsal yaşam gibi daha kapsayıcı sürdürülebilirlik göstergeleri de 2,00-2,30 bandında kalmıştır.

Muhtarlara yöneltilen sorulara verilen yanıtlara göre 6360 Sayılı Kanun'un kırsal kalkınma hizmetlerine etkisi, genellikle “az etkin” düzeyinde kalmaktadır. Ağırlıklı ortalamaların büyük çoğunluğu 2.00 ile 2.30 aralığında gerçekleşmiş olup, genel ortalama puan 2,15 olarak bulunmuştur. Özellikle kırsal ekonomiye ilişkin hizmetlerin yetersiz algılandığı görülmektedir. Bu durum, kırsal hizmetlerin etkinliğinin artırılması gerektiğine ve kırsal kalkınma politikalarının yerel ihtiyaçlara daha duyarlı hâle getirilmesine yönelik güçlü bir işarettir.

Bu sonuçlara göre; *H1 red edilir, H0 kabul edilir*. H0: Büyükşehir Yasası (No:6360) sonrasında, mahalleye dönüşen köylerdeki “kırsal kalkınma hizmetleri”, yasa amaç ve kapsamındaki beklentilere paralel olarak uygulamada da (*çok*) *daha etkin hale gelmemiştir*.

4.2.2.4. Muhtarlara yönelik anketlerin ki-kare bağımsızlık testi sonuçları

Araştırmada etkinlik algı düzeyi tercihi olarak kullanılan likert ölçeği (1:Hiç etkin değil, 2:Etkin değil, 3. Orta etkin, 4. Etkin, 5.Çok etkin) bulguları Etkin değil (1+2) ve Etkin (3+4+5) şeklinde iki gruba indirilerek sadeleştirilmiştir. Daha sonra, (toplam sayısı 300 olan) muhtarlara ilişkin bazı özellikler (eğitim, deneyim, bilgi, memnuniyet) ile etkinlik algı düzeyleri (Etkin, etkin değil) arasındaki ilişki varlığı belirlemek için ki-kare bağımsızlık testi yapılmıştır.

$$\chi^2 = \sum (Gözlenen - Beklenen)^2 / Beklenen$$

$$\text{Serbestlik derecesi (df)} = (\text{sıra sayısı}-1) \times (\text{sütun sayısı}-1)$$

Kontenjans tablolarında serbestlik derecesi:

Serbestlik derecesi (df) = (sıra sayısı-1) × (sütun sayısı-1), formülü ile hesaplanmaktadır.

a. Muhtarların “eğitim düzeyleri” ile “yasa etkinlik algı düzeyleri” arasında ilişki varlığı

Ho: Bağımsızlık var

(Eğitim düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki yoktur)

H1: Bağımsızlık yok

(Eğitim düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki vardır)

- Pearson ki-kare değeri (χ^2): 6,651
- Anlamlılık düzeyi (p-değeri): 0,248 > 0,05
- df=5 için %5 anlamlılık düzeyinde kritik değer ≈ 11.07 'dir.

Yapılan ki-kare bağımsızlık testi sonucunda, $P= 0,248 > 0,05$ olduğundan değişkenlerin bağımsızlığını ifade eden yokluk hipotezi *Ho kabul* edilecektir. *Ho* hipotezinin kabul edilmesi, muhtarların eğitim düzeyine göre etkinlik algı durumlarının birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Eğitim düzeyi ile etkinlik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çizelge 4.127).

Çizelge 4.127. Eğitim düzeyi ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları

Eğitim düzeyi		Yasa etkinlik algı düzeyi (durumu)		Toplam (n)
		Etkin değil (n)	Etkin (n)	
Okuma yazma var	Gözlenen	1,0	1,0	2,0
	Beklenen	0,3	1,7	2,0
İlkokul	Gözlenen	23,0	102	125
	Beklenen	19,2	105,8	125,0
Ortaokul	Gözlenen	5,0	52,0	57,0
	Beklenen	8,7	48,3	57,0
Lise	Gözlenen	15,0	72,0	87,0
	Beklenen	13,3	73,7	87,0
Üniversite	Gözlenen	2,0	23,0	25,0
	Beklenen	3,8	21,2	25,0
Lisansüstü	Gözlenen	0,0	4,0	4,0
	Beklenen	0,6	3,4	4,0
Toplam	Gözlenen	46,0	254	300
	Beklenen	46,0	254,0	300,0

b. Muhtarların görev dönemi sayısı (deneyim düzeyleri) ile “yasa etkinlik algı düzeyleri” arasında ilişki varlığı

Ho: Bağımsızlık var

(Deneyim düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki yoktur)

H1: Bağımsızlık yok

(Deneyim düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki vardır)

- Pearson ki-kare değeri (χ^2): 3,266
- Anlamlılık düzeyi (p-değeri): 0,514 > 0,05
- df=4 için %5 anlamlılık düzeyinde kritik değer ≈ 9.488 'dir.

Analiz sonucu, muhtarların görev yaptığı dönem sayısı ile etkinlik algı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını göstermektedir. Yapılan ki-kare bağımsızlık testi sonucunda, $P= 0,514 > 0,05$ olduğundan değişkenlerin bağımsızlığını ifade eden yokluk hipotezi *Ho kabul* edilecektir. *Ho* hipotezinin kabul edilmesi, muhtarların deneyim düzeyine göre etkinlik algı durumlarının birbirinden bağımsız olduğunu göstermektedir. Deneyim düzeyi ile etkinlik algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Çizelge 4.128).

Çizelge 4.128. Muhtarlık dönem sayısı ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları

Dönem sayısı		Yasa etkinlik algı düzeyi (durumu)		Toplam (n)
		Etkin değil (n)	Etkin (n)	
1 dönem	Gözlenen	22,0	144,0	166,0
	Beklenen	25,5	140,5	166,0
2 dönem	Gözlenen	16,0	57,0	73,0
	Beklenen	11,2	61,8	73,0
3 dönem	Gözlenen	3,0	22,0	25,0
	Beklenen	3,8	21,2	25,0
4 dönem	Gözlenen	3,0	19,0	22,0
	Beklenen	3,4	18,6	22,0
> 5 dönem	Gözlenen	2,0	12,0	14,0
	Beklenen	2,1	11,9	14,0
Toplam	Gözlenen	46,0	254,0	300,0
	Beklenen	46,0	254,0	300,0

c. Muhtarların yasa hakkında “bilgi düzeyleri” ile “yasa etkinlik algı düzeyleri” arasında ilişki varlığı

Ho: Bağımsızlık var

(Bilgi düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki yoktur)

H1: Bağımsızlık yok

(Bilgi düzeyleri ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki vardır)

- Pearson ki-kare değeri (χ^2): 16,678
- Anlamlılık düzeyi (p-değeri): $0,001 < 0,05$
- $df=3$ için %5 anlamlılık düzeyinde kritik değer ≈ 7.815 'tir.

Analize göre, $p < 0.05$ olduğundan H_0 reddedilir ve yasa bilgisi düzeyi ile etkinlik algı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca “Linear-by-Linear Association” testi de anlamlı çıkmıştır ($p = 0,004$), bu da bilgi düzeyi arttıkça etkinlik düzeyinin de artma eğiliminde olduğunu düşündürmektedir. Ki-kare değeri $16.678 > 0.05$ için H_0 reddedilir. Yani yasa bilgi düzeyi ile etkinlik algı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki varlığından bahsedilebilir (Çizelge 4.129).

Çizelge 4.129. Yasa bilgi düzeyi ile yasa etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları

Yasa bilgi düzeyi		Yasa etkinlik algı düzeyi (durumu)		Toplam (n)
		Etkin değil (n)	Etkin (n)	
Bilgim yok	Gözlenen	5,0	31,0	36,0
	Beklenen	5,5	30,5	36,0
Orta	Gözlenen	11	106,0	117,0
	Beklenen	17,9	99,1	117,0
İyi	Gözlenen	19,0	101,0	120,0
	Beklenen	18,4	101,6	120,0
Çok iyi	Gözlenen	11,0	16,0	27,0
	Beklenen	4,1	22,9	27,0
Toplam	Gözlenen	46,0	254,0	300,00
	Beklenen	46,0	254,0	300,00

d. Hane halkının yasadan “memnuniyet durumları” ile “yasa etkinlik algı düzeyleri” arasında ilişki varlığı

Ho: Bağımsızlık var

(Memnuniyet durumları ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki yoktur)

H1: Bağımsızlık yok

(Memnuniyet durumları ve yasa etkinlik algı düzeyleri arasında ilişki vardır)

- Pearson ki-kare değeri (χ^2): 20,864
- Anlamlılık düzeyi (p-değeri): 0,001
- $df = 3$, $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde kritik değer ≈ 7.815

Analiz sonucuna göre, $p=0.001 < 0,05$ olduğundan değişkenlerin bağımsızlığını ima eden yokluk hipotezi H_0 reddedilir. H_1 hipotezi kabul edilir ve yasadan memnuniyet düzeyi ile etkinlik algı düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Özellikle "kesinlikle evet" ve "kesinlikle hayır" gruplarının gözlenen frekanslarının beklenen değerlerden ciddi şekilde sapması, ilişkiyi belirgin hâle getirmiştir (Çizelge 4.130).

Çizelge 4.130. Hanelerin yasadan memnuniyet durumu ile etkinlik algı düzeyi ki-kare bağımsızlık testi sonuçları

Hane halkı memnuniyet düzeyi	Yasa etkinlik algı düzeyi (durumu)		Toplam (n)
	Etkin değil (n)	Etkin (n)	
Kısmen evet	Gözlenen	8,0	62,0
	Beklenen	10,7	59,3
Kesinlikle evet	Gözlenen	0,0	38,0
	Beklenen	5,8	32,2
Kesinlikle hayır	Gözlenen	36,0	112,0
	Beklenen	22,7	125,3
Fikrim yok	Gözlenen	2,0	42,0
	Beklenen	6,7	37,3
Toplam	Gözlenen	46,0	254,0
	Beklenen	46,0	254,0

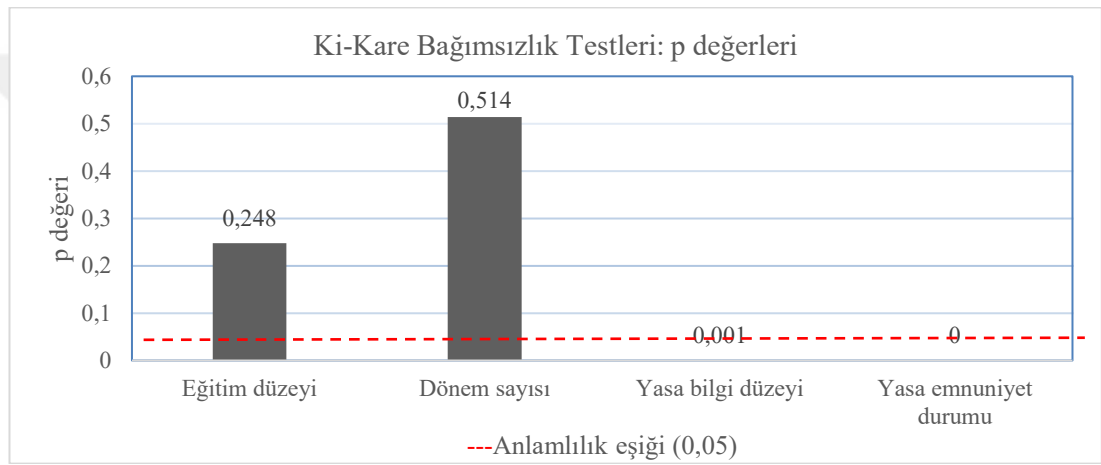
Tüm test sonuçlarını özetlemek gerekirse, bu araştırmada, 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası’nın uygulanmasının ardından kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğine ilişkin muhtar algı düzeylerinin bazı sosyo-demografik ve yasa odaklı değişkenlerle ilişkisi ki-kare bağımsızlık testi ile analiz edilmiştir. Toplam 300 muhtardan elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilen analizlerin bulguları aşağıda özetlenmiştir:

- Eğitim düzeyi ile etkinlik algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($\chi^2=6,651$; $p=0,248 > 0.05$).
- Muhtarlık dönem sayısı ile etkinlik algı düzeyleri arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($\chi^2=3,266$; $p=0,514 > 0.05$).
- Buna karşılık, 6360 sayılı Kanun’a ilişkin bilgi düzeyi ile etkinlik algı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($\chi^2=16,678$; $p=0,001 < 0.05$;

df=3). Bu durum, yasa hakkında bilgi sahibi olan muhtarların etkinlik düzeyini daha yüksek algıladığını göstermektedir.

- Benzer şekilde, yasa hakkındaki memnuniyet düzeyi ile etkinlik düzeyi arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir ($\chi^2=20,864$; $p=0,000 < 0,05$; $df=3$). Bu da yasa memnuniyet düzeyi arttıkça etkinlik algısının da olumlu yönde değiştiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, analizlerde eğitim düzeyi ve dönem sayısı gibi yapısal özelliklerin etkinlik algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı, ancak yasaya ilişkin bilgi ve memnuniyet düzeylerinin algılanan etkinlik düzeyinde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur. Bu bulgular, kırsal hizmetlerin etkililiğini artırmaya yönelik stratejilerin yalnızca yapısal faktörlere değil, aynı zamanda muhtarların yasa bilinci ve memnuniyet düzeylerine de odaklanması gerektiğini göstermektedir (Şekil 4.12).

Şekil 4.12. Ki-Kare bağımsızlık testleri için p-değerlerinin karşılaştırılması

4.2.3. İlçe belediyeleri anket bulguları

Çalışmanın hedef kitlelerinden sonuncusu olan Antalya ilinin 19 ilçe belediyesi (Akseki, Alanya, Elmalı, Finike, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Demre, Kaş, Kemer, Korkuteli, Kumluca, Manavgat, Serik, Muratpaşa, Konyaaltı, Aksu, Döşemealtı, Kepez) ile “belediyelerin kırsal hizmet yönetim etkinliğinin analiz için görüşme cetveli yolu ile anket uygulaması yapılması planlanmıştır. Ancak anket uygulamasına 14 ilçe belediyesi katılmış olup, 5 ilçe belediyesi (Akseki, Alanya, Gazipaşa, İbradı ve Kemer) anket uygulamasına katılmayı reddetmiştir. Buna göre ankete katılan ilçe belediyelerinin anket bulguları aşağıda sırasıyla verilmiştir.

4.2.3.1. Belediye yöneticilerinin yasa kapsamlı bilgi düzeyleri

6360 Sayılı Büyükşehir Yasası'nın ilçe belediyelerine yüklediği görev ve yetkiler hakkında bilgi düzeyini ölçmeye yönelik bu bulgular, ilçe düzeyindeki tüm katılımcıların ($n=14$) söz konusu yasal düzenleme hakkında bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Katılımcıların tamamının “evet” yanıtı vermesi (100%), yerel yöneticiler nezdinde bu yasa kapsamında tanımlanan görev ve yetkilerin farkındalığının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Çizelge 4.131).

Çizelge 4.131. İlçe belediyelerinin yasayla gelen görev ve yetkiler konusunda bilgi düzeyi

	Frekans (n)	Oran (%)
Evet	14	100
Hayır	0	0
Toplam	14	100

Bu durum, ilçe belediyelerinin kırsal kalkınma hizmetlerini üstlenme sürecinde, yasal çerçevenin idari yapılar tarafından benimsendiğini ve uygulayıcıların gerekli mevzuat bilgisine sahip olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Özellikle kırsal mahalle statüsü kazanan yerleşimlerin kamu hizmetlerinden etkin yararlanabilmesi için ilçe belediyelerinin görev bilinci, sürdürülebilir kırsal kalkınma politikalarının uygulanabilirliğini artıran kritik bir etkidir.

Ayrıca, bilgi düzeyinin bu denli yüksek olması, 6360 Sayılı Yasa'nın yerel düzeyde idari yapılanmayı belirgin biçimde etkilediğini ve belediye aktörlerinin bu değişime uyum sağladığını da göstermektedir.

4.2.3.2. Yasa sonrası belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeylerinin belirlenmesi

4.2.3.2.1. Belediyelerin idari etkinlik düzeyinde değişim durumu

6360 Sayılı Yasa sonrası belediyelerin idari yapı yönünden etkinlik düzeylerine ilişkin bulgular genel olarak orta seviyede olumlu bir algı göstermektedir. Genel ortalama değeri 3,30 olup, bu sonuç katılımcıların büyük ölçüde “kısmen katılıyorum” ile “katılıyorum” arasında görüş bildirdiklerini göstermektedir. Özellikle ilçe belediyeleri arasında koordinasyonun artmasına dair ifadeye yüksek düzeyde katılım sağlanmıştır. Buna karşılık, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı'nın İl Özel İdaresi'nin yerini doldurma konusunda etkinliğinin sınırlı olduğu görülmektedir (Çizelge 4.132).

Çizelge 4.132. Yasa sonrasında, belediyelerin idari etkinlik gösterge düzeyleri

İdari yapı faktörleri			*Ölçek puanları					Ağırlıklı ortalama
			1p	2p	3p	4p	5p	
a. Olumlu	1	Yasa ile birlikte Tarım İlçe Müdürlüklerinin yerini il ve ilçe belediyeleri doldurabilmiştir.	4	2	0	6	2	3,00
	2	Yasa ile birlikte ilçe belediyeleri arasında koordinasyon artmıştır.	0	3	2	4	5	3,78
	3	Yasa sonrası, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı ile ilçe belediyesi arasında tam bir uyum vardır.	2	5	6	0	1	3,75
	4	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı, İl Özel İdaresinin yerini doldurabilmiştir.	2	6	0	5	1	2,78
b. olumsuz	5	Yasa sonrasında belediyelerle mülki idareler arasında görev ve yetki çatışmaları meydana gelmiştir.	2	0	5	4	3	3,42
	6	Yasa sonrası il-ilçe belediyeleri ile tarım ilçe müdürlüklerinin hizmet alanları çatışmaktadır.	1	2	6	3	2	3,21
	7	Yasa ile birlikte ilçemizdeki imar düzenlemeleri konusundaki şikayetleri artmıştır.	1	1	6	4	2	3,35

Çizelge 4.132'nin devamı.

	8	Yasa ile birlikte büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyemiz arasında <u>koordinasyon sorunları</u> yaşanmaktadır.	4	2	0	6	2	3,00
	9	Yasa ile birlikte <u>bürokrasi artmıştır.</u>	1	1	2	4	6	3,90
c. öneri	10	Büyükşehir belediyeleri, ilçelerde <u>Yerel Hizmet Ofisleri</u> açmalıdır.	1	1	3	1	8	4,00
	11	İlçe belediyeleri, muhtarlar için <u>koordinasyon ofisi</u> açmalıdır.	3	1	1	5	4	3,42
Toplam								36,38
Ortalama								3,30

Ölçek Düzeyleri* 1.Hiç Katılmıyorum 2.Katılmıyorum 3.Kısmen Katılıyorum 4.Katılıyorum 5.Kesinlikle Katılıyorum

Bürokrasi artışı en çok katılım sağlanan olumsuzluk olarak öne çıkmakta ve yasa sonrası yönetim yükünün arttığına işaret etmektedir. Ayrıca, mülki idare ve tarım müdürlükleri ile belediyeler arasında görev çatışmaları yaşandığı da katılımcılar tarafından sıklıkla ifade edilmiştir.

Politika önerilerine bakıldığında, büyükşehir belediyelerinin ilçelerde Yerel Hizmet Ofisleri kurması en yüksek desteği almıştır. Bu, hizmetlerin yerelleştirilmesi ve sahaya yakın bir idari yapı ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır. Muhtarlar için koordinasyon ofisi önerisi de yerel katılımı artırması amacıyla önerilebilir.

Sonuç olarak, 6360 Sayılı Yasa sonrasında belediyelerin idari yapı yönünden dönüşüm süreci hem avantajlar hem de çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik hizmet sunumunun daha etkin ve bütüncül bir yapıya kavuşturulabilmesi için yasal düzenlemenin uygulanmasına yönelik kurumsal kapasitenin artırılması ve kurumsal rollerin netleştirilmesi gerekmektedir.

4.2.3.2.2. Belediyelerin planlama, hizmet sunumu etkinlik düzeyinde değişim durumu

Çizelge 4.133'deki verilere göre, 6360 Sayılı Kanun'un ardından belediyelerin planlama ve hizmet sunumu konularındaki etkinlik düzeylerine ilişkin katılımcı görüşlerinin genel ortalaması 3,43'tür. Bu oran, genel olarak "kısmen katılıyorum" ile "katılıyorum" arasında orta-üst düzeyde bir algıya işaret etmektedir.

Çizelge 4.133. Yasa sonrasında, belediyelerin planlama ve hizmet etkinlik göstere düzeyleri

Planlanama ve hizmet sunumu faktörleri			*Ölçek puanları					Ağırlıklı ortalama
			1p	2p	3p	4p	5p	
a. Olumlu	1	Yasa ile birlikte halkın <u>altyapı konusundaki memnuniyeti</u> artmıştır	2	3	5	3	1	2,85
	2	Yasa ile birlikte ilçe <u>belediyemizin hizmet verimliliği</u> artmıştır.	1	2	5	5	1	3,21
	3	Yasa ile birlikte <u>yönetim-vatandaş</u> ilişkileri güçlenmiştir.	1	3	6	2	2	3,07
	4	Yasa, belediyelerin <u>hizmet maliyetlerini</u> azaltmıştır.	2	4	5	1	2	2,78
	5	Yasa ile birlikte ilçemiz halkının yerel kamu <u>hizmetlerine ulaşımı</u> kolaylaşmıştır	0	2	6	3	3	3,50

Çizelge 4.133'ün devamı.

b. olumsuz	6	Yasa sonrası belediyemizin sorumluluk sahasının genişlemesi <u>hizmet sunumunda aksamalara</u> neden olmaktadır.	1	2	4	6	1	3,28
	7	Yasa ile birlikte köyden dönüşen mahallelerde <u>ulaşımda sorun</u> yaşanmaktadır.	1	3	4	4	2	3,21
	8	Yasa ile birlikte ilçe belediyelerinin <u>temsil etkinliği</u> azalmıştır.	2	2	4	3	3	3,21
	9	Yasa ile birlikte ilçe belediyelerinin büyükşehir belediyesine <u>bağımlılığı</u> artmıştır.	1	0	2	9	2	3,78
	10	Köyden dönüşen mahallelere hizmet götürme konusunda teknik ekipman, <u>araç-gereç yetersizliği</u> vardır.	1	1	4	3	5	3,71
	11	Köyden dönüşen mahallelerin ilçe merkezine uzaklığı <u>hizmet sunumunu olumsuz</u> etkilemektedir.	1	1	4	4	4	3,64
	12	Köylerin mahalleye dönüşmesi <u>hizmet etkinliğini</u> azaltmıştır.	2	2	3	4	3	3,28
c. öneri	13	İlçe ve büyükşehir belediyesine <u>ayrılan paylar yeniden</u> düzenlenmelidir.	0	0	4	3	7	4,21
	14	Büyükşehir belediyesi ilçe belediyeleri ile <u>koordinasyonunu arttırmalıdır.</u>	0	0	1	6	7	4,42
Toplam								48,15
Ortalama								3,43

Ölçek Düzeyleri* 1.Hiç Katılmıyorum 2.Katılmıyorum 3.Kısmen Katılıyorum 4.Katılıyorum 5.Kesinlikle Katılıyorum

Olumlu ifadelerle bakıldığında, halkın yerel kamu hizmetlerine ulaşımının kolaylaştığı (3,50) ve hizmet verimliliğinin arttığı (3,21) yönündeki görüşlerin öne çıktığı görülmektedir. Ancak altyapı memnuniyetinin artışı (2,85) ve hizmet maliyetlerinin azalması (2,78) gibi konularda daha düşük düzeyde katılım dikkat çekmektedir. Olumsuz ifadelerle bakıldığında ise, en yüksek ortalama “ilçe belediyelerinin büyükşehir belediyesine bağımlılığının artması” (3,78) ve “köyden mahalleye dönüşen yerleşimlerde teknik ekipman yetersizliği” (3,71) olmuştur. Ayrıca kırsal mahallelerin uzaklığı (3,64) ve hizmette yaşanan aksaklıklar (3,28) da katılımcılar tarafından belirgin olarak ifade edilmiştir.

Politika önerileri arasında en yüksek destek, büyükşehir belediyelerinin ilçe belediyeleriyle koordinasyonunun artırılması gerektiği yönündedir (4,42). Bu öneriyi, mali payların yeniden düzenlenmesi (4,21) izlemektedir. Sonuç olarak, yasa sonrası planlama ve hizmet sunumuna ilişkin algı, kısmen olumlu bir yönde gelişmiş olsa da; yapısal sorunlar, araç-gereç yetersizliği ve büyükşehir-ilçe ilişkilerindeki dengesizlik gibi hususlar hâlâ belediyelerin hizmet etkililiğini sınırlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, özellikle kırsal hizmetlerde kapasite artırımına ve koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

4.2.3.2.3. Belediyelerin kırsal yapı etkinlik düzeyinde değişim durumu

Bulgulara göre, 6360 Sayılı Kanun sonrası belediyelerin kırsal yapıya ilişkin etkinlik düzeyleri genel olarak 3,34 ağırlıklı ortalama ile orta düzeyde olumlu bir algı göstermektedir. Bu durum, katılımcıların çoğunlukla “kısmen katılıyorum” ile “katılıyorum” arasında dağıldığını göstermektedir (Çizelge 4.134).

Çizelge 4.134. Yasa sonrasında, belediyelerin kırsal yapı etkinlik göstere düzeyleri

Kırsal yapı faktörleri			*Ölçek puanları					Ağırlıklı ortalama
			1p	2p	3p	4p	5p	
a. Olumlu	1	Yasa ile birlikte köyden mahalleye dönüşen yerlerde <u>bitkisel üretim artmıştır.</u>	3	3	5	1	2	2,71
	2	Yasa ile birlikte köyden mahalleye dönüşen yerlerde <u>bitkisel üretim destekleri artmıştır.</u>	1	3	3	5	2	3,29
	3	Yasa sonrası köyden mahalleye dönüşen yerlerde <u>hayvansal üretim destekleri artmıştır.</u>	1	5	1	5	2	3,14
	4	Yasa sonrasında kırsal turizm ve <u>yerel festival faaliyetleri</u> artmıştır.	2	2	5	3	2	3,07
	5	Sulama suyu kullanımı konusundaki <u>yatırımlar</u> artmıştır.	4	1	4	3	2	2,86
	6	<u>İçme suyuna</u> erişim imkanları artmıştır.	1	1	3	7	2	3,57
	7	<u>Üretici birlikleri ve kooperatifler aracılığıyla</u> yerel ürünlerin satışı artmıştır.	0	3	5	4	2	3,36
b. olumsuz	8	<u>Elektrik ve enerjiye</u> hizmetleri zorlaşmıştır.	0	0	3	7	4	4,07
	9	<u>Ara yolların</u> artması ve <u>asfaltlanma</u> oranları azalmıştır.	4	4	1	4	1	2,57
	10	Yasa sonrasında <u>mera ve otlak kullanımı</u> zorlaşmıştır.	2	4	4	1	3	2,93
	11	Köylerin mahalleye dönüşmesi <u>tarım ve hayvancılık faaliyetlerini olumsuz</u> etkilemiştir.	1	2	4	3	4	3,50
	12	Yasa sonrası, hane halkının <u>su faturaları ile ilgili şikayetleri</u> artmıştır.	0	0	4	5	5	4,07
	13	Yasa ile gelen <u>yeni vergiler</u> hakkında, hane halkı <u>şikayetleri</u> artmıştır.	0	0	4	5	5	4,07
c. öneri	14	Mahallelerin, önceki sosyal ve ekonomik durumuna dönüşmesi için “ <u>Kırsal mahalle</u> ” statüsüne geçmeleri gerekir.	1	3	2	1	7	3,71
	15	Büyükşehir belediyesi <u>modeli</u> öncesine <u>geri dönülmelidir.</u>	2	4	0	5	3	3,21
Toplam								50,13
Ortalama								3,34

Ölçek Düzeyleri* 1.Hiç Katılmıyorum 2.Katılmıyorum 3.Kısmen Katılıyorum 4.Katılıyorum 5. Kesinlikle Katılıyorum

Olumlu ifadelerle göre, içme suyuna erişimde iyileşmeler (3,57) ve yerel ürünlerin satışında artış (3,36) dikkat çekerken, bitkisel üretim artışı (2,71) ve sulama yatırımları (2,86) gibi temel tarımsal göstergelerde katılım daha düşüktür. Bu durum, yasayla birlikte kırsal üretim yapısında bazı ilerlemelerin yaşandığını, ancak üretim hacmi açısından henüz istenen düzeye ulaşılmadığını düşündürmektedir. Olumsuz ifadelerde en yüksek ortalamalar elektrik ve enerji hizmetlerinde zorluk (4,07), su faturaları ve vergi şikayetleri (4,07) olmuştur. Bu bulgular, mahalle statüsüne geçişin kırsal haneler üzerinde ekonomik bir yük oluşturduğunu göstermektedir. Ayrıca, mahalleye dönüşümün tarım ve hayvancılığa etkisi (3,50) ve hizmet altyapısı (yol, mera, teknik hizmetler) konularında yaşanan sıkıntılar da vurgulanmıştır.

Öneriler bölümünde, “kırsal mahalle” statüsünün tanınması (3,71) ve büyükşehir belediyesi modeline alternatif düşünceler (3,21) dikkat çekmektedir. Bu durum, kırsal yaşam tarzının özgün yapısının korunmasına yönelik güçlü bir talep olduğunu göstermektedir. Yasa sonrası kırsal yapılarda yaşanan dönüşüm, bazı hizmet alanlarında gelişmeler sağlasa da üretim, maliyet ve altyapı alanlarında hâlâ çözülmesi gereken yapısal sorunlar mevcuttur. Bu bağlamda, kırsalın ihtiyaçlarını merkeze alan özel

mevzuat ve uygulama modellerinin geliştirilmesi, yerel yönetim reformlarının başarı düzeyini artıracaktır.

4.2.3.2.4. Yasa sonrası, belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeylerinin genel değerlendirmesi

İlçe belediyelerine yönelik gerçekleştirilen anket sonuçlarına göre, 6360 Sayılı Kanun sonrasında belediyelerin kırsal hizmet yönetimi bağlamında sergilediği etkinlik düzeyi, genel olarak “orta düzeyin üzerinde” ve “etkin” olarak değerlendirilmektedir. Özellikle:

- Planlama ve hizmet sunumu alt başlığında elde edilen 3,43'lük ortalama, belediyelerin hizmet koordinasyonu ve planlamada görece başarılı bir performans sergilediğine işaret etmektedir.
- İdari yapı (3,30) ve kırsal yapı yönetimi (3,34) alanlarındaki puanlar da benzer şekilde, etkinlik seviyesinin “etkin” düzeye yakın olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.135).

Çizelge 4.135. Yasa sonrası, belediyelerin kırsal hizmetler yönetimi etkinlik düzeyleri ortalaması

Yönetim etkinliği göstergeleri	İdari yapı	Planlama ve hizmet sunumu	Kırsal yapı
Ağırlıklı ortalamalar	3,30	3,43	3,34
Genel ortalama	3,36		

Bu veriler, belediyelerin kurumsal yapılarını ve hizmet mekanizmalarını kırsal alanlara doğru şekilde entegre etmeye başladıklarını göstermektedir. Ancak, genel ortalamanın 4.00 (tam anlamıyla “etkin”) düzeyinin altında kalması, uygulamada hâlâ bazı eksikliklerin bulunduğunu ve sistemin daha fazla geliştirilmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. 6360 Sayılı Kanun sonrası belediyelere devredilen kırsal hizmetlerin yönetimi, belediye sisteminin kırsal gereksinimlere adapte olmaya başladığını, ancak henüz tüm yönleriyle yüksek düzeyli bir kurumsal etkinliğe ulaşmadığını göstermektedir. Bu sonuçlara göre; *Ho red edilir, H1 kabul edilir. H1:* Belediyelerin, yasa sonrasında, kırsal hizmetleri yönetim durumu güçlenmiş, (çok) daha etkin hale gelmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Türkiye’de kırsal alanlarda 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası sonrasında kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliği ile tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirlik düzeylerini değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, Antalya ili örneğinde belirlenen 6 ilçede, 150 *üretici* ile yapılan anketlerden elde edilen veriler, FAO (2013) SAFA metodolojisine dayalı sürdürülebilirlik endeksleri ve 5’li Likert ölçeği değerlendirmeleri ışığında analiz edilmiştir. 6360 Yasadan sonra kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğinin belirlenmesi amacıyla, 300 *muhtarla* yapılan anketlerden elde edilen verilerin analizi için Ki-kare Bağımsızlık Testi uygulanmıştır. Yasanın (No.6360) belediye yönetim etkinliğinin belirlenmesi için 14 *ilçe belediyesi* ile görüşme cetveli yolu ile yapılan anketlerin analizi için ağırlıklı ortalama analizi yapılmıştır.

a. Üretici bulguları

Çalışmada, yasanın (No.6360) tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine etkisinin en zayıf durumundaki üretim faaliyetinin, açık tarla-meyve üretim faaliyeti olduğu belirlenmiştir. Açık tarla-meyve üretim faaliyetinde, en yüksek endeks değerine sahip boyut sosyal sürdürülebilirlik göstergesi iken, en düşük endeks değerine sahip boyut ekonomik sürdürülebilirlik göstergesidir.

Yasanın (No.6360), tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilirliğine etkisinin en yüksek düzeyinin örtü altı üretim faaliyeti olduğu görülmüştür. Örtü altı üretiminin, en yüksek sürdürülebilirlik düzeyinin sosyal göstergeler olduğu ve en düşük endeks değerine sahip boyutun ekonomik göstergeler olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen diğer iki faaliyet türüyle kıyaslandığında, hayvancılık faaliyetinin yasadan (No.6360) orta düzeyde etkilenen faaliyet olduğu belirlenmiştir. Hayvancılık faaliyetinde çevresel boyut diğer göstergelere göre yüksek düzeyde olup, en düşük değere sahip endeks puanının ekonomik gösterge boyutunda olduğu belirlenmiştir.

Araştırma çerçevesindeki tüm üretim faaliyetlerinin (açık tarla-meyve, hayvancılık, örtü altı) hepsinde en düşük endeks değerine sahip olan göstergenin, ekonomik sürdürülebilirlik boyutu olduğu tespit edilmiştir. Tüm üretim faaliyetlerinde sürdürülebilirliği olumlu yönde etkileyen başlıca unsurların, sosyal sürdürülebilirlik göstergeleri olduğu saptanmıştır. Genel sürdürülebilirlik endeksi, sınırlı da olsa “sürdürülebilir” olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, araştırma alanındaki tüm üretim faaliyetlerinin topluca ele alındığında sürdürülebilirlik açısından riskli ama geliştirilebilir bir düzeyde olduğunu göstermektedir denilebilir. Bu durum, kırsal üretim sistemlerinin dengeli bir sürdürülebilirlik yapısına sahip olmadığını, bazı boyutlarda daha başarılı iken özellikle ekonomik boyutta ciddi yapısal sorunlar yaşandığını göstermektedir. Belediye hizmetlerinin görünür ve rutin hizmetler (örneğin çöp toplama, çevre düzeni, sosyal yardımlar) alanında daha etkin olduğu; buna karşın üretim odaklı, uzun vadeli ve stratejik sürdürülebilirlik alanlarında (örneğin tarımsal destekler, altyapı yatırımları, eğitim ve sigorta destekleri) yetersizliklerin devam ettiği görülmektedir.

Ayrıca, tüm üretim faaliyetlerinin ekonomik sürdürülebilirlik göstergelerinin probit modelleri incelendiğinde, sürdürülebilirliği olumsuz yönde etkileyen değişkenlerin hemen hemen benzer değişkenler olduğu görülmektedir. Bunlar genellikle

hayvan varlığı, bina varlığı ve makine-teçhizat varlığı gibi sabit sermaye unsurlarıdır. Üreticilerin, üretimden vazgeçmesinde en büyük etken olarak algıladıkları “üretim maliyetlerin artması” görüşü ile bu sonuçlar arasında bir paralellik bulunmaktadır. Yani tarımsal üretimin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyen en önemli gösterge, maliyetler sebebiyle ekonomik göstergelerdir denilebilir.

Öneriler

- Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için sadece çevresel ya da sosyal değil, aynı zamanda ekonomik ve yönetsel sürdürülebilirliğin de güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bütüncül ve çok boyutlu stratejilerin geliştirilmesi ve yerel yönetimlerin bu süreçlerde daha aktif rol alması önem arz etmektedir. Sürdürülebilirliğin boyutlar arasında dengesiz dağıldığını ve özellikle ekonomik temelde yapısal güçlendirmeye ihtiyacı olduğu söylenebilir.
- Belediyelerin, dağınık ve sınırlı tarımsal destekler yerine; özellikle küçük ölçekli tarım işletmelerine yönelik girdi bazlı desteklere yönelmesi maliyetleri azaltıcı bir etken olarak değerlendirilebilir.
- Belediyelerin tarım sigortası, kooperatifleşme vb. ürünü koruma ve değerini artırma konularında çiftçileri bilgilendirme ve teşvik etme hizmetlerini artırması gerekmektedir.
- Belediyelerin, soğuk hava deposu kurulması ve alternatif enerji kaynakları hakkında bilgi, destek ve yatırımlara ağırlık vermesinin, tarımsal üretimdeki maliyetleri büyük ölçüde azaltacağı düşünülmektedir.
- Belediyelerin idari sınırlarının il mülki sınırlarına kadar genişlemesi özellikle mali yüklerini arttırmıştır. Ayrıca belediyelerin henüz tam uzmanlaşmadığı yeni alanlarının varlığı da belediyelerin hizmet sunumunu ve etkisini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Bu sebeplerle, BŞB leri, YİKOB’lar ve tarım il müdürlükleri ile ortak bir sistem kurularak tarım ve hayvancılık desteklerinin ve hizmetlerinin daha verimli ve etkin kullanılması sağlanabilir.
- Ayrıca işletmelerde özellikle yönetsel kapasitenin de düşük olduğu; planlama, kayıt tutma, örgütlenme ve karar alma süreçlerinde zayıflıklar bulunduğu görülmüştür. Bu durum, kırsal alanlarda uzun vadeli stratejik planlama ve kurumsal kapasite oluşturulması ihtiyacını açıkça ortaya koymaktadır.

b. Muhtar bulguları

Yasa (No.6360) ile köy ve beldeden dönüşen mahalle muhtarlarıyla yapılan anket uygulamasının amacı, yasa sonrası kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğini değerlendirmektir. Bunun için muhtarlara 5 ana başlık altında sorular yöneltilmiştir. Bu başlıklar; 1.Kırsal ekonomiye (hayvansal üretim, bitkisel üretim ve kırsal ekonomi unsurları) etki, 2. Kırsal alt yapıya etki, 3.Doğal kaynakların korunmasına etki, 4.Sosyal yardım ve kalkınmaya etki, 5. Kırsal yaşama etkidir.

Muhtarlar ile yapılan anket sonuçlarında, 6360 Sayılı Büyükşehir Yasası’nın kırsal alanlardaki hizmet sunumuna dair etkisinin sınırlı kaldığı görülmüştür. Muhtarların büyük bir bölümü (%82) söz konusu yasanın, muhtar yetkilerini kısıtlayıcı bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Muhtarların, özellikle kırsal ekonomiye ilişkin hizmetleri yetersiz olarak algıladıkları belirlenmiştir. Muhtarlarla yapılan görüşmeler değerlendirildiğinde, 6360 Sayılı Yasa’nın köyden mahalleye dönüşen bölgelerde

yaşayan halk tarafından büyük ölçüde olumsuz karşılandığı söylenebilir. Muhtarların olumlu algıladıkları belediye hizmetlerinin başında çöp sorununun çözülmesi ve ulaşım imkanlarının artması konusunda belediye hizmetlerinin hızlanması gelmektedir. Muhtarların büyük çoğunluğu (%61) köyden dönüşen mahallelerin kırsal statüye geçmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Muhtarlara yönelik yapılan Ki-kare bağımsızlık analizlerinde ise eğitim düzeyi ve dönem sayısı gibi yapısal özelliklerin etkinlik algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı, ancak yasaya ilişkin bilgi ve memnuniyet düzeylerinin algılanan etkinlik düzeyinde belirleyici olduğu ortaya konulmuştur.

Öneriler

Belediyelerin kırsal hizmetlerin etkililiğini artırmaya yönelik stratejilerin yalnızca yapısal faktörlere değil, aynı zamanda muhtarların yasa bilinci ve memnuniyet düzeylerine de odaklanması gerekmektedir. Bu durum, kırsal hizmetlerin etkinliğinin artırılması için köyden ve beldeden dönüşen mahallerin en azından kırsal mahalle statüsü adı altında yeniden yapılandırılması ve mevcut yasal düzenlemelerde bazı değişikliklerin yapılması gerektiğini işaret etmektedir. Bu sonuçlar, kırsal kalkınma politikalarının yerel ihtiyaçlara daha duyarlı hâle getirilmesi gerektiğine yönelik güçlü bir işarettir.

- Özellikle tarımsal desteklerin artırılması, kırsal altyapının güçlendirilmesi, eğitim ve yayım faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve üreticilerin örgütlenme kapasitelerinin artırılması öncelikli politika alanları olarak önerilmektedir.
- Ayrıca, kırsal kalkınma hizmetlerinin yönetiminde yerel düzeyde muhtarlara daha fazla yetki ve kaynak sağlanması, yerel aktörlerin karar alma süreçlerine dahil edilmesi, muhtarların yetki ve sorumluluklarının güçlendirilmesi önem arz etmektedir. Yerel yönetimler ile kırsalda yaşayan halk arasında daha güçlü bir iletişim ve iş birliği mekanizmasının kurulması, kırsal kalkınma hizmetlerinin etkinliğini artıracaktır.
- Son olarak, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için kırsal alandaki üreticilere yönelik finansal desteklerin yanında, çevresel bilinçlendirme ve sosyal sermayeyi güçlendiren uygulamaların da teşvik edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın bulguları, politika yapıcılar, yerel yönetimler ve ilgili paydaşlar için yol gösterici nitelikte olup, kırsal kalkınma stratejilerinin oluşturulmasında önemli katkılar sağlayacağı beklenmektedir.

c. İlçe belediyesi bulguları

Antalya ilinde 14 ilçe belediyesi ile yapılan anket uygulamasında belediyelerin kırsal hizmetler yönetim etkinliği belirlenmeye çalışılmıştır. Bunun için belediyelere 3 ana başlık altında sorular yöneltilmiştir. Bunlar; 1. İdari yapı, 2. Planlama ve hizmet sunumu, 3. Kırsal yapıdır.

Belediyelerle yapılan anket sonuçlarına göre; en düşük ortalama puan, idari yapı başlığında görülmüştür. En yüksek ortalama puan, planlama ve hizmet sunumuna ilişkin algıdır. Bu algı kısmen olumlu bir yönde gelişmiş olsa da; yapısal sorunlar, araç-gereç yetersizliği ve büyükşehir-ilçe ilişkilerindeki dengesizlik gibi hususlar hâlâ belediyelerin

hizmet etkililiğini sınırlayan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda, özellikle kırsal hizmetlerde kapasite artırımına ve koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Öneriler

- Yasa sonrası, belediyelerin idari yapı yönünden dönüşüm süreci hem avantajlar hem de çeşitli zorluklar barındırmaktadır. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik hizmet sunumunun daha etkin ve bütüncül bir yapıya kavuşturulabilmesi için yasal düzenlemenin uygulanmasına yönelik kurumsal kapasitenin artırılması ve kurumsal rollerin netleştirilmesi gerekmektedir.
- Kırsal yapılarda yaşanan dönüşüm, bazı hizmet alanlarında gelişmeler sağlasa da üretim, maliyet ve altyapı alanlarında hâlâ çözülmesi gereken yapısal sorunlar mevcuttur. Bu bağlamda, kırsalın ihtiyaçlarını merkeze alan özel mevzuat ve uygulama modellerinin geliştirilmesi, yerel yönetim reformlarının başarı düzeyini artıracaktır.
- Kırsal hizmetlerde kapasite artırımına ve BŞB ile siyaset üstü koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesine yönelik yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

d. Genel değerlendirme

Çalışma konusu olan 6360 Sayılı Yasa ile kır-kent ayrımının ortadan kalkması kırsal alan konusundaki bilimsel çalışmaların yapılmasını zorlaştıran bir durum ortaya çıkarmıştır. Bu durum kırsal veya tarımsal nüfus verilerinin sapmasına veya anlamının azalmasına sebep olacak sonuçlar doğurabilmektedir.

Araştırmanın konusu ve sonuçları incelendiğinde ana amacın; tüm üreticiler (açık tarla-bahçe, hayvancılık ve örtü altı), muhtarlar ve ilçe belediyeleri açısından bir mevcut durum değerlendirmesi olmadığı, 6360 Sayılı Yasa'nın tüm hedef kitleye olan etkilerinin ortaya konulduğu gözlemlenmektedir. Araştırma, bu etkilerin Antalya ili örneğinde incelenmesini hedeflemiştir. Ancak araştırma, Antalya ili dışındaki herhangi bir ilde yapılmış olsaydı daha farklı sonuçlar verebilme ihtimali de göz ardı edilmemelidir.

Araştırmanın sonuçları, mevcut yasanın gözden geçirilerek bazı değişikliklerin yapılması ihtiyacını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kırsal kalkınma hizmetlerinin belediyelerden ayrı bir idare birimi olarak kurulması ihtiyacı gözlenmektedir.

Saha araştırmasında, anket uygulaması dışında bazı gözlemler de edinilmiştir. Buna göre, mahalle sakinleri ve muhtarlar yasa ile gelen yeni vergilere ve yeni vergi oranlarına genel anlamda olumsuz bakmamaktadırlar. Aksine elektrik aboneliği, su aboneliği, kanalizasyon alt yapısı, çevre düzenleme, park bahçe hizmetleri, ara yolların asfaltlanması, çeşitli sosyal yardımlar ve çöplerin düzenli olarak toplanması gibi hizmetler karşılığında bu vergilerin ödenmesinin bir külfet olmadığı görüşünü bildirmişlerdir. Mahalle sakinleri, tüzel kişiliğin kalkmasının imece usulü gibi köyün kendisine has sosyal davranışlarını bir nebze de olsa azalttığını, köy kültüründen yavaş yavaş uzaklaşıldığını belirtmişlerdir. Aynı konuda muhtarlar, muhtarlık statüsünün eski anlamını yitirdiğini, eski saygınlık ve iş bitiricilik yönlerinin yok olduğunu savunmaktadırlar.

6. KAYNAKLAR

- Adanacıoğlu, H. (2015). Sürdürülebilir Tarımsal Pazarlama Girişimleri. Türk Tarım–Gıda Bilim ve Teknoloji Dergisi, 3(7), 595–603.
- Anonim 1: <https://antalya.ktb.gov.tr/> [Son erişim tarihi: 19.03.2025].
- Anonim 2: <https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/vufind/Record/15208> [Son erişim tarihi: 08.08.2024].
- Anonim 3: <https://www.undp.org/tr/turkiye/press-releases/birlesmis-milletler-kalkinma-programinin-undp-turkiyede-2020-yilindaki-faaliyetleri-bu-raporda> [Son erişim tarihi: 25.08.2024].
- Anonim 4: 2017c. Ki-Kare Bağımsızlık Analizi. Web Sitesi: <http://www.docplayer.biz.tr/1623249-Ki-kare-bagimsizlik-analizi.html>. [Son erişim tarihi: 28.11.2024].
- Anonim 5: 1924 tarihli ve 442 Sayılı Köy Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- Anonim 6: 6360 sayılı 14 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6360.pdf>
- Anonymous 1: <https://ec.europa.eu/eurostat> 2001a. Agri-Environmental Indicators to Describe Agriculture Sustainability. Statistical Commission and Economic Comission for Europe. Commission of The European Communities, EUROSTAT. Working Paper No:21. Conference of European Statisticians. Joint ECE,eurostat Work Session on Methodological Issues of Environment Statistics. Ottawa, Canada [Son erişim tarihi: 20.11.2024].
- Anonymous 2: <https://aric.adb.org/initiative/united-nations-economic-and-social-commission-for-asia-and-the-pacific> [Son erişim tarihi: 20.11.2024].
- Anonymous 3: <https://www.globalreporting.org/news/news-center/sustainability-disclosure-still-driven-by-voluntary-policies/> [Son erişim tarihi: 20.03.2025].
- Anonymous 4: <https://earthcharter.org/education-sustainable-development/> [Son erişim tarihi: 20.03.2025].
- Anonymous 5: <https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html> [Son erişim tarihi: 20.03.2025].
- Anonymous 6: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2005/08/handbook-on-constructing-composite-indicators_g17a16e3/533411815016.pdf [Son erişim tarihi: 12.04.2025].
- Agresti, A. (2002). Categorical Data Analysis. John Wiley & sons. Inc., Publication, 15, 24.
- Abdoul BA, M. 2022. Senegal'in Ziguinchor Bölgesindeki Carapa İşletmelerinin Ekonomik, Sosyal ve Çevresel Sürdürülebilirliği. Doktora tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun. 77 s.

- Akman, Ç., Kalender, M. (2018). Yerelde yeni bir merkezi yönetim birimi: Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 73(4), 1025–1056.
- Aksoy, U., Okur, B., Ul, M. A., Tuncay, Ö., & Atış, E. (2000). Kaynak Koruyucu Girdi Kullanımı. V. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi.
- Antalya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, <https://antalya.tarimorman.gov.tr/> [Son erişim tarihi: 16.04.2025].
- Arabacı, M.D. 2020. 6360 Sayılı Yasa Kapsamındaki Değişiklikler ve YİKOB-İL Özel İdaresi Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa. 84 s.
- Arıkan, R. 2017. Araştırma Yöntem ve Teknikleri. Nobel Yayınları. Ankara, 308 s.
- Arıkboğa, Erbay. “Boşluk Doldurucu ve Aracı Kurum: Mahalle Muhtarlığı”, Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildirileri, Birgül A. Güler ve Ayşegül Sabuktay (Haz.), TODAİE Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi yayını, s. 167–176, Ankara, 2002.
- Ateş, Hamza, Es, Muharrem. “Süreklilikten Değişime İl Özel İdareleri”, Türkiye’de Yerel Yönetimler, Editörler: Recep Bozlağan, Yüksel Demirkaya, Nobel Yayın, 2008.
- Atış, E., 2004, Çevre ve Sürdürülebilir Boyutlarıyla Organik Tarım, Buğday Dergisi, 2004-2005, İstanbul.
- Atvur, Senem (2009) “Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Kent Konseyi Örneği”, Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 33, Sayı: 2, 231-241.
- Aydın, B. (2011). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e belediye tarihimiz. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği Yayınları.
- Aydın, K. 2019. 6360 Sayılı Kanun Sonrası Büyükşehir Belediyelerinde Yerel Hizmetlerin Kırsal Kalkınmaya Etkilerinin Analizi: Manisa Salihli Örneği, Yüksek lisans tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa, 68 s.
- Avrupa Komisyonu Çevre ve Sürdürülebilirlik Enstitüsü, 2009. Nüfus yoğunluğu, Uzaklık ve Arazi Örtüsü Kriterleri Kullanılarak Avrupa’daki Kırsal Alanların Sınıflandırılması. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC49927>. Son erişim tarihi: 24 Şubat 2023.
- Ayyıldız, M., Çiçek, A. & Ayyıldız, B. (2016). 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Olası Etkileri. Nevşehir Bilim ve Teknoloji Dergisi, Cilt:5 Özel Sayı, 280-285.
- Batırer, B. 2019. 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanununun Etkileri Üzerine Bir İnceleme. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 96 s.
- Başer, U., Bozoğlu M., Kılıç Topuz B. Tarım İşletmelerinde Çevresel, Ekonomik ve Sosyal Sürdürülebilirliğin Ölçülmesi. Akademia Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi, 2017 Cilt 2 Sayı 3, 1-13.

- Başer, U. (2021). Sığır eti arz zinciri ve besi işletmelerinin ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği: Samsun ili örneği. Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, 184 s.
- Bekdemir, Ü., Kocaman, S., & Polat, S. (2015). Yeni Büyükşehir Yasası Sonrasında Türkiye’de Şehir Nüfusu ve Şehir Yerleşmeleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 19(32), 277-297. <https://doi.org/10.17295/dcd.27217>
- Beyhan, E. (2008), Sürdürülebilir Kalkınma-Çevre ve Yerel Yönetimler, Yerel Siyaset, 2008, <http://www.yerelsiyaset.com/v2/index.php?goster=ayrinti&id=1068>. [Son erişim tarihi: 23.12.2024].
- Çağdaş, A. (2011). *Kamu yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Canpolat, H. 2002. Türk Belediyeciliğinde Ölçek ve Model Sorunu, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği Yayını, Ankara, 10 s.
- Chapin III, F.S., Torn, M.S. ve Tateno, M. (1996). “Principles of Ecosystem Sustainability”. *American Naturalist*, 148(6), 1016-1037.
- Çevre ve Orman Bakanlığı (2011). Rio Sözleşmeleri Kapsamında Türkiye’nin Ulusal Kapasitesinin Değerlendirilmesi Projesi Final Rapor, Ankara 2011.
- Çoker, Ziya. “İl Özel İdaresi Nasıl Geliştirilir?”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 20, Sayı 3, s.13-18, 1987.
- Çöpoğlu, M. 6360 Sayılı Kanun Ekseninde Yerel Yönetim Reformları, Der Yayınları, İstanbul, 2017.
- Çukurçayır, Mehmet Akif vd., (2014), “6360 Sayılı Kanun’un Uygulamasında Köy(Lü) mü Mahalle(Li) mi?: Katıl(A)Mayanlar Açısından Bir Değerlendirme”, Uluslararası XI. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı: Afro- Avrasya Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları, TODAİE Yayınları, Ankara, ss.221-242.
- Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023, 11 Aralık). *On İkinci Kalkınma Planı (2024–2028)*.
- Eldem, H. 2016. Sürdürülebilir Dağlık Alan Yönetimi Çerçevesinde 6360 Sayılı Büyükşehir Belediyelerine İlişkin Kanunun Değerlendirilmesi, Optimumu Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2016, 3(1), 83-97.
- Eurostat Açıklanmış İstatistikler, 2018. Kır-Kent Tipolojisi. [Archive:Urban-rural typology - Statistics Explained \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&code=sdg_11_3_10&plugin=1). Son erişim tarihi: 24 Şubat 2023.
- Erilli, N.A. (2018). İstatistik-2. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Erol, V. 2017. Büyükşehir Belediyelerinde Yasal Dönüşümün Köy Yönetimlerinin Mahalleye Dönüşmesi Üzerindeki Etkisi. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 109 s.
- Daly, H. 1990. Sürdürülebilir kalkınmanın bazı operasyonel prensiplerine doğru. *Ekolojik Ekonomi* 2(1990): 1-6.
- Demir, İ. (2013). Belediye ve İl Özel İdarelerine genel bütçeden ayrılan paylara ilişkin yeni düzenlemeler. *Uzman Bakış Dergisi*, 1, 104–115.

- Demir, Konur Alp, 2014, “6360 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yeni Yerel Yönetim Sistemi: Mahalle Yönetimine Geçiş Köy Yönetiminin Sonu mu?” Uluslararası XI. Kamu Yönetimi Forumu Bildiriler Kitabı: Afro- Avrasya 100 Coğrafyasında Kamu Yönetimi Uygulamaları ve Sorunları, TODAİE Yayınları, Ankara, ss.243-256.
- Doru, S. 2022. Çevresel Sürdürülebilirlik Açısından Çiftçilerin Tarımsal Plastik Atık Yönetim Uygulamalarına Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. Ege Üniversitesi, İzmir.
- DPT. 1994. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-2000) Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Ankara, 85 ss.
- DPT. 2000a. Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporları, T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, VIII. Kalkınma Planı, Ankara, 73 ss.
- DPT. 2001. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara. DPT. 2006b. IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DPT. 2006b. IX. Kalkınma Planı Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Alt Komisyonu Raporu, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Duru, Bülent, (2013), “Büyükşehir Düzenlemesi Ne Anlama Geliyor? (6360 Sayılı Yasanın Getirdiği İdari Yapılanma, Yansımaları ve Mekansal Planlama)”, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Belediyeler Birliği Dergisi, Mayıs-Haziran Temmuz Sayısı, Diyarbakır, ss.33-37.
- Erkan, E.G., 2014. Merkezi Yönetim ile Yerel Yönetimler Arasında Görev Paylaşımı, Kamu Hizmetlerinin Görülmesinde Etkinlik ve Silifke Belediyesinde Bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.
- Eryılmaz, B. (2012). Kamu Yönetimi (5. Baskı). Ankara: Okutman Yayıncılık.
- Es, M., Osmanlı Devleti’nde Mahalli İdareler, Yerel Siyaset Dergisi, 2008, 27, ss.29 38.
- FAO. 1989. Sustainable Development and Natural Resources Management. Twenty-Fifth Conference, Paper C 89/2 - Sup. 2. Rome.
- FAO, 2013. Sustainability Assessment of Food and Agriculture Systems (SAFA) Guidelines. Available from: <https://openknowledge.fao.org/items/e6d9ce13-ac06-4b27-9600-3de2ebf90874> [Erişim 8 Mart 2025].
- Geray, C. 1967. Toplu Kalkınması ve Toprak Reformu, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 2 (1): 3-7, Ankara.
- Geray, C. 2000. Belediye Kurulmasında Uygulanacak Ölçütler ve Yöntem, Türk Belediyecilik Derneği ve Konrad Adenauer Yayını, Ankara.
- Gilman, R. (1992). Sustainability By Robert Gilman from the 1992 UIA/AIA Call for sustainable community solutions. 16 Mart 2003, <http://www.context.org>.
- Gujarati, D.N. (1999) Ekonometrinin Temelleri. 2nd Basım, McGraw-Hill, New York.
- Gujarati, D. ve Porter, D. (2012). Temel Ekonometri (Translated By Ümit Şenesen and Gülay Günlük Şenesen). İstanbul: İstanbul Literatür Yayınları.

- Gülçubuk, B. 1997. Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Türkiye Kalkınma Vakfı'nın Yeri ve İşlevi (Bu Kuruluşun Uzunyayla Uygulaması), Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 236 s.
- Günaydın, M. (2005). Sürdürülebilir Tarım ve Doğal Kaynak Yönetimi. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 15-24.
- Güngör, M. 2008. Ki-Kare Testi Üzerine. Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 7(1), 84-89.
- İlhan Özkan, H. 2020. Büyükşehir Belediyelerinin Tarımsal Hizmetlere Yönelik Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi. Yüksek Lisans Tez Dönemi Semineri, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 40 s.
- İzci, Ferit ve Menaf, Turan, (2013), “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı:1, 2013, Isparta, ss.117-152.
- Kalpaklıoğlu, G. 2017. 6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının Kırsal Kesime Etkilerinin Değerlendirilmesi (Ordu Büyükşehir Belediyesi Örneği). Yüksek lisans tezi, Gazi Osman Üniversitesi, Tokat, 44 s.
- Kan, M. ve Gülçubuk, B., 2008. Kırsal Ekonominin Canlanmasında ve Yerel Sahiplenmede Coğrafi İşaretler. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, Cilt 22, Sayı 2, 57-66.
- Kan, M., Gülçubuk, B. ve Küçükçongar, M. 2012. Coğrafi İşaretlerin Kırsal Turizmde Kullanılma Olanakları. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14 (22): 93-101.
- Kaya, E. 2021. Tarım İşletmelerinin İnovasyon Algısı Ve Sürdürülebilirlik İçin İnovasyon Düzeyinin Belirlenmesi. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kazancı, O. (1983). Yerel yönetimler ve siyasal yapı. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası, İmge Yayınevi, 10. Baskı, Ankara.
- Kılavuz, R., 2000. Etkililik-Verimlilik Kavramlarının Analizi ve Kamusal Mal Hizmet Sunumunda Etkililik, Türk İdare Dergisi, 72 (428): 147-170.
- Kılıç, S. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Anlayışının Ekonomik Boyutuna Ekolojik Bir Yaklaşım. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:47. (Ekim 2012). ss.201-226.
- Kılıç, Ö., & İpek, S. (2022). Kırsal mahalle: Büyükşehirlerde tekrar köye dönüş mü? *Troy Academy: International Journal of Social Sciences*, 7(1), 1-16. <https://doi.org/10.31454/troyacademy.901752>.
- Koç, M. 2018. 6360 Sayılı Kanun’un Mahalleye Dönüşen Köylerde Muhtarlığa Etkisi (Muğla Deneyimi). Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 281 s.
- Koçak, Yüksel., “Mahalle Yönetiminin Kentsel Sorunların Giderilmesindeki Rolü ve Yeniden Yapılandırılması”, Kayfor 13 Bildiri Kitabı, s.1303-1325, Konya, 2015.
- Koçar Uzan, H. 2021. 6360 Sayılı Yasa Sonrasında Büyükşehir Belediyelerinde Yaşanan Değişim ve Dönüşümün Yerel Kalkınma Kapsamında İncelenmesi: Mülki İdare

- Amirleri ve Belediye Başkanlarının Bakışı. Doktora tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 166 s.
- Küpeli, Ö. 2019. 6360 Sayılı Yasa Sonrası Kapatılan Belde Belediyelerinde Hizmette Etkinlik ve Verimlilik Sorunsalı: Kahramanmaraş İli Göksun İlçesi Örneği. Yüksek Lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 89 s.
- Menalled, F., Bass, T., Buschena, D., Cash, D., Malone, M., Maxwell, B., McVay, K., Miller, P., Soto, R., & Weaver, D. (2008). Sürdürülebilir tarımın ilkeleri ve uygulamalarına giriş. <https://pdfs.semanticscholar.org>. [Son erişim tarihi: 23.12.2024].
- Mencet Yelboğa, M. N., Sayın, C., Ceylan, R. F., Özalp, M., et al. (2018). Antalya ili seracılık işletmelerinde vergilendirme algısının vergilendirilme düzey ve usulü ile kar etkinsizliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 31(3), 261-267.
- Meral, H. 2025. Çeltik Üretiminin Sürdürülebilirliği Ve Arz Zincirinin Etkinliğinin Analizi: Samsun İli Örneği. Doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, 257 s.
- Mert, M. 2016. Yatay Kesit Veri Analizi Bilgisayar Uygulamaları. Delta Yayınları: 743, Ankara.
- Oğuz, C. Karakayacı, Z. 2017. Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklem Metodolojisi. Atlas Akademi:15833, Ders Kitabı, Konya, 183 s.
- Ortaylı, İ. (2020). Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840–1880). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Över, Ş. ve Kanbak, A. 2020. Kırsal Kalkınma ve Köy Enstitüleri. Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları. 978-605-7594-63-1.
- Özalp, B. 2017. Antalya İlinde Kırsal Alanda Yaşayanların Büyükşehir Yasası ile Getirilen Yeni Düzenlemelere İlişkin Bilgi Düzeylerinin Araştırılması. Yüksek Lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 71 s.
- Özçağlar, A. (2016). Büyükşehir Belediyeli illerde Kır ve Kent Nüfusunun Tespiti Mümkün mü?. TÜCAUM Uluslararası Sempozyumu, 13-14 Ekim 2016, (ss. 271-291). Ankara.
- Özkan, H. İ. (2020). Büyükşehir Belediyelerinin Tarımsal Hizmetlere Yönelik Faaliyetlerinin Karşılaştırmalı Analizi (Yüksek lisans seminer çalışması). Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.
- Parlak, Bekir, Ökmen, Mustafa. Yerel Yönetimler, Ekin Yayınevi, Bursa, 2015.
- UKKS, (2018). Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2019-2023). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- United Nations, (2007). Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, New York: United Nations. <http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf> [Son erişim tarihi: 07.01.2025].
- United Nations, (2016). Sustainable Development Goals. www.un.org/.../sustainable-development-goals/ [Son erişim tarihi: 07.01.2025].

- Usta Olgun, G. 2018. 6360 Sayılı Yasa ile Oluşan Yeni Büyükşehir Yasası'nın Kırsal Alanda Hizmet Etkililiği Açısından İncelenmesi: İzmir İli Kiraz İlçesi Araştırması. Yüksek lisans tezi, Ankara, 178 s.
- Üçer, A.G., Yenigül, S.B. ve Varol Ç. 2014. 'Büyükşehir'den 'Bütünşehir'e: Yerel Yönetim Politikalarındaki Değişimin Kırsal Alana Etkileri. İdeal Kent, 1307-9905: 26-59.
- Resmi Gazete, 2004. Büyükşehir Belediyesi Kanunu (No.5216), Tarih:23.07.2004, Sayı: 25531. Ankara.
- Resmi Gazete, 2005. Belediye Kanunu, (No. 5393), Tarih; 03.07.2005, Sayı; 25874. Ankara.
- Resmî Gazete, 2005. Belediye Kanunu, (No. 5393), Tarihi: 03.07.2005.
- Resmi Gazete, 2012. On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, (No. 6360), Tarih; 12.11.2012, Sayı; 28489. Ankara.
- Resmi Gazete, 2012. Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (No.6360), Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489. Ankara.
- Resmi Gazete, 2012. Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, (No. 6360), Tarih; 12.11.2012, Sayı; 28489. Ankara.
- Resmi Gazete, 2021. Kırsal Mahalle ve Kırsal Alan Yönetmeliği, (No. 3194), Tarih; 15.04.2021, Sayı; 31455. Ankara.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., et al. (2009). Gezegenel sınırlar: İnsanlık için güvenli çalışma alanını keşfetmek. Ekoloji ve Toplum,14(2), 32.
- Ruckelshaus, W. D. (1989). Toward a sustainable world. Scientific American, 261(3), 175.
- Şabu, N. 2021. Erciş ve Gevaş İlçe Belediyesi Sınırları İçerisinde Görev Yapan Muhtarların 6360 Sayılı Kanun'un Kırsal Kesimdeki Etkileri Üzerine Algılarının Değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van, 192 s.
- SAFA, 2013. <https://www.fao.org/nr/sustainability/sustainability-assessments-safa/en/>. [Son erişim tarihi: 07.01.2025].
- Sakal, M. (2000). *Türkiye'de belediyeçilik anlayışının gelişimi ve yerel yönetimler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Sakar, S.E. 2019. Yeni Büyükşehir Yasasına Kırsal Kesimin Bakış Açısı: Adana Örneği. Yüksek lisans tezi, Çankırı, 123 s.
- Sayın, C., 2018. AB Ortak tarım Politikası, Ders Notları, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Sayın, C., 2022. Kırsal Kalkınma Stratejisi. Basılmamış kitap. Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya.
- Sezik, M. 2015. 6360 Sayılı Kanun'a Göre Büyükşehirlerde Bütünleşme Sürecinin Etkileri: Malatya Örneği. Doktora tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, 245 s.

- Sunay, C. (2002). Belediyeciliğin doğuşu sürecinde Osmanlı mirası. *Akademik Bakış Dergisi*, (64), 116–117.
- Şiriner Öner, M., & Pınarcıoğlu, N. Ş. (2020). Büyükşehir yönetimlerinde kırsal değişim. 8. *Uluslararası Sosyal Beşeri ve Eğitim Bilimleri Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*, 469–475. Güven Plus Grup A.Ş. Yayınları. E-ISBN: 978-605-7594-63-1.
- Tan, S. ve H. Köksal. 2004. Sürdürülebilir Tarım. Tarımsal Ekonomi ve Araştırma Enstitüsü. TEAE-BAKIŞ Sayı 5 Nüsha:2, 4 s.
- Tanilli, S. 1981. Uygarlık Tarihi, Say Yayınları, İstanbul, 240 ss
- Tarım ve Orman Bakanlığı, <https://kkp.tarim.gov.tr/Contact/19>. Ulusal Kırsal kalkınma Stratejisi, 2021-2023. [Son erişim tarihi:19.01.2025].
- Taşcıoğlu Y, Sayın C (2017). Batı Akdeniz Bölgesi'nde Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı'ndan Yararlanan İşletmelerin Destekleme Programını Kullanmalarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. *Türk Tarım- Gıda Bilim ve Teknoloji dergisi*, 5(7), 786- 791.
- Tavşancıl, E. (2019). Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi (5. baskı). Nobel Yayınları.
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı Harita Genel Müdürlüğü. <https://www.harita.gov.tr>. . [Son erişim tarihi:19.01.2025].
- Tekçe,Y. 2018. 6360 Sayılı Kanun'un Kapatılan Köylere/Yeni Mahallelere Etkisi: Aydın Örneği. Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, 133 s.
- Tepeli, E. (2018). Türkiye'nin Yönetim Yapısı İçerisinde İl Yönetiminin Yeri ve Yeni Büyükşehir Yasası Çerçevesinde Görev Anlamında Meydana Gelen Değişiklikler: Sürçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.
- Tezbaşaran, A. 2008. Likert Tipi Ölçek Hazırlama Kılavuzu. Türk Psikologlar Derneği Yayınları. ISBN 975-9756-08-5
- TKB. 2004. II. Tarım Şurası Çalışma Belgesi VIII. Komisyon: Kırsal Kalkınma Politikaları, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı 29 Kasım–1 Aralık, Ankara.
- Turhan, Ş. (2005). Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1-2), 13-24.
- Toprak, Zerrin. Yerel Yönetimler, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2014.
- Tortop, N., Akyel, N., & Acar, M. (2007). *Kamu yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Turak, E., (1985), Metropoliten Alanlar, Kavramlar- Tanımlar –Ölçütler, Türkiye’de Metropoliten Alan planlama Deneyim ve Sorunları Kolokyum, Mimar Sinan Üniversitesi, Şehircilik Araştırma Merkezi, MSÜ Yayınları, İstanbul.
- Turhan, Ş. (2005). Tarımda Sürdürülebilirlik ve Organik Tarım. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 11(1-2), 13-24.
- TÜİK, [Veri Portalı \(tuik.gov.tr\)](http://tuik.gov.tr) [Son erişim tarihi:09.12.2024].
- Yaman, Fatih Turan. Belediyelerde Çalışanların Yönetime Katılımı. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Örneği, Marmara Üniversitesi SBE, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

- Yalnızoğlu, Y., 2017. 6360 Sayılı Kanun'un Etkinlik, Verimlilik ve Hizmette Yerellik İlkeleri Açısından İncelenmesi: Kocaeli İlçesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Yardımcı, 2023. Türkiye'de Kırsal Alan Tanımının Serüveni. Bölgesel Kalkınma Dergisi. Cilt 01, 193-213.
- Yetkin, O. 2017. 6360 Sayılı Yasa ile Büyükşehir Olan Muğla İlinde Yerel Kamu Hizmetlerinin Dönüşümünün Marmaris İlçesi Özelinde İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 100 s.
- United Nations World Commission on Environment and Development (WCED), (1987). https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf?utm_source=chatgpt.com *Our common future* (Brundtland Report), Oxford University Press.
- Vaarst M, Steinfeldt S, Horsted K. 2015. Kanatlı Hayvan Üretiminin Sürdürülebilir Kalkınma Perspektifleri. World's Poultry Science Journal, 71: 609-620. doi: 10.1017/S0043933915002433
- Varoğlu, S.T. 2022. Iğdır İli Tarım Üreticilerinin Sürdürülebilir Tarıma Olan Yaklaşımları. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Wilson, C. and Tisdell, C. (2001) Why Farmers Continue to Use Pesticides Despite Environmental, Health and Sustainability Costs. Ecological Economics, 39,449-462.

ÖZGEÇMİŞ

Abdülkadir FİLİZ

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Doktora 2020-2025	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya
Yüksek Lisans 2017-2019	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Antalya
Lisans 2015-2017	Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya
Ön Lisans 2013-2015	Akdeniz Üniversitesi TBMYO, Organik Tarım Programı, Antalya
Lisans 2004-2009	Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi İşletme Fakültesi, Eskişehir
Lise 1999-2004	Anadolu Ticaret ve Meslek Lisesi, Meram, Konya
Ortaokul 1995-1999	İmam-Hatip Lisesi Karatay, Konya

YAYINLANMIŞ TEZLER

1- Filiz, A. 2019. Sebze Tohumu Dış Ticaretinde Rekabet Analizi: Antalya İli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 100 s.

YAYINLANMIŞ MAKALELER

1- Filiz, A. & Sayın, C. (2020). Sebze Tohumu Dış Ticaret Rekabet Düzeyinin Porter'ın Elmas Modeliyle Analizi: Antalya İli Örneği. Journal of the Institute of Science and Technology , 10 (3) , 2126-2135 . DOI: 10.21597/jist.698378.

2- Filiz, A. & Sayın, C. (2019). Türkiye Sebze Tohumculuğu Sektörünün Dış Ticaretteki Rekabet Durumu: Antalya İli Örneği. Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, (31), 16-26.

1. KATILDIĞI BİLİMSEL PROJELER

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ, AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON BİRİMİ/ANKETÖR ÖĞRENCİ

- 1- Ekim/2019 “Şehirleşmenin Tarım Arazilerinin Değeri Üzerine Etkisi: Antalya İli Örneği” / (Yüksek Lisans Tezi).
- 2- Mart/2019 “Kırsal Alan Sosyal Yardım Politikası Uygulamalarının, Hane Halkı Yararlanma Düzeylerinin ve Etkileyen Faktörlerin Araştırılması: Antalya İli Örneği” / (Doktora Tezi).
- 3- Kasım/2018” Antalya İlinde Serada Sebze Üretimi Yapan İşletmelerin Girişimcilik Davranışları ve Kararlarının İncelenmesi” / (Yüksek Lisans Tezi).
- 4- Kasım/2017 “Tarımda Banka Kartı Kullanım Etkinliğinin ve Kullanımı Etkileyen Faktörlerin, Antalya İli Örtü altı İşletmeleri Örneği Üzerinde Araştırılması” / (Yüksek Lisans Tezi).
- 5- Aralık/2017 “Damızlık Küçükbaş Hayvancılıkta Destekleme Politikalarının İşletmelere Etkisi: Batı Akdeniz Bölgesi Politika Analizi Matrisi Yaklaşımı” / (Doktora Tezi).
- 6- Haziran/2017 “Büyükşehir Yasasının Mahalleye Dönüşen Köylere Etkisinin Araştırılması” / (Yüksek Lisans Tezi).
- 7- Ekim/2016 “Batı Akdeniz Bölgesi Hayvancılık Kooperatifleri Performans Analizleri ve Ortak Kooperatif İlişkilerinin İncelenmesi” / (Doktora Tezi).

TÜBİTAK 1001 – BİLİMSEL VE TEKNOLOJİK ARAŞTIRMA PROJESİ

1. 04/12/2023-04/06/2025 (123K523) “Büyükşehir Yasasının (No.6360), Kırsal Kalkınma Hizmetlerine ve Tarımsal Üretim Faaliyetinin Sürdürülebilirliğine Etkilerinin Antalya İli Örneğinde Belirlenmesi” / (Bursiyer).

2. KAZANILAN ÖDÜLLER, TEŞVİKLER VE BURSLAR

1. Tarım Ekonomisi Bölüm Birinciliği (2016).